
Г. В. СЕМЕРЕНКО

**ІСТОРІЯ
СУФІКСАЛЬНОГО
ТВОРЕННЯ ІМЕННИКІВ
ІЗ ДЕМІНУТИВНИМ І
ГІПОКОРИСТИЧНИМ
ЗНАЧЕННЯМИ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

КИЇВ 2020

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

Г. В. СЕМЕРЕНКО

**ІСТОРІЯ СУФІКСАЛЬНОГО ТВОРЕННЯ
ІМЕННИКІВ ІЗ ДЕМІНУТИВНИМ
І ГІПОКОРИСТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМИ В
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Київ 2020

Рекомендували до друку:
вчена рада Національного педагогічного університету імені
М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 28 листопада 2019 р.),
вчена рада Інституту української мови НАН України
(протокол № 4 від 27 квітня 2020 р.)

Відповідальний редактор

доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник
Інституту української мови НАН України
П. І. Білоусенко

Рецензенти:

доктор філологічних наук, завідувач кафедри української мови факультету української
філології та літературної творчості імені А. Малишка НПУ імені М. П. Драгоманова

М. Я. Плющ,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови

Запорізького національного університету *Л. П. Бойко,*

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу історії української
мови та ономастики Інституту української мови НАН України

Л. А. Москаленко

Семеренко Г. В.

С-30	Історія суфіксального творення іменників із демінутивним і гіпокористичним значеннями в українській мові: Монографія / Г. В. Семеренко ; Інститут української мови НАН України ; Національний педагогічний університету імені М. П. Драгоманова; Запоріжжя : ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2020. – 379 с. Бібліогр.: с. 292–307. (Серія «Студії з українського мовознавства»)
------	---

ISBN 978-966-191-237-2

Монографія присвячена системному вивченню історії суфіксального творення іменників з демінутивним і гіпокористичним значеннями в українській мові від найдавніших часів до сучасності.

На матеріалі пам'яток різних стилів і жанрів здійснено діахронічне вивчення усіх морфологічних засобів передачі демінутивності й гіпокористичності, з'ясовано походження кожного форманта, визначено його продуктивність, час зміни активності на різних етапах функціонування української мови.

Результати дослідження можуть бути використані в теоретичних працях з історії української мови та словотворення, історичних, семасіологічних, етимологічних дослідженнях, вузівських курсах історії української мови, при укладанні словників.

Для мовознавців, учителів, студентів філологічних факультетів, для тих, хто цікавиться історією української мови.

УДК 81'367.622(=161.2)

ISBN 978-966-191-237-2

- © Семеренко Г. В., 2020
- © Білоусенко П. І., відповідальне редагування, 2020
- © Москаленко Л. А., комп'ютерне верстання, 2020
- © ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2020

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	10
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХНІХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	11
ПЕРЕДМОВА.....	27
РОЗДІЛ 1. ДИНАМІКА ДЕМІНУТИВНОГО Й ГІПОКОРИСТИЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМА.....	37
РОЗДІЛ 2. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВІ.....	57
2.1. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків чоловічого роду в праслов'янській мові	58
Суфікс -ьсь	58
Суфікс -ькь.....	62
Суфікс -кь.....	64
Суфікс -ькь.....	65
Суфікс -ікь.....	66
2.2. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків жіночого роду в праслов'янській мові	68
Суфікс -іса	68
Суфікс -ька.....	71
Суфікс -ька.....	75
Суфікс -ьса	77
Суфікс -іна.....	78
Суфікс -іка.....	78
Суфікс -ul'a	79
Суфікс -un'a.....	79
Суфікс -uša / -yša.....	79

2.3. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків середнього роду в праслов'янській мові	80
Суфікс -ьсе	80
Суфікс -ько	81
Суфікс -ько	82
Суфікс -ѣт-	83
РОЗДІЛ 3. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.	
3.1. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків чоловічого роду в давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст.	89
Суфікс -ьць	89
Суфікс -ькъ / -ькъ	95
Суфікс -ько / -ько	98
Суфікс -икъ	100
Суфікс -иць	100
Суфікс -ичь	101
Суфікс -ьчьць	101
3.2. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків жіночого роду в давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст.	102
Суфікс -ица	102
Суфікс -ька / -ька	106
Суфікс -ьца	108
Суфікс -ина	109
Суфікс -уша	109
3.3. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків середнього роду в давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст.	111
Суфікс -ьце / -ьце	111
Суфікс -ице	113

Суфікс -ят / -ат	113
Суфікс -ятько / -атько	115
3.4. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків pluralia tantum у давньоруськоукраїнській мові	
XI – XIII ст.	116
Суфікс -ьца / -ьци	116
Суфікс -ьки.....	117
РОЗДІЛ 4. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV – XV СТ.	118
4.1. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків чоловічого роду в ранній староукраїнській мові	
XIV – XV ст.	120
Суфікс -ець	120
Суфікс -окъ.....	122
Суфікс -ко.....	124
Суфікс -икъ.....	126
Суфікс -уша.....	127
Суфікс -ашь	127
Суфікс -юкъ / -чукъ	127
Суфікс -чикъ.....	128
Суфікс -ушко.....	128
Суфікс -ча.....	129
Суфікс -еня.....	129
Суфікс -ка.....	129
4.2. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків жіночого роду в ранній староукраїнській мові	
XIV – XV ст.	130
Суфікс -иця / -ица	130
Суфікс -ка.....	131
Суфікс -ичка.....	134
Суфікс -очка.....	135

Суфікс -ина.....	135
Суфікс -ушка.....	136
Суфікс -ухна.....	136
4.3. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків середнього роду в ранній староукраїнській мові	
XIV – XV ст.....	137
Суфікс -це.....	137
Суфікс -ко.....	137
Суфікс -ечко.....	138
Суфікс -ят- / -ат-.....	138
Суфікс -ятко / -атко.....	139
4.4. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків від іменника діти в ранній староукраїнській мові...	139
Суфікс -ки.....	139
РОЗДІЛ 5. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.	141
5.1. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків чоловічого роду в пізній староукраїнській мові	
XVI – XVIII ст.....	141
Суфікс -ець / -ець.....	142
Суфікс -окь.....	151
Суфікс -очокь / -ечокь.....	170
Суфікс -икь.....	174
Суфікс -ичокь.....	184
Суфікс -чикь.....	185
Суфікс -чичокь.....	188
Суфікс -усик.....	188
Суфікс -ко.....	189
Суфікс -онько / -енько.....	190
Суфікс -очко / -ечко.....	192

Суфікс -иченько.....	192
Суфікс -юкь / -укь / -чукь.....	193
Суфікс -уля.....	193
Суфікс -ашь.....	193
Суфікс -ашко.....	194
Суфікс -усь.....	194
Суфікс -унь.....	194
Суфікс -цьо.....	195
Суфікс -унцьо.....	195
Суфікс -ина.....	195
Суфікс -инка.....	196
Суфікс -ечко.....	196
Суфікс -ушка.....	196
Суфікс -ушек.....	196
5.2. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків жіночого роду в пізній староукраїнській мові	
XVI – XVIII ст.	197
Суфікс -иця / -ица.....	197
Суфікс -ка.....	201
Суфікс -очка / -ечка.....	222
Суфікс -иночка.....	233
Суфікс -ичка.....	233
Суфікс -онька / -енька.....	236
Суфікс -иченька.....	241
Суфікс -инонька.....	241
Суфікс -чинонька.....	241
Суфікс -уся.....	241
Суфікс -усенька.....	242
Суфікс -уня.....	242
Суфікс -унька.....	243

Суфікс -ухна.....	243
Суфікс -уля.....	243
Суфікс -улейка.....	244
Суфікс -ася.....	244
Суфікс -ина.....	244
Суфікс -чина.....	245
Суфікс -инка / -інка.....	246
Суфікс -інка.....	249
Суфікс -ушка.....	249
Суфікс -ушечка.....	250
Суфікс -ишка.....	250
Суфікс -ця.....	250
Суфікс -унця.....	251
Суфікс -улька.....	251
Суфікс -усіцька.....	251
5.3. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків середнього роду в пізній староукраїнській мові	
XVI – XVIII ст.	252
Суфікс -це.....	252
Суфікс -інце.....	256
Суфікс -ице.....	256
Суфікс -ко.....	257
Суфікс -ятко / -атко / -чатко.....	259
Суфікс -ечко.....	262
Суфікс -яточко /-аточко.....	263
Суфікс -ченяточко.....	264
Суфікс -енько.....	264
Суфікс -ячко / -ачко.....	265
Суфікс -ят- / -ат- / -чат-.....	266
Суфікс -еня.....	268

5.3.1. Суфікси демінутивів і гіпокористиків середнього роду, нехарактерні для української мови.....	269
Суфікс -ушко.....	269
Суфікс -ишко.....	270
Суфікс -ецо.....	270
5.4. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків pluralia tantum в пізній староукраїнській мові	
XVI – XVIII ст.....	270
Суфікс -ки / -ка	271
Суфікс -ечки /-ечка.....	271
Суфікс -ці / -ця.....	272
Суфікс -ики	272
Суфікс -ята / -ата.....	272
Суфікс -енята	273
5.5. Суфіксальне творення демінутивів і гіпокористиків від іменника діти в пізній староукраїнській мові	
XVI – XVIII ст.....	273
Суфікс -ки.....	273
Суфікс -оньки / -онкі.....	274
Суфікс -очки.....	274
ВИСНОВКИ	275
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	289
ДОДАТКИ	305
Додаток А. Індекс іменників із демінутивним і гіпокористичним значеннями.....	305

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

геогр. –	географічне	пол. –	половина
дем. –	демінутив	пор. –	порівняйте
див. –	дивіться	поч. –	початок
дит. –	дитячий	псл. –	праслов'янська
діал. –	діалектне	р. –	рік
жарт.-зм. –	жартівливо- зменшене	р. в. –	родовий відмінок
жін. –	жіночий	рос. –	російська
збірн. –	збірне	рр. –	роки
зм. –	зменшене	сер. –	середній
зм.-пестл. –	зменшено- пестливе	сп. –	список
зневажл. –	зневажливе	ст. –	століття
і т. д. –	і так далі	стп. –	старопольська
ім. –	імені	стсл. –	старослов'янська
ін. –	інші	суф. –	суфікс
кін. –	кінець	тур. –	турецька
напр. –	наприклад	уг. –	угорська
обл. –	область, обласний	укр. –	українська
п. –	польська	цсл. –	церковнослов'янська
пестл. –	пестливе	чол. –	чоловічий
под. –	подібний		

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХНІХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АБМУ *Акты Бориспольского мейского уряда 1612–1699 гг.* / предисл. А. В. Стороженка. Київ: Киевская старина, 1892. 112 с.
- АВМК *Акти Вишівської міської книги XVII ст.* / підгот. до вид. І. Б. Царалунга; відп. ред. В. М. Мойсієнко. Житомир, 2015. 172 с.
- АЖМУ *Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582 – 1588 рр.)* / підгот. до вид. М. К. Бойчук М. Київ: Наук. думка, 1965. 191 с.
- АО *Акти села Одрехова* / упорядники І. М. Керницький, О. А. Купчинський. Київ: Наук. думка, 1970.
- АПГУ *Актывые книги Полтавского городского уряда XVII в.* / ред. и прим. В. Л. Модзалевского. Чернигов, 1912 – 1914. Вып. 1–3.
- АЮЗР *Архив Юго-Западной России, издаваемый Комиссией для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе.* Ч. 1–8. Київ, 1859 – 1914.
- Б-Н Білецький-Носенко П. *Словник української мови* / підгот. до вид. В. В. Німчук. Київ: Наук. думка, 1966. 424 с.
- Величк. Величковський І. *Твори.* Київ: Наук. думка, 1972. 191 с.
- ВК Въпрашаніе Кириково, еже въпраша Епископа Новгородьского Нифонта и инѣхъ, 1130 –

- 1156 гг. (список XIII в.). *Русская историческая библиотека. Т. 6. Памятники древнерусского канонического права. Ч. 1. (Памятники XI–XV вв.)*. Санкт-Петербург, 1880.
- ВО *О войнѣ Остриановой зъ Ляхами на Украинѣ Малороссійской. Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссійских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического»*. Київ, 1878. С. 133 – 147.
- Г XIV *Грамоти XIV ст.* / упоряд., вст. ст., ком. і слов.-показ. М. М. Пещак. Київ: Наук. думка, 1974. 256 с.
- ГВКЛ *Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 год.* / под ред. В. Антоновича и Е. Козловского, Київ, 1868. 179 с.
- ГВЛ *Галицко-Волынская летопись. Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись*. Москва, 1962.
- ГГР *Галятовський Іоаникій. Грѣхи розмаїтїи. Ключ розуміння* / упор. І. П. Чепіга. Київ, 1985. С. 37–387.
- Гр. *Словарь української мови* / зібрала ред. журн. «Киевская старина»; упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. Київ, 1907 – 1909. Т. 1–4.
- ГУ 1643 *Граматыка словенска* ... Іоанна Ужєвича, парижский список 1643 г. *Граматыка слов'янська І. Ужєвича* / підгот. до друку І. К. Білодід, Є. М. Кудрицький. Київ: Наук. думка, 1970.

- ГУ 1645 Граматыка словенскаꙗ ... Іоанна Ужéвича, аррасский список 1645 г. *Грамматика слов'янська І. Ужєвича* / підгот. до друку І. К. Білодід, Є. М. Кудрицький. Київ: Наук. думка, 1970.
- ГУМ Говори української мови: збірник текстів / упорядники С. В. Довгопол, А. М. Залеський, Н. П. Прилипко. Київ: Наук. думка, 1977. 590 с.
- ДАФ «Діаріуш» Афанасія Филиповича, 1646 р. *Коришунов А. Афанасий Филиппович: Жизнь и творчество*. Минск: Наука и техника, 1965.
- ДГАН Договорная грамота Александра Ярославича Невского и новгородцев с немцами 1262 – 1263 гг. *Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка*. 2-е изд. Москва: Учпедгиз, 1952. Ч. 1.
- ДГНЯЯ Договорная грамота Новгорода с великим князем Ярославом Ярославовичем 1264 или 1265. *Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка*. 2-е изд. Москва: Учпедгиз, 1952. Ч. 1.
- ДГТК Договорная грамота Тверского князя Михаила Ярославича с новгородцами около 1294 – 1301 гг. *Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка*. 2-е изд. Москва: Учпедгиз, 1952. Ч. 1.
- ДДО Дополнение дневника Окольскаго, составленное Степаномъ Лукомскимъ 1639 – 1648. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания*

- Малороссии» и «Собрания исторического».* Київ, 1878. С. 297–315.
- ДЄ *Добрилове Євангеліє 1164 року /* відп. ред. В. В. Німчук; упор. Ю. В. Осінчук. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012. – 804 с.
- ДЗНК *Духовное завещание новгородца Климента до 1270 г. Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка. 2-е изд.* Москва: Учпедгиз, 1952. Ч. 1.
- ДМВН *Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: збірник актових документів /* відп. ред. В. В. Німчук; підгот. до видан.: В. В. Німчук, В. М. Русанівський, К. С. Симонова, В. Ю. Франчук, Т. К. Черторизька. АН Української РСР. Ордена Трудового Червоного Прапора Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1981. 316 с.
- ДННСС *Медынцева А. А. Древнерусские надписи новгородского Софийского собора XI – XIV века.* Москва: Наука. 1978. 311 с.
- ДНРМ *Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України : збірка /* підгот., передмова В. А. Передрієнко; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Київ: Наук. думка, 1976. 416 с.
- ДНСК *Высоцкий С. А. Древнерусские надписи Софии Киевской. Вып. I. XI – XIV вв.* Київ: Наук. думка, 1966. 239 с.
- ДСО *Дневникъ Симеона Окольскаго. 1638. Копія діаріуша експедицією военной. Летопись Са-*

- мовидця по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии», и «Собрания исторического». Київ, 1878. С. 183–297.
- ДУГС *Давній український гумор і сатира / упоряд. текстів, вступ. стаття і прим. Л. Є. Махновця. Київ: Держлітвидав УРСР, 1959.*
- Евх. *Ευχαριστηριον, або Вдячність ясне превелебнѣйшому в Христѣ єго милости господину отцу кир Петру Могилѣ, воєводичу земель Молдавских, великому архимандритови святои великои лавры чудотворной Печерскои Київскои, вѣры православнои в церкви святои вѣсточнои промоторови побожному и несмертелнои славы годному оборонци од спудеов гимназіум єго милости з школы реторіки, загойнны добродѣйства, собѣ и церкви православнои, в фундованю школ показаны. При вѣншованю свят хвалебных вѣскресенія Христова, спасителя миру, повинне а упрейме отдана. В друкарни того ж монастира Печерського Київского, року 1632, мѣсяца марта, 29 дня. – Київ: Друкарня лаври, 1632. – 36 с. (Запаско, Ісаєвич – № 228).*
- ЕСУМ *Етимологічний словник української мови : у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Наук. думка, Т. 1. 1982. 631 с.; Т. 2. 1985. 570 с.; Т. 3. 1989. 549 с.; Т. 4. 2003. 653 с.; Т. 5. 2006. 703 с.; Т. 6. 2012. 566 с.*
- ЄЄ *Євсевієве Євангеліє 1283 року : наукове видання. Пам'ятки української мови XIII ст.*

- Серія канонічної літератури / відп. ред. В. В. Німчук. – Київ: КСУ, 2001. 320 с.
- ЖАН Житие Александра Невского. «*Кто с мечом*». Три произведения древнерусской литературы XIII – XV вв. / перевод с древнерусского. Москва: Молодая гвардия, 1973.
- ЖСА Житие святого Алексѣя. *Перетц В. Н., Повесть о трех королях-волхвах в западно-русском списке XV в.* Санкт-Петербург, 1903.
- ЖФ Житие преподобнааго отца нашего Феодосия, игумена Печерскаго. *Успенский сборник XII – XIII вв.* / изд. подгот. О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Ляпон. Москва: Наука, 1971.
- ЖХД *Житъе и хоженъе Данила Русьскыя земли игумена 1106 – 1108 гг.* / под ред. М. А. Веневитинова. Правосл. палестин. сб. Санкт-Петербург, 1883. Т. I. Вып. 3; Санкт-Петербург, 1885. Т. III. Вып. 9. 1113 г. Сп. 1496 г.
- ЗВПП Зиновійв К. *Вірші. Приповісті посполиті* / підгот. тексту Чепіги І. П.; вступ. стаття Колосової В. П., Чепіги І. П.; іст.-літ. комент. Колосової В. П. Київ: Наука думка, 1971.
- ЗМТ Записки Матвея Титловскаго 1620–1621. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического».* Кієвъ, 1878. С. 147–183.
- ИИВИФ Мещерский Н. А. *История иудейской войны Иосифа Флавия в древнерусском переводе.* Москва: Изд-во АН СССР, 1958.

- Ізб. 1076 *Изборник 1076 г.* / изд. подгот. В. С. Голышенко, В. Ф. Дубровина, В. Г. Демьянов, Г. Ф. Нефедов. Москва: Наука, 1965.
- ІСУЯ *Історичний словник українського язика* / під ред. Є. Тимченка; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко. Київ – Харків, 1930 – 32. Т. 1. XXIV + 948 с. (Зошит 1: А – Глу. Київ – Харків: Державне видавництво України, 1930. XXIV + 528 с.; Зошит 2: Глу – Жял. Київ – Харків: Українська радянська енциклопедія, 1932. 420 с.).
- КВОГМ Книги времяныѣ и образныѣ Георгиѣ мниха. *Истрин В. И. Хроника Георгия Амартола в древнем славянорусском переводе.* Т. 1. Текст: Изд. ОРЯС Рос. АН. Петербург, 1920. XI в., сп. XIV и XV вв.
- КГ Коммісія Гадяцькая, року 1658. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического».* Київъ, 1878. С 85–107.
- КК Казанье стго Кирилла Патріарха іерусалимського о антихристѣ и знаках его. З розширенням науки против ересей розных. *Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і початку XVII ст.* Львів, 1906.
- КЛ Киевская летопись. *Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись.* Москва, 1962.
- КМС Маслов С. И. *Казанье Мелетія Смотрицького на честный погребъ о. Леонтія Карповича.*

- Оттискъ изъ «Чтеній въ Историческом Обществѣ. Нестора-лѣтописца» (кн. XX, вып. 2 и 3). Кіевъ: Тип. Т. Г. Мейнандера, 1908.
- Кн. Книжиця для господарства. *Возняк М. Український господарський поради́к з 1788 р.* ЗНТШ, Львів, 1915, 122. С. 37–58.
- КОМ Краткое описаніе Малороссіи. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического».* Кіевъ, 1878. С. 211–313.
- КОМИ Канонические ответы митрополита Иоанна II (1080–1089) гг. (список XIV ст.). *Памятники древнерусского канонического права. Ч. I (Памятники XI – XV в.).* Санкт-Петербург, 1880. (РИБ; т. 6).
- Котл. Котляревський І. П. *Повне зібрання творів.* Київ: Наук. думка, 1969.
- КПП Абрамович Д. *Кієво-Печерський патерик / вступ; текст; примітки.* Київ, 1930.
- КРС Яворській Ю. А. *Два замечательных карпато-русских сборника XVIII-го в., принадлежащих Университету Св. Владимира: описание рукописей и тексты.* Киев, 1909.
- КТМПІ *Книги третие мѣские Ператинские.* Стороженки. Фамильный архив. Т. 6. Київ, 1908.
- ЛВ *Летопись событий в Юго-Западной России в XVII в. / составил Самуил Величко, бывший канцелярист Войска Запорожского, 1720.* Кіевъ, 1848 – 1864. Т. 1–4.

- ЛЗК *Луцька замкова книга 1560–1561 / підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. Луцьк, 2013. 733 с.*
- ЛЛЗСС *Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская / підгот. текстів пам'яток і вступ. статті В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1964.*
- ЛС *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического». Київ, 1878.*
- ЛСПП *Лексикон словенороський Памви Беринди. Надруковано з вид. 1627 р. фотомех. способом / підгот. тексту і вступ. стаття В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1961. 271 с.*
- ЛТСМП *Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто. Съ предисловіемъ Д. Чл. О. Архимандрита Амфилохія. Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская / підгот. пам'яток і вступ. статті В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1964.*
- Лун. *Перетц В. Н. Матеріали к истории апокрифа и легенды. Вып. 2. К истории Лунника. Введение и славянские тексты. Дополнения к истории Громника и указатели к вып. 1 и 2. Санкт-Петербург: Тип. Имп. АН, 1901. 167 с.*
- МДСЦС *Сагаровський А. А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Вип. I. А – Об'ясняться. Харків, 2011. Вип. 1. 212 с.*
- МІКС *Тітов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Україні XVII – XVIII вв. : всезбірка*

- передмов до українських стародруків. Київ: З друк. Укр. акад. наук, 1924.
- МСГГ Піпаш Ю. О., Галас Б. К. *Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського р-ну Закарп. обл.)*. Ужгород, 2005. 266 с.
- МСПКУМ Тимченко Є. *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.* У 2 кн. / підгот. В. В. Німчук, Г. І. Лиса. Київ: НАН України ; Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, 2002 – 2003.
- МССУГ Омельченко З. Л., Клименко Н. Б. *Матеріали до словника східностепових українських говірок*. Донецьк, Вид-во ДонНУ, 2006. 114 с.
- НГБ Арциховский А. В., Тихомиров М. К. *Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1951 г.)*. Москва: Изд-во АН СССР, 1953.
- Німчук 1962 Німчук В. В. *Словотвір іменних частин мови в закарпатських верхньоприборжавських говірках: дисс. ... канд. філол. наук: 10.02.02*. Київ, 1962. 412 с.
- НЛ *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*. Москва – Ленинград: Издательство Академии Наук СССР, 1950. 659 с.
- НТКО Незвісний твір Клірика Острогського (1599 р.). Студинський К. *Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і поч. XVII в.* Т. 1. Львів, 1906 (Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. Т. 5.). С. 201–229.
- ОВЧ Іерея Михаила «Оброна вѣрному члѣву». *Петров А. Материалы для истории Угорской Руси*. Т. 7. Петроград, 1921.

- Осташ   Осташ Н. Л., Осташ Р. І. Семантичні групи демінутивної лексики. *Українська історична та діалектна лексика*. Київ: Наук. думка, 1985. С. 64–74.
- ПВЛ   Повесть временных лет. *Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись*. Москва: Изд-во восточ. лит., 1962.
- ПЄ   *Пересопницьке євангеліє 1556 – 1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопокажчик* / О. С. Онищенко, І. П. Чепіга, Л. А. Дубровіна, Л. А. Гнатенко. Київ, 2011.
- ПИ   Постановление Илии, архиепископа новгородского и неизвестного белгородского епископа по двум случаям при совершении литургии. *Памятники древнерусского канонического права. Ч. 1. Памятники XI–XV веков*. Русская историческая библиотека, издаваемая археографической библиотекой. Т. 6. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1880. С. 75–78.
- ПШФ   *Периодукар Іван Федоров і його послідовники на Україні (XVI – перша половина XVII ст.)*: збірка документів. Київ, 1975. 341 с.
- ПР   *Правда русская* / тексты подгот. к печати В. П. Любимов, Н. Ф. Лавров, М. Н. Тихомиров и др.; под ред. Б. Д. Грекова. Москва – Ленинград, 1940. Т. 1.
- Просф.   Просфонима. *Привѣт преосвященному архиепископу кир Михаилу*, 1591: Старопеч. изд. НБУВ. Шифр: Коллекция Попова 158.
- ПТКВ   Перетц В. Н. *Повесть о трех королях-волхвах в западнорусском списке XV в.* Санкт-Петербург, 1903.

- РИБ *Русская историческая библиотека, издаваемая Археографическою комиссією. Санкт-Петербург, 1875. Т. 2.*
- РИСП Реєстръ имѣнія Семена Палѣя. Реєстръ всего описанного при бытности пана Димитрия Полоцкого, войта магистрату Кіевского, і пана Яска Кривого, бургмистра Кіевского, по указу его ясновелможности гетмана Мазепы, имѣнія Семена Палѣя. Учinenъ 1704 году, октября 12 дня. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического».* Кіевъ, 1878. С. 107–133.
- РЛСГ Тищенко Т. М. Рибальська лексика східнопо-дільських говірок. *Студії з діалектології. Матеріали і дослідження / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Вип. 1. Київ: КММ, 2017. 284 с*
- СДЯ *Словарь древнерусского языка XI–XIV вв. в 10 томах / под ред. Аванесова Р. И., Крысько В. Б., Улуханова И. С. Москва: Русский язык, Азбуковник, 1988 – 2013.*
- СЗБ «Слово о законе и благодати» Киевского митрополита Илариона. I пол. XI ст. (спис. XVI ст.). *Обнорский С. П., Бархударов С. Г. Хрестоматия по истории русского языка. 2-е изд. Москва: Учпедгиз, 1952. Ч. 1.*
- СИ Собрание историческое изъ книгъ древняго писателя Александра Гвагнаина и изъ старыхъ вѣрнихъ русскихъ лѣтописей, абшитован-нымъ полковымъ обознымъ, Стефаномъ Васи-ліевымъ сыномъ Лукомскимъ сочиненное въ

- малоросійскомъ городѣ Прилукѣ 1770 году. *Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малоросійских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического»*. Київ, 1878. С. 133–147.
- Сков. Сковорода Г. *Повне зібрання творів*. В 2-х т. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 1–2.
- СлЛЛ Славинецький Є. Лексикон латинський. *«Лексикон латинський» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / підгот. до вид. В. В. Німчук*. Київ: Наук. думка, 1973.
- СлЛСЛ Славинецький Є. Лексикон словено-латинський. *«Лексикон словено-латинський» Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / підгот. до вид. В. В. Німчук*. Київ: Наук. думка, 1973.
- СлРЯ *Словарь русского языка XI – XVII вв.* Москва: Наука, 1975 – 1983. Вып. 1–10.
- СНСК Высоцкий С. А. *Средневековые надписи Софии Киевской*. Київ: Наук. думка, 1976.
- СПІ *Слово о плъку Игоревѣ, Игоря сына Святъславля, внука Ольгова (Ироическая пѣснь о походѣ на половцовъ удѣльнаго князя Новогорода-Сѣверскаго Игоря Святославича)*. Москва, 1800.
- СПНС Святительское поучение новопоставленному священнику. *Памятники древнерусского канонического права. Ч. 1. (Памятники XI – XV в.)*. Санкт-Петербург, 1880 (РИБ; Т. 6).
- Ср. Срезневский И. И. *Материалы для словаря древнерусского языка*. Санкт-Петербург, 1893 – 1912. Т. 1–3.

- ССПБГ Сказание и страсть и похвала святую мученику Бориса и Глеба. *Успенский сборник XII – XIII вв.* / изд. подгот. О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Ляпон. Москва: Наука, 1971.
- ССУМ *Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.:* В 2-х т. Київ: Наук. думка, 1977 – 1978. Т. 1–2.
- СУМ *Словник української мови* / ред. кол.: І. К. Білодід (гол.) та ін. Київ: Наук. думка, 1970 – 1980. Т. I–XI.
- СУМ XVI – I пол. XVII *Словник української мови XVI – I пол. XVII ст.* / відп. ред. Д. Гринчишин, М. Чікало. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Вип. 1–16, Львів, 1994 – 2013.
- СУСГ Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І, Терновська Т., Ужченко В. *Словник українських східнословобожанських говірок.* Луганськ, 2002. 234 с.
- СХ *Страсти Христовы в западнорусском списке XV века* / труд Н. М. Тупикова, 1901.
- СЧРД Съказание чюдсь... романа и двѣда. *Успенский сборник XII – XIII вв.* / изд. подгот. О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Ляпон; под ред. С. И. Коткова. Москва: Наука, 1971.
- СЮППП *Старинный южнорусский перевод Песни песней с послесловиями о любви.* Основа, 1861, нояб. – дек.
- ТСДГГ Шкрумеляк М. С. *Тлумачний словник-довідник гуцульських говірок.* Івано-Франківськ, ІФОЦППК, 2016. 176 с.

- Турч. Турчин Є. Д. *Словник села Тилич на Лемківщині*. Львів: Українська академія друкарства, 2011. 384 с.
- УГ XV *Українські грамоти XV ст.* / підгот. тексту. вступ. стаття і комент. В. М. Русанівського. Київ: Наук. думка, 1965.
- УІ *Українські інтермедії XVII–XVIII ст.* Пам'ятки давньої української літератури. Київ, 1960.
- УКВС Устав князя Володимира Святославича. *Древнерусские княжеские уставы XI–XV вв.* / изд. подгот. Я. Н. Щапов. Москва: Наука, 1976.
- УНП *Українські народні пісні в записках Зоріана Доленги-Ходаковського: з Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся*. Київ: Наук. думка, 1974.
- УП *Українська поезія. Кінець XVI – поч. XVII ст.* / упоряд. В. П. Колосова, В. І. Крекотень. Київ: Наук. думка, 1978.
- УРС *Українсько-російський словник*. Київ: 1953 – 1963. Т. 1–6.
- УС Устав Студийский по списку XII в. Фрагменти. *Источники по истории русского языка* / изд. подгот. Д. С. Ищенко. Москва: Наука, 1976.
- УЯ Устав князя Ярослава. *Древнерусские княжеские уставы XI–XV вв.* / изд. подгот. Я. Н. Щапов. Москва: Наука, 1976.
- ХДУЛ *Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.)* / упоряд. акад. О. І. Білецький. 3-є вид. Київ: 1967.

- Ч. 1489   Отрывки из Четъи 1489 г. *Перетц В. Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI – XVIII вв.* Л., 1928.
- ЭССЯ   Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / под ред. О. Н. Трубачева (1974 – 2002); А. Ф. Журавлёва (2002 – 2016); А. Ф. Журавлёва и Ж. Ж. Варбот (с 2016). Москва: Наука, 1974 – 2016. Вып. 1–40.
- ЮГ   *Южнорусскія грамоты, собранныя Владим. Розовымъ.* Киевъ: Изданіе отдѣленія русскаго языка и словесности Академіи Наукъ, 1917. Т. 1.
- SJS   *Slovník jazyka staroslověnského.* Praha: Academia, 1967 – 1973. D. 2.
- Sławski   Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. *Słownik prasłowiański.* Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk. Т. I. 1974. S. 43–141; т. 2. 1976. S. 13–60; т. 3. 1979. S. 5–19.

ПЕРЕДМОВА

Вивчення динаміки словотвірних процесів в українській мові є актуальним завданням лінгвістики, оскільки словотворення протягом віків служить невичерпним джерелом поповнення лексики, відображає внутрішні особливості її розвитку.

Засади сучасної дериватології, системи понять і термінів почали формуватися в ХІХ ст. [Костич, 4]. Питання словотворення були предметом аналізу в працях багатьох мовознавців, зокрема О. М. Огоновського [Огоновській 1889], Є. К. Тимченка [Тимченко 1917, 2002 – 2003], С. Й. Смаль-Стоцького й Ф. Гартнера [Смаль-Стоцький, Гартнер 1928], О. Н. Синявського [Синявський 1941], О. О. Потебні [Потебня 1968]. У ХІХ – ХХ ст. відбувався активний процес формування словотворення як окремої лінгвістичної галузі, який у другій половині ХХ століття завершився виокремленням словотворення в окрему лінгвістичну галузь зі своєю термінологією та проблематикою. Загальним і частковим проблемам словотворення присвячені праці українських та зарубіжних мовознавців, зокрема К. Г. Городенської [Городенська 1981, 1986, 1994, 2013], В. О. Горпинича [Горпинич 1977], М. А. Жовтобрюха [Жовтобрюх, Кулик 1972], Н. Ф. Клименко [Клименко 1998], І. І. Ковалика [Ковалик 1958], М. Я. Плющ [Плющ 1956, 2010], а також О. А. Земської [Земская 1973], О. С. Кубрякової [Кубрякова 1974], І. С. Улуханова [Улуханов 1977], М. М. Шанського [Шанский 1968, 1975] та ін. Основні питання дериватології сучасної української мови досліджено в окремому томі колективної академічної монографії «Сучасна українська лі-

тературна мова» [Словотвір 1979], загальні й часткові питання словотвору глибоко проаналізовано в академічній «Грамматиці російського язика» [Грамматика 1980 I, 133 – 452].

Однак з історичного словотвору східнослов'янських мов опубліковано порівняно невелику кількість досліджень, зокрема праці Л. Л. Гумецької [Гумецька 1958], С. П. Бевзенка [Бевзенко 1958, 1960], В. В. Німчука [Німчук 1962, 1964, 1984, 1986, 2006], А. П. Грищенка [Грищенко 1978], Ю. С. Азарх [Азарх 1984], Ж. Ж. Варбот [Варбот 1984].

Особливе місце посідають розвідки, присвячені вивченню словотвірної системи іменника, яка «від найдавніших часів характеризується величезною кількістю формантів і, як правило, значним числом лексико-семантичних груп твірних іменників, до яких вони приєднувалися. Виявилося, що навіть підготовка узагальнювальної праці з історичного словотвору іменника потребує серйозної попередньої роботи, спрямованої на докладне вивчення окремих фрагментів дериваційної системи цієї частини мови» [Білоусенко, Німчук 2009, 4]. Тут же автори підкреслюють, що вітчизняні мовознавці доклали багато зусиль для того, аби уможливити таку працю: розроблено принципи дериватологічного аналізу та здійснено описи дериваційної системи сучасної української мови з різних засадничих позицій [І. І. Ковалик, О. К. Безпояско, З. О. Валюх, К. Г. Городенська, В. О. Горпинич, В. В. Грещук, Є. А. Карпіловська, Н. Ф. Клименко, В. В. Німчук, В. П. Олексенко, М. Ю. Федурко та інші], опубліковано короткі нариси історії іменникових афіксальних дериваційних засобів [С. П. Бевзенко, С. П. Самійленко], досліджено історію окремих фрагментів словотвірної системи на різних синхронних зрізах [О. П. Білих, С. В. Воропай, Л. Л. Гумецька, Л. М. Полюга],

здійснено описи динаміки ряду афіксальних морфем чи групи морфем [П. І. Білоусенко, І. О. Іншакова, К. А. Качайло, О. В. Меркулова, І. С. Олійник, Г. В. Семеренко, Л. М. Стовбур, В. П. Токар, В. Ф. Христенко та ін.], вивчено словотворення іменника різних діалектних територій [Я. В. Закревська, О. Т. Захарків-Гавришко, К. М. Лук'янчук, В. В. Німчук, З. С. Сікорська та ін.] [Там само, 4].

Не оминали увагою мовознавці й зменшено-пестливі утворення, вивчення яких має тривалу історію. У кінці XVI ст. вітчизняні лінгвісти Арсеній Еласонський і Кирило Ставровецький в «Грамматіке доброглаголиваго еллино-словенскаго ꙗзыка» (Львів, 1591) вперше як предмет окремого аналізу виділили демінутиви, де їм відведено параграф «Начертаніа оумалителнаго» [Німчук 1985, 60]. Пізніше демінутиви були предметом викладу в книзі Л. Зизанія «Грамматіка словенска» (1596) та в праці «Грамматіки Славенскаїа правилное Счнтагма» М. Смотрицького (1619). У написаній латинською мовою «Граматыке словенской» І. Ужевича (1645) є окремих параграф про творення демінутивів: «Deriuata per diminutionem» [ГУ 1643, 40].

Перші напрацювання в цьому напрямку належать таким ученим, як О. Х. Востоков [Востоков 1831], Г. П. Павський [Павський 1850], К. С. Аксаков [Аксаков 1880]. Досліджували демінутивну лексику Ф. І. Буслаєв [Буслаєв 1959], О. О. Потебня [Потебня 1968], В. В. Виноградов [Виноградов 1947], Л. А. Булаховський [Булаховський 1950; 1955; 1977; 1978] та ін. Багато цінних думок про словотвір демінутивів знаходимо, зокрема, в працях Й. О. Мандельштама [Мандельштам 1903], В. М. Дяконенка [Дяконенко 1930], Є. М. Галкіної-Федорук [Галкіної-Федорук 1958].

Демінутивам присвячені дослідження В. П. Токаря [Токарь 1958], С. С. Плямоватої [Плямоватая 1961], Р. І. Аванесова [Аванесов 1968], В. М. Покуца [Покуц 1969], В. К. Чернецького [Чернецький 1970; 1975], Т. К. Черторизької [Черторизька 1970], Л. П. Жаркової [Жаркова 1970], М. В. Кравченко [Кравченко 1977], О. І. Бондаря [Бондарь 1979], Л. О. Родніної [Дідківська, Родніна 1982], В. Г. Чурганової [Чурганова 1973; 1987], Т. І. Коновалової, Н. О. Ярової [Коновалова, Ярова 2007], Л. В. Юрашко [Юрашко 2011].

Серед досліджень зменшено-пестливого словотворення інших слов'янських мов вагомими є праці польських учених М. Карплюк [Karpluk 1961], В. Добржинського [Dobrzyn'ski 1974] з історії польських демінутивів; А. Белича [Beluĉ 1958] з історії іменників суб'єктивної оцінки в слов'янських мовах; Ф. Славського [Sławski 1980] з праслов'янського словотвору; С. Вархола [Warchoł 1979; 1984] зі слов'янського словотвору (порівняльне вивчення експресивних утворень із суфіксами *-k-* і *-c-*), а також богемістів М. Докуліла [Dokulil 1962], Р. В. Кравчука [Кравчук 1958] і Г. П. Нецименко [Нецименко 1980] з історії чеських демінутивів.

Історію демінутивного й гіпокористичного словотвору східнослов'янських мов розглянуто, зокрема, у працях Л. Л. Гумецької [Гумецька 1958], С. П. Бевзенка [Бевзенко 1960], А. П. Грищенко [Грищенко 1978], Ю. С. Азарх [Азарх 1984], В. В. Німчука [Німчук 1984], Н. Л. Осташ і Р. І. Осташ [Осташ 1985], Н. П. Звіркової [Зверковская 1986] та ін.

Динаміку афіксальної деривації окремих словотвірних типів іменників української мови, зокрема й демінутивних, розглянуто в працях П. І. Білоусенка [Білоусенко 2002, 2009, 2013, 2014], І. О. Іншакової [Іншакова 2015], К. А. Качайло

[Качайло 2015], О. В. Меркулової [Меркулова 2015], В. В. Німчука [Німчук 1958, 1962, 1963, 1964, 1965, 1984, 1986, 2009, 2013, 2015], О. Ф. Тилик [Тилик 2006], Л. В. Юрашко [Юрашко 2009, 2011] та ін.

Однак динаміка демінутивного й гіпокористичного словотворення іменників української мови не була предметом спеціального монографічного дослідження.

Об'єктом нашого аналізу є історія українського демінутивного й гіпокористичного словотворення іменника з найдавніших часів до наших днів.

Завдання роботи – дослідити історію формування запасу словотворчих емоційно-експресивних засобів іменника, вивчивши походження кожного форманта, простежити їхню долю на всіх етапах функціонування, зокрема визначити продуктивність давніх формантів у різні епохи, з'ясувати співвідношення їх деривативної активності, вивчити процес виникнення нових демінутивних суфіксів іменника, у сфері якого суфіксальна демінутивація спостерігається спрадавна. З'ясувати особливості паралельного використання формантів у тих самих похідних основах у діахронії, що дозволить розкрити закономірності їхньої конкуренції.

Отже, в нашій роботі, що присвячена системному вивченню шляхів формування й розвитку українського демінутивного й гіпокористичного словотвору від праслов'янських часів до наших днів, зроблено першу спробу діахронічного дослідження засобів вираження демінутивності.

Використання конкретних демінутивних формантів завжди залежало від граматичного роду мотивувальних іменників, похідні проаналізовано в межах чоловічого, жіночого й середнього родів. Винятком є суфікс **-ина**, який при

творенні демінутивів від іменників чоловічого й середнього родів переводить їх у жіночий граматичний рід.

Вивчення продуктивності суфіксів проводиться за словотвірними й лексико-словотвірними типами. У роботі з'ясовано походження кожного суфікса, визначено час його першої письмової фіксації, показано його продуктивність. Проведене дослідження дозволило підтвердити чи уточнити погляди інших авторів на історію демінутивної деривації.

Аналіз усіх демінутивних суфіксів у діахронії вперше дав змогу показати історію кожного словотвірного типу з певним формантом, зміни його активності в мові, період найбільшої продуктивності, а також його сучасний стан.

Для аналізу праслов'янської демінутивної лексики використано дані «Этимологического словаря славянских языков» (ЭССЯ 1974 – 2016), «Етимологічного словника української мови» (ЕСУМ 1983 – 2012), а також здобутки інших дослідників праслов'янської мови.

Джерелом фактичного матеріалу для дослідження демінутивного словотвору XI – XIII ст. є пам'ятки оригінальної східнослов'янської писемності, написані давньоруськоукраїнською літературною мовою, переклади на цю мову творів іноземних авторів, а також деякі автентичні твори, написані старослов'янською мовою давньоруськоукраїнської редакції. З XI – XIII ст. до наших днів дійшло небагато оригінальних творів, які містять у собі емоційну лексику. Порівняно невелика кількість зменшених і пестливих утворень, які вдалося виявити в досліджуваних текстах, зумовлена жанрово-стильовою належністю цих давніх пам'яток, зміст яких не передбачав фіксації таких структур. Крім того, з XI – XIII ст.

збереглися переважно пам'ятки ділової, літописної писемності, яка мала офіційний характер. Здебільшого це дарчі й договірні грамоти давньоруських князів і літописи, у яких описано історичні події, що стосуються всієї Русі й великих князівств, зокрема «Повесть временных лет» (ПВЛ), «Киевская летопись» (КЛ), «Галицко-Волынская летопись» (ГВЛ), «Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов» (НЛ). Значну частину пам'яток XI – XIII ст. складають перекладні твори, де перекладач у виборі слова залежав від оригіналу. Так, у великому за обсягом перекладному творі «История иудейской войны Иосифа Флавия в древнерусском переводе» (ИИВИФ) засвідчено близько 30 зменшених і пестливих утворень, тоді як у невеликому оригінальному творі мемуарної літератури «Житъе и хожденъе Данила Русьскыя земли игумена» (ХД) виявлено понад 140 демінутивів. «Житъе и хожденъе Данила Русьскыя земли игумена» (ЖХД) свідчить про велику поширеність досліджуваної лексики в давньоруськоукраїнській народнорозмовній мові. До аналізу залучено також «Євсевієве Євангеліє 1283 року» (ЄЄ), «Добрилове Євангеліє 1164 року» (ДЄ). І хоч таких пам'яток збережено небагато, вони є основою відтворення основних рис зменшено-пестливих новотворів XI – XIII ст. У роботі використано також «Материалы для словаря древнерусского языка» І. І. Срезневського (Ср.), «Словарь русского языка XI – XVII вв.» (СлРЯ), «Словарь древнерусского языка XI – XIV вв.» (СДЯ).

Коло ранньоукраїнських пам'яток XIV – XV ст., які збереглися, жанрово обмежене. Це переважно ділові документи. У роботі проаналізовано грамоти, зібрані Вол. Розовим (ЮГ), грамоти XIV ст., видані М. М. Пешак (Г XIV), грамоти XV ст.,

опубліковані В. М. Русанівським (УГ XV), а також «Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.» (ССУМ), що, на жаль, укладений майже винятково на матеріалі грамот. До аналізу залучено також тексти інших стилів, зокрема апокрифічні «Страсти Христовы» (СХ), «Повесть о трёх королях-волхвах» (ПТКВ), «Житие святого Алексѣя» (ЖСА), «К истории Лунника» (Лун.) (усі XV ст.), Четью 1489 р. (Ч. 1489), які дають надійний фактичний матеріал для дослідження.

У зв'язку з невеликою кількістю збережених пам'яток XIV – XV ст., а також специфікою їх змісту, які не сприяли фіксації апелювативних демінутивів, до аналізу залучаємо топоніми й антропоніми, похідні від загальних назв.

Значно більше мовних джерел дійшло до нас із XVI–XVIII ст. Перш за все, це пам'ятки ділової писемності, опубліковані у виданнях «Архив Юго-Западной России» (АЮЗР) та «Стороженки, фамильный архив» («Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582 – 1588 pp.)» (АЖМУ), «Акты Бориспольского мейского уряда 1612 – 1699 гг.» (АБМУ), «Актовые книги Полтавского городского уряда XVII века» (АПГУ), «Пирятинские актовые книги» (КТМП)), «Акты села Одрехови» (АО), «Акти Вижвівської міської книги XVII ст.» (АВМК.), «Луцька замкова книга 1560 – 1561» (ЛЗК), «Ділова мова Волині і Наддніпрянщини» (ДМВН), «Ділова і народнорозмовна мова XVIII ст.» (ДНРМ) та ін. Були опрацьовані щоденники й реєстри, зокрема «Реєстръ всего описанного при бытности пана Димитрия Полоцкого, войта магистрату Киевского і пана Яска Кривого, бургмистра Киевского, по указу его ясновелможности гетмана Мазепы, имѣнія Семена Палѣя» (РИСП), «Дневник Симеона Окольского 1638» (ДСО). Широко представлені в дослідженні

матеріали, дібрані з книг «Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник» (ЛС) і «Летопись событий в Юго-Западной России в XVII в.» (ЛВ), а також із пам'яток церковно-проповідницького характеру, які відображають живу народну мову того часу (Пересопницьке євангеліє 1556 – 1561) (ПЄ), «Казанье стго Кирилла патріарха ієрусалимського о антихристе и знаках его з розширением науки против ересей розных» (КК) та ін.). До аналізу залучено великий фактичний матеріал, почерпнутий із творів давньої української літератури, творів Івана Величковського (Величк.) і Климентія Зиновієва «Вірші. Приповісті посполиті» (ЗВП), «Українська поезія. Кінець XVI – поч. XVII ст.» (УП), «Українські інтермедії XVII–XVIII ст.» (УІ), «Давній український гумор і сатира» (ДУГС), творів Г. С. Сковороди (Сков.) та ін. Твори І. П. Котляревського належать до нової української літератури, але при відсутності дериватів у інших джерелах XVIII ст. покликаємося на них.

До аналізу залучено фактичний матеріал словників староукраїнської мови: «Синоніма славеноросская» Л. Зизанія (1596), «Лексикон славеноросский» П. Беринди (1627), «Лексис с толкованием славянских слов просто» (XVII ст.), «Синоніма словеноросская» (друга половина XVII ст.), «Лексикон латинский» Є. Славинецького (список 1642), «Лексикон славено-латинский» Є. Славинецького і А. Корецького-Сатановського (1650); «Історичний словник українського язика» за редакцією Є. Тимченка та його ж «Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.», «Словник староукраїнської мови XIV – XV ст.», «Словник української мови XVI – I пол. XVII ст.».

Матеріали з сучасної української мови дібрано з одинадцятитомного «Словника української мови», шеститомного «Українсько-російського словника» (вивірено за «Інверсійним словником української мови» за ред. С. П. Бевзенка), а також діалектних словників і праць, які містять дані про демінутиви в сучасній українській мові.

Завершивши роботу над монографією, не можу не згадати світлої пам'яті мого учителя Василя Васильовича Німчука, під керівництвом якого виконана більша частина дослідження, людини, яка надихнула мене на її виконання. Серце сповнюється вдячністю і теплом, коли я пригадую спільну працю з Великим Ученим.

РОЗДІЛ 1. ДИНАМІКА ДЕМІНУТИВНОГО Й ГІПОКОРИСТИЧНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ПРОБЛЕМА

У теорії демінутивації існує шерег питань, які є об'єктом наукових дискусій. Одним із них є питання про належність зменшених дериватів зі зменшеним значенням до словотворення чи формотворення.

Л. А. Булаховський [Булаховський 1952, 126 – 132], П. Ф. Фортунатов [Фортунатов 1956], О. І. Соболевський [Соболевский 1907, 20], О. О. Потебня [Потебня 1968], П. С. Кузнецов [Кузнецов 1961] та ін. лінгвісти вважали, що за допомогою суфіксів суб'єктивної оцінки утворюються нові слова, тому вони є словотворчими формантами. Ф. І. Буслаєв [Буслаєв 1959], О. О. Шахматов [Шахматов, 34], В. В. Виноградов [Виноградов, 112] та ін. стверджували, що за допомогою таких формантів утворюються слова з новими відтінками значень, тому вони є формотворчими суфіксами. І. Г. Матвіяс в академічному курсі «Сучасна українська мова. Морфологія» суфіксальні оцінні морфеми, які здатні вносити в значення іменника відтінки суб'єктивної оцінки, зараховує до групи суфіксів із лексико-граматичним значенням [Сучасна українська мова. Морфологія 1969, 43]. П. І. Білоусенко розглядає емоційно-оцінні утворення як окремі слова [Білоусенко 1994].

В. В. Виноградов на доказ того, що демінутиви – це формотворчі, а не словотворчі структури, ставить «спільність

граматичного роду в усіх формах суб'єктивної оцінки, утворених від одного слова, наприклад: *дом*¹ – *домишко*, *домище*, *домина*» [Виноградов, 112]. Крім того, він зазначає, що у формі суб'єктивної оцінки експресивні відтінки слововживання рішуче переважають над хитаннями самого лексичного значення. Це різноманітні відтінки експресії – такі, як співчуття, іронія, зневага, злоба, строката і суперечлива гама емоцій і оцінок. Отже, зменшено-пестливі суфікси не словотворчі, а формотворчі [Там само, 113]. Але тут же В. В. Виноградов відзначав широку можливість перетворення зменшено-пестливої форми в окреме самостійне слово (пор. *сеть* и *сетка*; *пузырь* и *пузырёк*; *ручка* двери; *мужик* и *муж* тощо). Вона свідчить про те, що форми суб'єктивної оцінки іменників займають проміжне, перехідне положення між формами слова і різними словами (пор. зовсім різні слова: *черепок* і *череп*; *вода* і *водка*; *чаша* і *чашка* та ін.) [Виноградов, 114].

Зменшені суфікси відносить до формотворчих і М. М. Шанський [Шанский 1959, 60].

В. М. Покуц вважає, що «зменшені суфікси можуть бути формотворчими, якщо виступають зі значенням об'єктивної зменшеності в чистому вигляді або виражають емоційне ставлення до предмета, який називають (у поєднанні з вираженням об'єктивної зменшеності або без неї); можуть різною мірою виявляти словотворчі властивості, якщо виражають часткову зміну або конкретизують призначення або інші ознаки предметів: *шубка* – *детская шуба*, *яблонька* – *молодая яблоня*, *разговорчик* – *праздний*, *неуместный*

---

¹ Виділення курсивом наше.

разговор. Словотворчими є зменшені суфікси в полісемантичних і омонімічних формах щодо їхніх вихідних: *санки* – *салазки*; *стульчик* – *капкан для ловли пушних звірів*; *рогожка* – *ткань*. У морфологічних варіантах слів зменшені суфікси не виявляють ознак ні словотворення, ні формотворення: *тетрадка*, *скамейка*, *фляжка*, *сковородка*» [Покуц 1969, 20].

О. А. Земська підкреслювала, що граматичне значення повинне включати в себе три компоненти: 1) обов'язкове вираження в якому-небудь класі слів певної мови; 2) велику поширеність, тобто наявність у значних групах слів; 3) регулярність (стандартність) способів вираження. Зменшеність не є граматичним значенням, тому що в демінутивів відсутня перша виділена ознака: вони виражаються в мові не обов'язково [Земская, 26 – 28]. Відмінність між словозмінними і словотворчими афіксами полягає в тому, що словозмінні елементи зазвичай утворюють цілі комплекси, ряди тісно між собою зв'язаних морфем, тоді як словотворчі афікси є автономними, одиничними. До словозмінних О. А. Земська відносить флексії, до словотворчих – суфікси й префікси [Земская 30]. Цього погляду дотримується більшість дериватологів, зокрема П. Ф. Фортунатов [Фортунатов 1956], О. І. Соболевський [Соболевський 1907], О. О. Потєбня [Потєбня 1968], П. С. Кузнєцов [Кузнєцов 1961], С. С. Плямовата [Плямовата 1959, 12 – 13], А. Д. Зверєв [Зверєв, 8], В. М. Нікітєвич [Никитєвич, 4], Ю. С. Азарх [Азарх, 33], І. І. Ковалик [Ковалик, 20], Л. О. Родніна [Словотвір, 101], К. Г. Городенська [Городенська 1994, 22 – 28], В. П. Олексенко

[Олексенко 2001], Ю. О. Карпенко [Карпенко 2005], Л. В. Юрашко [Юрашко 2011], С. М. Григораш [Григораш 2014], К. А. Качайло [Качайло 2015] та ін.

С. С. Плямовата відзначає: «<...>¹, якщо під словотворчими афіксами розуміти тільки такі елементи слова, які змінюють або видозмінюють його лексичне значення, а формотворчими вважати тільки афікси, які виступають у ролі передавачів «різного плану граматичних (а, отже, і логічних, і експресивних) відношень, то похідні з чисто зменшеним значенням (*гвоздик*, *фитилёк*, *пружинка*) порівняно з вихідними (початковими) словами (*гвоздь*, *фитиль*, *пружина*) необхідно визнати новими словами, лексемами, оскільки суфікс у них видозмінює лексичне значення слова, показує, що предмет, позначений суфіксальним утворенням, відрізняється однією із своїх об'єктивних ознак (у цьому випадку розміром) від зіставленого з ним предмета <...>, що ж стосується утворень зі зменшено-оцінним значенням, то наявність у них об'єктивно-розпізнавальної ознаки – ознаки зменшеності, яка дає чітке уявлення про предмети різної величини, про різний ступінь прояву тієї чи іншої якості, свідчить про те, що це самостійні слова» [Плямоватая 1959, 12 – 13]. Лише слова типу «*часик*», «*земелька*» можна розглядати як оцінні форми слів «*час*», «*земля*» [Плямоватая 1959, 13].

Крім звичайних критеріїв, які використовуються для розмежування слів і форм слова (регулярність утворення, не

---

¹ Знак <...> позначає вилучений автором із цитати чи ілюстративного матеріалу фрагмент тексту.

виведення однієї форми з іншої, тотожність лексичного значення форм словозміни), А. Д. Зверев підкреслює, що так звані спірні форми – видові пари дієслів, вищий і найвищий ступінь порівняння прикметників, форми суб'єктивної оцінки іменників і прикметників, прислівників, дісприслівників, зворотних дієслів – мають свої форми словозміни. Вони менш регулярні, ніж словозмінні форми; виводяться, як і звичайні похідні слова, із споріднених і простіших за структурою слів; містять у своїй семантиці елементи, які відсутні у значеннях вихідних слів [Зверев, 8]. Важливою особливістю словотворчих структур, яка відсутня у формотворчих афіксів, є бінарна будова: *строитель – кто строит, поэтесса – женщина-поэт, новейший – самый (наиболее) новый, новее – более новый; предобрый – очень добрый, домик – маленький дом* і т. д. Таке структурне тлумачення значення слова можливе тільки у слів похідних і недопустиме у форм того ж самого слова. Цей фактор може служити додатковим засобом розмежування явищ словозміни і словотвору, тобто форм слова і самостійних слів [Зверев, 9; 31].

Аналіз творення іменників суб'єктивної оцінки з позицій ономастичного напрямку у вивченні словотворчого процесу, проведеного Ель-Саєд Мустафою Абдурахманом, підтверджує висновки про бінарну структуру демінутивів. У ході дослідження цієї лексики автор виявив, що в тлумачних словниках для іменників суб'єктивної оцінки – зменшених – характерним є таке тлумачення: «*маленький, -а, -е + іменник*», або «*невеликий, -а, -е + іменник*», наприклад: *маленький (невеликий) стілець – стільчик, маленька (невелика) ваза – вазочка*. Автор сформулював і типові тлумачення

значень аналізованих зменшено-пестливих слів: «*маленький, -а, -е, милий, -а, -е* + іменник, денотат якого викликає позитивні емоції: схвалення, ніжність, ласку і т. п., наприклад: *маленький брат*, який викликає позитивні емоції: ніжність, ласку і т. п. (*братик*): для пестливих іменників: *милий, -а, -е, дорогий, -а, -е, хороший, -а, -е* і т. п. + іменник + відтінок пестливості, наприклад: *милий, добрий, приємний друг* + відтінок пестливості – *дружок; мила, добра, дорога мама* + відтінок пестливості – *мамочка* і т. п.» [Эль-Саед Мустафа Абдурахман, 11 – 13]. Ще О. І. Соболевський писав: «Різниця між іменами простими і іменами збільшеними і т. д. не синтаксична і вже, звичайно, не морфологічна, а лексична» [Соболевский, 20]. Ці критерії розмежування слова і його форми, а головне, бінарна структура утворень зі зменшеним значенням, дають підстави вважати демінутививи окремими словами, а не формами слів.

У дериватології дискусійним є питання про наявність зменшеності в чистому вигляді. Деякі дослідники вважають, що об'єктивна зменшеність у чистому вигляді ніколи не може бути виражена зменшеною формою слова, оскільки в ньому завжди буде присутнім відтінок емоційного забарвлення. Тому в тих випадках, коли необхідно виразити тільки значення об'єктивної зменшеності в чистому вигляді, вдаються до описових зворотів типу *маленький стіл, невелика колба* [Дементьев, 6]. Більшість дослідників заперечують це твердження. Й. О. Мандельштам, зокрема, зауважував, що чим з більшої давнини походять так звані зменшені суфікси, тим чіткіше значення вираження малої речі, об'єктивно усвідомлюваної, вони мають. Пізніше ці

суфікси набувають і переносного значення, і характеру суб'єктивного ставлення до предметів, речей, людей, з різноманітними відтінками. Й. О. Мандельштам переконливо довів, що емоційні значення формантів є вторинними по відношенню до зменшених, вони розвинулися пізніше на базі об'єктивних значень перших [Мандельштам, 37]. М. В. Кравченко вважає, що оцінні утворення «набагато частіше, ніж прийнято вважати, містять значення реальної зменшеності в чистому вигляді, без будь-якої емоційної забарвленості. Це лексеми, що позначають реалії, які можуть бути малими за розміром, об'ємом, вагою, виявляти більшою чи меншою мірою свої якості й ознаки, опредмечені в іменнику» [Кравченко, 12]. До такого ж висновку в своїх спостереженнях прийшов В. М. Покуц. Він вважає, що «надмірно широке визнання за іменниками з досліджуваними суфіксами можливості виражати об'єктивну зменшеність тільки в сполученні з різного роду емоціями, яке спостерігається в сучасних лінгвістичних працях і почасти в тлумачних словниках, пов'язане з недостатньо чітким розмежуванням – щодо цих слів – понять експресивності й емоційності» [Покуц, 10]. Аналізуючи синтетичний і аналітичний способи вираження демінутивності, В. М. Покуц зазначає, що ці способи не завжди взаємозамінні. Залежно від контексту зменшувальні суфікси у поєднанні з різними твірними основами, або й з одними і тими ж, можуть передавати зменшувальність у чистому вигляді або поєднувати зменшеність з емоційним забарвленням [Покуц, 8], а С. С. Плямовата вважає, що думка про постійне емоційне забарвлення слів зі зменшеними суфіксами вимагає деяких

стилістичних обмежень. Демінутивні утворення часто мають оцінно-емоційний відтінок у розмовному, поетичному, ораторському і т. п. мовленні. Науковий і діловий стилі, які позбавлені емоційного забарвлення, дозволяють вживання чистих зменшених утворень. Погляд, відповідно до якого в мові немає чисто зменшених утворень, результатами спостережень не підтверджується [Плямоватая 1959, 241]. К. Г. Городенська та М. В. Кравченко пропонують виокремлювати оцінні іменники на позначення об'єктивної зменшеності реалій, зменшено-емоційні іменники з позитивним емоційним забарвленням, оцінні іменники із зменшено-пестливим значенням та зменшено-емоційні іменники з негативним значенням, а творення зменшено-емоційних іменників вважають невідривним від категорії здрібнілості і категорії суб'єктивної оцінки: «На ранній стадії розвитку мови зменшено-емоційні лексеми виражали реальні ознаки предметів: їх розмір, об'єм, вагу, колір, форму тощо. Такою була первинна їх функція. І лише в результаті вищого процесу пізнання, коли людське мислення стає здатним до абстрагування, в людини виникає суб'єктивне ставлення до речей. Така природа людського пізнання дійсності» [Городенська 1981, 109 – 112]. Див. також інші дослідження [Огольцев, 11; Параскевич, 43].

О. І. Бондар поділяє демінутиви на дві основні групи – демінутиви зі значенням зменшення і без такого значення [Бондарь, 4].

Г. М. Сагач використовує градацію демінутивів, запропоновану С. С. Плямоватою:

1. **Зменшувальна лексика.** До цієї групи належать слова, пов'язані з уявленням про кількісні відношення, тобто дається вказівка на розмір, міру вияву ознаки, напр.: *будинок – будиночок, хата – хатка*. У цій групі суфікси слів можна замінити лексичними синонімами, які вказують на розмір, міру, ступінь вияву певної ознаки та ін. Такими лексичними синонімами можуть бути прикметники *маленький, невеликий, короткий, вузький* та інші частини мови.

2. **Пестлива лексика.** Сюди належать слова, які не викликають уявлення про розмір предмета, а лише вказують на пестливе ставлення автора до нього, напр.: *водиця, годинка*.

3. **Зменшено-пестлива лексика.** До такої групи належать слова, які, з одного боку, викликають уявлення про розмір предмета чи явища, а з іншого, – вказують на ставлення автора до них, напр.: *сестриця, синок* [Сагач 1976, 8 – 9].

У праці Г. М. Сагач «Емоційні суфікси на позначення позитивної суб'єктивної оцінки» представлено структурно-семантичний підхід дослідження демінутивів, завдяки якому автор визначає продуктивність іменникових суфіксів, семантику твірних основ і похідних з емоційно-забарвленими суфіксами, з'ясовує, що лексеми із зменшувально-пестливими суфіксами становлять 97% серед усіх лексем із емоційними суфіксами, виділяє емоційні суфікси іменників жіночого, чоловічого й середнього родів, подає значення окремих емоційних суфіксів. Зауважує, наприклад, що суфікс *-ка* надає словам відтінків пестливості, ніжності тощо [Сагач, 24, 30].

Однак при розв'язанні цієї проблеми необхідно враховувати те, що чітко розмежувати зменшеність і пестливість не

завжди вдається на практиці. Ця дихотомія буває чисто умовною, оскільки вона повністю залежить від контексту, а іноді й контекст не дає змоги розмежувати демінутивність і пестливість. В. І. Говердовський пропонує розрізняти зменшеність предметну (денотативну) і пестливу (конотативну). Зменшено-пестливі суфікси автор радить «умовно розподілити на два класи. Одні з них «зменшують» сам предмет, наприклад, суфікс **-инка**: *крупинка, лысинка, дождединка* (пор.: *лысина, дождина*) і наочніше в українській: *ікринка, пилина, піщина*). Суфікси цього класу можна назвати денотативно-зменшувальними. Власне конотацію вони не створюють. Вони модифікують той же денотат. Інший клас складають суфікси конотативно-зменшувальні. Це той же суфікс **-инка** в словах *шпротинка, горчинка* і т. п., **-ик** у російській і українській мовах або суфікс **-ица** в російській мові. У той час, як **-ик**, подібно до суфікса **-инка**, однаково може бути і денотативно-розрізнявальним, і конотативним (пор. *братик*), суфікс **-ица** в російській мові більше конотативний, ніж денотативний (пор. *сестрица*), а в українській **-иця** винятково конотативний, тобто предметної зменшеності не виражає, а містить у собі чисту пестливість: *сестриця, земляця, крупиця*.

У сучасній російській мові суфікс **-ица** у більшості випадків позбавлений конотативної функції, ознаки зменшеності він чітко не виражає, хоча традиційно і продовжує вважатися зменшувальним, як, наприклад, у слові *рыбица*. Можна у зв'язку з цим поставити питання: якщо цей суфікс у словах *белорыбица* і *безрыбица* не виражає денотативної зменшеності (а це саме так), то чи може він її виражати в слові *рыбица*? Очевидно, ні. Але в чому тоді різниця між *рыбицей* і

просто *рыбой*? При зникненні денотативної зменшеності (в діяхронії) залишається, однак, зменшеність конотативна, що дозволяє, наприклад, назвати *сестрицей* старшу сестру. Пор. також слова *просьбища*, *девица*, *непогодища*, *метелища*, де «зменшеність зводиться тільки до конотації». На цих і багатьох інших прикладах автор показує, що непрохідної межі між конотацією (емоційним) і денотацією (раціональним, предметним) не існує: «в діяхронії можуть бути взаємопереходи. При високій частотності використання лексеми або морфеми конотація може зникати або переходити в денотацію» [Говердовський, 72 – 73].

У конотативній семантиці виокремлюється чотири компоненти: оцінність, образність, експресія і емоційність. Оцінність є функціональною категорією, образність – відображувальною, експресія – стилістичною, емоційність – психолінгвістичною категорією [Харченко, 48].

Т. П. Вільчинська вивчає демінутиви в аспекті їх оцінності, досліджує особливості оцінних найменувань, виражених іменниками, на семантичному та словотвірному рівнях. Дослідниця розглядає різні підходи до класифікації оцінних назв, подає семантичну характеристику оцінних іменників, розглядає основні способи їх творення, з'ясовує природу емоційно-оцінних назв, серед яких виділяє негативно оцінні та позитивно оцінні. Вона звертає увагу на прагматичний компонент у структурі значень оцінних назв, серед яких велику кількість становлять демінутиви, які входять до «Позитивно оцінних назв» і в яких конотація досягається за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів: *безталанночка* (зм.-пестл.), *кучерявчик* (пестл.). Тут же автор

стверджує, що «Позитивно-оцінні назви», які характеризують людину з позитивного боку, займають усього десять відсотків від загальної кількості досліджуваних лексем [Вільчинська, 9]. Оцінні найменування авторка вважає окремим словотвірним розрядом у межах загальної словотвірної категорії особи [Там само].

Оцінну властивість демінутивів розглядає і Л. Б. Шутак, яка вважає проблему оцінки самостійною лінгвістичною категорією. Якщо традиційно розглядають зв'язок категорії суб'єктивної оцінки з категорією зменшеності чи з категорією кількості, вторинність категорії суб'єктивної оцінки щодо категорії зменшеності та спільність словотворчих суфіксів, що їх виражають, то авторка обґрунтовує «самостійний статус словотвірної категорії суб'єктивної оцінки, визначає її структуру та зв'язок із словотвірною категорією кількості» [Шутак, 8]. Тлумачить поняття «емоційний», «оцінний», «експресивний». Вважає, що емоційне в мові завжди є експресивним, але не кожне експресивне належить до емоційного. Л. Б. Шутак виокремила невелику групу суфіксів, що передають «раціональну оцінку, таку, яка враховує сукупний досвід емоційного сприйняття носіїв мови. Її сформували іменникові суфікси, що є типовими виразниками значення об'єктивної зменшеності: **-ок, -ик** – чол. рід; **-ка** – жін. рід; **-це** – сер. рід.: *маленький млинок, дзеркальце, малими віконцями*.

Суфікси, які виражають раціонально-емоційні оцінки: **-ець, -чик, -к** – чол. рід; **-очка, -ечка, -ичка, -иця** – жін. рід; **-ечко, -очко, -а /-ча, -еня, -а** – сер. рід. Ці суфікси посідають, на думку авторки, домінантне місце в системі оцінних

словотворчих засобів іменника. Вони одночасно реалізують кількісне значення об'єктивної зменшеності та позитивне оцінне значення – пестливість, ласку, ніжність тощо» [Там само]. Лише пестливими вважає Л. Б. Шутак суфікси **-еньк, -оньк, -ус, -ун** «здатні надавати лексемам позитивного забарвлення найвищої інтенсивності: *татонько, татусь*» [Там само, 8 – 9].

Об'єктивну зменшеність в аналізованих контекстах частіше передано за допомогою слів-індикаторів *малий, маленький* і под. у поєднанні з суфіксами демінутивності чи гіпокористичності (такий спосіб вираження об'єктивної зменшеності відносимо до синтетично-аналітичного способу її реалізації, однак у цьому дослідженні подаємо суфіксальні деривати з семантичними поширювачами без виокремлення в ізольовану групу). Жанрово-стильові особливості досліджуваних текстів і їх незначна кількість не дали можливості в повному обсязі дослідити структурно-семантичні особливості синтетично-аналітичних конструкцій, які виражають демінутивність. У досліджуваних пам'ятках засвідчено демінутивні словосполучення, у яких роль означального компонента зі значенням малого розміру виконували прикметники (*маленький, невеличкий, небольшой, дробный, дитячий, легкий*) або цілі синтаксичні структури (*которой пошло на пятый год; обеюх полтретя сажня; величиною хоть как зерно горчичное*), а роль стрижневого компонента – суфіксальні деривати відповідної семантики.

Наявність великої кількості таких конструкцій свідчить про те, що в українській мові досліджуваного періоду демінутивні суфікси могли позначати зменшеність у чистому

вигляді без відтінку пестливості. У багатьох засвідчених демінутивних словосполученнях завдяки контексту конкретизовано розмір певного предмета: *сенечки двої малыхъ, обоюхъ полтретья сажня; домокъ малый; светлочка – лавъ три*.

Емоційність та оцінність на різних рівнях, переважно словотвірному, для вираження емоційно-оцінної семантики розглядає С. М. Григораш. «Говорячи про емоційно-оцінний зріз семантики лексем в українських народних піснях, слід вести мову насамперед про демінутиви, адже саме вони акумулюють у собі значення зменшеності та пестливості. Емоційність та оцінність виражається на різних рівнях, однак абсолютно переважає словотвірний, що засвідчує велику різноманітність словотворчих засобів у вираженні емоційно-оцінної семантики», – зазначає авторка [Григораш, 96].

Прагматичну функцію демінутивних суфіксів і демінутивів, поряд із власне зменшувальним значенням, експресивною, емоційно-оцінною та стилістичною функціями останнім часом мовознавці вивчають усе активніше, оскільки практичне їх використання, уміле застосування в тексті, в усному мовленні сприяє успішному спілкуванню. Погляди науковців на цей аспект демінутивів та їхніх функцій у комунікації проаналізовано в праці «Короткий огляд деяких класифікацій за їх прагмалінгвістичним компонентом» [Юрашко 2009].

О. Ф. Тилик розглянула й теоретично обґрунтувала ідею розвитку на базі демінутивно-гіпокористичних суфіксів нової словотвірної функції форманта – передавати значення подібності [Тилик 2006, 4]. Авторка зазначає, що «серед іменникових дериватів виявляють похідні, до структури

яких увіходять полісемантичні форманти, які здатні виражати як демінутивну семантику, так і значення схожості: *лисич-к(а)* ‘сорт гриба’, *ніж-к(а)* меблів, *шлуноч-ок* серця, *нос-ик* чайника та ін. (пор. зменшено-пестливі *лисич-к(а)* ‘тварина’, *ніж-к(а)*, *нос-ик* дитини тощо). Традиційно такі одиниці вважають метафоричними перенесеннями демінутивних найменувань, які виникли шляхом семантичного розвитку твірного слова на основі подібності позначуваних цим формантом предметів. У лексикографічних працях їх подають в одній статті з іменником, що має зменшувальне (зменшувально-пестливе) значення» [Тилик, 4]. Дослідниця вважає, що подібні деривати «позбуваються оцінної семантики внаслідок процесу дедемінутивації. Демінутивне значення на певному етапі розвитку мови можуть втрачати не тільки похідні слова, а й форманти зі значенням зменшеності. У зв’язку з цим виникають як нові функції суфіксів, так і нові відношення дериватів із такими афіксами. В українській мові на базі дедемінутивації поступово виформувалася функція творення іменників зі словотвірним значенням подібності. Формант унаслідок його переосмислення набув здатності творити деривати зі значенням схожості, оминаючи демінутивний етап». Ольга Федорівна підкреслює, що «масовість процесів дедемінутивації здавна зумовила виникнення великої кількості десубстантивованих структур, які *ніколи не були демінутивами*» [Там само, 5 – 6].

У роботі витримуємо умовний поділ досліджуваних утворень на три структурно-семантичні групи: зменшену, зменшено-пестливу і пестливу. При цьому використовуємо

критерії класифікації, які базуються на деяких типових випадках, вивчених С. С. Плямоватою [Плямоватая 1961, 41]. До зменшених відносимо слова, які пов'язані з уявленням про кількісні відношення (розмір і т. п.: *домь* – *домоць*). У таких випадках суфікс цього слова замінюється лексичним синонімом, який виражає розмір, ступінь і т. п. (*маленький*, *невеликий* і под.) *домок* – *маль домь*; *перстенець* – *маленький перстень*; слова належать до пестливих, якщо вони не викликають уявлення про розмір предмета (*часокь*, *водиця* та ін.); до розряду зменшено-пестливих належать слова, які з одного боку викликають уявлення про розмір, а з іншого – передають наше ставлення до них (*сестриця*, *синокь* і под.) Однак у діахронічному дослідженні не завжди можна керуватися загальним значенням, яке лежить в основі оцінного слова і яке встановлюється узагальненням багатьох окремих контекстів. Необхідно розглядати кожен лексему в конкретному словниковому оточенні, оскільки в минулі епохи зменшеність передавалася не тільки за допомогою суфіксів, як це помітно в пестливих утвореннях, але й за допомогою слів-індикаторів *маль* (*малыи*) в XI – XIII ст., а в наступні епохи *невеликий*, *маленький*, *мілкий*, *менший*, *дрібний* та ін., які дають змогу відрізнити зменшеність від емоційності: *горка* та *не велика, но мала* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 21), *ископа печерку малу двусажену* (XII – XIV, сп. XV, КПП, 195). Такий спосіб передачі демінутивності визначається як синтетично-аналітичний. Коли зменшеність передається за допомогою слів індикаторів у сполученні зі звичайним іменником, говоримо про аналітичний спосіб: *городь маль* (під 1097, ПВЛ, 234), *малого воза* (1552, АЮЗР I/VI, 112).

Наявність слів-індикаторів *великий*, *більшій* при структурах із зменшувальними формантами сигналізує дедемінутивацію. Без таких слів-індикаторів часто неможливо практично поділити лексеми на демінутивні, емоційні і дедемінутивні. Більшу роль при виявленні демінутивної семантики відіграють текстуальні уточнення, коли визначався навіть розмір предмета: *світлочка мала*, лав три; в *кельици малѣ*, яко чотыре *лакоть* (КПП, 135) і под. Ці приклади підтверджують і думку Й. О. Мандельштама та сучасних лінгвістів І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської [Городенська 1994], В. П. Олексенка [Олексенко 2001] та ін. про первинність демінутивності і вторинність експресивних відтінків. Саме наявність супровідного предиката типу *малий*, *невеликий* у словосполученнях вказує на реальну зменшеність об'єктів позамовної дійсності. Значення об'єктивної зменшеності тут домінує над пестливістю, але повністю її не нівелює, на що вказують подані вище контексти.

На прикладі сполучень обох типів можна простежити зв'язки морфологічних і синтаксичних явищ, слова і словосполучення. В аналітичних сполученнях зменшеність передається описово. Два слова позначають одне поняття (*маль домъ*). У синтетично-аналітичному способі цей зв'язок між словами посилюється за допомогою демінутивного суфікса (*маль домокъ*). Номінація тут точніша, неподільність слів більша. І, нарешті, в слові «домокъ» те саме поняття передано за допомогою одного слова, а не словосполучення. Тут набагато вищий ступінь абстрактності, збільшений ступінь неподільності семантики, що викликало і неподільність

вираження – замість аналітичного і синтетично-аналітичного способу, де наявний синтаксичний зв'язок, виступає одне слово із зменшувальним формантом (синтетичний зв'язок): словосполучення замінюється словом.

Найдавнішою є суфіксальна демінутивація іменників і прикметників (і відад'єктивних прислівників). Пізніше з'являються демінутиви і в інших класах слів.

Дискусійним залишається питання про поширення і вживання демінутивів у різні періоди розвитку української мови. Л. А. Булаховський висловив думку, що словотворчим засобам емоційного характеру в розвитку літературних мов належить порівняно невелике значення і що намітилася тенденція до їх кількісного спаду: «звичайно в історії літературних мов не тільки не спостерігається їх зростання порівняно з народним мовленням (при цьому навіть у художніх жанрах), але навпаки – їх число і частота вживання все більше скорочуються» [Булаховський 1955, 81]. Деякі дериватологи підтримують твердження Л. А. Булаховського [Кравчук 1958, 21], інші не вважають його досить переконливим [Плямоватая 1961, 9].

У дериватологічних дослідженнях важливим є те, яке значення вкладається у термін продуктивність. Під продуктивністю словотворчого засобу, форманта і т. д. розуміється загальна здатність цього засобу, форманта і т. п. брати активну участь у творенні нових слів [Докуліл, 204].

У лінгвістичній літературі відзначається, що дуже продуктивні суфікси з часом можуть ставати непродуктивними. Зворотного ж, тобто переходу зовсім непродуктивного суфікса в розряд продуктивних, як правило, не спостерігається

[Ревзіна, 86]. Вивчення активності суфіксів протягом усієї історії їх розвитку дає можливість уточнити такі висновки.

Демінутивний і експресивний словотвір характеризується паралельним функціонуванням продуктивних суфіксів з формантами, активність яких згасає і навпаки, тобто паралелізм не вказує на однакову продуктивність конкретних суфіксів.

У дериватології актуальною залишається проблема виникнення складних формантів. Ю. С. Азарх відзначає, що злиття в один двох і рідко більше суфіксів тягне за собою появу нового, складного форманта. Автор зазначає, що для російської мови власне складними формантами є суфікси, які виникають в результаті об'єднання в один формант двох і більше суфіксів, причому ускладнюється звичайно структура продуктивних формантів. Субстантивний суфікс може поширюватися зліва за рахунок суфікса твірної основи. Це найбільш регулярний спосіб утворення складного форманта. Рідше словотворчий суфікс поширюється справа, за рахунок приєднання до нього іншого субстантивного суфікса [Азарх, 26 – 27]. У роботі розглянуто суфікси, які виникають при правому поширенні тоді, коли іменники певного словотворчого типу з поширюваним суфіксом з тієї чи іншої причини втрачають словотвірне значення, стають семантичними дублетами твірних слів. Цей процес, зазначає Ю. С. Азарх, характерний у слов'янських мовах для первинних зменшених утворень із суфіксами **-ьк**, **-ьц**, які в розмовному мовленні регулярно втрачають зменшене значення і поступово витісняють твірні іменники, якщо останні не розвивають нових значень. До основ первинних демінутивів, які втратили ознаку зменшеності,

приєднуються інші суфікси, які беруть участь в деривації слів тієї ж групи. Так виникають демінутиви другого ступеня похідності: *мальць* – *мальчик*, *дівька* – *дівочка* [Азарх 1984, 27].

Про час фіксації таких формантів в українській мові існують дві думки. Більшість сучасних дослідників, зокрема В. П. Токар, Л. П. Дідківська, Л. О. Родніна, вважають, що суфікси другого ступеня виникають досить пізно – з XVI ст. [Токар 1955; Словотвір, 101; Дідківська, Родніна, 126].

Інші лінгвісти не виключають можливість існування цих формантів із XIV ст., хоча в пам'ятках цього періоду їх не засвідчено [Бевзенко 1960, 133].

РОЗДІЛ 2. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВІ

У 70-х – 80-х роках минулого століття українські мовознавці створили чотири узагальнювальні праці з історії української мови: «Історія української мови. Морфологія» (1978 р.), «Історія української мови. Фонетика» (1979 р.), «Історія української мови. Лексика і фразеологія» (1983 р.), «Історія української мови. Синтаксис» (1983 р.). Нині триває робота над п'ятою книгою – «Історія української мови. Словотвір», першою частиною якої є розділ «Словотвір іменника». Підготовка такої узагальнювальної праці з історичного словотвору іменника «потребує серйозної попередньої роботи, спрямованої на докладне вивчення окремих фрагментів дериваційної системи цієї частини мови» [Білоусенко, Німчук 2013, 7 – 8]. Опис динаміки демінутивного й гіпокористичного словотворення має бути одним із фрагментів цієї праці.

Основним засобом демінутивного словотворення є суфікси, тому вони становлять найбільший інтерес для дослідників здрібніло-пестливої лексики. Найдавніше дериваційні засоби виступають в імені у праслов'янській мові (напр., *medьkь* 'медок', *sestrica* 'сестриця'), знайшовши продовження в усіх слов'янських мовах [Німчук 1984, 12, 29]. Суфікси, які засвідчено у складі зменшених, зменшено-пестливих і пестливих слів праслов'янської мови, виокремив польський дослідник Ф. Славський [Sławski, т. 1 – 3, 1974 – 1979]. Демінутивне й гіпокористичне словотворення іменників праслов'янської мови

як вихідної системи дослідження динаміки формування відповідних словотвірних типів в українській лінгвістиці ще не було предметом спеціального аналізу.

Здійснено опис дериваційної структури іменників праслов'янської мови з відповідним значенням та розкриття взаємозв'язків словотвірних і лексико-словотвірних типів дериватів з різними суфіксами.

Оскільки поза контекстом не завжди можна розрізнити іменникові деривати зі зменшеним чи пестливим значенням, часто ці словотвірні значення виступають у єдності, при систематизації праслов'янських похідних чіткий поділ їх на демінутивні й гіпокористичні не здійснювався.

2.1. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВІ

Іменники чоловічого роду зі згаданим модифікаційним значенням у праслов'янській мові творилися за допомогою суфіксів **-ьсь, -ькъ, -къ, -ькъ, -ікъ**.

Суфікс -ьсь

Суфікс **-ьсь** продовжує індоєвропейський демінутивний і гіпокористичний суфікс **-іка** [Sławski I, 101]. Найправдоподібнішим єдиним продовженням індоєвропейського **-іка** є в праслов'янській мові суфікс **-ьсь** [Там само, 93].

Формант **-ьсь** у праслов'янській мові був найпродуктивнішим при творенні іменників із здрібнілим, здрібніло-пестливим і пестливим значеннями.

Ці деривати утворено від назв:

– **предметів природи**: *кательсь ‘камінець’ < *кату ‘камінь’ (ЕССЯ 9, 135); *кретельсь < *крету ‘кремійнь’ (ЕССЯ 12, 116); *ледьсь < *ледь ‘лід’ (ЕССЯ 14, 93);

– **явищ природи**: *хольдьсь < *хольдь ‘холод, тінь, прохолода’ (ЕССЯ 8, 59); *морзьсь < *морзь ‘мороз’ (ЕССЯ 20, 15); *огньсь < *огнь ‘вогонь’ (ЕССЯ 33, 263);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *берзьсь < *бергь ‘берег’ (ЕССЯ 1, 210); *лєзьсь < *лєзь ‘ліс’ (ЕССЯ 14, 254); **л҃зьсь* < **л҃гь* ‘луг’ (ЕССЯ 16, 153); *обстровсь ‘острівець’ (ЕССЯ 30, 82) < *обстровь;

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *братрьсь ‘братець’ < *братрь ‘брат’ (ЕССЯ 3, 7);

– **своцтвом**: **т҃рзьсь* ‘чоловічок’ < **т҃рзь* ‘муж’ (ЕССЯ 20, 161);

– **віком**: *дєтьсь ‘дитя’ < *деть (див. *дєтє ‘дитя, діти’), *дєті (ЕССЯ 5, 16); *мальсь ‘маленький’ < *маль ‘малий’ (ЕССЯ 17, 181) (мутаційне відприкметникове утворення);

– **соціальною чи становою належністю**: *хольрьсь співвідносне з *хольрь ‘слуга, хлопець’ (ЕССЯ 8, 64); *орвьсь пор. цсл. *рабьць* < *орвь ‘раб, невільник’ (ЕССЯ 32, 134);

– **частин тіла людини**: **бр’устьсь* < **бр’усть* ‘подушечка пальця’ (ЕССЯ 3, 35); *чєльньсь < *чєльнь ‘член, частина тіла’ (ЕССЯ 4, 45); *львьсь < *львь ‘лоб’ (ЕССЯ 16, 230); *ногьтьсь ‘нігтик’ < *ногьть ‘ніготь’ (ЕССЯ 25, 173); *носцьсь < *носць ‘ніс’ (ЕССЯ 25, 220);

– **тварин:** *agnьсь ‘ягня’ < **agn-* (ЕССЯ 1, 57); *astrębьсь < **astrębь/ь* ‘яструб’ (ЕССЯ 1, 85); *baranьсь ‘баранчик, молодий баран’ < *baranь ‘баран’ (ЕССЯ 1, 158); *golqьсь ‘голубок’ < **golqь/ь*/*golqь ‘голуб’ (ЕССЯ 1, 218); *červьсь ‘черв’ячок’ < *červь (ЕССЯ 4, 173); *komarьсь ‘комарик’ < *komarь (ЕССЯ 10, 171); *konьсь ‘коник’ (ЕССЯ 11, 6) < *konь; *molьсь < *molь ‘міль, метелик’ (ЕССЯ 19, 206); *morньсь співвідносно з *morнь ‘мураха’ (ЕССЯ 19, 246 – 247); *muъьсь < *muъь ‘кінь мишиного кольору’ (ЕССЯ 21, 68); *orčьсь ‘рачок’ < *orkъ ‘рак’ (ЕССЯ 32, 138); *qogorьсь < *qogorь ‘риба вугор’ (ЕССЯ 40, 35);

– **рослин:** *korьсь < *korь ‘кріп’ (ЕССЯ 11, 28); *lorиъьсь < *lorиxь (ЕССЯ 16, 73 – 74); *льньсь < *льнь ‘льон’ (ЕССЯ 17, 91); *osътьсь ‘остець, чортополох’ < *osъть (ЕССЯ 36, 81); *ovъсьсь < *ovъсь ‘овес’ (ЕССЯ 39, 238);

– **частин рослин:** *květьсь < *květь ‘квітка’ (ЕССЯ 13, 164); *listьсь ‘листочок’ < *listь (ЕССЯ 15, 148);

– **споруд, зокрема будівель:** *boržьсь < *borgь ‘оборіг – будівля для сіна’ (ЕССЯ 2, 221); *xlěvьсь < *xlěvь (ЕССЯ 8, 31); *koldenьсь / *koldьньсь < *koldęзь ‘колодязь’ (ЕССЯ 10, 124); *корьсь < *корь ‘насип, купа’ (ЕССЯ 11, 39 – 40); *курьсь < *курь ‘купа, насип, гора’ (ЕССЯ 13, 117); *mlinьсь ‘млинок’ < *mlinь ‘млин’ (ЕССЯ 19, 68); *mostьсь ‘місток’ < *mostь ‘міст’ (ЕССЯ 20, 35); *тъlinьсь ‘млинок’ < *тъlinь ‘млин’ (ЕССЯ 20, 224); *obkorьсь < *obkorь / *obkora ‘окоп’ (ЕССЯ 27, 147);

– **частин споруд, зокрема будівель:** *kqотьсь < *kqоть ‘кут’ (ЕССЯ 12, 79); *qgьльсь < *qgьль ‘вугол’ (ЕССЯ 40, 50);

– **меблів:** *obdrьсь < *obdrь ‘одр, ліжка без ніжок’ (ЕССЯ 26, 169);

– **тканих виробів:** *obbrusьсь < *obbrusь ‘рушник, постіль’ (ЕССЯ 26, 123);

– **елементів тканих виробів:** *motovqъсьсь < *motovqъсь ‘мотуз’ (ЕССЯ 20, 64);

– **частин одягу:** *loskutьсь < *loskutь ‘клапоть’ (ЕССЯ 16, 86);

– **посуду:** **bl’udьсь* < **bl’udь* ‘блюдо’ (ЕССЯ 2, 135); *korьсь (*корець* ‘міра сипучих тіл, чашка’, найбільш вірогідне утворення від *kora). Регулярне зменшене утворення від основи на -а жіночого роду очікувалося б з суфіксом -*ica*, очевидно, це вплив інших мір об’єму *gъrньсь (ЕССЯ 11, 129); *kubьсь < *kubь ‘куб’ (ЕССЯ 13, 78);

– **продуктів харчування:** *xlěbьсь співвідносно з *xlěbь ‘хліб’ (ЕССЯ 8, 29); *kvasьсь < *kvasь ‘квас’ (ЕССЯ 13, 155); *medьсь < *medь ‘мед’ (ЕССЯ 18, 72 – 73);

– **частин продуктів харчування:** *krajьсь < *krajь ‘край, шматок хліба, окраєць’ (ЕССЯ 12, 90); *obkrajьсь < *obkrajь ‘край, окраєць, напр., хліба’ (ЕССЯ 27, 166);

– **знарядь:** *сѣрьсь < *сѣрь ‘ціп’ (ЕССЯ 3, 187); *сѣрѣньсь < *сѣрѣнь ‘черинь – риболов. сачок’ (ЕССЯ 4, 65 – 66); *obvogьсь < *obvogь ‘невелика сітка для ловлі риби’ (ЕССЯ 31, 107);

– **зброї:** *lqъсьсь < *lqъ ‘лук’ (ЕССЯ 16, 134);

– **інструментів:** *lotьсь < *lotь ‘залізний кіл’ (ЕССЯ 16, 30);

– **пристосувань:** *brusьсь < *brusь ‘брус’ (ЕССЯ 3, 51); *klinьсь ‘дерев’яний цвях’ співвідносно з *klinь (ЕССЯ 10, 46); *kolьсь / *kъльсь < *kolь і *kъль ‘кіл’ (ЕССЯ 10, 167); *krqъсьсь ‘кружець шпульки у пряліці, на яку намотується вовна’ <

*krōgъ ‘круг’ (ЕССЯ 13, 39); **kujьсь* ‘кийок’ < **kujь* ‘кий, палка’ (ЕССЯ 13, 259); **obvodьсь* ‘маленький обруч, кільце’ < **obvodь* ‘обід’ (ЕССЯ 31, 73); **ostьньсь* < **ostьнь* ‘палиця для поганяння волів’ (ЕССЯ 36, 78);

– **частин збруї:** **obgolьсь* < **obgolь* ‘оглав – частина збруї, недоуздок’ (ЕССЯ 26, 227);

– **абстрактних понять:** **orzumьсь* ‘розумець’ < **orzumь* ‘розум’ (ЕССЯ 35, 139).

Суфікс -ькъ

Суфікс **-ькъ** відповідає однаковою мірою з морфологічного й семантичного погляду литовському **-ukas / -iukas** [Sławski I, 93]. Суфікс **-ькъ** продуктивний перш за все в демінутивній функції: *borькъ* < *borь* ‘сосна’; *brusькъ* < *brusь* ‘брус’ [Sławski I, 94]. Окремо треба розглядати такі випадки, як *domькъ* ‘домок’, *synькъ* ‘синок’, у яких суфікси **-къ**, **-ко** поширюються первинно в основах на **-и** [Там само].

Ці форманти творили демінутиви від назв:

– **предметів природи:** **ledькъ* < **ledь* ‘лід’ (ЕССЯ 14, 92 – 93);

– **явищ природи:** **morькъ* < **morь* ‘мороз’ (ЕССЯ 20, 14);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** **kōtькъ* < **kōtь* ‘кут’ (ЕССЯ 12, 78); **lazькъ* < **lazь* ‘лаз, прохід, щілина’ (ЕССЯ 14, 77); **lěськъ* < **lěсь* ‘ліс’ (ЕССЯ 14, 253); **městькъ* ‘містечко’ < **město* (ЕССЯ 18, 208); **mysькъ* < **mysь* ‘мис – частина суші’ (ЕССЯ 21, 54); **obstrovькъ* < **obstrovь* ‘острів’ (ЕССЯ 30, 82); **orzlomькъ* < **orzlomь* ‘розлом’ (ЕССЯ 33, 263); **orzorькъ* < **orzorь* / **orzorь* або від дієслова **orzorati* ‘розорати’ (ЕССЯ 34, 100); **otlozькъ* <

*otlogъ / *otloga або конфіксальне (**оть-**, **-ъкъ**) утворення від **logъ* ‘лог, невелика гора, маленький вибалок, видолинок’ (ЕССЯ 37, 156); **otъvorъкъ* < **otъvorъ* ‘отвір’ (ЕССЯ 39, 129); **ogъlъкъ* < **ogъlъ* ‘кут, куток’ (ЕССЯ 40, 50); **ragorъкъ* < **ragora* ‘невелика гора’ або конфіксальне від **gora* ‘гора’ (ЕССЯ 40, 185); **ragъrъbъкъ* < **ragъrъbъ* ‘пагорб’ (ЕССЯ 40, 188);

– **людини**: **l’udъкъ* < **l’udъ / *l’udъ* ‘люд, людина’ – можливо, первинною була форма множини ‘люде’ (ЕССЯ 15, 200);

– **частин тіла людини**: **ščerъкъ* < **ščerъ* ‘череп’ (ЕССЯ 4, 73); **lъbъкъ* < **lъbъ* ‘лоб’ (ЕССЯ 16, 228 – 229); **nogъtъкъ* < **nogъtъ* ‘ніготь’ (ЕССЯ 25, 170); **nosъкъ* ‘носик’ < **nosъ* (ЕССЯ 25, 219); **ortepъкъ* від основи непрямих відмінків **ortę-, -tene* ‘рамено, плече’ (ЕССЯ 32, 182);

– **хвороб або їхніх виявів**: **ogrъкъ / *ogrъкъ* < **ogrъ / *ogrъ* ‘вугор, чиряк, налив’ (ЕССЯ 40, 40);

– **тварин**: **arebъкъ* < **arebъ* ‘куріпка, рябчик’ (ЕССЯ 1, 76); **astrębъкъ* < **astrębъ(ь)* ‘яструб’ (ЕССЯ 1, 85); **bebrъкъ* ‘маленький бобер, бобрік, бобренья’ < **bebrъ* (ЕССЯ 1, 175); **linъкъ* < **linъ* ‘лин’ (ЕССЯ 15, 112); **lъvъкъ* ‘левеня’ < **lъvъ* (ЕССЯ 17, 107); **medvędъкъ* ‘ведмедик’ < **medvędъ* (ЕССЯ 18, 65); **osъlъкъ* ‘ослик’ < **osъlъ* ‘осел’ (ЕССЯ 36, 94);

– **рослин**: **lъnъкъ* < **lъnъ* ‘льон’ (ЕССЯ 17, 90); **ovъsъкъ* < **ovъsъ* ‘овес’ (ЕССЯ 39, 237);

– **частин рослин**: **kыtъкъ* ‘пучок, квітка, зв’язка’ < **kыta* ‘гілка, кетяг, пучок’ (ЕССЯ 12, 83); **kvętъкъ* < **kvętъ* ‘квіт’ (ЕССЯ 13, 164); **listъкъ* < **listъ* ‘лист’ (ЕССЯ 15, 148);

*lubъкъ < *lubъ ‘кора, линва’ (ЕССЯ 16, 158 – 159); *lqtъкъ < *lqtъ ‘стебло, палка’ (ЕССЯ 16, 151 – 152);

– **тканих виробів**: *obbrusъкъ < *obbrusъ ‘обрус’ (ЕССЯ 26, 123);

– **одягу**: *klqbъкъ < *klqbъ ‘клуб’ (ЕССЯ 10, 75 – 76); *občerъкъ ‘очіпок’ < *občerъ (ЕССЯ 26, 136); *obvodъкъ < *obvodъ ‘обід, кайма, ободок, кільце’ (ЕССЯ 31, 73);

– **частин одягу**: *loskutъкъ < *loskutъ ‘клапотъ’ (ЕССЯ 16, 86); *qzъкъ співвідносне з *qzъ / *qzъь / *qzъь ‘вузол’ (ЕССЯ 40, 109);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: *korbъкъ < *korbъ ‘коробка’ (ЕССЯ 11, 55);

– **продуктів харчування**: *kvasъкъ < *kvasъ ‘квас’ (ЕССЯ 13, 155); *medъкъ < *medъ ‘мед’ (ЕССЯ 18, 72 – 73);

– **пристосувань**: *brusъкъ ‘брусок’ < *brusъ ‘брус’ (ЕССЯ 3, 50); *kolъкъ ‘кілок’ < *kolъ (ЕССЯ 10, 161 – 162);

– **ззарядь**: *čerъкъ < *čerъ ‘ціп’ (ЕССЯ 3, 187); *loratъкъ < *lorata (ЕССЯ 16, 52);

– **частин ззарядь**: *černъкъ < *černъ ‘частина ножа’ (ЕССЯ 4, 70);

– **шляхів сполучення**: *mostъкъ < *mostъ ‘міст’ (ЕССЯ 20, 34 – 35);

– **транспортних засобів**: *čьlnъкъ ‘човник’ < *čьlnъ ‘човен’ (ЕССЯ 4, 143);

– **абстрактних понять**: *butъкъ < *butъ ‘життя’ (ЕССЯ 3, 156); *obtapъкъ < *obtapъ ‘обман’ (ЕССЯ 28, 44); *orzumъкъ < *orzumъ ‘розум’ (ЕССЯ 35, 138).

Суфікс -къ

Цей формант задіяно при творенні демінутивів від назв:

– **предметів природи:** *kremukъ < *kremu ‘кремінь’ (ЭССЯ 12, 126).

Суфікс -ькъ

Цей формант використано при творенні демінутивів чи гіпокористиків від назв:

– **предметів природи:** *katusъкъ < *katukъ ‘камінь’ (ЭССЯ 9, 140);

– **явищ природи:** *ognькъ < *ognь ‘вогонь’ (ЭССЯ 32, 33);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** *beržькъ < *bergь ‘берег’ (ЭССЯ 1, 210); *ložькъ < *logь ‘широкий яр із похилими схилами’, ‘луг’ (ЭССЯ 16, 129); *ložькъ < *logь ‘луг’ (ЭССЯ 16, 153); *krajькъ < *krajь (ЭССЯ 12, 91); *obkrajькъ < *obkrajь ‘край, окраєць’ (ЭССЯ 27, 166);

– **астрономічних об’єктів:** *měsєцькъ < *mesєcъ ‘місяць’ (ЭССЯ 18, 197);

– **тварин:** *konькъ < *konь ‘кінь’ (ЭССЯ 11, 8); *kozьlькъ < *kozьlь (ЭССЯ 12, 34); *linькъ < *linь ‘лин, риба’ (ЭССЯ 15, 114); *molькъ < *molь ‘риба’ (ЭССЯ 19, 207); *mušькъ < *mušь ‘миша’ (ЭССЯ 21, 71); *orцькъ < *orkъ ‘рак’ (ЭССЯ 32, 139); *ožькъ < *ožь ‘вуж’ (ЭССЯ 40, 124);

– **частин тіла людини або тварини:** *moždьькъ < *mozgъ ‘мозок’ (ЭССЯ 20, 111);

– **рослин:** *lorишькъ < *lorиxь ‘лопух’ (ЭССЯ 16, 75); *taцькъ < *takъ ‘мак’ (ЭССЯ 17, 117 – 118); *тъшькъ < *тъxь ‘мох’ (ЭССЯ 21, 17); *melцькъ < *melць ‘молочай, рослина’; *obgonькъ < *obgonь ‘хвостик, стеблина’ (ЭССЯ 26, 233);

– **споруд, зокрема будівель:** *boržькъ < *borgъ ‘оборіг, накрита споруда на чотирьох стовпах для сіна’ (ЭССЯ 2, 221);

- **частин споруд, зокрема будівель:** *obstrešьkь ‘край солом’яної стріхи’ < *obstreхь ‘стріха’ (ЕССЯ 30, 74);
- **одягу:** *kožišьkь < *kožихь ‘кожух’ (ЕССЯ 12, 42);
- **прикрас:** *obrǫсьkь < *obrǫсь (ЕССЯ 29, 116);
- **знарядь:** *kujьkь < *куйь ‘кий’ (ЕССЯ 13, 259);
- **частин знарядь:** *obушьkь < *обухь ‘обух’ (ЕССЯ 30, 244);
- **пристосувань:** *krǫžьkь < *krǫгь ‘круг’ (ЕССЯ 13, 40);
- **зброї:** *lǫсьkь < *lǫкь ‘лук’ (ЕССЯ 16, 135 – 136);
- **абстрактних понять:** *тылсьkь співвідносно з *тылкь ‘мовчання’ (ЕССЯ 21, 105).

Суфікс -ікь

Початкове -і- суфікса -ікь може походити з поглинання тематичного голосного первісної основи слова [Sławski I, 91].

Із цим формантом утворено здрібнілі, здрібніло-пестливі та пестливі деривати від назв:

- **предметів природи:** **ǫgl’ikь* < **ǫgl’ь* ‘вугілля’ (ЕССЯ 40, 23);
- **явищ природи:** *ognikь < *огнь ‘вогонь’ (ЕССЯ 32, 23);
- **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** *krajikь < *krajь ‘край, окраїна’ (ЕССЯ 12, 87);
- **людини:** *milikь мутаційне зменшено-пестливе утворення від прикметника *milь ‘милий, коханий’ (ЕССЯ 19, 35); *možikь < *možь ‘чоловік’ (ЕССЯ 20, 158); *ovьčarikь < *ovьčarь ‘вівчар’ (ЕССЯ 39, 206); *raholikь ‘хлопчик’ < *raholь ‘хлопець’ або з префіксом **ра-** і суфіксом -ікь безпосередньо від *holiti (ЕССЯ 40, 211);
- **частини тіла людини:** *nosikь < *nosь ‘ніс’ (ЕССЯ 25, 205); *ǫsikь < *ǫсь ‘вус’ (ЕССЯ 40, 68);

– **тварин:** *ežikъ < *ežь ‘їжак’ (ЕССЯ 6, 36); *konikъ < *kopy ‘кін’ (ЕССЯ 10, 184); *kotikъ < *kotь ‘кіт’ (ЕССЯ 11, 204); *kozьlikъ < *kozььь ‘козел’ (ЕССЯ 12, 30); *kьlrikъ < *kьlрь / *kьlрььь ‘лебідь’ (ЕССЯ 13, 189); *leščikъ < *leščььь ‘лящ, риба’ (ЕССЯ 14, 142); *lvikъ ‘левеня’ (ЕССЯ 17, 103); *orylikъ < *oryььь (ЕССЯ 32, 231); *osьlikъ < *osьььь (ЕССЯ 36, 90); *ožikъ < *ožььь ‘вуж’ (ЕССЯ 40, 119);

– **частини тіла тварини:** *kьlbikъ < *kьlbььь ‘шлунок тварини’ (ЕССЯ 13, 182); *lapikъ від слабо засвідченого *lapьььь, а також із *lapostьььь ‘ступня ноги’, корінь *lorьььь (ЕССЯ 14, 29);

– **рослин:** *lvnikъ < *lvньььь ‘льон’ (ЕССЯ 17, 85); *onysikъ < *onyсььььь ‘овес’ (ЕССЯ 39, 231);

– **одягу:** *ščexьlikъ < *ščexььььь ‘сорочка’ (ЕССЯ 4, 35);

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** *košikъ < *košььььь ‘кош, корзина’ (ЕССЯ 11, 191);

– **мір об’єму:** *motikъ < *motььььь ‘моток ниток, пряжі’ (ЕССЯ 20, 48);

– **предметів побуту:** *nožikъ < *nožььььь ‘ніж’ (ЕССЯ 26, 22);

– **частин продуктів харчування:** *krajikъ < *krajььььь ‘окрайчик хліба’ (ЕССЯ 12, 87); *lomьtikъ < *lomьтььььь ‘шматок’ (ЕССЯ 16, 29);

– **частин обладнання:** *čьlnikъ ‘човник ткацький’ < *čьlnььььь ‘човен’ (ЕССЯ 4, 141);

– **зброї:** *ločikъ < *ločьььььь ‘лук’ (ЕССЯ 16, 132); *mečikъ < *mečьььььь ‘меч’ (ЕССЯ 18, 38);

– **транспортних засобів:** *čьlnikъ ‘маленький човен’ < *čьlnьььььь ‘човен’ (ЕССЯ 4, 141);

– **шляхів сполучення:** *mostikъ < *mostьььььь ‘міст’ (ЕССЯ 20, 23).

2.2. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ В ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВІ

Демінутиви й гіпокористики від іменників жіночого роду в праслов'янській мові утворювалися за допомогою суфіксів **-іса, -ька, -ька, -ьса, -іпа, -іка, -ul'a, -un'a, -uša / -уша**.

Суфікс **-іса**

Суфікс **-іса** виник на праслов'янському ґрунті в результаті нашарування структурального форманту **-ка** на номінативні іменники жіночого роду, що закінчуються на **-і** і виходять з ужитку: *devi-ka* > *děv-ica* [Sławski I, 99].

Із суфіксом **-іса** утворено демінутиви від назв:

– **предметів природи**: **glinica* < **glina* ‘глина’ (ЕССЯ 6, 126);

– **явищ природи**: **tьglica* < **tьgla* ‘імла’ (ЕССЯ 21, 95);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: **dolica* < **dola* / **dolь* ‘долина’ (ЕССЯ 5, 61); **gorica* < **gora* ‘гора’ (ЕССЯ 7, 45 – 46); **lokьvica* ‘маленька калюжа’ < **lokva* (ЕССЯ 16, 9); **lužica* < **luža* (ЕССЯ 16, 219); **medjica* < **medja* ‘межа’ (ЕССЯ 18, 49); **nivica* < **niva* ‘нива’ (ЕССЯ 25, 138); **ogolica* – **ugolica* < **ogolь* ‘долина’ (ЕССЯ 40, 16);

– **людини**: *devica* < *deva* ‘дівчина’ (Sławski I, 99); **matica* < **mata* (ЕССЯ 17, 186); **matica* від усіченої основи **mati* (р. в. **materе*) ‘мати’ (ЕССЯ 17, 263); **otьrokovica* ‘отроковиця, дівчинка 7 – 15 років між малятком і дівцею’ від праслов'янського присвійного прикметника **otьrokovь* ‘що належить отроку’; **otьrocica* ‘дівчинка’ < **otьroкь* ‘хлопчик’ (ЕССЯ 38, 117);

– **частин тіла людини:** *brъvica від основи *brъv- < *bry ‘брова’ (ЕССЯ 3, 61); *golvica < *golva ‘голова’; *kosica < *kosa ‘коса’ (ЕССЯ 11, 139 – 140); *kostica < *kostь ‘кістка’ (ЕССЯ 11, 155 – 156); *kožica < *koža ‘шкіра’ (ЕССЯ 12, 39); *kъčica ‘гривка, волосся на лобі’ < *kъka ‘густе волосся’ (ЕССЯ 13, 172); *nozdrica < *nozdrī ‘ніздрия’ (ЕССЯ 26, 18); *nožica < *noga ‘нога’ (ЕССЯ 26, 20); *očica множ. *očicě < *oči ‘око’ (ЕССЯ 32, 13 – 14); *q̄trobica < *q̄tropa ‘утроба’ (ЕССЯ 40, 110);

– **тварин:** pьtica < pьta (птаха), kozica < koza ‘коза’, korvica < korva ‘корова’ (Sławski I, 99); *q̄osica похідний іменник із суфіксом **-ica** від **-i-** основи *q̄osь ‘гусак’ (ЕССЯ 7, 83); *kobylica < *kobyła ‘кобила’ (ЕССЯ 10, 98 – 99); *korvica *korva ‘корова’ (ЕССЯ 11, 118); *kotica < *kotь ‘кіт’ (ЕССЯ 11, 203); *kozica < *koza ‘коза’ (ЕССЯ 12, 22); *lisica < *lisa ‘лисиця’ (ЕССЯ 15, 40); *morvica < *morva ‘мураха’ (ЕССЯ 19, 242); *mušica < *muša ‘муха’ (ЕССЯ 20, 199); *mušica < *muшь ‘миша’ (ЕССЯ 21, 62). Пор.: *tъška, *tъšica (ЕССЯ 21, 15 – 17); *olnica < *olнь / *olni ‘олень’ (ЕССЯ 32, 71); *ovьčica < *ovьca ‘вівця’ (ЕССЯ 39, 215), *q̄senica / *q̄sěnica ‘гусениця’ < *q̄sena / *q̄sěna ‘гусінь’ (ЕССЯ 40, 67);

– **частин тіла тварини:** *luščica < *luska ‘луска’ (ЕССЯ 16, 205);

– **рослин:** *bobica < *boba ‘рослина, ягода’ (ЕССЯ 2, 142 – 143); *bulica < *bula ‘дикий мак’ (ЕССЯ 3, 93); *edlica < *edль ‘смерека, ялина’ (ЕССЯ 6, 14); *xvojica < *xvoja ‘хвоя, ялина’ (ЕССЯ 8, 126); *krušica < *kruša ‘груша’ (ЕССЯ 13, 48); *lętica < *lętja ‘зерно, бобова рослина,

сочевиця' (ЭССЯ 15, 65); *lipica < *lipa 'липа' (ЭССЯ 15, 121 – 122); *lozica < *loza 'лоза' (ЭССЯ 16, 120); *търкъвица від основи **търкъв-* (*търку) 'морква' (ЭССЯ 20, 245 – 246);

– **частин рослин:** *agodica < *agoda 'ягода' (ЭССЯ 1, 59); *bobica < *boba 'рослина, ягода' (ЭССЯ 2, 142 – 143); *bylica 'стеблинка, травинка' < *byль 'трава, рослина' (ЭССЯ 3, 148); *korica < *kora 'кора' (ЭССЯ 11, 70); *lētjica < *lētja 'зерно, бобова рослина, сочевиця' (ЭССЯ 15, 65);

– **споруд, зокрема будівель:** *jьstьbica < *jьstьba 'хата' (ЭССЯ 8, 248); *koldenьсь / *koldьньсь < *koldeзь 'колодязь' (ЭССЯ 10, 124); *korica < *kora 'копа' (ЭССЯ 11, 20); *lěšica < *lěxa 'ліса, огорожа, сплетена з хворосту' (ЭССЯ 14, 258); *mogylica < *mogyla 'могила' (ЭССЯ 19, 120);

– **частин одягу:** *latica < *lata 'латка' (ЭССЯ 14, 49);

– **елементів тканих виробів:** *motovozica < *motovozь 'мотуз' (ЭССЯ 20, 60);

– **меблів:** *lavica < *lava 'лава' (ЭССЯ 14, 56 – 57);

– **аксесуарів:** *krasica < *krasa 'обрядова прикраса, квітка' (ЭССЯ 12, 99); *тошьница < *тошьна 'капшук' (ЭССЯ 20, 39);

– **посуду:** *lъžica 'ложечка' від незасвідченого праслов'янського *lъga 'ложка' (ЭССЯ 16, 257 – 258); *lyžica від незбереженого *lyga (див. *lyзька 'ложка' (ЭССЯ 17, 62));

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** *kadica < *kady 'бочка' (ЭССЯ 9, 109); *kalenica 'посуд для глини, мазання глиною' < *kalenь / *kalena (ЭССЯ 9, 119); *korbica 'коробочка' < *korbь / *korba 'короб' (ЭССЯ 11, 52); *кошьница 'коробочка' < *кошь 'кош' (ЭССЯ 11, 197); *къвьlica 'відерце' < *къвьль 'відро' (ЭССЯ 13, 171);

– **продуктів харчування:** *kašica < *kaša ‘каша’ (ЕССЯ 9, 159); *kruřica < *kruřa ‘крупа’ (ЕССЯ 13, 45); *mořica < *mořa ‘мука, борошно’ (ЕССЯ 20, 114);

– **частин продуктів харчування:** *kremica / *kromica ‘краєчок хліба’ < *kroma ‘край’ (ЕССЯ 12, 117);

– **знарядь:** *bъřica < *bъřь ‘дерев’яний молоток’ (ЕССЯ 3, 140 – 141);

– **частин знарядь:** *bъrdica < *bъrdo ‘ткацьке бердо’ (ЕССЯ 3, 163). Первинне значення лексеми потім перенесено на гори, гірські підвищення (Там само); *dъščica < *dъska ‘дошка’ (ЕССЯ 5, 185); *jъgъřica < *jъgъřa ‘голка, в’язальна спиця’ (ЕССЯ 8, 215); *klěšćica < *klěšći ‘кліщі’ (ЕССЯ 10, 22); *kl’ućica < *kl’uka ‘крюк, жердина’ (ЕССЯ 10, 50); *koldica < *kolda ‘колода’ (ЕССЯ 10, 125); *kosica < *kosa ‘коса для косіння’ (ЕССЯ 11, 140); *lopatica < *lopata ‘лопата’ (ЕССЯ 16, 46 – 47); *motovica ‘пристрій для розмотування ниток’ від дієслова *motoviti ‘мотати’ (ЕССЯ 20, 55); *motyćica < *motyka (ЕССЯ 20, 78); *mořьvica ‘палка для розмішування’ < *mořь, -ъve (ЕССЯ 20, 146 – 147); *ořica < *ořa ‘вудка’ (ЕССЯ 40, 12);

– **шляхів сполучення:** *mostica < *mostь ‘міст’ (ЕССЯ 20, 22); *ulica < *ula (первісно ‘порожняна’) ‘вулиця’, цсл. оулица (ЕСУМ 1, 439);

– **абстрактних понять:** *jъgřica < *jъgřa ‘гра’ (ЕССЯ 8, 211). *lъžica < *lъžь, *lъža, *lъga ‘брехня’ (ЕССЯ 16, 260).

Суфікс -ъка

Суфікс -ъка продовжує індоєвропейський гіпокористичний і демінутивний суфікс -іка [Sławski I, 94].

Із цим формантом демінутиви творилися від назв:

– **предметів природи:** *bulъka ‘булька’ < *bula (ЕССЯ 3, 94); *gorъka < *gora (ЕССЯ 7, 52); *karъka ‘краплинка’ мутаційне утворення від *karati (ЕССЯ 9, 150); *krоръka < *krora ‘крапля’ (ЕССЯ 13, 11); *ledunъka ‘льодяна бурулька’ < **ledun-* (ЕССЯ 14, 91);

– **явищ природи:** *morzъka < *morzъ ‘холод, мороз’ (ЕССЯ 20, 14);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** *ledinъka ‘необроблена земля’ < *ledina ‘обледеніла необроблена земля, цілина’ (ЕССЯ 15, 43); *mogylъka < *mogyla (ЕССЯ 19, 121); *nizinъka < *nizina ‘низина’ (ЕССЯ 25, 142); *nivъka < *niva (ЕССЯ 25, 138); *orzorъka < *orzorъ / *orzorъ або мутаційний дериват від дієслова *orzorati ‘розорати’ (ЕССЯ 34, 100); *radinъka / *radinъkъ < *radina ‘яма, долина, западина’ (ЕССЯ 40, 162); *ragorъka < *ragora ‘невелика гора’ або конфіксальне від *gora ‘гора’ (ЕССЯ 40, 185);

– **локативів:** *krotъka ‘край хліба, край чогось’ < *krota ‘край’ (ЕССЯ 13, 5);

– **людини:** *děvъka < *děva ‘дівчина’; *babъka ‘бабуся’ < *baba (ЕССЯ 1, 115 – 116); **čel’adъka* ‘маленькі діти, наймана працівниця’ < **čel’adъ* ‘сім’я, діти’ (ЕССЯ 4, 40); *dětъka ‘дітки’; зм.-пестл. від *dětъ (див. *děte), *děti (ЕССЯ 5, 16); *matъka < *mata ‘мама’ (ЕССЯ 5, 192); *matinъka ‘матінка’ < *matina (ЕССЯ 5, 265);

– **частини тіла людини:** *kostъka < *kostъ ‘кістка’; *rōčъka < *rōka ‘рука’ (Ślawski I, 94), *gomolъka / *gomolъka ‘гомілка’; зм. з суф. **-ъka** / **-ьka** від *gomola (найближче значення – ‘шматок’ (ЕССЯ 7, 19); *kostъka ‘кістка’ (ЕССЯ 11,

167); *lysınьka < *lysina ‘лисіна’ (ЕССЯ 17, 40); *lystьka < *lysta ‘литка ноги’ (ЕССЯ 17, 44);

– **тварин:** *kobyльka < *kobyła (ЕССЯ 10, 100); *korvьka < *korva ‘корова’ (ЕССЯ 11, 119); *kozьka < *koza (ЕССЯ 12, 26 – 27); *kurьka ‘курка’ < *kura (ЕССЯ 13, 131); *lisьka < *lisa ‘лисиця’ (ЕССЯ 15, 151); **mal’avьka* < **mal’ava* ‘мальок, рибка’ (ЕССЯ 17, 165); *morvьka < *morva ‘мураха’ (ЕССЯ 19, 246); *olньka < *olнь / *olni ‘олень’ (ЕССЯ 32, 73); *ovьсьka < *ovьsa ‘вівця’ (ЕССЯ 32, 221); *osєньka / *osєньka < *osєna / *osєna ‘гусинь’ (ЕССЯ 40, 67);

– **частини тіла тварини:** *lapьka < *lapa ‘лапа, нижня частина ноги’ (ЕССЯ 14, 31); *ovьсїньka < *ovьсїna ‘шкіра ягнят із шерстю’ (ЕССЯ 39, 217);

– **рослин:** *agodьka синонімічне до *agodica < *agoda ‘ягода’ (ЕССЯ 1, 60); *berzьka < *berza ‘береза’; *lipьka < *lipa ‘липа’ (ЕССЯ 15, 130); *malinьka < *malina ‘малина, ягода’ (ЕССЯ 17, 162); *muravьka < *murava ‘трава, рослина’ (ЕССЯ 20, 193); *тыркьвьka від основи **тыркьвь-*, **тырхъv-* ‘морква’ (ЕССЯ 20, 246 – 247); *obtavьka < *obtava ‘молода трава’ (ЕССЯ 30, 162); *opsinьka < *opsina ‘осика’ (ЕССЯ 32, 96); *orkyтьka < *orkyta ‘рокита, лоза, верба’ (ЕССЯ 32, 176);

– **частин рослин:** *agodьka синонімічне до *agodica < *agoda ‘ягода’ (ЕССЯ 1, 60); *byльka / *byльka ‘травинка’ із суф. -*ьka* / -*ьka* < *bylo / *byль ‘трава’ (ЕССЯ 3, 149); *korьka < *kora ‘кора’ (ЕССЯ 11, 121); *kyтьka ‘пучок, квітка, зв’язка’ < *kyta ‘гілка, кетяг, пучок’ (ЕССЯ 13, 283); *lorєньka < *lorєno, *lorєнь ‘листя’ (ЕССЯ 16, 57); *lozinьka <

*lozina ‘лозина’ (ЕССЯ 16, 121); *lozъka < *lozъ ‘стебло, палка’ (ЕССЯ 16, 151 – 152);

– **споруд, зокрема будівель:** *jatъka < *jata ‘хата, навіс від дощу, печера’ (ЕССЯ 8, 183); *jъstъbъka < *jъstъba ‘хата, комора’ (ЕССЯ 8, 245); *klětъka < *klětъ ‘кліть’ (ЕССЯ 10, 24); *korapъka ‘копанка, маленький колодязь’ < *korapъ, *korapa (ЕССЯ 11, 16); *korъka < *kora ‘копа, копиця’ і ‘ямка’ – утворення із суф. **-ъka** (назва дії від *korati) (ЕССЯ 11, 29); *kirъka < *kira ‘купа’ (ЕССЯ 13, 115); *lěsъka < *lěsa ‘ліса’ (Sławski I, 94); *lěsъka < *lěsa ‘плетена огорожа’ (ЕССЯ 14, 252 – 253); *norъka < *nora (ЕССЯ 25, 196);

– **частин споруд, зокрема будівель:** *bolnъka < *bolna ‘оболонка, віконне скло’ (ЕССЯ 2, 177 – 178);

– **поселень:** *městъka < *město ‘місто, містечко’ (ЕССЯ 18, 208);

– **одягу:** *obсerъka ‘очіпок’ < *obсerъ (ЕССЯ 26, 136); *obropъka < *obropa ‘опона, великий платок’ (ЕССЯ 28, 259);

– **частин одягу:** *latъka < *lata ‘латка’ (ЕССЯ 14, 51);

– **меблів:** мутаційне утворення *koľubъka ‘колиска дитяча’ < *koľubati ‘колихати’ (ЕССЯ 10, 165);

– **посуду:** *čarъka ‘чарка’ < *čara (ЕССЯ 4, 26); *kadъka ‘бочка’ < *kadъ (ЕССЯ 9, 111); *korbъka < *korba ‘коробка’ (ЕССЯ 11, 55); *krinъka < *krin ‘глечик, мисочка’ (ЕССЯ 12, 160); *lubъka ‘бочечка, обруч із кори’ < *lubъ ‘липова кора’ (ЕССЯ 16, 158); *misъka < *misa ‘миска’ (ЕССЯ 19, 59);

– **зрядь:** *loratъka < *lorata (ЕССЯ 16, 51 – 52); *metъlъka < *metъla (ЕССЯ 18, 134); *motъbъka < *motu, *-ъve* ‘палиця для збивання, розмішування’ (ЕССЯ 20, 148); *ođъka < *ođa ‘вудка’ (ЕССЯ 40, 19);

– **пристосувань**: *koldъka ‘невелика колода’ < *kolda (ЕССЯ 10, 126);

– **інструментів**: *kustъka < *kustъ ‘пензлик для малювання’ або ‘кістковий суглоб’ (ЕССЯ 13, 276);

– **частин машин (механізмів)**: *сѣвъka < *сѣva ‘цівка для намотування ниток’ (ЕССЯ 3, 191 – 192);

– **транспортних засобів**: *oldъka < *oldi, *oldъ ‘човен’ (ЕССЯ 32, 54);

– **частин транспортних засобів**: *obvodъka < *obvoda (пор. *obvodъсь ‘обід, кайма, обідок, кільце’) (ЕССЯ 31, 73);

– **абстрактних понять**: *саръka ‘чарування, чаклунство’ від основи **сар-* (ЕССЯ 4, 26). Пор. дериват *саръka ‘рисочка, тире’ < *сара (ЕССЯ 4, 26 – 27); *malinъka (мáлинка ‘мало’) < *malina ‘малість’ (ЕССЯ 17, 162); *мѣтъka ‘мітка, знак’ < *мѣta (ЕССЯ 18, 222); *orbotъka < *orbota ‘робота’ (ЕССЯ 32, 126); *ordostъka / *radostъka < *ordostъ / *radostъ ‘радість’ (ЕССЯ 32, 152).

Суфікс -ьka

Із цим формантом демінутиви творилися від назв:

– **часових проміжків**: **nokt'ъka* < **nokt'ъ* ‘ніч’ (ЕССЯ 25, 178);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *lоцьka < *lоka ‘лука, поляна’ (ЕССЯ 16, 134 – 135);

– **людини**: *malушьka < *malушь / *malуша ‘дитина’ (ЕССЯ 17, 181); *matъeшьka < *matъexa ‘мачуха’ (ЕССЯ 17, 269); *molдицьka / *molдицькъ < *molдica ‘молодиця’ (ЕССЯ 19, 160);

– **частин тіла людини**: *бърцьka ‘зморшка на шкірі обличчя, кучері’ < *бъркъ (ЕССЯ 3, 128); *къцьka < *къka

‘густе волосся’ (ЕССЯ 13, 173); *кусьька < *кука ‘волосся’ (ЕССЯ 13, 251); *лєзьька < *лєга ‘бедро’ (ЕССЯ 15, 66); *нозьька < *нога ‘нога’ (ЕССЯ 26, 26); *oldyзьька < *oldyга ‘щиколотка’ (ЕССЯ 32, 55);

– **тварин:** *квасьька < *квака ‘птаха, курка, качка, чапля’ (ЕССЯ 13, 146); *квоцьька ‘квочка’ < *квока (ЕССЯ 13, 168); *lastoviцьька < *lastovica ‘ластівка’ (ЕССЯ 14, 44 – 45); *lisiцьька < *lisica ‘лисиця’ (ЕССЯ 15, 142); *мишьька < *миха (ЕССЯ 20, 201); *тушьька < *тушь ‘миша’ (ЕССЯ 21, 71);

– **рослин:** *хвожьька < *хвоја (ЕССЯ 8, 127); *кришьька < *криша ‘груша’ (ЕССЯ 13, 50); *лоришьька < *лориха ‘лопух’ (ЕССЯ 16, 75);

– **споруд:** *лєшьька < *лєха ‘ліса – плетена огорожа’ (ЕССЯ 14, 260);

– **частин споруд, зокрема будівель:** *obstrěшьька ‘край солом’яної стріхи’ < *obstrěха ‘стріха’ (ЕССЯ 30, 74);

– **предметів побуту:** *лусьька < *луко ‘мотузка’ (ЕССЯ 17, 19);

– **частин одягу:** *мерзьька ‘мережка’ < *merža (ЕССЯ 18, 104);

– **аксесуарів:** *тошььька < *тошььна ‘капшук’ (ЕССЯ 20, 40);

– **посуду, ємностей для зберігання чи транспортування:** *ваньька ‘посудина для води’ < **van’a* (ЕССЯ 1, 152); *виньька / *виньька < *вина / **vin’a* ‘глиняна посудина із вузьким горлом’ (ЕССЯ 3, 96); *вьсьька ‘бочка’ < *вьсьь (ЕССЯ 3, 108 – 109); *чашьька < *чаша ‘чаша’ (ЕССЯ 4, 31); *льзіцьька ‘ложечка’ < *lъžica (ЕССЯ 16, 261);

– **продуктів харчування:** *jušьka < *juša ‘юшка’ (ЕССЯ 8, 199); *kašьka < *kaša (ЕССЯ 9, 159 – 160); *tekišьka ‘м’якушка’ < *tekiša (ЕССЯ 18, 246); *tošьka < *toša ‘борошно’ (ЕССЯ 20, 117 – 118);

– **зрядь:** *metьlišьka ‘віничок’ < *metьlica або *metьlika (ЕССЯ 18, 129); *motušьka < *motyka (ЕССЯ 20, 78 – 79);

– **пристосувань:** *kvašьka < *kvaša ‘крюк, крива палка’ (ЕССЯ 13, 147);

– **частин механізмів:** *ošьka < *ošь ‘вісь’ (ЕССЯ 36, 85);

– **частин локативів:** *obkrajšьka < *obkrajšь ‘край, окраєць’ (ЕССЯ 27, 166);

– **абстрактних понять:** *nošьka < *noša (ЕССЯ 25, 225).

Суфікс -ьса

Суфікс **-ьса** продовжує індоєвропейський демінутивний і гіпокористичний **-īkā**, пор. відповідники: індоєвропейське *ovьsa* – староіндійське *ovīsa* ‘вівця’; *tušьka* – староіндійське *mūsikā* ‘миша’ [Sławski I, 101].

Із суфіксом **-ьса** творилися демінутиви від назв:

– **предметів природи:** *međьsa / *međьсь < *međь ‘мідь’ (ЕССЯ 18, 146);

– **людини:** *děтьsa ‘дитя’ < *deťь (див. *děte ‘дитя’, *děti ‘діти’ (ЕССЯ 5, 16));

– **частин тіла людини:** *tušьsa < *tušь ‘мускул, частина тіла людини’ (ЕССЯ 21, 67);

– **тварин:** *tušьsa ‘мошка, комаха’ від незбереженого *tušь (ЕССЯ 21, 68);

– **частин рослин:** *butьsa < *buta, *butь ‘шишка, сук на дереві’, цей іменник може означати абстрактне поняття *гордість* (ЕССЯ 3, 103);

- **ємностей для зберігання чи транспортування:**
*kadьsa ‘діжка’ < **kadь* (ЕССЯ 9, 113);
– **знарядь:** **ševьsa* < **ševь* ‘цівка для намотування ниток’ (ЕССЯ 3, 193).

Суфікс **-ina**

У праслов’янському суфіксові **-ina** злилися два індоєвропейські форманти **-einā** і **-īnā** : **-eino** : **-īno**. Відновлення обох цих форм на слов’янському матеріалі є неможливим [Sławski I, 123]. Суфікс **-ina** є одним з найпродуктивніших слов’янських суфіксів. За його допомогою утворено іменники від прикметників, іменників, зрідка від дієслів. Найчастіше утворює абстрактні відприкметникові іменники, а також демінутивні й аугментативні іменники [Sławski I, 120].

Із цим формантом творилися демінутиви від назв:

- **споруд, зокрема будівель:** **xlěvina* < **xlěvь* ‘хлів’ (ЕССЯ 8, 30); **хузина* ‘хатина, келія’ < **хузь* / **хуза* (ЕССЯ 8, 164); **хуžина* ‘невеличка хата, хатка’ < **хуža* (ЕССЯ 8, 166);
– **частин тіла людини:** **nožina* ‘ніжка’ < **noga* (ЕССЯ 26, 22);
– **рослин або частин рослин:** **bylina* ‘билинка, травка’ < **byль* (ЕССЯ 3, 149);
– **одягу:** **kožušina* < **kozuxь* ‘кожух’ (ЕССЯ 12, 41 – 42).

Суфікс **-ika**

Суфікс **-ika** – архаїчна форма новішого **-ica** [Sławski I, 92].

Із формантом **-ika** творилися демінутиви від назв:

- **людини:** **tamika* < **тата* (див. **tamica*) (ЕССЯ 17, 187); **milika* мутаційне зм.-пестл. утворення від прикметника **mіль* ‘милий, коханий’ (ЕССЯ 19, 35);

- **частин тіла людини:** *kostika < *kostь ‘кістка’ (ЕССЯ 11, 155 – 156); *nozdrika < *nozdrі ‘ніздря’ (ЕССЯ 26, 18);
- **рослин:** *ovъsika < *ovъsь ‘овес’ (ЕССЯ 39, 231);
- **частин рослин:** *bobika < *boba ‘ягода’ (ЕССЯ 2, 143).

Суфікс **-ul’а**

Суфікс **-ul’а** – це праслов’янська інновація. Прив’язується до індоєвропейського **-ulā** [Sławski I, 111].

Із формантом **-ul’а** здрібнілі й пестливі іменники утворено від назв:

- **людини:** *babul’а* < *baba*; *děvul’а* < *děva* (Sławski I, 110); **matul’а* ‘матуля’ < *mati (ЕССЯ 18, 9 – 10);
- **ємностей для зберігання чи транспортування:** **korbul’а* < *korbь / *korba ‘короб’ (ЕССЯ 11, 52).

Суфікс **-un’а**

Суфікс **-un’а** творить жіночі гіпокористики від назв:

- **людей:** *babunja* < *baba*; *titinja* < *titka* ‘тітуня’ (Sławski I, 135). Із формантом **-un’а** зрідка творилися пестливі іменники **matun’а* ‘матуня’ від усіченої основи *mati, р. в. *matere* (ЕССЯ 18, 10).

Суфікс **-uša / -yša**

Суфікс **-uša / -yša** засвідчено у здрібнєлих і пестливих іменниках, похідних від назв:

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

- **віком, зростом:** *maluša ‘дитина, маленька на зріст’ мутаційне утворення від прикметника *maluša < *malъ ‘малий’ (ЕССЯ 17,173); *malъ ‘малий’ (ЕССЯ 17, 181).

2.3. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ В ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІЙ МОВІ

Демінутивні й гіпокористичні іменники середнього роду творилися за допомогою суфіксів **-ьсе, -ько, -ько, -ѣт-**.

Суфікс **-ьсе**

Суфікс **-ьсе** є формою суфікса **-ьсь** в середньому роді [А. Мейє, 291], який продовжує індоєвропейський демінутивний і гіпокористичний **-їка** [Sławski I, 101].

Із цим формантом демінутиви творилися від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**:
*morьse < **more* ‘море’ (ЕССЯ 19, 25); **neбьсе* < **nebo* ‘небо’ (ЕССЯ 24, 109);

– **часових проміжків**: **lěтьсе* < **lěto* ‘літо’ (ЕССЯ 15, 20);

– **рослин**: **dervьсе* < **dervo* ‘дерево’ (ЕССЯ 4, 213);

– **частин рослин**: **lorěньсе* < **lorěno* ‘лист, листок’ (ЕССЯ 16, 57);

– **людини**: **dětьсе* ‘дитя’ < **detь* (див. **dětę* ‘дитя, діти’), **děti* (ЕССЯ 5, 16);

– **частин тіла людини**: **bedрьсе* < **bedro* (ЕССЯ 1, 182); **očesьсе* < основи **očes* (див. **oko*; пор. **očьсе* < **oko* (ЕССЯ 32, 17));

– **частин тіла тварини**: **kridьсе* < **kridlo* ‘крило’ (ЕССЯ 12, 154);

– **продуктів харчування**: **męсьсе* < **męso* ‘м’ясо’ (ЕССЯ 19, 13);

– **частин споруд, зокрема будівель**: **okъньсе* < **okъno* ‘вікно’ (ЕССЯ 32, 47);

- **ємностей для зберігання чи транспортування:**
*korytŭce < **koryto* ‘корито’ (ЕССЯ 11, 126);
– **посуду:** **bl’udŭce* < **bl’udo* ‘блюдо’ (ЕССЯ 2, 135);
– **речовин:** **mydlŭce* < **mydlo* (ЕССЯ 21, 28);
– **знарядь:** **bidlŭce* < **bidlo* ‘било’ (ЕССЯ 2, 96);
*bŭrdŭce < **bŭrdo* ‘бердо ткацьке’ (ЕССЯ 3, 166); **mędlŭce* < **mędlo* ‘м’яльце’ (ЕССЯ 18, 239); **motovidlŭce* < **motovidlo* (ЕССЯ 20, 60); **ordlŭce* < **ordlo* ‘рало’ (ЕССЯ 32, 145);
– **частин знарядь:** **kolŭce* ‘кільце’ < **kolo* ‘крім того, що на палець’ (ЕССЯ 10, 167); **ojŭce* ‘війце’ < **oje* ‘дишло волов’ячого плуга’ (ЕССЯ 32, 38);
– **прикрас:** **monistŭce* < **monisto* ‘намисто’ (ЕССЯ 19, 211).

Суфікс -ько

Суфікс **-ько** (чоловічий рід – **-ькь / -ькъ**) однаковою мірою відповідає із морфологічного й семантичного погляду литовському **-ukas** : **-iukas**. Ці суфікси продуктивні перш за все в демінутивній функції [Sławski I, 93].

Із суфіксом **-ько** демінутиви утворено від назв:

- **явищ природи:** **lętko* < **lęto* ‘літо’ (ЕССЯ 15, 18);
– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:**
boltko (дем. від *bolto* ‘болото’ (Sławski I, 93); **lęsko* < **lęso* ‘ліс, лісок’ (ЕССЯ 14, 253);
– **поселень:** **męstko* < **męsto* ‘місто’ (ЕССЯ 18, 104);
– **людини:** **dętko* ‘дітки’; зм.-пестл. < **dęť* (див. **dęťe*), **dęti* (ЕССЯ 5, 16); **racholętko* < **racholę* ‘хлопчик, маля’ (ЕССЯ 40, 211);
– **частин тіла людини:** **lonko* < **lono* ‘груди, пазуха’ (ЕССЯ 16, 35);

- **тварин:** *osъlętъko < *oslę ‘осля’, точніше від основи **osъlęt-* (ЕССЯ 36, 88);
- **частин рослин:** *lorępъko < *loręno, *lorępъ ‘лист’ (ЕССЯ 16, 57);
- **ємностей різного призначення:** *korytъko < *koryto (ЕССЯ 11, 126);
- **пристроїв:** *сѣditъko ‘цідилко’ мутаційне утворення від *сѣditi ‘цідити’ (ЕССЯ 3, 175);
- **продуктів харчування:** *тęsъko < *тęso ‘м’ясо’ (ЕССЯ 19, 13);
- **прикрас:** *monistъko < *monisto ‘намисто’ (ЕССЯ 19, 211);
- **знарядь:** *motovidlъko < *motovidlo ‘мотовило’ (ЕССЯ 20,60); *ordlъko < *ordlo ‘рало’ (ЕССЯ 32, 145).

Суфікс -ько

Із цим суфіксом демінутиви утворено від назв:

- **частин тіла людини чи тварини:** *br’uшъko* < *brucho* ‘черев’ (Sławski I, 93); *oшъko < *oko (ЕССЯ 32, 18 – 19);
- **частин рослин:** *lусъko < *lуko ‘лико – внутрішня частина кори молодих листяних дерев, переважно липи, що легко відокремлюється від стовбура і ділиться на стрічки’ (СУМ IV, 485);
- **продуктів харчування:** *ajъko* – демінутив від *aje* ‘яйце’ (Sławski I, 93); *ajъko співвідносне з *aje ‘яйце’ (ЕССЯ 1, 64);
- **частин споруд, зокрема будівель:** *okъpъko < *okъno ‘вікно’ (ЕССЯ 32, 47);
- **меблів:** *loшъko < *lože ‘ложе’ (ЕССЯ 16, 128 – 129).

Суфікс **-ѣт-**

Це найдавніший атематичний тип, який виник у праслов'янський період, є продовженням індоєвропейських **n**-основ, які на слов'янському ґрунті поширилися суфіксом **-t** [Sławski III, 11]. Дослідник зазначає, що секундарний **-t** нерідко траплявся в індоєвропейських мовах як формант структуральний, який без змін основного значення поширював основи на **-n**. Серед мовознавців немає єдності у поглядах на роль і причину виникнення **-t** [Там само, 18]. Маємо кількадесят праслов'янських іменників із демінутивно-гіпокористичними значеннями, утворених за допомогою цього суфікса. Виступає він перш за все у функції форманта, що творить назви недорослого потомства звірят, птахів, зрідка людей [Там само, 12].

Потрібно виокремити групу виразів зі значенням одиничності, утворених від первісних збірних, колективних іменників: *děte* / *děte* 'дитячко' від *děť* 'діти'. Подібні випадки трапляються також в окремих слов'янських мовах, напр.: укр. *тача* / *тачату* (< *мача* 'зерня маку': *такъ* (зб.)) [Там само, 12 – 13].

Комплексний огляд історії та функціонування суфікса **-ѣт-** / **-ят-** / **-ат-** упродовж усіх періодів розвитку української мови подає О. В. Меркулова [Меркулова, 136 – 147].

Із суфіксом **-ѣт-** утворено дві семантичні групи іменників. Це демінутиви, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *віком і / чи статтю*: **děte* 'дитина, дитя'. Слов'янське **děte* (основа **dětet-*) може інтерпретуватися як слов'янське похідне з суфіксом **-ѣт-** у зменшувальній або сингулятивній функції від **děť* (ЕССЯ 5, 12 – 13);

- *děvьčę* ‘дівча’ < **děvьka* (ЭССЯ 5, 22). Цей іменник В. А. Передрієнко датує вісімнадцятим століттям (Історія української мови. Лексика і фразеологія, 287); **dojьčę* ‘немовля, сисунчик, сисунець’ < **dojьсь* (ЭССЯ 5, 55); **golę* ‘хлопчик, безвусий юнак’ < **golь* (ЭССЯ 6, 204); **malę* ‘малятко, маля’ < **malь* (ЭССЯ 17, 155); **рахолę* ‘маля’, можлива похідність із суф. *-ęt-* від **рахоль* ‘хлопчик’ (ЭССЯ 40, 211);
- **особливостями народження:** **blizньę* ‘близнятко’ мутаційне утворення від основи прикметника **blizнь* (ЭССЯ 2, 122);
  - **соціальною належністю:** *кьнѣ kьнѣžęte : кьнѣdzь кьнѣгь* ‘князь’ (Sławski III, 12); **кнѣžę* ‘княжа’ < **кьнѣзь* ‘князь’ (ЭССЯ 13, 201);
  - **емоційним сприйманням:** **nebožę* ‘бідолашка’ від прикметника **nebogь* ‘бідний, убогий, нещасний’ (ЭССЯ 24, 106);
- **міфологічних істот:** *božę božęte : bogь* ‘Бог’ (Sławski III, 12);
- **тварин за різними ознаками, зокрема за:**
- **віком (малим, недорослим):** *byčę byčęte : byкъ; črvę črvęte : črvь; elenę elenęte : elень, elene; golqbę golqbęte : golqбь, golqби; gqсę gqсęte : gqсь; kozьlę kozьlęte : kozьль; kurę kuręte : курь; lišę lišęte : liсь; lьvę lьvęte : lьвь; olnę olnęte : olни; orьlę orьlęte : orьль; osьlę osьlęte : osьль; ovьčę ovьčęte : ovьса; qтę qтęte : qту qтыве* ‘качка’; *рѣтьlę рѣтьlęte : рѣтьль* ‘півень’; *рьтę рьтęte : рьтъ* ‘птаха’; *vl’čę vl’čęte : vl’къ; vornę vornęte : vorna* ‘ворона’, *vornь* ‘крук’; *zajьčę zajьčęte : zajсь zajєсь*

‘заєць’ (Sławski III, 12); *ščenę – ščenęte ‘маля собаки, вовчиці, лисиці’ від і.е. *(s)ken- ‘щойно з’являтися (розпукуватися), виникати, народжуватися [див. ЕСУМ 6, 504]; *agnę ‘ягня’ від основи *agn- (ЕССЯ 1, 54); *elenę ‘оленятко’ < *elenь (ЕССЯ 6, 19); *golqbe < *golqь / *golqьь ‘голуб’ (ЕССЯ 6, 215); *gqse < *gqсь ‘гусь’ (ЕССЯ 7, 83); *kl’use ‘клюся, робочий кінь, лошатко’ від дієслова *kl’usati / *kl’usati ‘клюсити, не тримати голову від слабкості’ (ЕССЯ 10, 60); *kote < *kotь ‘кіт’ (ЕССЯ 11, 203); *koze ‘козень’ < *koza (ЕССЯ 12, 22); *kure ‘куря’ < *kurь (ЕССЯ 13, 120 – 121); *kurьče ‘курча’ < *kurьka ‘курка’ (ЕССЯ 13, 130); *lise ‘лисень’ < *lisa (ЕССЯ 15, 140); *lvne ‘левеня’ < *lvнь (ЕССЯ 17, 102 – 103); *osble (стсл. осыла ‘осля’) < *osьль ‘осел’ (ЕССЯ 36, 88); *ovьče (стсл. овьча ‘ягнятко’) < *ovьса ‘вівця’ (ЕССЯ 39, 214); *qte ‘каченя’ < *qть (ЕССЯ 40, 76);

– **сукупностей тварин**: *dobyтьče ‘домашня худобина, одна тварина’ < *dobyтькь (зм. сингулятив) (ЕССЯ 5, 48).

Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що праслов’янська мова багата на здрібніло-пестливі іменники. Найбільшу кількість таких утворень становлять іменники жіночого роду, менше – чоловічого. Від іменників середнього роду такі деривати творяться рідше. Відповідно, для творення здрібніло-пестливих іменників жіночого роду використано й найбільшу кількість демінутивних і гіпокористичних суфіксів, серед яких найпродуктивнішими виявилися суфікси **-іса, -ька, -ька**, малопродуктивними чи непродуктивними – суфікси **-ьса, -іна, -іка, -ітjь, -ul’a**,

-un'a, -uša. При творенні здрібніло-пестливих іменників чоловічого роду продуктивними виявилися суфікси **-ьсь, -ькь,** меншу продуктивність мають суфікси **-ькь, -ікь.** Для творення здрібніло-пестливих іменників середнього роду продуктивно використовувалися суфікси **-ьсе, -ѣт-,** менш продуктивно – суфікси **-ько, -ько.**

Часто спостерігається паралелізм у використанні формантів **-ька / -ька** при творенні здрібніло-пестливих дериватів від тих самих іменників: **gomolьka / *gomolьka* ‘гомілька’ < **gomola*; **bylьka / *bylьka* ‘травинка’ < **bylo / *bylь* ‘трава’.

Отже, іменники з однаковим значенням утворено від того самого іменника за допомогою різних суфіксів, що свідчить про синонімічність словотворчих засобів вираження здрібнілості й пестливості: **astrębьсь* < **astrębьь* ‘яструб’ – **astrębькь* < **astrębьь* ‘яструб’; **květьсь* < **květь* ‘квітка’ – **květькь* < **květь* ‘квіт’; **mamica* < **mama* ‘мама’ – **matьka* < **mama* ‘мама’; **kobylica* < **kobyła* ‘кобила’ – **kobyльka* < **kobyła* ‘кобила’; **měстьce* < **město* ‘місце’ – **měстьko* < **město* ‘місто’; **monistьce* < **monisto* ‘намісто’ – **monistьko* < **monisto* ‘намісто’. Однак це не свідчить про однакову поширеність формантів.

Деривати з демінутивними суфіксами утворено переважно від іменників назв неістот, але іноді трапляються похідні від назв людини.

Суфікси здебільшого приєднуються до іменникових основ. Зрідка засвідчено мутаційні утворення демінутивів від дієслів – **karьka* ‘краплинка’ < **karati*; **kołybьka* ‘колиска дитяча’ < **kołybati* ‘колихати’; **cědilьko* < **cěditi* ‘цідити’ – і прикметників: **milika* (зм.-пестл. до *Мілика, Милиця* < **milь*

‘милий’; *milikъ (зм.-пестл. до *Міліка*, *Милиця* < *milъ ‘милий’); *malyšъ / *malyša ‘дитина, маленька на зріст’ (derivat із суфіксами -*ушь* / -*уша* від *malъ ‘малий’); *malušъ / *maluša – *Малуша* (derivat із суфіксами -*ишь* / -*иша* від *malъ ‘малий’).

Суфікс -*ѣт-* був продуктивним у праслов’янській мові при творенні назв недорослих істот, зрідка – сингулятивних демінутивних утворень: *děte (основа **dětet-*) < *děť; *dobyťce ‘домашня худобина, одна тварина’ < *dobyťкъ. Майже всі похідні з цим формантом є результатом його приєднання до іменникових основ, однак спостерігаються й мутаційні утворення від основ прикметника (*bliznъe ‘близнятко’ < *bliznъ; *golę ‘хлопчик, безвусий юнак’ < *golъ; *malę ‘малятко, маля’ < *malъ; *neboze ‘бідолашка’ < *nebogъ ‘бідний, убогий, нещасний’), ще рідше – від основ дієслів (**kl’use* ‘клюся, робочий кінь, лошатко’ від дієслова **kl’usati* / **kl’usati* ‘клюдіти, не тримати голову від слабкості’).

Повної диференціації функцій формантів у праслов’янській мові немає. Більшість суфіксів вживається для передачі й зменшеності, й пестливості.

РОЗДІЛ 3. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.

Категорія зменшеності й пестливості в давньоруськоукраїнській мові передавалася трьома способами: синтетичним – за допомогою суфіксів; синтетично-аналітичним – сполученням прикметника *маль* (*малыи*) та іменника, що має відповідний зменшений суфікс, і аналітичним – сполученням прикметника *маль* (*малыи*) та іменника без такого суфікса. Панівним способом передачі демінутивності був суфіксальний словотвір.

У давньоруськоукраїнській мові функціонування зменшених і емоційних суфіксів не так тісно пов'язуються з належністю слів до тих чи інших давніх основ іменників, до яких вони приєднувались, оскільки уже діяла тенденція до розподілу функцій формантів в залежності від граматичного роду слів, до коренів (основ) яких вони приєднувалися. У зв'язку з цим аналіз суфіксів здійснено в межах граматичних родів.

Для дериватології найбільший інтерес становлять використовувані при утворенні лексем різноманітних категорій афікси, які тотожні не тільки формально (складом фонем), але й мають спільні чи тотожні елементи в значенні. У мові існують надкатегоріальні семантичні елементи – кількісні й модальні, переважно суб'єктивні, характеристики предметів і явищ. Найдавніші дериваційні засоби вираження демінутивності сформувалися в іменниках у праслов'янській

мові (*medьkь* ‘медок’, *brat(r)ьсь* ‘братець’, *sestrica* ‘сестриця’), знайшовши продовження в усіх слов’янських мовах [Німчук 1984, 29].

3.1. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.

Демінутиви від іменників чоловічого роду в давньоруськоукраїнській мові утворювалися за допомогою суфіксів **-ьць**; **-ькь** / **-ькь**; **-ько** / **-ько**; **-икь**; **-иць**; **-ичь**; **-ьчьць**.

Суфікс **-ьць**

Суфікс **-ьць** (після занепаду редукованих – **-ець**), що є континуантом праслов’янського **-ьсь**, у давньоруськоукраїнській мові був найпродуктивнішим формантом при творенні іменників чоловічого роду з демінутивним чи гіпокористичним значеннями.

Із суфіксом **-ьць** здрібнілі й пестливі іменники утворено від назв:

– **предметів природи**: то суть наши холопѣ каменьци (під 1175, КЛ, 597); то камычець вземше противу своей силѣ (1263, СЛРЯ 7, 51);

– **явищ природи**: облачьць єсть тлѣножатвень (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 349) (пор. *облако*); надѣ малтьмь огньцьмь (1076, СДЯ IV, 501) (лексема *огньць* успадкована з праслов’янської мови); дождьцю бывшо и тучи велици (під 1114, КЛ, 278) (пор.: *дъжъгъ* – *дъжъдъ* – *дъжъдъць* ‘дощ’);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:**

также Хидонія *островець* маль (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 44) (лексема *островець* успадкована з праслов'янської мови); и отстоупиша въ *островълецъ* (під 1128, Ср. II, 743);

– **поселень:** и ѿт вифлеомська *градъца* иде же бѣ двѣдъ придетъ хсъ (1164, ДЄ, 112); *городъць* Мстиславль (під 1216, СлРЯ 4, 91); Кудинь *городъць* (під 1241, ГВЛ, 792); и дошед *городца* разболѣса (XIII, сп. XV, ЖАН, 24). Див. старослов'янізовану форму: да сожижеть на немь *градецъ* маль (під 1259, СлРЯ 4, 114).

– **споруд, зокрема будівель:** пред временемъ же маломъ слѣпъ етеръ веденъ въ *домецъ* Макарьевъ (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 367); есть двери двои у *теремца* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 10); пещера, яко *погребець маль* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54); яко *погребець маль* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 57); Володимерко же ста у Києве, у *теремца* (під 1150, Ср. III, 951); *дворьць* въпросили ваша братьѣ (під 1262 – 1263, ДГАН, 52);

– **частин споруд, зокрема будівель:** развѣ свѣтилника, того единого устрои злата без *столпецъ* и повеси золотыми чепми (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 466); у *колца* своа оукрѣписа (під 1047, Ср. I, 1261); *олтарець* и комора мала (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 21); есть яко печерка мала глибока предъ *малымъ олтарцемъ* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 56); и позрѣ въ гробъ сквозѣ *крестецъ* дверей (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 63); и *столци* около стоятъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 10); трепезка мала, круглa, мраморяна, обѣ единомъ *столъци* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 57); на той горѣ осѣдають съ конь всѣ людіе и поставляютъ *крестици* ту (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 3), сии ли *крестецъ малыи* (під 1152, Ср. I, 1349); посемь къ

колчємь привазана *быс* і *огневи* прѣдана *быс* (XIII, СДЯ IV, 245) (*кольць* зм. від *коль* ‘кіл’) (іменник *кольць* успадкований із попереднього періоду);

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: *оузрю* ли си лице *братьца* моєго *меньшааго*¹ глѣба (XI, сп. XII-XIII, ССПБГ, 45) (демінутив *братьць* успадкований з праслов’янської мови);

– *родом занять*: четца *быста* въ Антиохии, рекше *дьѣчца* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 349);

– *груп людей*: *загоньць* ты Черныхъ Клобоукъ (під 1180, КЛ, 622);

– *тварин*: *ѣко* *пєсьци* лижюще веселять (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 349) (тут проглядає зневажливий відтінок); И паки бываєть другая туча. и спадають *олєнци малы* в нѣи (під 1154, Ср. II, 659), *возводный мост* и *жеравець* вожьгоша (під 1229, ГВЛ, 755) (зменшена або зменшено-пестлива назва птаха *жеравьць* зафіксована тільки перенесеною на конкретний предмет – *журавель* ‘пристрій для підняття моста’ – вже не має в собі ні зменшеності, ні пестливості); є се *агньць* бѣжьи (1283, ЄС, 43) (демінутив *агньць* успадкований з праслов’янської мови);

– *частин рослин*: *ѣко* *цвѣтьца* трьсны ѿт акинфа (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 43) ‘квітка’; что же видѣша *соучеце* въ оцѣ брата твоєго (1283, ЄС, 102); изати *соучець* изъ очесе брата твоєго (1283, ЄС, 102); и змоу *соучець* изъ очесе твоєго и се бервно въ оцѣ твоємь (1283, ЄС, 102) (лексему *соучець*,

---

¹ В ілюстраціях лексеми і словосполучення, які допомагають розкрити семантику дериватів-демінутивів, виділяємо курсивом.

що має в поданих контекстах переносне значення, розглядаємо в цій лексико-семантичній групі);

– **одягу**: на главѣ же ношаше рекыше *клобучьць*. тиару и дъштицоу златоу (пор.: *клобукъ* ‘княжа шапка’) (під 1073, Ср. I, 123); вѣнца мѣсто свои *оушевца* положи на главу его (XI, сп. XVI, КВОГМ, 363) (пор.: *ушевъ* ‘покривало’);

– **частин одягу**: косну са *подолцѣ* ризь ѣго (1283, ЄЄ, 142);

– **аксесуарів**: изнесоша же ему *бележець* оружныи Екторовѣ, бисеромѣ и каменем украшен (XII, сп. XVII, СлРЯ 1, 131) (пор.: *бѣлѣзь* ‘символ влади, емблема’);

– **тканин**: гда хоташе приѣти мало сна, пѣрвѣи полагаше камень на землю, и вѣрхоу его полагаше *малъ сажець* (XIII, Ср. III, 244) (пор.: *сазь* ‘шматок грубої тканини’);

– **тканих виробів**: *оубрусцемъ* оуспе (під 1169, КЛ, 532) (пор.: *убрусъ* ‘хустка, рушник’) (назва успадкована з праслов’янської мови);

– **меблів**: малоу *престольцю* поставленоу (XI, сп. XIII – XIV, ЖСА, 341);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: устроить бо в *ларце*. сирѣч въ скринях (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 198); на *ларцехъ* кладяху огонь въ устии пещерамѣ (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 194); *ковчежець* имы и вѣмѣштаемаа ношаше (XI, Ср. I, 1244); въ *ковъчежьцьѣ* полагати (XII, УС, 124); *ковчежца* створиши в ковчезѣ двоекровныи (XII, сп. XV, СлРЯ 7, 215); открьша единѣ от златыхъ *ковчежець*, и начаша излагати срачицѣ, и свиты (під 1219, СлРЯ 7, 215) (пор.: *ковчегъ* ‘ящик, шафа, вид невеликої скриньки’); ни хлѣба ни *мѣшца* ни срѣбра ни двою ризоу имѣти (1283, ЄЄ, 142) (пор. *мѣшьць* ‘мішок’);

– **продуктів харчування**: и се принесоша ємоу *хлѣбъцѣ* нѣ ѿт кыхъ зѣло чисты (XI, сп. XII – XIII, ЖФ, 111), обрѣтаю си сухыи *хлѣбъць* (XI, Ср. II, 1374) (зменшено-пестливий дериват *хлѣбъць* успадковано з праслов'янської мови);

– **посуду**: вѣзимати имѣ по полутьку велику пышеница и по *крѣчажьцю* вина (XI – XII, СлРЯ 7, 347) (< *корчагъ* ‘гличик’); и вѣмѣ ѿ ядрѣ своихъ *корчажець* сребренѣ, и омочѣ кыстьцю в *крѣчажьць* трижда (XIII, сп. XVI, 347); *гѣрньць*, или *котльць*, или сковраду (1280, Ср. I, 1304) (лексема *гѣрньць* успадкована з праслов'янської мови); златыми бо чашами учители многое ученѣе раздающе назваменаються, *крѣчажци* же мало (1300, СлРЯ 7, 347);

– **знарядь**: сполчившеса противу Іаневи же идущю с *топорцемь* (під 1070 – 1071, ПВЛ, 165);

– **транспортних засобів**: *кораблець* малои (XI, сп. XIV, СлРЯ 7, 304); преже до *корабльца* приде (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 368); а друзии оученици *кораблицемь* придоша (1164, ДЄ, 524); и видѣ два *кораблица* стоѣща (1164, ДЄ, 252); вѣлѣзъ же вѣ єдинѣ ѿт *кораблицю* (1164, ДЄ, 252). Пор.: ис кораблѣ народы (1164, ДЄ, 252); сѣти же поиде вѣ *кораблици* (XII, СДЯ IV, 263); вѣлѣзе изъ *малого кораблица* вѣ галѣю (1284, СДЯ IV, 263); и ѿт тоудоу вѣ *малы корабльць*. или в лодию вѣлѣзъши. вѣсдѣ волнами *потацляютса* (1284, СДЯ IV, 264);

– **абстрактних понять**: два нѣкая родишася в *часець* (до 1200, Ср. III, 1482) (*часець* ‘хвилина, мить’).

Найбільшу групу первинно пестливих слів із суфіксом **-ьць** становлять деривати, похідні від власних назв, зокрема:

– **антропонімів** (переважно дохристиянських і християнських чоловічих імен): *оу Васильца* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 541); *Иѣковъць* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 519); *Степанецъ* (під 1147, КЛ, 569); *Федоръць* (під 1172, КЛ, 554); *Валерица* (XIII, СНСК, 101); *Домажирецъ* (під 1240, ГВЛ, 790); *Микифорець* (до 1270, ДЗНК, 56); *Михальць* (під 1287, ГВЛ, 903) та ін. В антропоніміці немає єдиної думки про те, яке первинне значення (зменшене чи пестливе) мали ці імена [Толкачѳв, 77]. Носіями таких імен могли бути і діти, і дорослі. Очевидно, пестливі (або навіть зменшено-пестливі) форми імен виникли при називанні малих дітей, а потім поступово перейшли на дорослих. Тепер не завжди вдається достовірно встановити, коли перед нами пестливий варіант імені, а коли антропонім з втраченою пестливістю, тобто звичайний антропонім. Оскільки імена по батькові від подібних імен не фіксуються, можна припустити, що всі антропоніми мали зменшено-пестливе значення, а пізніше набули додаткових відтінків різноманітного характеру, наприклад, як імена осіб, що належать до неможливих класів [Толкачѳв, 76];

– **топонімів**: *Кисвѣць* (ПВЛ, 8); *Переѣславъць* (під 971, ПВЛ, 59); *Ростовъць* (під 1070, ПВЛ, 164); *Дунаецъ* (під 1090, КЛ, 670); отъ великого Дону до *малого Донца* (СП, 40); Гюргии же заиде полкы своими за *Мальи Роутецъ* (під 1151, КЛ, 435).

На відміну від антропонімів, у похідних топонімах із суфіксом **-ць** йдеться, можливо, про первинну зменшеність, оскільки об'єкти, позначувані цими словами, вважалися невеликими порівняно з тими, які вказані в їхніх основах.

Отже, суфікс **-ьць** частіше приєднується до основ із конкретним значенням, переважно непохідних іменників **-о-** (**-jo-**)-основи. Трапляються поодинокі випадки приєднання форманта **-ьць** до іменників **-й-**основи (*домь – домьць*) і основи на приголосний (*камы – камьньць*). Від основ з абстрактним значенням демінутиви з суфіксом **-ьць** трапляються вкрай рідко.

Суфікс **-ькъ / -ькъ**

Суфікс **-ькъ / -ькъ** (після занепаду редукованих **-окъ / -екъ**) є континуантом праслов'янського **-ькъ / -ькъ**, що походить з індоєвропейського **-ko**.

Цей формант був у праслов'янській мові продуктивним передусім у демінутивній функції: *bobъкъ* < **bobъ* 'біб', **borъk* < **borъ* 'сосна', 'ліс, переважно сосновий' [Sławski I, 94]. В XI – XIII ст. суфікс **-ькъ / -ькъ** був досить продуктивним, але за активністю поступався суфіксові **-ьць**.

Суфікс **-ькъ** приєднується до іменників **-о (-jo)-основ** (із перевагою твердого варіанту), а також **-й-**основ.

Варіант суфікса **-ькъ** суфікс **-ькъ** засвідчено при утворенні демінутивів від іменників з основами на задньоязикові приголосні **г, к, х**, причому перед формантом відбувається так звана перша палаталізація (перехід **г** в **ж**, **к** в **ч**, **х** в **ш**). Лексеми з **-ькъ** засвідчено тільки в декількох лексико-семантичних групах, представлених поодинокими утвореннями від назв рослин, людини, поселень, частин поселень, споруд, ємностей для зберігання чи транспортування.

Формант **-ькъ / -ькъ** засвідчений у великій кількості лексико-семантичних мікрогруп. Здрібнілі й пестливі іменники-апелятиви утворено від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** вѣздѣча в *борокъ* (під 1162, КЛ, 518). Такі зменшені апелятиви часто ставали джерелом творення власних назв натурогенних і антропогенних об'єктів (семантичний спосіб творення): *Борокъ* (під 1242 – 1244, ГВЛ, 794);

– **поселень:** створиша *городокъ*, и нарекоша и Києвъ (ПВЛ, 7); и срубѣ *городокъ* малъ (ПВЛ, 8); *градокъ* малъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 17); *градокъ* малъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 56); колтескъ *городокъ* (під 1146, КЛ, 338); *Городокъ* (під 1213, ГВЛ, 733); во *градъка* Пѣсочного (під 1238, ГВЛ, 782). Такі зменшені апелятиви часто ставали джерелом творення власних назв натурогенних і антропогенних об'єктів (семантичний спосіб творення);

– **частин поселень:** чересъ Бабинь *торжсекъ* (під 1147, КЛ, 35); а что ти кнѣже пошло на *торожску* (1264 або 1265, ДГНЯЯ, 53); *тържскъ* (бежиць) (1264 або 1265, ДГНЯЯ, 53); *Торжокъ* (під 1265 – 1268, ГВЛ, 864); вѣ *торъжську* (1294 – 1301, ДГТК, 63);

– **споруд:** потекоша къ *мостъку* (під 1150, КЛ, 415); падахоу с *мостка* (під 1261, ГВЛ, 853); *Стожекъ* (під 1261, ГВЛ, 849);

– **рослин:** *Орѣшькъ* (під 1227, ГВЛ, 751) (відновлено з антропоніма, похідного від зменшено-пестливого апелятива);

– **частин рослин:** носѣще вѣ приполѣ *цтвѣтокъ* (XII – XIII, сп. XV, КПП, 96);

– **тварин:** вѣ деснѣй руцѣ държаше *звѣрокъ* прекрасен (XII, СлРЯ 5, 352);

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

- **спорідненістю**: съ двѣма с̄нкома (під 1067, ПВЛ, 156); с̄нокъ его малъ в Новгородѣ (під 1175, КЛ, 595);
- **професією чи родом занятъ**: акы дѣтъца или пас-тушьци тнькою тръстьцею свиримъ (XII, Ср. II, 886);
- **майна**: и что имѣя въ руку моею худаго моего добыточка (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 2); пор.: добытъкъ – добытъчкъ ‘майно’;
- **одягу**: въ платкы малы нитькою повѣрзаючи (під 947, ПВЛ, 43) (пор.: достоит ли, рече, испрати плат (під 1130 – 1156, ВК, 40));
- **ємностей для зберігання чи транспортування**: и повели одерти мѣшькомъ козел (під 1074, ПВЛ, 183);
- **продуктів харчування**: возма малъ коврижекъ (під 1074, ПВЛ, 175);
- **знарядь**: оудари топорькомъ (під 1070, Ср., III, 981); съ топорьки. и съ сулицами (під 1216, Ср., III, 981);
- **абстрактних понять**: емли у него молитву и дарокъ ему дай (під 1156, ВК, 61).

Як бачимо, суфікс **-ъкъ / -ькъ** активно конкурував з формантом **-ьць**, про що говорять паралельні утворення типу: *городькъ* (під 1238, ГВЛ, 782) – *городьць* (під 1241, ГВЛ, 792); *топорькъ* (під 1070, Ср. III, 981) – *топорець* (під 1070 – 1071, ПВЛ, 165); *цвѣтьць* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 43) – *цвѣтъкъ* (XII – XIII, сп. XV, КПП, 96) і под.

На паралелізм у використанні цих формантів звертали увагу у своїх працях Р. І. Аванесов, О. І. Толкачов, Г. І. Рожкова, І. І. Ковалик.

Здійснене дослідження підтверджує висновки дериватологів, які відзначали перевагу в давньоруськоукраїнській мові

XI – XIII ст. утворень із суфіксом **-ьць**, тобто більшу продуктивність форманта **-ьць** порівняно з формантом **-ькъ / -ькь**. За нашими матеріалами співвідношення цих суфіксів складає 34 демінутиви з суфіксом **-ьць** до 14 демінутивів із суфіксом **-ькъ / -ькь**. Про більшу продуктивність суфікса **-ьць** свідчить і більша кількість лексико-семантичних груп, у яких він представлений.

Варто відзначити, що в особових іменниках суфікс **-ькъ** був малопродуктивним і дуже швидко замінився суфіксом **-ько**. Суфікс **-ько** витіснив не **-ьць**, а **-ькъ** через їх фонетичну й семантичну близькість [Толкачѳв, 126].

Суфікс **-ько / -ько**

Суфікс **-ько / -ько** є континуантом псл. **-ько / -ько**. Цей формант (після основ з кінцевими м'якими приголосними або задньоязиковими **г, к, х**) досить продуктивний при творенні зменшених варіантів особових імен.

В апелятивах суфікс засвідчено в поодиноких лексемах: свѣтъ створи с Мирославомъ и с *дядькомъ* (< *дядя* 'вихователь') (під 1200 – 1203, ГВЛ, 718), однак він, очевидно, був продуктивним при їх творенні, оскільки з суфіксом **-ько / -ько** засвідчено відапелятивні антропоніми *Лѣшько*, *Орѣшько*, *Локотко* та ін.

У текстах давньоруськоукраїнської мови виявлено значну кількість антропонімів із цим формантом або похідних від дериватів, утворених за його участю, що свідчить загалом про його високу продуктивність: *Малько* Любчанинъ (під 907 – 971, ПВЛ, 57); *Варажько* (під 980, ПВЛ, 57); *Радко* (під 1087, ПВЛ, 198); *Василько* (під 1097, ПВЛ, 230); Господи, помози рабу своєму Гереше, Борьке, *Глебку*, Бельке (XI,

ДННСС, 79); *Смолко* (XI – XII, ДННСС, 64); *Радко*, *Хотко* (XI – XII, ДННСС, 97); *Нѣжъко* (XI – XII, ДННСС, 87); отда дщерь свою за *Всеволодка* (під 1117, КЛ, 284); *Василкович* *Ивань* (під 1141, КЛ, 308); приведе за сѣна свого *Васильковноу* *Польтського кнѣзя* (під 1143, КЛ, 313); с *Володимѣромъ* (під 1143 – 1144, КЛ, 314); *Всеволодъ* отда двѣ *Всеволодковнѣ* (під 1145, КЛ, 317); и присла *Коснатко* (під 1146, КЛ, 328); *Къстѣжка* моужа своего (під 1146, КЛ, 328); *Петровною Михалковича* (під 1155, КЛ, 482); *Мирослава Иванковича* (під 1159, КЛ, 497); *Гюрату Семковича* (під 1163 – 1164, КЛ, 522); *Мстиславъ Всеволодковичъ* (під 1169, КЛ, 533); *Иванкови Фроловичю* (під 1169, КЛ, 531); от *Гаврилкова* (під 1170, КЛ, 539); на *Михалцѣ* (під 1175, КЛ, 595); *Гучьку*, чья есть корова (XII, НГБ); *Останко* (XII, КГ, 386); *Орѣшко* (XII – XIII, КГ, 44); *Банко* (під 1207 – 1208, ГВЛ, 724); *Станиславичъ Иванко* (під 1209 – 1210, ГВЛ, 728); *Семьюнко* (під 1229, ГВЛ, 759); *Ратиславко* (під 1278, ГВЛ, 877); *Локотко* (під 1291, ГВЛ, 935) і багато інших. Не завжди контекст дозволяє визначити, коли мова йде про пестливий варіант імені, а коли про антропонім, який утратив пестливість.

Наявність великої кількості імен по батькові із суфіксами *-ьковичъ* / *-ьковичь*, *-ьковна* / *-ьковна* свідчить про те, що багато антропонімів були вже звичайними, нейтральними, оскільки ім'я по батькові навряд чи могло мати емоційне забарвлення. Найбільш загальним значенням імен по батькові на *-ович* в цей період є значення поваги до співрозмовника, ввічливе ставлення до нього [Суперанская, 22], а не пестливість.

Суфікс **-икъ**

Суфікс **-икъ** є континуантом праслов'янського **-ікъ**. У досліджених пам'ятках давньоруськоукраїнської мови цей формант виявлений в демінутиві *ножикъ*, успадкованому з попередньої епохи: *оскребъ* є *ножикомъ* (під 1186, сп. XIV, ПИ, 78), але це не значить, що він був зовсім непродуктивним. Очевидно, більша кількість утворень з ним не потрапила в пам'ятки XI – XIII ст., оскільки в праслов'янській мові він був досить поширеним.

Суфікс **-иць**

Суфікс **-иць** є континуантом праслов'янського **-ісь**. Суфікс **-иць** засвідчений в окремих утвореннях від **-о-** основ у неоригінальних пам'ятках давньоруськоукраїнської мови:

- **тварин**: *маль змиць* (XII, сп. XV, СлРЯ 6, 37);
- **поселень**: *и створи градъць маль* (під 1259, ГВЛ, 843);
- **транспортних засобів**: *гѣлахъ женѣ: съниди въ кораблицъ*. Она же съниде <...>, *и кораблицъ* стръмо дъну иде и погрязе, великий же корабль поплу стронно (XI – XII, СлРЯ 7, 304); *хотящю же ему въ кораблицъ вънити* (XII – XIII, ССПБГ, 51);
- **зброї**: *мечъ, мечиць* (XI, Ср. П, 131);
- **інструментів**: *ножиць*: *одъжьди бъ ножиць*, имиже кровь поуцають (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 261).

Цей формант нехарактерний для давньоруськоукраїнської мови. Утворення з суфіксом **-иць**, очевидно, відбивають старослов'янський вплив. У старослов'янській мові таких утворень дещо більше [Толкачѣв, 112]. Утворення з **-иць** дуже рідко фіксуються і в інших слов'янських мовах [Wondrak, 614 – 615].

Суфікс **-ичь**

У досліджуваних джерелах цей формант виявлений у поодиноких утвореннях: *нощь стонуши мати, не хотачи дѣтича* (XI, СНСК, 32) (*дѣтича* ‘дитя’); и ту есть рыба едина, образомъ же есть яко *коропичь* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 49) (*коропичь* ‘невеликий короп’); ему грозою *птичь* убуди (СП, 40) (*птичь* ‘пташенят’); аще соколь къ гнѣзду бѣжить <...> *соколича* рострѣляевѣ (СП, 43) (*соколича* ‘соколеня, син сокола’ вжито в переносному значенні). Пестлива назва Дніпра – *Славутичь* [Німчук 1986, 7] вказує на те, що суфікс **-ичь** був досить активним у давньоруськоукраїнській мові.

Суфікс **-ьцьць**

Складний суфікс **-ьцьць**¹ є результатом нарощування суфікса **-ьць** на суфікс **-ькъ**. Перші демінутиви зі складним формантом фіксуються з XI ст.: вь *малѣ горшечцѣ* (XI, Ср. I, 559) (*горшьцьць* зм. від *горшькъ*), але вони поодинокі.

Отже, при утворенні демінутивів від іменників чоловічого роду в давньоруськоукраїнській мові найпродуктивнішим є суфікс **-ьць**. Спостерігається паралелізм у вживанні формантів **-ьць** і **-ькъ** / **-ькъ** із перевагою першого. Паралелізм у виборі форманта свідчить також про те, що в давньоруськоукраїнській мові була варіативність зменшено-пестливих утворень від того самого слова.

В антропонімії дуже продуктивним виявився формант **-ько** / **-ько**. Засвідчено в досліджуваних пам’ятках і суфікс **-ьцьць** – один із перших складних формантів.

---

¹ Далі складні суфікси подаємо без відриву від попереднього суфіксального компонента.

3.2. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ В ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.

Демінутиви від іменників жіночого роду в давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. утворювалися за допомогою суфіксів **-ица**; **-ька** / **-ька**; **-ьца**; **-ина**; **-уша**.

Суфікс **-ица**

Суфікс **-ица** (**-ica** < ***-ika**) успадкований із праслов'янської мови. Він бере початок із ***-ka-**, що приєднувався до основ на **-й-** [Мейє 1951, 291].

У досліджуваних текстах XI – XIII ст. аналізований формант засвідчений у багатьох лексичних групах. Суфікс **-ица** найчастіше приєднувався до іменників **-а** (**-ja**) основ, переважно твердого варіанту. Із цим суфіксом демінутиви утворено від назв:

– **предметів природи**: и на единой *горици* (XI – XII, СлРЯ 4, 85) (назва *горица* успадкована з попередньої епохи); и тако дасть сватыхъ даровъ, таже *водици* (під 1156, ВК, 37);

– **рослин**: предъ дверми же пещеркы тоя стоять *смоквицы малы* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54); подъ *смоковницею* (1283, СС, 44). Відапелятивним, очевидно, є топонім *Сосница* (під 1234, ГВЛ, 772);

– **тварин**: власи твои ѿко стада *козиць* (Ср. I, 1246) (демінутив *козиця* успадкований із попередньої епохи). Очевидно, відапелятивним є й топонім *Бълчица* (під 1159, КЛ, 495);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **становою чи соціальною належністю**: рабыница же юси искрѣнаѣ (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 396);

– **віковою й статевою належністю**: къ двѣци оброченѣи моужеви ємоу же има иосифъ ѿт домоу двѣва има двѣци марѣѣ (1164, ДЄ, 559); се двѣца приимѣтъ и родить снѣ (1164, ДЄ, 539); нѣсть бо оумерла двѣца но спить (1164, ДЄ, 158); и ѿцѡ ѡтроковица и мѣти (1283, ЄЄ, 143). Демінутиви *дѣвица*, *ѡтроковица* успадковані з попередньої епохи. Новотвори є поодинокими. Очевидно, це вказує не на низьку продуктивність форманта, а на те, що назви істот жіночої статі, особливо людей, порівняно рідко потрапляли в давньоруські тексти;

– **споруд, зокрема будівель**: и поставиша *церквицю* малу (під 1051, ПВЛ, 146); и введоша в *ыстобѣку* малу (під 1097, ПВЛ, 234); сътвори надѣ нимѣ *црѣквицю* (XI, Ср. III, 1441); постави надѣ печерою *малоу црѣквицю* (XI, сп. XII – XIII, ЖФ, 86); въ *црѣквицахъ* ихъ службы творяще (1100, Ср. III, 1441); *мала церквица* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 40); поставиша *церковицю* малу (XII – XIII, сп. XV, КПП, 18); постави *малоу црѣквицю* (XII – XIII, ЖФ, 86); въ *кельици* малѣ, яко *четырь лакоть* (XII – XIII, сп. XV, КПП, 201);

– **частин споруд, зокрема будівель**: и введоша и в *кѣльицю* (під 1074, ПВЛ, 184); в *кельици* малѣ (під 1074, ПВЛ, 184); въ той *келійци* жила святаа Богородица (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 56); лежалѣ Иисусъ, ту въ *келійци* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 56); въ той *пещерици* жилѣ святой Мельхиседекъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54); надѣ гробы же тѣми яко *церквици* създаны круглы (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 19); на мѣстѣ томѣ церкви создана клѣтски велика

велми, нинѣ же мала церквица (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 14); святитель же хотѣ поставити ему хижичю; приды въ хыжицю мою (XII, Ср. III, 1426); Пор. ще: малоу створи скважничю (XII – XIII, сп. XV, КПП, 73); корабль, имѣ малоу скважъничю, потаплѣютьсѣ (XIII, Ср. III, 368);

– **одягу:** и в черною свитицоу одѣвъ его (XI, сп. XII – XIV, КВОГМ, 433); одѣвъ въ плетеноую котыжицю (XI, Ср. I, 1304) (пор.: *котыга* ‘сорочка’); не притажите злата ни сръбра ни при поѣсихъ мѣди ни мѣха на поути ни двою срачицю (1164, ДЄ, 131); и отемлющемоу оу тебѣ ризоу и срачицѣ нѣ възбрани (1164, ДЄ, 261); аще калогерь дѣлаеть и не дѣлаеть без манѣтицѣ (XII – XIII, СДЯ IV, 505) (*мантиця* ‘невелика мантия’); ище не ѡблечеться въ бѣлыѣ ризица, малыѣ же ризица глаголется Гръчьскымъ языкомъ диффера или фелонь (під 1274, Ср. III, 122);

– **частин тканих виробів:** възьмѣ нѣкто камыкъ и обивѣ въ понавицѣ нѣку и държа роукож надѣ оугълми, самъ оть огна роукоу си ижъжеть, понавица же без врѣда съ проста прѣбыва (під 1073, Ср. II, 1186) (пор.: *понава* ‘шматок полотна’);

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** младе-нѣць вложи въ крабицю (під 984 – 986, ПВЛ, 81) (пор.: *краба* ‘кошик’); тать бѣ и рачицѣ имы и вѣмѣтаемаѣ ношааше (під 1056 – 1057, Ср. III, 112) (пор.: *рака* ‘коробка’); и то рекши, вынесе корѣстицю (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 232) (пор.: *кърѣста* ‘ящик’); скріницю имый (1144, Ср. III, 391); колико кошницѣ исполнь окроухъ възасте (1164, ДЄ, 340); окроухъ дванадесате кошъницѣ исполнь (1164, ДЄ, 229); почьто же тати сѣщѣ

рацицю ковчезьць пороучи нїщиихъ (XII, Ср. III, 112);
крабицю полну сребра (XII – XIII, сп. XV, КПП, 75);

– **посуду:** голькомъ же, *криницямъ* и чашамъ ѿчищение (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 233) (пор.: *кринь* ‘посудина з глини, глек’); *чашица* оцѣта (XI, Ср. III, 1484);

– **продуктів харчування:** *крупиця* ‘крихта, зернина, найменша частина якоїсь речовини’: онаже рече єи г̄и и пси ѿдѣть ѿт *кroupиць* падающихъ съ трапезы г̄и своихъ (1164, ДЄ, 244); и пси подѣ трапезою ѿдѣть ѿт *кroupиць* дѣтескъ (1164, ДЄ, 237); и помышлѣја насытити сѧ ѿт *кroupиць* падающихъ съ трапезы (1283, ЄЄ, 139);

– **зрядь:** она же възьмѣши *малу мотычицю* <...> копавши (XI – XII, СлРЯ XI – XV, 9, 280);

– **транспортних засобів:** в *лодыцоу малоу* введоша (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 35); и *ладѣица мала* пристроена (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 496); книжници и фарисѣи лицемѣри. ѿко ѿчищаєте въпѣшнеє *стъклѧници* (1164, ДЄ, 187);

– **предметів духовної культури:** *пременьшаа книжица* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 27); иже преже *грамотицю* повергоша и вѣроу временьника сего малаго и *пременьшаа книжица* (1164, ДЄ, 27); *харатьица* написаны на выи имоуща навѣзаны (1164, ДЄ, 451) (пор.: *харать* ѿ ‘невеликий текст’); испрошь *дѣщицю* написа г̄лѧ иоанъ єсть има ємоу (1164, ДЄ, 566).

Суфікс **-ица** засвідчений також у складі топонімів: *Вкѣраиница* < *Украина*, зафіксованого вперше під 1187 роком у Київському літописі (КЛ, 653): възаль башеть оу него село на *Вкѣраиници* (під 1282, ГВЛ, 839). Важко сказати, чи

був суфікс **-ица** в апелятиві, з якого з'явилася географічна назва, чи перед нами зменшене утворення від хороніма *оукраина*.

Суфікс **-ька / -ька**

Суфікс **-ька / -ька**, що є континуантом праслов'янського суфікса **-ька / -ька**, досить поширений у давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. при творенні демінутивів у різноманітних лексичних групах. Суфікс **-ька / -ька** (після основ із кінцевими м'якими або задньоязиковими приголосними) приєднується до іменників **-а (-ја)**-основ.

Із цим суфіксом демінутиви утворено від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: двѣ *горцѣ*, акы сосца противу собѣ (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 450) (лексема *горка* успадкована з попередньої епохи); и есть песочна *горка* та не велика но мала (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 21); *рѣчькы* рад. ☐же втечеть въ Двину. именемъ Полота (ПВЛ, 5); и есть *рѣчка* мала до города (під 1150, КЛ, 411);

– **споруд, зокрема будівель**: ископа ту *печерку малу* .̄в. саженю (під 1044 – 1051, ПВЛ, 144); а си *печерка* тако ста (під 1061, ПВЛ, 144); да то есть гробѣ Господень былѣ *печерка* та (під 1061, ПВЛ, 10); и введоша в *ыстобѣку малу* (під 1097, ПВЛ, 234); и сѣдоша в *ыстобцѣ* (під 1102 – 1103, ПВЛ, 251); *пещерка мала* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 56); и емше кнѣза запроша в *ыстебкѣ* (під 1161, ПВЛ, 510) (пор.: *истьба* ‘изба’ (рос.), ‘хата’, ‘хатина’ (укр.). (лексема *ыстобѣка* успадкована з праслов'янської мови); *печерку малу* *дву сажень* (XII – XIII, сп. XV, КПП, 17);

– **частин споруд, зокрема будівель**: въ *кѣльицѣ малѣ* ☐ко .̄д̄.лакоть (під 1074, 183); и создана надъ нимъ *комарка* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 10) (пор.: *комара* ‘сплетіння’);

чешуйка ‘покрівельний матеріал, виготовлений у вигляді лускоподібних пластин’: вверху же надъ печеркою тою созданъ яко теремець красно на столпцѣхъ, и вершекъ ему стертъ кругло и серебряными *чешуиками* позолоченными покованъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 38); *горенька*: и несоша и въ *гореньку* (під 1152, КЛ, 463) (співвідносяться з *горница* ‘житлове приміщення у верхній каплиці’ (СлРЯ 1, 274)); *боженька*: ту же пришедше Днѣпръ оу *боженки* (під 1161, КЛ, 515) (лексеми *боженька* і *горенька*:, очевидно, мали зменшену семантику, але початкові (вихідні) іменники *горьна и *божьна не засвідчені в аналізованих пам’ятках); поставили *клѣтъку малу* (XII – XIII, СЧРД, 60) (пор.: *клѣть* ‘кімната’); (лексема *клѣтка* успадкована з праслов’янської мови); ископа ту *печерку малу* дву саждень (XII – XIII, КПП, 17. У цій групі демінутивів формант *-ька* / *-ька* найпоширеніший;

– *тварин*: приѣхавъ Половчинъ оударить смерда стрѣлою и поиметь *лошадьку* (під 1111, КЛ, 269);

– *одягу*: изъ *свитки* изволокоша его (князя Василька) и повергоша его нага (під 1147, КЛ, 351) (можливо, лексема *свитки* належить до дедемінутивів, оскільки дорослий князь навряд чи носив малу свитку); по сему образу чьрьньцю *малая манѣтка* (під 1280, Ср. II, 112) (пор.: *маноти* 𐀀 ‘мантія’). Дериватів від назв одягу в досліджуваних пам’ятках значно менше;

– *частин одягу*: въ платкы малы *нитькою* повѣрзаючи (під 947, ПВЛ, 48);

– **продуктів харчування**: достоит ли, рече, испрати платъ, иже лежить на трапезѣ согбенный, въ немже крохотыцѣ (під 1130 – 1156, ВК, 40) (пор.: *кръхѣта* ‘крихта’);

– **посуду**: (цѣжь) <...> в <...> латки (ПВЛ, 129); куплахомъ кадкоу малоую (під 1160, НЛ, 31);

– **зброї**: чему мычещи хиновскыя стрѣлки на свою нетрудною крильцю (СП, 38);

– **шляхів сполучення**: Загореса въ Чыглове оулки ‘мала вулиця, провулок’ (під 1194, Ср. Ш, 1201);

– **предметів духовної культури**: кончахъ книжки си [?] (Ізб. 1076, 701). Про те, що це зменшене, а не пестливе утворення, свідчить невеликий формат пам’ятки;

– **власних назв людей, зокрема особових імен**: Іанька (під 1086, ПВЛ, 197); Настаська (під 1173, КЛ, 564).

Суфікс -ьца

Суфікс **-ьца**, що є континуантом праслов’янського суфікса **-ьса**, у давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. був непродуктивним. Із цим суфіксом демінутиви утворено від загальних назв:

– **натурогенного чи антропогенного рельєфу**: и даша ему Стародубъ и ину властьцю (під 1218, СлРЯ 2, 222) (пор.: *власть* ‘уділ, волость’);

– **частин тіла людини**: и омочь кыстьцю в корчажьць трижда (XIII, сп. XVI, 347);

– **споруд, зокрема будівель**: малоу престольцю поставленоу (XI, сп. XIII – XIV, ЖСА, 341); ту вскормлень бысть Христось въ светой той храминици (під 1061, ПВЛ, 56) (пор.: *храмина* ‘житло’); поставиша церковью малоу (XII – XIII, сп. XV, КПП, 197) (*цьрькы*, р. в. *цьрькѣе* ‘церква’);

– **частин споруд, зокрема будівель**: сътвори въ тои *кльтьцѣ* всенощное пѣние (XII – XIII, СЧРД, 60);

– **посуду**: Ное самъ вѣдаете, *кодцо* исправитъ (XIII, СлРЯ 7, 13) (пор.: *кадьца* ‘кадіб’).

Суфікс **-ьца** використано також для творення гіпокористиків від власних назв, зокрема від:

– **антропонімів**: *Іаньца* (під 1218, ГВЛ, 734).

У праслов’янській мові цей суфікс поширеніший. Із ним творилися демінутиви від назв людей, тварин, частин тіла людини, рослин, предметів природи тощо.

Суфікс **-ина**

Суфікс **-ина**, що є континуантом праслов’янського **-ina**, у давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. при творенні демінутивів був непродуктивним.

Із цим суфіксом демінутиви утворено від назв:

– **ємностей для зберігання чи перенесення**: *судь* ‘судина’: вложаху в *судину* малу (під 1074, ПВЛ, 14) (пор. *сосуд малъ* (під 1074, ПВЛ, 12));

– **споруд, зокрема будівель**: *иже* созда *храминоу* свою на камени (1283, ЄЄ, 103); и възвѣжаша вѣтри и нападоша на *храмину* (1283, ЄЄ, 103) Іменник *храмина* ‘будинок’ дослідники вважають сингулятивом [Білоусенко, Німчук 2009, 33].

У праслов’янській мові цей формант був продуктивнішим: із ним творилися демінутиви від назв людини, рослин, споруд тощо: *билина*, *кожушина*, *ножина*, *хижина*, *хлівина*.

Суфікс **-уша**

Суфікс **-уша** є континуантом праслов’янського суфікса **-uša**. Дослідниця давньої слов’янської антропонімії М. Карплюк до апелятивних зменшених форм із праслов’янським

формантом **-уша** відносить давньоруськоукраїнське жіноче ім'я *Малуша* (ім'я матері великого князя Володимира Святославовича [Карплюк, 87]): Владимиръ бо бѣ отъ *Малуши* ключницѣ Ользины (під 970, ПВЛ, 69). Наявність демінутивного суфікса досить вірогідна, оскільки і батько Малуші мав ім'я із зменшувальним суфіксом **-ькъ**: *ѡць же бѣ има Малькъ* Любечанинь (під 970, ПВЛ, 69). У праслов'янській мові лексема **malyša* 'дитина, маленька на зріст' – мутаційне утворення від прикметника **malъ* 'малий' (ЭССЯ 17, 181). Ф. Славський ім'я *Maluša*: *malъ*, *maļu* вважає гіпокористичним [Sławski I, 79].

Отже, найпродуктивнішим суфіксом в XI – XIII ст. при утворенні демінутивів від іменників жіночого роду був формант **-ица**. Суфікси з елементом **-ц-** у півтора рази перевищують активність суфіксів з елементом **-к-**. Як і в іменників чоловічого роду, спостерігається паралелізм у вживання суфіксів **-ица** і **-ька (-ька)** *книжица* (XI, сп. III – XIV, КВОГМ, 305) – *книжька* (Ізб. 1076, 701); *горица* (XI – XII, СлРЯ 4, 85) – *горька* (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 450); *пещерица* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54) – *печерька (пещерька)* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54).

Г. І. Рожкова й І. І. Ковалик прийшли до висновку, що в XI – XIII ст. переважали утворення із суфіксами **-ьць** і **-ица** над суфіксами **-ькъ / -ькъ** [Рожкова, 8; Ковалик 1957, 56]. Висунуте твердження заперечує відомий дослідник квалітаивів О. І. Толкачов, мотивуючи тим, що в давньоруськоукраїнській мові форманти **-ьць** і **-ица** не мали кількісної переваги над формантами **-ькъ / -ькъ** і **-ька / -ька** і використовувалися паралельно [Толкачѳв, 119 – 121]. В XI – XIII ст.

дійсно існує паралелізм у використанні обох формантів, причому часто обидва суфікси фіксуються в той самий час і навіть у тій самій пам'ятці. Пор.: *городьць* (під 1241, ГВЛ, 792) – *городькъ* (під 1238, ГВЛ, 781); *топорьць* (під 1070 – 1071, ГВЛ, 165) – *топорькъ* (під 1070, Ср. III, 981) та ін. Однак паралелізм не свідчить про однакову продуктивність суфіксів. Форманти **-ица** і **-ька / -ька** в досліджуваних текстах фіксуються в найраніших пам'ятках давньоруськоукраїнської мови. Перші демінутиви з суфіксом **-ьца** виявлені на початку XII ст.

3.3. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ В ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.

Демінутиви й гіпокористики від іменників середнього роду утворювалися за допомогою суфіксів **-ьце / -ьце; -ице; -ят- / -ат-; -ятько / -атько**.

Суфікс **-ьце / -ьце**

Суфікс **-ьце / -ьце** є континуантом праслов'янського **-ьсе / -ьсе**. Із ним засвідчені поодинокі деривати, серед яких і успадковані з попереднього періоду лексеми *бильце*, *деревице*, *крильце*, *місце*, *оконце*.

Із цим суфіксом демінутиви утворено від назв:

– *частин натурогенного чи антропогенного рельєфу*: и възлюбѣ *мѣстьце* (під 1051, 145); и естъ предѣ градомѣ тѣмѣ *польце* (1106 – 1108, СП. XV, ЖХД, 54); Богъ умножаеть братію, а *мѣстьце* мало (XII – XIII, сп. XV, КПП, 18);

– **поселень**: в *сельци* Берестове (під 980, ПВЛ, 67); у *Куднова селца* (під 1149, КЛ, 378);

– **людей**: *чадьца*, еще мало съ вами юсмь (під 1056 – 1057, Ср. III, 1470) (< *чудо* ‘чадо’);

– **частин тіла тварини**: уже соколома *крыльца* припѣшали поганыхъ саблями (СП, 24);

– **рослин**: дажь ми мало *древьце* (XI – XII, СлРЯ 4, 354); суть бо по горам тѣмъ *древца* многа и низка (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54);

– **частин споруд, зокрема будівель**: изо *оконца* зрѣщю (під 1068, ПВЛ, 160); и се выползѣ *оконцемъ* (XI, сп. XVI, ИИВИФ, 289); *оконце* мало на версѣ пещеры (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 54); суть на странѣ продѣлана *оконьца* з круга и тѣми *оконци* видитьсѣ святыи тѣ камень (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 9); *оконцемъ*, елико рука вмѣститьсѣ (XII – XIII, сп. XV, КПП, 85); *мальмъ оконьцемъ* (XIII, Ср. II, 656);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: имый же *лоуконьце* мало (під 1093, ЖФ, 29) (пор. *лукъно* ‘діжка’, ‘козуб’); *лоуконьце* мало, пълно соуще сребра (під 1093, Ср. II, 54); *моужь* некий хотѣ ѡйти на путь имый же *лукъньце* мало пълно соуще сребра (XII, СДЯ IV, 434);

– **продуктів харчування**: приємлющихъ *брашьньце* достоино (XII, СлРЯ 1, 328) (пор.: *брашьно* ‘борошняна їжа’); орѣхови *ѣдрьци* (під 1193, Ср. III, 1641); *оловце* и стьяляницу разбии (Ср. II, 662); *масло* воля въ стьяляницу и *вземь оловце* и *вожже* (Ср. II, 661). Останнє утворення можна трактувати і як зменшено-пестливе, і як пестливе, оскільки воно має речовинне значення (*оловце* ‘олія’);

– **частин інструментів:** *бильце*: а колокола не держать во святѣи Софѣи, но *бильцо* мало въ руцѣ держа, клеплють на заутрени (під 1200, СлРЯ 1, 185) (пор.: *било* ‘дошка, в яку били, скликаючи в церкву’);

– **абстрактних понять:** и потом собрах *словца* си любашѣ, и складохъ по рѣду, и написахъ (під 1125, Ср. III, 421). Похідна лексема *словьце*, без сумніву, має пестливий відтінок, оскільки в абстрактних назвах відсутнє поняття розміру.

Суфікс -ице

Із суфіксом **-ице** засвідчено дериват, похідний від назви:

– **меблів:** *ложице* (зм. від *ложе*): и *ложиче* и макъкоу постелю подъ нимъ (XII, СДЯ IV, 425).

Суфікс -ят / -ат

Специфічну групу іменників середнього роду складають утворення із суфіксом **-ят / -ат**, який є континуантом праслов’янського **-et-**.

Із цим суфіксом демінутиви, що позначають молодих, малолітніх, недорослих істот, утворено від назв:

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **віком (молодих або недорослих):** аще родитсѧ *отроча* погубѧть (під 852, ПВЛ, 11); ни дѣтемъ моимъ, ни *внучатомъ* (XI, сп. XIV, УКВС, 23); *правнучата* мои (XI, сп. XIV, УКВС, 24); роди *отроча* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 533); пусти ко мнѣ *дѣтѧ* Олга (під 1161, КЛ, 512); *отроча* же расташе и крѣплѣше сѧ дѣмъ (1164, ДС, 557); *вземше дѣтѧтъ* свои (під 1202, ГВЛ, 718); три *отрочи* его (під 1255, ГВЛ, 830); прѣже даже не оумреть *отроча* мою (1283, ЄС, 56);

жена югда ражаєте дѣтѣ печаль имѣєте. јако придете годѣ юга югда родить *отроча*. к томоу не помнить скорби (1283, ЄЄ, 92). Звертає на себе увагу лексема *шур* ‘дитина шурина, брата дружини’, утворена не від загальної назви батька, а від найменування його за свояцтвом: да и дѣтемь. Мстиславимь. *шуратомь* своим (під 1255, ГВЛ, 766). Ці деривати переважно неспіввідносні з коренями назв батьків. У пам’ятках XI – XIII ст. засвідчено декілька лексем з аналізованим формантом, частина з них успадкована з праслов’янської мови;

– **тварин за різними ознаками, зокрема за:**

– **віком (недорослих чи малих):** *овча* ‘ягнятко, овечка’, *осьла* ‘ослик’ із власне демінутивним значенням, що утворені не від коренів співвідносних або неспіввідносних із коренями найменувань батьків, а від назви дорослої тварини: **osyle* (стсл. *осьла* ‘осля’ < **osylъ* ‘осел’ (ЭССЯ 36, 88); **ovьčę* (стсл. *овьча* ‘ягнятко’ < **ovьса* ‘вівця’ (ЭССЯ 39, 214)): на *осла* всѣде (XI, СЗБ, 184); да възметь кождо ихъ *овча* (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 95); на *осля* всѣль (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 17); три дни *теляти* даѣли (1156, сп. XIII, ВК, 48); се колико лѣт работаю оу тебе и николи же заповѣди твоєѣ прѣстоупихъ и мнѣ николи же даль єси *козлате* (1164, ДЄ, 379); *пороса* (XII, СДЯ VII, 222); и ѣко *овьча* от заблоужениѣ пришьдѣшеѣ (XII – XIII, КВОГМ, 108); привєдѣста *осла* и *жребѣа* (1283, ЄЄ, 175); *ста* (XII-XIII, Ср. III, 1326); *коура* ѿ коунь (1280, СДЯ IV, 340); а за *жребѣа* б ногать (сп. 1282,

ПР, 126); за *кура* 9 кунь (сп. 1282, ПР, 131) (тут *кура* ‘куріпка’). Аналогічні демінутиви засвідчені в старослов’янській мові: *овча* ‘ягнятко, овечка’ (SJS II, 510), *осьла* ‘ослик’ (SJS II, 577). Див. також *ѡра*: за *ѡра* ногата (1114, Ср. III, 1665). Лексема *ѡра* ‘ягня’ співвідносна з *ѡръка* ‘молода вівця’ (др. пол. XIII, Ср. III, 1663). О. В. Меркулова, як і Г. О. Богатова, вважає іменники *щена*, *ѡгна*, *пороса*, *жеребѧ*, *ѡра* «генетично давнішими структурами», оскільки «іменники розглядуваної групи мають у своєму складі назви, які не співвідносяться (не однокореневі) з назвами дорослих тварин» [Меркулова, 139].

Суфікс -ятько / -атько

Цей формант утворено, очевидно, за допомогою суфікса **-ько**, який нашарувався на основи іменників із суфіксом **-ят-** / **-ат-**.

Із цим суфіксом засвідчено демінутиви й гіпокористики, похідні від назв:

– *тварин за різними ознаками, зокрема за:*

– *віком (недорослих чи малих):* он же (волкъ) рече: *ягнятка, козлятка* (XI – XII, сп. XV, СлРЯ 7, 226).

Отже, найпродуктивнішим суфіксом, за допомогою якого утворювалися демінутиви від іменників середнього роду, є суфікс **-ьце**. Суфікс **-ят-** / **-ат-** дуже продуктивний при утворенні назв молодих (недорослих) істот, але іменники із власне зменшеною семантикою, утворені за його допомогою, є поодинокими.

3.4. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ PLURALIA TANTUM У ДАВНЬОРУСЬКОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI – XIII СТ.

Крім утворень від іменників чоловічого, жіночого й середнього родів, у досліджуваних текстах давньоруськоукраїнської мови виявлено демінутиви, у яких відсутня категорія роду. Це демінутиви похідні від іменників *pluralia tantum*. Подібних іменників у пам'ятках давньоруськоукраїнської мови небагато. Це демінутиви *pluralia tantum*, утворені за допомогою суфіксів **-ьца / -ьци; -ьки**.

Суфікс **-ьца / -ьци**

Із суфіксом **-ьца / -ьци** у досліджуваних пам'ятках засвідчено демінутиви й гіпокористики *pluralia tantum*, похідні від назв:

– **споруд, зокрема будівель**: и ношию *малыми вратци* пришедъ (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 457); *малыми вратци* пришедъ (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 543);

– **частин споруд, зокрема будівель**: блсваше бо точью *дверциами* и цѣлованье даѣше к немуо приходащимъ (XI, сп. XIII – XIV, КВОГМ, 390); *дверци* имущи *малы* (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 9); и предъ *дверми* пещерными предлежить камень, *треи* стопъ *вдали* отъ *дверецъ* тѣхъ (1106 – 1108, сп. XV, ЖХД, 10);

– **частин тіла людини**: дѣтяти, аще и сьсало єсть, ѣко *накапищи оустьца*, повели дати сьсати (під 1130 – 1156, ВК, 35).

Суфікс **-ьки**

Демінутиви *pluralia tantum* із суфіксом **-ьки** засвідчено в дериватах від назв:

– **транспортних засобів**: Їврополкоу лежащу на *санках* (під 1087, ПВЛ, 197); и вывезоша и на *санках* (під 1120, Ср. III, 261).

Невелика кількість демінутивів і гіпокористиків, похідних від іменників *pluralia tantum*, зумовлена нечисленністю іменників *pluralia tantum* в українській мові щодо загальної кількості іменників.

Отже, в давньоруськоукраїнській мові засвідчено переважання демінутивних і гіпокористичних дериватів із суфіксами **-ц-, -ьць, -ица, -ьце**.

РОЗДІЛ 4. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV – XV СТ.

Словотвірна система демінутивних іменників ранньої староукраїнської мови XIV – XV ст. повністю успадкувала давньоруськоукраїнську.

На жаль, із XIV – XV ст. збереглися, за деякими винятками, тільки пам'ятки ділового стилю української мови, переважно дарчі грамоти, у які лексика із зменшено-пестливим значенням потрапляла вкрай рідко. Перекладні художні тексти XV ст., особливо «Повість о трёх королях-волхвах», свідчать про активне використання демінутивів у живому мовленні українців. Однак у грамотах XIV – XV ст. досить повно представлені демінутиви-антропоніми. Незважаючи на дериваційну специфіку антропонімів, при їх творенні задіяно й форманти, які функціонували в апелятивах. Такі власні імена є об'єктом наших спостережень, оскільки в них непрямо презентовано словотворчі ресурси апелятивної лексики аналізованого періоду, які засвідчені при творенні загальних назв у наступні століття.

Функціонування словотворчих формантів ще тісніше пов'язується з граматичним родом мотивованого слова. У сферу творення демінутивів від іменників чоловічого роду проникає суфікс **-уша**.

Крім змін у кількісному складі формантів, спостерігаються зміни в їхній продуктивності: суфікси з елементом **-к-** поступово витісняють суфікси з елементом **-ц-**.

У межах майже кожного форманта засвідчено дедемінутивні утворення, у зв'язку з чим багато суфіксів перестають сприйматися як демінутивні. Цей процес спостерігається в давньокиївську епоху і продовжує діяти в староукраїнській мові. На продуктивні суфікси це особливо не вплинуло, однак необхідність утворення демінутивів від дедемінутованих слів, у свою чергу, призводить до виникнення складних суфіксів, які також можуть втрачати демінутивність і замінюватися ще складнішими. Так виникають форманти, які В. В. Виноградов назвав формантами другого і т. д. ступенів (Виноградов, 114). Виникнення складних формантів є одним із шляхів поповнення словотворчих засобів як староукраїнської, так і сучасної української мови.

Одним із шляхів їх творення було приєднання демінутивних суфіксів до основ дедемінутованих лексем із зменшувальними формантами. Виникнення таких морфем дериватологи відносять до праслов'янської епохи. Частина з них виникла на східнослов'янській або на українській мовній основі. Ці суфікси важко піддаються датуванню. Одні лінгвісти, зокрема В. П. Токар, Л. П. Дідківська, Л. О. Родніна, стверджують, що форми з аналізованими формантами засвіжчено в пам'ятках української мови з XVI ст. [Токар 1955; Словотвір, 101; Дідківська, Родніна, 126], інші не відкидають можливості існування суфіксів другого ступеня й у раніші періоди розвитку української мови, зокрема в XIV ст., хоча в пам'ятках цього періоду їх не виявлено [Бевзенко 1960,

133]. Деривати з суфіксами **-очка** та **-ичка** в досліджуваних текстах відзначені з початку XV ст.

В іменниках чоловічого роду продовжують функціонувати форманти, успадковані з давньоруськоукраїнської мови: **-ець**; **-окъ**; **-ко**; **-икъ**. **-ець**; **-окъ**; **-ко**; **-икъ**; **-уша**; **-ашь**; **-юкъ** / **-чукъ**; **-чикъ**; **-ушко**; **-ча**; **-еня**;- **-ка**. Суфікс **-ята** / **-ата** засвідчено тільки в антропонімах. Зникають непродуктивні в давньоруськоукраїнській мові суфікси **-ичь** і **-иць**.

4.1. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV – XV СТ.

Суфікс **-ець**

Успадкований із давньоруськоукраїнської мови суфікс **-ець**, що є континуантом праслов'янського **-ьсь**, в староукраїнській мові помітно знижує свою активність при творенні демінутивів.

Із цим суфіксом засвідчено демінутиви й гіпокористики, похідні від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: и три *бродце* над днестрѣ (1456, ССУМ 1, 124); через *ричку Ровець* (1430, ССУМ 2, 294); тые села на има: *Островець* (1482, ССУМ 2, 99) (два останні відновлено з топонімів);

– **поселень**: зъ *Новагородка* з литовскоґо (Ч. 1489, 286 зв.) (відновлено з топоніма);

– **споруд**: миколаи с *костелца* (1433, ЮГ, 122) (відновлено з топоніма); по *закопци* старыи (1440, ЮГ, 142) < *закопъ* ‘рів із насипом’ (цю лексему Л. Л. Гумецька інтерпретує як

дедемінутив [Гумецька, 84]. Однак у зв'язку з тим, що в пам'ятках частіше засвідчено вихідну форма *закопъ*, вважаємо, як і укладачі «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» [ССУМ 1, 377]), що в грамотах представлений демінутив;

– **тварин:** имаєть ми м̄л̄сть дати ми от̄м̄ну за *соколецъ* (1432, ЮГ, 130), староста <...> оу *коропцю* (1454, ЮГ, 163) (обидва демінутиви відновлено з топонімів);

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **спорідненістю:** панъ *стриєць* (1409, ЮГ, 74) (*стрий* ‘дядько по батькові’) (відновлено з антропоніма (прізвищевої назви));

– **органів або частин тіла людини:** а̄нна. дала *сесець* свои от̄ персеи с̄той дв̄ци (Ч. 1489, 16 зв.);

– **одягу:** ее голова *нам̄ѣтцем* лн̄аным̄ была уса ѿвинена (XV, ПТКВ, 29);

– **тканих виробів:** сватомоу м̄ѣстоу дали есмы единь *покровецъ* (1462, ССУМ 2, 179); а ширинкоу свою албо *оброусецъ* держаль в роуце своей (XV, СХ, 38);

– **прикрас:** *перстенець* свои золотыи (XV, КВОГМ, 107);

– **пристосувань:** двѣ селищѣ <...> верхъ *болванца* (1429, ЮГ, 112) < *болван* ‘великий шмат дерева’ (ІСУЯ I / I, 118) (відновлено з топоніма).

Суфікс **-ець** вживався для утворення демінутивів від власних назв, зокрема від:

– **топонімів:** *малого криховца* от̄ потока (1421, ЮГ, 96) (пор.: до *великого крихова* до броду); на *Раковцѣ* одно селище (1469, ССУМ 2, 288) (пор. ще: дали есми емоу м̄ѣсто млиноу на *Раковѣ* (1448, ССУМ 2, 288)).

Суфікс **-окъ**

Суфікс **-окъ** є континуантом праслов'янського **-ькъ / -ькъ**, у якому через фонетичні закономірності злилися обидва його варіанти часів давньокиївської доби: **-ькъ і -ькъ**. Протягом XIV – XV ст. продуктивність цього форманта значно зростає.

Із цим суфіксом демінутиви творилися від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: почонь отъ Песчаньки *бродку* (1322, Г XIV, 21); от моего *ставька* (1322, Г XIV, 21); по долъшьнии конець деречину *гайку* (1349, ЮГ, 3) (відновлено з топоніма); с Куликовыми *лѣски* (1383, Г XIV, 62); от малого *лоужка* (1420, ССУМ 1, 557); села боръщовку а *борокъ* (1438, ЮГ, 138); село съ обома *поточки* (1444, ССУМ 2, 213); и иншими Лесами и *лесками* (1459, ЮГ, 171); коуть поля ись *садкомъ* (1463, ССУМ 2, 315); а пану Олехну досталосє *садки* А ляхово (1478, ССУМ 2, 315); к *Бережкам* к мостоу (1478, ССУМ 1, 93); а дани полтрети колоды оу *стожьку* (XV, ССУМ 2, 388); кроугле как *кроужки* (XV, ПТКВ, 54) (іменник *кружок* вжито у ролі порівняння);

– **поселень**: и пуца по старому. и *городки* (1387, Г XIV, 76); въ *городьку* въ Зыбцевѣ (1393, Г XIV, 122);

– **споруд, зокрема будівель**: а обчиною поперек на *стожки* (1424, ЮГ, 99); был *домокъ* малый перед ѿдною хоронкою (XV, ПТКВ, 10); *домок* и коморка (XV, ПТКВ, 28);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *сын*ка своего плачоучего оу платыє оувитого на сєнє положила (XV, ПТКВ, 12) (зменшено-пестливе утворення від назв родинних стосунків);

– **способом існування**: потом пришод некоторыи поустыниничок (XV, СХ, 48) ‘людина, яка живе безлюдно, пустельник, самотник’ (пестливе утворення);

– **тварин**: отъ поросѣчеи на устие титоушка (1420, ССУМ 2, 150) (відновлено з топоніма); держат велике роги толсты мохнаты как козелдкове (XV, ПТКВ, 24); видел есми его на оселкоу сидачого (XV, СХ, 38);

– **тканих виробів**: и роучничок свои распростерль на земли (XV, СХ, 38);

– **інструментів**: троижда задзвонили оу звонокъ (XV, ПТКВ, 65);

– **шляхів сполучення**: село оу конецъ должкоу (1437, ССУМ 1, 315); а великим должком по ловковскоу дорогоу (1458, ЮГ, 167) (відновлено з топонімів).

На продуктивність суфікса **-окъ** в XIV – XV ст. вказують засвідчені в досліджуваних пам’ятках деривати, похідні від власних назв, зокрема:

– **топонімів**: сѣла оу кременецкой волости на Божку (1444, ССУМ 1, 109) (< *Богъ*, *Бугъ* ‘Буг’); земли черниговски <...> новгородка сиверского (1481, ССУМ 2, 54);

– **антропонімів**: Францокъ (XV, ССУМ 2, 591) (суфікс **-окъ** зафіксований в імені іншомовного походження).

Отже, в староукраїнській мові продовжує діяти паралелізм у вживанні суфіксів **-ець** і **-окъ**: бродокъ (1322, Г XIV, 21) – бродецъ (1456, ССУМ 1, 124). Однак продуктивність суфікса **-ець** різко падає порівняно з суфіксом **-окъ**: у досліджуваних текстах XIV – XV ст. демінутиви із суфіксом **-окъ** більше ніж у двічі переважають деривати із суфіксом **-ець** (зіставляємо тільки апелятивну лексику).

Первинна демінутивність у топонімах типу *малый криховець* поступово стирається, про що свідчить наявність визначення *великий* у демінутивному топонімі *Великий должокъ*.

Суфікс -ко

Суфікс **-ко**, що є континуантом праслов'янського суфікса **-ько / -ько**, збережений у давніх дериватах, похідних від назв:

– **частин споруд**: пан *снопко* (1401, ЮГ, 66) (відновлено з прізвищевої назви);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *дада* (1392, Г XIV, 108), *дядемъ* (1393, Г XIV, 121), пан *братко* (1430, ЮГ, 116); пан *внучко* (1445, ССУМ 1, 183) (відновлено з прізвищевих назв); *дадь* *своихъ* (1446, ЮГ, 154); *стрыко*: *имъ* и *дѣтемъ ихъ* и *стрикомъ ихъ* (1426, ССУМ 2, 394); *дядько*: *отець нашъ дядку* *его тоє именьє дадь быд* (1499, ССУМ 1, 341). Оскільки назву *дядя* в грамотах XIV – XV ст. засвідчено переважно без суфікса **-ко**, можна думати, що давній дериват *дядько* зберігає відтінок пестливості. За цим зразком утворено, очевидно, й лексему *стрыко* (у давньоруськоукраїнській мові цей іменник засвідчено без демінутивного суфікса: *высадиша стро* (інші списки – *стрыя*) *ис поруба* (1059, ПВЛ, 162)).

Крім розглянутих дериватів, формант **-ко** в апелювативній лексиці виявлений не був, однак його можна відновити з великої кількості відапелювативних антропонімів, твірною основою яких є демінутиви, що утворені від назв:

– **явищ природи**: а писал лист *Снежско* (1464, ССУМ 2, 364) (відновлено з прізвищевої назви);

– **тварин**: пань *вольчко* (1398, ЮГ, 52); пань *воронко* (1398, ЮГ, 57); с паномь *рачком* (1495, ССУМ 2, 290) (відновлено з прізвищевих назв);

Наявність таких прізвищевих назв говорить про поширеність форманта і в апеллятивній лексиці.

Продуктивність суфікса **-ько / -ько** підтверджують деривати, похідні від:

– **власних особових імен людей (переважно християнських)**:

– повні основи яких закінчуються на твердий приголосний: пань *Іванко* (1359, ЮГ, 10); *гльбко* и брат его *костько* (1366, ЮГ, 12); пан *семенко* (1375, ЮГ, 20); *Игнатъко* (1378, ЮГ, 26); *Андрѣйко* Романкович (1388, ЮГ, 26); *Пименко* (1389, Г XIV, 103); *Дѣниско* (1430, ССУМ 1, 293); *Панаско* (1444, ССУМ 2, 122); *Федорко* (1444, ССУМ 2, 499). Такі утворення кількісно значно переважають;

– повні основи яких закінчуються на історично м'який приголосний: *Андрѣйко* (1388, ЮГ, 42); на ім'я *Лазарка* (1496, ССУМ 1, 536); *Яноушко* (1497, ССУМ 2, 584). Такі деривати трапляються рідше;

– повні основи яких закінчуються на задньоязикові приголосні, які при утворенні нового слова чергуються з шиплячими: *Исачко* (1498, ССУМ 1, 449) < *Исаакъ*;

– усічені основи яких мають різноманітні закінчення: *Костько* (1366, ЮГ, 12); *Петько* (1368, ЮГ, 16); *Гънко* (1370, ЮГ, 18) < *Генадиш*; *Ванько* (1378, ЮГ,

26); *Юрко* (1424, ЮГ, 102); *Данко* (1445, ЮГ, 150) < *Данилий*; *Володко* (1458, ЮГ, 150); *Єсько* (1489, УГ XV, 46) < *Єсифъ* і багато інших;

– двоосновні основи яких скорочені до першої основи (переважно слов'янські імена): на *Сулка* (1411, ЮГ, 79) < *Сулимъръ*, *Сулиславъ*; *Прибко* (1422, ЮГ, 81) < *Прибиславъ*; *Станко* (1429, ССУМ 2, 379) < *Станимиръ*, *Станиславъ* та ін. Вихідною основою таких дериватів були, очевидно, гіпокористичні чоловічі власні імена типу *Milo-chъ* (*Mil-ъкъ*) < *Milo-slavъ*; *Stano-chъ* (*Stan-ъкъ*) < *Stani-slavъ* [Sławski I, 73];

– **власних особових імен по батькові чи прізвищевих назв:** *Володковичъ* (1412, ССУМ 1, 191); *Миткович* (1463, ССУМ 1, 597); *Єньковичъ* (1498, ССУМ 1, 348) та ін.

Розглянуті антропоніми не вичерпують усього різноманіття утворень із суфіксом **-ко** в досліджуваних текстах XIV – XV ст. Як зауважує Л. Т. Масенко, цей формант, будучи півним при утворенні антропонімів, за його допомогою, зокрема, утворювалися похідні фактично від усіх чоловічих імен II відміни [Історія української мови. Лексика і фразеологія, 602], формант **-ко** функціонує також і в апелятивній лексиці, про що свідчить наявність його в окремих апелятивних, а також у багатьох відапелятивних антропонімах.

Суфікс **-икъ**

У староукраїнській мові XIV – XV ст. виявлено поодинокі деривати з цим формантом, похідні від назв:

– **тварин:** на сей сторонъ *Бобрика* (1499, УГ XV, 30) (відновлено з відапелятивного топоніма);

– **частин рослин**: пана *корчика* (1437, ССУМ 1, 501) (відновлено з відапелятивного антропоніма, утвореного від *корець* ‘вид кухля’ або *корчъ* ‘викорчований пенъ’);

– **грошових одиниць**: сто *грошиковъ малыхъ* (1407, ЮГ, 72); патьдесять гривен *полугрошки* (1427, ЮГ, 109). Менший розмір *грошика* підкреслює визначення *малый* (ця монета порівняно з широким чеським грошем дійсно має менший розмір (ССУМ 1, 266)).

Суфікс **-икъ** зустрічається у власних іменах: *Бѣликъ* (1388, ЮГ, 38); *Семеникъ* (1392, ЮГ, 47); *Францикъ* (1418, ЮГ, 89); пана *Петрика* (1462, УГ XV, 116).

Отже, продуктивність суфікса **-икъ** у староукраїнській мові XIV – XV ст. дещо зростає.

Суфікс -уша

Суфікс **-уша** успадкований із праслов’янської мови (пор. жіноче ім’я *Малуша*). У староукраїнській мові засвідчений у чоловічому імені *Петруша* (1498, УГ XV, 45).

Суфікс -ашь

Суфікс **-ашь**, що походить від праслов’янського **-ашь** (Sławski I, 77), у давньоруськоукраїнських текстах не виявлений.

У староукраїнських грамотах засвідчено антропоніми із цим формантом: пань *Андрѣашь* (1377, ЮГ, 24); пань *Петрашъ* (1401, ЮГ, 66).

Суфікс -юкъ / -чукъ

Походження цього форманта до кінця не з’ясовано. П. П. Чучка вважає його запозиченим із тюркських мов,

хоч, на нашу думку, більш імовірно його слов'янське походження. Первинним значенням суфікса **-чукъ**, як зауважують, зокрема, В. В. Німчук [Німчук 1964, 197 – 199] та Л. Т. Масенко [Історія української мови. Лексика і фразеологія, 605], було зменшувальне чи навіть пестливе. У XV ст. частина утворень із цим формантом, як зазначає Л. Т. Масенко, виконує патронімічну функцію: *Иванчукъ* драгомирь даємо вѣдомо (1404, ССУМ 1, 419); *Ганюк* (1443, ССУМ 1, 238); *Vanczuk*, *Dzyeduk*, *Ranczuk* [Історія української мови. Лексика і фразеологія, 606].

Суфікс **-чикъ**

Імовірно, вже на ґрунті староукраїнської мови виникає складний формант **-чикъ**, який з'явився нарощуванням суфікса **-икъ** на суфікс **-ьць** або **-ькъ**. Уперше його засвідчено в XV ст.: *каждый сторож* *возмеѣ дубчики* ис свого коуста высечене (XV, ПТКВ, 41) (*дубець* 'гілка'; пор.: *дубець* 'паличка, різка' (Гр. I, 451)).

Суфікс **-ушко**

Цей формант виник нарощуванням суфікса **-ько** на суфікс праслов'янського походження **-ушь** (**-ушь**) (Sławski I, 73).

У досліджуваних текстах XI – XIII ст. суфікса **-ушко** не виявлено. У XV ст. він трапляється в демінутивах, похідних від антропонімів: з синами моими *Андрюшко* <...> (1440, ЮГ, 142); пан *Петрушко* (1488, ССУМ 2, 142).

Суфікс **-ча**

Суфікс **-ча** запозичений із ареалу іменників середнього роду, де він мав велику продуктивність. Засвідчений в антропонімі (писаль *Иванча* (1434, ССУМ 1, 419) і топонімі: селище на имѣ *Иванча* (1495, ССУМ 1, 419).

Суфікс **-еня**

Успадкований із праслов'янської мови суфікс **-еня** засвідчено у *відапелятивному антропонімі*: Юркови *Козенати* (1424, ЮГ, 102). Для творення демінутивів цей формант, очевидно, ще не використовувався.

Суфікс **-ка**

Необхідно зазначити, що суфікс **-ка** засвідчений в іменнику чоловічого роду із закінченням **-а**: коли прїгодить нскоторому оцоу дроугую жону понать а имають с нею дѣвкы а с первою жоною *мужьчинькы* тогда снѣве по смрти оцѣвѣ мають дѣвкы замуж выдать (XV, ССУМ 1, 619).

Таким чином, уже в ранній період розвитку української мови спостерігається поступова зміна продуктивності найпоширеніших демінутивних формантів **-ець** і **-окь**. Окреслюється тенденція зростання активності суфікса **-окь** і спад активності суфікса **-ець**. Про це свідчить співвідношення лексем, виявлених у досліджуваних пам'ятках, а також зменшення кількості лексико-семантичних груп порівняно з давньоруськоукраїнською мовою, у яких був виявлений суфікс **-ець**, і збільшення кількості таких груп із суфіксом **-окь**. Суфікс **-уша** почав розширювати сферу свого використання: у текстах XI–XIII ст. його засвідчено тільки в дериватах жіночого роду, в староукраїнській він перейшов і в сферу творення нових слів від іменників чоловічого роду. Із

арсеналу іменників середнього роду запозичений суфікс **-ча**, який став приєднуватися до іменників чоловічого роду.

У XIV – XV ст. з'являються форманти, які раніше не були засвідчені, хоча багато з них є праслов'янськими, а також виникають складні форманти, новотвори української мови, спільні з російською і білоруською. Деяка кількість суфіксів виявлена тільки у власних іменах, у тому числі й відапелятивних, що свідчить про функціонування аналізованих формантів і в загальних назвах.

Як і в давньоруськоукраїнській мові, продовжує діяти паралелізм у творенні зменшених слів із суфіксом **-ець** і **-окь**, однак таких утворень стає все менше.

4.2. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV – XV СТ.

Демінутиви від іменників жіночого роду в староукраїнській мові XIV – XV ст. утворювалися за допомогою суфіксів **-иця / -ица; -ка; -ичка; -очка; -ина; -ушка; -ухна**.

Більшість із них мають відповідні суфікси в давньоруськоукраїнській мові. Виняток становлять праслов'янські форманти, успадковані староукраїнською мовою через давньоруську, але не зафіксовані в XI – XIII ст., а також нові форманти, які виникли в XIV – XV ст.

Суфікс -иця / -ица

Суфікс **-иця / -ица** є континуантом праслов'янського **-іса**. В XI – XIII ст. демінутивні утворення жіночого роду з цим формантом були панівними. У староукраїнській мові вони менш поширені.

Із суфіксом **-иця / -ица** демінутиви утворено від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: в Галицької волости на *Малой Быстрици* (1378, Г XIV, 61); *речища* всл (1387, Г XIV, 75) (*речища* ‘назва поселення’) через долиноу подли *могилици* (1446, УГ XV, 99); кь велікою гороу на *полънїци* (1458, ССУМ 2, 188) (*полънїца* ‘поляна’); через *доубровицоу* на долиноку (1489, ССУМ 1, 329); абы еси обыскал гдѣ *землицу* пашенку (1497, УГ XV, 59) (частину їх відновлено зі складу топонімів);

– **рослин**: а ошашко давыдовский корчакъ з *липиць* (1419, ЮГ, 90); на брѣзѣ *тополици* (1422, УГ XV, 76); село на *Доубровици* (1436, ССУМ 1, 330); село *доубровица* (1451, ЮГ, 158); дорогою на *Доубровицоу* (1498, ССУМ 1, 329) (*Доубровица* ‘назва замку’) (частину їх відновлено зі складу топонімів);

– **споруд, зокрема будівель**: пришли до *божнице* докторове (XV, СХ, 69);

– **посуду**: оустик ‘отвір’; миси, *конвици* (1460, УГ XV, 111); до с тых соудинек *выливають оу воустъвицю* сребреноу (XV, ПТКВ, 41); дасть *скланицю* малую как бы великоюу балсамоу подноу (XV, ПТКВ, 41).

Суфікс **-ка**

Суфікс **-ка** є континуантом суфікса **-ька / -ька**, що походить від праслов’янського **-ька / -ька**. У староукраїнській мові XIV – XV ст. цей формант є найпродуктивнішим. Поширений він у багатьох лексико-семантичних групах.

Із суфіксом **-ка** демінутиви утворено від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *речьки* Лютицы (1322, Г XIV, 21); та на нижною *буковиноу*,

та от кінець тою *боуковинкы* (1414, ССУМ 1, 130); и съ горами и съ малыми *горками* (1424, ЮГ, 100); на долиноу та *долинкою* горѣ до трояна (1447, ССУМ 1, 316); и по кінець лозы *нивка* на долини (1447, ССУМ 2, 46); з рѣками и *рѣчками* (1459, ЮГ, 171); из *стѣнками* и ярами (1459, ЮГ, 171) (*стѣнка* ‘невеликий ліс на скалистому березі яру’); киприанова *пасика* и съ оусими полѣнами и *пасичками* (1470, ССУМ 2, 129); коуть поля ись садкомъ по *роудкоу* (1463, II, 305); еси обыскад землю *пашенку* пустую (1497, УГ XV, 60); через дубровицоу на *долинку* (1498, ССУМ 1, 329); записую моимъ сестренцомъ: *Горки* а Олеско (XV, ССУМ 1, 251); игумень зъ *Пустынки* (1500, Г XIV, 277) та ін. (дві останніх відновлено з топонімів);

– **поселень:** лебедеўская *волостка* (1387, Г XIV, 76) (пор. там же: и оуся тая *волость* (1387, Г XIV, 76)); двѣ селѣ имануєми *Купка* (1429, УГ XV, 83); села на имѣ Бѣликовци а *Слободка* (1437, ЮГ, 136), мѣсто Коропецъ и село *Стѣнкоу* (1454, ЮГ, 163); (три останніх відновлено з топонімів);

– **рослин:** воєвода *Рогозка* (1375, ЮГ, 20) (відновлено з антропоніма (прізвищевої назви));

– **рослинних масивів:** и с озѣри на имѣ *Ивки* (XV, ССУМ 1, 421); течеть <...> *Доубровка* (1500, ССУМ 1, 330) (відновлено з топонімів);

– **тварин:** записаль єсми и даль соборной церкви у Луцку *Мошонки* и *Свинки* (1322, ССУМ 2, 322) (відновлено з топоніма (прізвищевої назви)); пану Петру инакъ *Мышце* (1438, ЮГ, 138); пана *Свинки* (1455, ССУМ 2, 322) (відновлено з антропонімів (прізвищевих назв)); а на милєиша панно марїа которая еси *овечка* не посоромочоная (XV, CX, 4); да один з

рытеровъ наполнид *гоубокоу* оцтом (XV, СХ, 49) (пор.: *взьми гоубж.* напълни же оцъта (XI, Ср. I, 606);

– **частин тіла людини:** *Головка* (1429, ССУМ 1, 249) Митко *Голенка* (1485 – 1500, ССУМ 1, 248) (відновлено з антропоніма (прізвищевої назви)); *головку* дитаткоу поднімала (XV, ПТКВ, 29); да положивши єго *головкоу* на колєнєх (XV, СХ, 32) (зменшено-пестливе утворення);

– **споруд, зокрема будівель:** одна велми красна *капличка* (XV, ПТКВ, 8);

– **частин споруд, зокрема будівель:** оу єйже конци был домок и *коморка* кде хсь народилсе был (XV, ПТКВ, 28); да оу той *одринце* (XV, ПТКВ, 11);

– **одягу:** оу лѣннѣх *пелєнках* повить єсть (Ч. 1489, 117 зв.); положила на сѣнє оу *пелєнки* оувитого (XV, ПТКВ, 62) (пор.: тые *пелєні* оу которых иссь дитаткомъ былъ повит (XV, ПТКВ, 60));

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** записаль єсми и далъ соборной церкви у Луцку *Мошонки* и *Свинки* (1322, ССУМ 2, 322) (відновлено з антропоніма – прізвищевої назви); и *скрынка* тая была не замкнена (1498, ССУМ 2, 350);

– **посуду:** оуси люди тогды держат *фляшки* (XV, ПТКВ, 88); малєнке *соудинки* сєребрене, да с тых *соудинєк* выливають оу воустицю сєребрену (XV, ПТКВ, 41);

– **вад посуду:** також: *балсам* черєс *щєльки* албо дири как бы вода з матице течєт и пливєть (XV, ПТКВ, 41);

– **грошових одиниць:** 2 *гривєнєце* золотых (1429, ІСУЯ I / II, 606);

– **шляхів сполучення**: и оттоль поехали есмо *дорожкою* (1498, ССУМ 2, 320);

– **предметів духовної культури**: тыи *книжки* соут написаны (XV, ПТКВ, 5);

– **одиниць міри**: малыми *частками* золота (XV, ПТКВ, 31).

Про продуктивність і загальну тенденцію зростання суфікса **-ка** свідчить значна кількість дериватів, похідних від власних назв, зокрема:

– **антропонімів**: и сестрѣ их *Федцѣ* (1467, ССУМ 2, 498); *Софїика* монастырю (1470, ССУМ 2, 370); сестрам их *Зоики* и *Насты* (1490, ССУМ 1, 406); сестрам их *Параска* (1493, ССУМ 2, 127); и тая *Ганка* повѣдила (1494, ССУМ 1, 238); и сестри его *Анки* (1497, ССУМ 1, 77).

– **відтопонімних демінутивних топонімів**: аже потолка где упадаеть *Морашка* Сенковская оу *Морахвоу* Великоую (1383, Г XIV, 62).

Суфікс **-ичка**

У староукраїнській мові раннього періоду вперше засвідчено складний суфікс **-ичка**, який виник внаслідок злиття двох демінутивних формантів **-иця** і **-ка**. За допомогою цього суфікса посилюється значення пестливості в словах із суфіксом **-иця**, таких, як *водиця* – *водичка*, *землиця* – *земличка*, та в словах із суфіксом **-иця**, які не виражають, як зазначає Л. О. Родніна, здрібнілого чи пестливого значення (*синиця* – *синичка*) [Словотвір, 105].

У досліджуваних пам'ятках цей формант засвідчений у дериватах, похідних від назв:

– **предметів природи**: *Водичка*: меж водичкою и меж дринжещи єдно мѣсто (1456, ССУМ 1, 184) (відновлено з відапелятивного топоніма);

– **шляхів сполучення**: через оулицю ѿ которой перьво писано аж тамо оуличка накрита (XV, ПТКВ, 28), де в твірному іменнику оулиця спостерігається втрата здрібнілості.

Суфікс **-ичка** трапляється також у власних назвах, зокрема в топонімі: над рекою Коусницею <...> и Коусничкою (1459, ЮГ, 171) < Коусниця.

Суфікс **-очка**

Складний суфікс **-очка** також уперше засвідчено в XV ст. Є формантом другого ступеня. Представлений здрібніло-пестливими утвореннями від демінутивів першого ступеня з суфіксом **-ка**.

Це, зокрема, похідні від назв:

– **споруд, зокрема будівель**: тогды с того домкою и коморочки в ыноую хоронкою подземную ис своимь дитаткомь побегла (XV, ПТКВ, 38) (< коморка);

– **шляхів сполучення**: зь малою улочкою (1410, ССУМ 2, 475); зь малою оулочкою (1410, ССУМ 2, 435) (< ѳлька ‘мала вулиця, провулок’ (Ср. III, 1201).

Суфікс **-ина**

Суфікс **-ина**, що є континуантом праслов’янського **-ina**, в демінутивній функції засвідчено в староукраїнській мові XV ст.

Виявлено цей формант у відапелятивному топонімі, похідному від назви:

– **частини натурогенного чи антропогенного рельєфу**: а писань на *Ямчинъ* (1396 – 1413, Г XIV, 130) (*ямчина* ‘невелика ямка’ < *ямка*).

Суфікс -ушка

Суфікс **-ушка**, що утворений поєднанням суфіксів праслов'янського походження **-уша** (< псл. **-uša**) і **-ка** (< псл. **-ъка / -ька**), у досліджуваних пам'ятках засвідчено тільки в антропонімах: панну *Матрушку* (1471, ССУМ 1, 531); на *Мароушкоу* на дочку Івана (1477, ССУМ 2, 83). Пізніше в українській мові цей формант засвідчено й у апелятивах.

Суфікс -ухна

Складний суфікс **-ухна** утворився поєднанням формантів **-ух** і **-на** (Карський, 37). Він засвідчений у пам'ятках української мови з XV ст. Цей формант виявлений в дериваті *матухна*, який має, очевидно, пестливий відтінок: ω *наимилеша матоухно* моя (XV, СХ, 7); *штобы еси не моглъ печал имети ω твоєи матоухне* (XV, СХ, 28). Про це свідчить наступний білоруський контекст: *матухна, зозулюхно, утухно, панюшко, сподарыня, сонце, месецъ, звездухно, дай крошку хлеба* <...> *Сподарыня, перепелочко, зорухно, зернетко, солнушко, дай ложечку дитятку варивца сырого* (XVII; Карський, 37).

Отже, основний склад демінутивних суфіксів жіночого роду XIV – XV ст. успадкований із давньоруськоукраїнської мови. Помітний розподіл продуктивності давніх суфіксів. Як і в іменників чоловічого роду, суфікси з елементом **-ц-** стають менш продуктивними, ніж суфікси з елементом **-к-**. Цю закономірність прослідковуємо на прикладі суфіксів **-ица** і **-ка**. У XIV – XV ст. активність суфікса **-ка** значно вища, ніж

активність суфікса **-ица**. У цей час з'являються складні форманти, в тому числі так звані суфікси другого ступеня.

4.3. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV – XV СТ.

Головні суфікси, які використано для творення демінутивів від іменників середнього роду, успадковані з давньоруськоукраїнської мови (як і основні форманти чоловічого й жіночого родів): **-це**, **-ко**, **-ечко**, **-ят** / **-ат**; **-ятко** / **-атко**.

Суфікс **-це**

Суфікс **-це** – континуант суфікса **-ьце**, що є продовженням праслов'янського **-ьсе** (форми суфікса **-ьсь** в середньому роді [А. Мейє, 291]), який утворився з індоєвропейського демінутивного й гіпокористичного суфікса **-ika**.

У досліджуваних текстах XIV – XV ст. цей формант представлений у поодиноких дериватах від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *озерце* Секриюль (1471, ССУМ 2, 78);

– **поселень**: в *селци* малом (1420, ССУМ 1, 22); ω том *селци* малом (XV, ПТКВ, 22);

– **фінансових понять**: на год со всимъ з десат копъ грошеи *приидеть* того *мытьца* (1471, ССУМ 1, 626).

Суфікс **-ко**

Цей формант успадкований із давньоруськоукраїнської мови **-ько** / **-ько** (псл. **-ько** / **-ько**) (Sławski I, 93), але в пам'ятках XI – XIII ст. не виявлений.

У досліджуваних текстах XIV – XV ст. суфікс **-ко** засвідчено в демінутивах, похідних від назв:

- **частин натуrogenного чи антропогенного рельєфу**: и съ оусими озерами и озерками (1458, ССУМ 2, 77);
- **частини рослини**: малоє яблочко (XV, ПТКВ, 31).

Суфікс **-ечко**

Складний суфікс **-ечко** виник у результаті об'єднання давньоруськоукраїнських формантів **-це** (< **-ьце**) і **-ко** (< **-ько**).

Засвідчений у демінутивних утвореннях від назв:

- **поселень**: мѣстечко невелике (XV, ПТКВ, 9) (прикметник невеликий уперше засвідчено у XV ст.); оу местечку ижъ под горою (XV, ПТКВ, 37) (мѣсто 'місто').

Суфікс **-ят-** / **-ат-**

У досліджуваних текстах XIV – XV ст. суфікс **-ят-** / **-ат-**, що є континуантом праслов'янського суфікса **-ęt-**, засвідчено в демінутивах, похідних від назв:

- **тварин за різними ознаками, зокрема за**:
  - **віком (малих або недорослих)**: какъ коурица обходить коурата свои (XV, СХ, 14) (назва молоді (недорослої) тварини); зверата селенскіа (XV, ПТКВ, 11);
- **людей за різними ознаками, зокрема за**:
  - **віком**: Симъ дѣтамъ двери нбсныѣ; отворилиса. сие дѣтя <...> оувидвѣше силно вѣстрепетали (Ч. 1489, 137);
  - **спорідненістю**: и оуноучатом ихъ, и праоуноучатом (1443 – 1446, ЮГ, 147), во отроцати оутопат (XV, Лун., 62).

Суфікс -ятко / -атко

Суфікс **-ятко / -атко** виступає в декількох зменшено-пестливих утвореннях, похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: я *небожатко* болестію оудрученія говорю (XV, СХ, 7); како же мы *небожатка* хочемы штобы есмо выслуханы были (XV, СХ, 13);

– *віком (малим або недорослим)*: тогды онос *детатко* дано на науку (XV, ЖСА, 107); правою рукою головку *дитаткоу* поднимала (XV, ПТКВ, 29); *дитатком* нароженого роуками своїми носид есмь (XV, СХ, 61).

Отже, система демінутивних суфіксів іменників середнього роду в ранній староукраїнській мові XIV – XV ст. поповнилася формантом **-ечко**.

4.4. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ВІД ІМЕННИКА ДІТИ В РАННІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Окремо розглядаємо форманти, які виступають в демінутивах і гіпокористиках, похідних від іменника *діти*, співвідносним з іменником жіночого роду (*дитина*) чи середнього роду (*дитя*). У досліджених пам'ятках староукраїнської мови XIV – XV ст. реалізовано тільки суфікс **-ки**.

Суфікс -ки

Цей формант при творенні демінутивів і гіпокористиків від іменника *діти* реалізовано в єдиному джерелі: охъ мнѣ бѣднои, кому сѧ могуоу ровнати. птицам ли. но и тыи гнѣзда вьють. *дѣтки* плодѣть (Ч. 1489, 15); наоучил ирода <...>

дѣволь вси дѣтки побити (Ч. 1489, 208); и вси дѣтки
побили оу вишлиѡме (Ч. 1489, 122 зв.); мѣтрнихъ
стогнании <...> видащихъ своихъ дѣтокъ заколотыхъ
копѣи <...> а они были маленки (Ч. 1489, 274).

РОЗДІЛ 5. ДЕМІНУТИВНЕ Й ГІПОКОРИСТИЧНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

Велика кількість різноманітних за стилями й жанрами пам'яток XVI – XVIII ст. містить значний фактичний матеріал для дослідження апелювативної демінутивної лексики.

5.1. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

Демінутивні іменники чоловічого роду в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. продовжують утворюватися за допомогою суфіксів, що функціонували в давньорусько-українській і ранній староукраїнській мові XIV – XV ст. Тільки невелика кількість формантів, зокрема складні суфікси, засвідчена в цей час уперше. Разом вони творять систему демінутивних формантів XVI – XVIII ст., до якої належать суфікси **-ець / -ець; -окь; -очокь / -ечокь; -икь; -ичокь; -чикь; -чичокь; -усик; -ко; -онько / -енько; -очко / -ечко; -иченько; -юкь / -укь / -чукь; -уля; -ашь; -ашко; -усь; -унь; -цьо; -унцьо, -ина; -инка; -ечко, -ушка, -ушек.**

Кожен із цих суфіксів відрізняється ступенем продуктивності й експресивності, функційними особливостями.

Суфікс **-ець / -ець**

Суфікс **-ець / -ець** у XVI – XVIII ст. продовжує активно функціонувати в різних лексико-семантичних групах.

Однак, незважаючи на збереження значної загальної кількості демінутивів із цим формантом, продуктивність його продовжує зменшуватися.

Із суфіксом **-ець / -ець** демінутиви утворено від назв:

– **предметів природи**: *каменець* (1591, СУМ XVI – I пол. XVII, 14, 24); *камыкъ: каменець* (1627, ЛСПП, 52); а *войско польское подь Каменець* <...> стягається (1630, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 24); *ладанъ зъ камѣнцями мѣшають, и людем продают* (1685, ГПР, 12). Іменник *камінець* < *каменьць* < *катъльсь* зберігає демінутивне значення від праслов'янської епохи (ЭССЯ 9, 134) і до наших днів (СУМ IV, 83);

– **явищ природи**: *вѣтрець* (1642, СЛЛЛ, 409). Іменник *вітерець* у сучасній українській мові зберігає зменшено-пестливе значення (СУМ I, 687); (пор. церковнослов'янськ *пламенець* (1642, СЛЛЛ, 198));

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: почавши от улици ашь до *ровца* по конца два (1639, АВМК, 105) (пор. церковнослов'янськ *брежець* (1642, СЛЛЛ, 355) < *брегъ* 'берег');

– **поселень**: що всіми конми *таборца* Обѣдовского до великого табору (1720, ЛВ 3, 444); близь Товкачовського жъ *хуторця* (только одна хата) (1740, ДНРМ, 281); *хуторець* з двома хатками мазками (1751, ДНРМ, 323); тепер хс ест оу *городци* Іосифовом (1751, ДНРМ, 574) (пор.: *градець* (1642, СЛЛЛ, 293) < *градъ* 'місто'). У сучасній українській мові деякі з цих утворень продовжують функціонувати без жодних змін

(*таборець* (СУМ X, 10)); деякі функціонують паралельно з утвореннями з іншими суфіксами, зокрема із суфіксами **-ок**, **-очок**: *хутірець* – *хуторок* – *хуторочок* (СУМ XI, 177);

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: *иже гѣ оуець ємоу єсть* (1556 – 1561, ПЄ, 338) (< *уй* ‘дядько по матері’). Іменник *оуець* із суфіксом **-ець** не зберігся. Тепер зменшеним від діалектного *уй* (*вуй*) є дериват *вуйко* (Гр. I, 256). Однак у наш час у багатьох південно-західних говірках цей дериват є нейтральним, а пестливим є дериват *вусчко* (*уєчко*) (СУМ I, 782); *brateць* (1642, СлЛЛ, 202) (пор.: *братъ* (1642, СлЛЛ, 202)): *повіждж минѣ, братцу, у вас свято якое?* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 58); *будеть обоім, brateць, по новом каптану* (1764, ДУГС, 304); *скажи, brateц, что тебе держит в сем угрюмом обиталищѣ* (1764, Сков. 1, 245). Припускають існування демінутива *brateць* у праслов’янській мові (ЕССЯ 3, 7). У XVI – XVIII ст. лексему використовували частіше у звертаннях. Цю функцію демінутива збережено й у сучасній українській мові;

– *родом діяльності*: *васко асавѣлец* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 139); *богословець* *Иванъ зѣбець* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 201); з грековъ *богословцы* *оувесь свѣтъ маєшь* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 147); *щосмо позволивши и придавши асавулцов* (1671, ІСУЯ I / I, 37); *привязаль его асаулецъ сѣлский к столпцу* (1725, ДНРМ, 175). У сучасній українській мові суфікс **-ець** може надавати лексемі на

позначення особи за родом діяльності зневажливого відтінку: *писарець* (СУМ VI, 360);

– **зовнішніми ознаками:** у вечеру былъ у Івановского *горбунца* (1725, ІСУЯ I / II, 566);

– **фізіологічними особливостями:** *дристунець* (зм. чи зм.-пестл. (2011, МДСЦС, 94) (< *дристун* ‘розлад шлунка’). Такою ж є і лексема *какунець* (зменшено-пестливе від *какун* дит. ‘дитина, що часто випорожнюється’ (2011, МДСЦС, 159)). Лексема *лизунець* ‘лестун, пестун’ (2011, МДСЦС, 209) є зменшеним дериватом від *лизун*. Очевидно, що перші два іменники більше тяжіють до зменшено-зневажливих, а до зменшено-пестливих – останній;

– **груп людей:** обокъ стануль *Гуфець* оушикованый (1632, Евх., 4) (*гуфь* ‘купа, натовп’ (ІСУЯ I / I, 194));

– **частин тіла людини:** Іванъ *зѣбець* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII, 12, 201). Суфікс засвідчено в прізвищевій назві, похідній від апелятива *зуб*. У сучасній українській мові суфікс **-ець** засвідчено в лексемі *міхурець* (СУМ IV, 757);

– **тварин:** *агнець* (СУМ XVI – I пол. XVII 1, 72); и *баранцѣ* юже оукормленны поставленны (кін. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 19); *голубець* (1642, СлЛЛ, 130); *змиць* (1642, СлЛЛ, 370); Іванъ *кабанець* (1644, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 3) (відновлено із прізвищеві назви); *бугаець* (1699, ІСУЯ I / I, 147); поехали назад, до убитого *огирця*, и застали над тим *огирцемъ* багмутцѣвъ (1728, ДНРМ, 209) (< *огирь* ‘жеребець’); коли молод бувавъ, пуд колінца *голубца* бивавъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 230). У сучасній українській мові із суфіксом **-ець** засвідчено демінутиви, утворені від назв

тварин: *голубець* (СУМ II, 118), *баранець* (СУМ I, 104), *в'юнець* (СУМ I, 795), *кнурець* (СУМ IV, 198), *окунець* (СУМ V, 686), *тарганець* (СУМ X, 40). Цю групу демінутивів формує невелика кількість дериватів;

– **рослин:** *овесець* (1642, СлЛЛ, 196). У сучасній українській мові з суфіксом **-ець** засвідчено демінутиви, похідні від загальних і родових назв рослин: *овесець* (СУМ V, 610), *бур'янець* (СУМ I, 263), *кавунець* (СУМ IV, 67), *льонець* (СУМ IV, 589); *тютюнець* (СУМ X, 335);

– **частин рослин:** чому видиць *сучець* оув оцѣ брата твого (1556 – 1561, ПС, 237); *сучець* (1642, СлЛЛ, 209); *желудець* (1642, СлЛЛ, 209); *цвѣтець* (пор. *цвѣть* (1642, СлЛЛ, 199); почто въ моему *сучець* видите оцѣ (1720, ЛВ 2, 297). У сучасній українській мові з суфіксом **-ець** засвідчено демінутиви: *пагонець* (СУМ VI, 10), *пагінець* ‘пагін, парость’ (2005, МСГТ, 131); *стовбурець* (СУМ IX, 719);

– **споруд, зокрема будівель:** напервеи *дворец* того боярина (1560 – 1561, ЛЗК, 373); того *дворца* поискивати не маюг <...> тож *дворец* держати маюг (1560 – 1561, ЛЗК, 417); кн̄гни Беяты с *Костелца* (1560 – 1561, ЛЗК, 317); и часть у ставкохъ и во *млиницу* (1577, АЮЗР I/I, 56); селце зъ *млинцем* (1593, АЮЗР I/I, 374); селце Сушибаба з *млинцемъ* (1593, АЮЗР I/I, 374); *наметцовъ* полотна простого десят (1584, АЖМУ, 75) (< *наметь* ‘намет, шатро’); селце зъ *млинцем* (1593, АЮЗР I/I, 374); в *монастирець* братский припровадили (1596, ППФ, 114). Деякі із цих дериватів, зокрема *погрибець* (СУМ VI, 724), *хлівець* (СУМ XI, 83), *хлівець* ‘малий, розвалений хлів’ (2011, МДСС, 211), продовжують функціонувати і в наш час, інколи паралельно з дериватами, утвореними іншими

суфіксами: *млинець* ‘рід вітряка’ (Гр. II, 435) – *млинок* (СУМ IV, 764) (суфікс **-ок**);

– **частин споруд, зокрема будівель**: *притворець* (1642, СлЛЛ, 96) (< *притворь* ‘передня частина храму’); зашоль з гурницѣ въ сутки, ик *виходцю* (1717, ДНРМ, 93); привязал его асаулець к *столциу* (1725, ДНРМ, 175); на виноградној горничкѣ с *балконцем* (1791, Сков. 2, 159), купилъ у англичанъ *габинетець* съ зеркаломъ (XVIII, ІСУЯ I / I, 498) (< *габинет* ‘кабінет’, ‘меблі’ (ЕСУМ 2, 332)). У сучасній українській літературній мові ці демінутиви є поодинокими. Деякі з них функціонують із паралельними формантами, зокрема із суфіксами **-ик**, **-чик**: *стовпець* (СУМ IX, 720) – *стовпик* (СУМ IX, 721) – *стовпчик* (СУМ IX, 720), окремі – з іншими, наприклад із суфіксом **-ик**: *кабінетик* (СУМ IV, 65);

– **тканих виробів**: два *коверцы* (1546, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 153); *зависець* китайчаный одинь (1583, АЮЗР I/І, 183) (*зависець* ‘килимець’); *коберець*, за который дано две копе грошец (1583, АЖМУ, 46) (< *коберь* ‘килим’); *покровцы* китайчаные двѣ (1583, АЮЗР I/І, 183); взяли и *коверець*, который былъ подъ труною (1593, АЮЗР I/І, 348); *коберець* куплений (1605, ДМВН, 39); пару *коберцовъ* взяли (1618, АЮЗР I/IV, 223); *коберцовъ* адрямевихъ шесть (1622, АЮЗР I/VI, 430); вынесите им стол, заславши *коверець* (1674, УІ, 87); *сувуец* полотна (1698, КТМІ, 129); поважные штуки до церквей зробляють яко то поясы, *покровци* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 156); *коберцовъ* новихъ три (1704, РІСП, 123); полотна двох *сувойцовъ* (1719, ДНРМ, 102); *килимець* старий одинь (1744, ДНРМ, 305); *покровець* от сѣдла сукъна с (1744, ДНРМ, 305); полотна два *сувойцѣ* *невеликие* (1756,

ДНРМ, 342). У сучасній українській мові лексема *сувійчик* засвідчена тільки з суфіксом **-чик** (УРС V, 551). Деякі демінутиви були охоплені дедемінутивацією, на що вказують словосполучення типу *коберець великий*, сомацькій (1593, АЮЗР 1038, 1/І, 364) (див. також церковнослов'янські демінутиви). Лексема *покровець* у давньокиївську добу мала значення 'покривало для церковного посуду'. Це значення збереглося й у староукраїнській мові, набувши ще й значення будь-якого покривала (див. *покровець* от сѣдла (1744, ДНРМ, 305)). У сучасних говірках південно-західного наріччя лексема *покровець* втратила демінутивність і має значення 'ковдра, покривало': треба подарувати полотно, *покрівці* (ГУМ, 292). Зменшеним до нього є дериват *покрівчик* (СУМ VII, 50). Лексема *килимець* у XVI – XVII ст. мала синоніми *зависець* і *коберець*. Лексему *зависець* із XVIII ст. не засвідчено, а *коберець* 'килимок' функціонує в говірках української мови (Гр. II, 259). У сучасній українській мові демінутив *килимець* засвідчено з суфіксом **-ець** (СУМ IV, 149), однак переважають форми з іншими суфіксами: *килимок* (СУМ IV, 149), *килимчик* (СУМ IV, 149);

– **одягу**: *балахонець малої* (1748, ДНРМ, 317);

– **частин одягу**: *рукавець* оксамитній зь корунками (1704, РИСП, 125). У сучасній українській мові з суфіксом **-ець** функціонують демінутиви *рукавець* (СУМ VIII, 905), *рукавчик* (СУМ VIII, 905). Пор. також діалектну назву одягу, похідних від якої в опрацьованих джерелах не засвідчено: упав йому *клебанець* із голови (ГУМ, 294) (пор.: приніс *клебан* попови (ГУМ, 294) (< *клебан* 'капелюх'));

– **взуття**: *сапожець* (1642, СлЛЛ, 108);

– **прикрас**: крестъ сребръный позлотистый с каменцем однимъ (1600, АЮЗР 1/VI, 294); *бисерець* (1642, СлЛЛ, 207);

– **аксесуарів**: о гребенникахъ, що *гребенцѣ* з роговъ робят (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВП, 160); Понезне ѿ лычко іли ѿ ременец идет, але ѿ цѣлѣю кожж (1599, СУМ XVI – поч. XVII 16, 122); затративши личко чужое *ремѣнцемъ* мусѣшь отдат (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВП, 205). Деякі з цих лексем у сучасній українській мові мають паралельні зменшувальні форманти, зокрема суфікси **-ик**, **-чик**: *гребінець* (СУМ II, 162) – *гребінчик* (СУМ II, 162); *ремінець* (СУМ VIII, 501) – *ремінчик* (СУМ VIII, 502);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: и *ковчежец* при собѣ имал (XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 158); *киотец* албо шкатулка <...> з шѣфлятками <...> (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 99); *киотец* *малеңкиц* албо скриночка (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 99); В том же *кіотци* и камен бѣлии в калитци адамашковои (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 22); *узелец* (1642, СлЛЛ, 281); *чпаг*, *тоболи*, *тоболець*, *мошна*, *кишеня* (1642, СлЛЛ, 112); *тоболець*, *пира*, *мѣх* (1642, СлЛЛ, 102) (див. також церковнослов'янські демінутиви: *киотець*, *сундучокъ* (1642, СлЛЛ, 355); *ковчежець* или *киот*, *жребий* (1642, СлЛЛ, 107); *ковчегъ*, *ковчежец*, *сундук* (1642, СлЛЛ, 225); *ковчежець*, *мѣшокъ*, *мошна* (1642, СлЛЛ, 264); грошей в двох *узелцах* (1666, КТМП, I, 80); въ расходъ мой даны 60 р. въ *бауцѣ* (1722, ІСУЯ I / I, 61) (< *бауль* ‘коробка’);

– **посуду**: алавастръ, или скланица: *съсудец* з него уроблений (1627, ЛСПП, 174); чаша, сосудъ, *конобець* (1642, СлЛЛ, 363); *куманцовъ* *цинованыхъ* *шѣсть* (1704, РИСП, 122).

У лексикографічних працях зафіксовано демінутиви від церковнослов'янських і давньоруськоукраїнських назв посуду: *иготець* (1642, СлЛЛ, 317) (*иготь* ‘ручна ступка’); *куманець* < *куман* (ІСУЯ I / I, 390). *сосудцовъ* що п'ють гор'ялку (1704, РИСП, 112); *казанець* новий (1723, ДНРМ, 136); до *котелца* з грішми дібрався (ДУГС, 274). У сучасній українській мові від назв посуду демінутиви з суфіксом **-ець** зустрічаються рідко: *казанець* (СУМ IV, 69), *кадібець* (СУМ IV, 69), *козубець* (СУМ IV, 213), *стаканець* (СУМ IX, 638). Іменник *куманець* поширений як демінутивна назва посуду і прикраси (СУМ IV, 397), але в діалектах збереглося слово у вихідній основі *куман* ‘вид глечика, велика глиняна банка’ (Гр. III, 324). Церковнослов'янізми цієї мікрогрупи лексики в сучасній українській мові вийшли із ужитку;

– **продуктів харчування**: *хл'бець*, калачь (1642, СлЛЛ, 302); застали в пазус' *боханець* и шмать хл'ба (1699, ІСУЯ I / I, 129) (пор.: *бухан* ‘круглий пшеничний або гречаний хліб’ (Гр. II, 117)). Демінутиви, похідні від назв продуктів харчування, трапляються в досліджуваних пам'ятках дуже рідко. У сучасній українській мові, крім цих іменників, функціонують лексеми *сахарець* (СУМ IX, 62), *сухарець* (СУМ IX, 864), *узварець* (СУМ X, 405) та ін.;

– **військового спорядження, зброї, аксесуарів**: *прапорець* (1597 – 1599, МСПКУМ 2, 208); знаменіє: *пропорець* (1627, ЛСПП, 44); *жезлець* (1642, СлЛЛ, 414); *щитець* (1642, СлЛЛ, 365); *топорець* зь оправкою (1704, РИСП, 115); не могли д'їйствовати коп'їями и *пропорцями* (1720, ЛВ 4, 26); військо зь *прапорцями* (1720, ЛВ 2, 375); яко и стрел во едином *снопц'ї* сущих (1720, ЛВ 2, 425) (*снопець* ‘в'язка стріл’). Зменшені

утворення від цих назв становлять у досліджуваних пам'ятках досить помітну кількість. Деякі з цих похідних зберігають суфікс **-ець** і в сучасній українській мові: *прапорець* (СУМ VII, 517), *топірець* (СУМ X, 196), *топорец* 'малий топір' (2005, МСГГ, 194);

– **інструментів**: *звонець* (1642, СЛЛЛ, 398);

– **пристроїв**: *каганець*: с'дина до черпаня, албо наливаня, на кшталт *каганца* з б'лого жел'за (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 5); *каганець* 'світильник' (XVII, ІСУЯ I / I, 354). У сучасній літературній мові вживаються й інші демінутиви цієї групи: *двигунець* (СУМ I, 218), *копилець* (СУМ IV, 280), *бликунець* (зм. до *бликун* 'світильник, каганець') (2011, МДСЦС, 39);

– **частин пристроїв**: *кранець* (1637, Осташ, 68); *кружець* (1642, СЛЛЛ, 294), *ободець* (1642, СЛЛЛ, 294); *об'їдець* (1642, СЛЛЛ, 329). У сучасній літературній мові вживаються й інші демінутиви цієї групи: *обідець* (СУМ V, 503), *хомутець* (СУМ XI, 123);

– **пристосувань**: *клинець* 'цвяшок' (1912, ІСУЯ I / I, 367). У сучасній літературній мові вживаються й інші демінутиви цієї групи: *костурець* (СУМ IV, 308), *якірець* (СУМ XI, 638), *ковбанець* (зм. до *ковбан* 'колода') (2016, ТСДГГ, 78);

– **знарядь**: *стручець*: Стручокъ, кистка, пендзликъ (1627, ЛСПП, 123). У сучасній літературній мові вживаються й інші демінутиви цієї групи: *ятірець* (СУМ XI, 659);

– **предметів релігійного культу**: на том образцю матиця перловая (1599, СУМ XVI – поч. XVII 16, 366);

– **транспортних засобів**: *кораблець* (1643, СЛЛЛ, 278); *кораблець*, ладия (1643, СЛЛЛ, 345) (у наш час демінутивом

від іменника корабель є лексема *кораблик* (СУМ IV, 2)); *палубець* (зм. від *палубь* ‘повозка, фургон’) (1717 – 1734, МСПКУМ 2, 81);

– **предметів духовної культури**: а минѣ дай в *панѣрцѣ* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 79); една книжка добрая, а другая подраная і нѣякие *панѣрцѣ*, которые въ пѣчь повкидали (1719, ДНРМ, 113). У сучасній українській мові суфікс **-ець** у лексемі *папірець* продовжує виконувати зменшено-пестливу функцію (СУМ VI, 57). Деякі нові демінутиви цієї мікрогрупи лексики мають зневажливий відтінок: *романець* (СУМ VIII, 876), *сюжетець* (СУМ IX, 907);

– **хвороб або їхніх виявів**: брадавка на вѣждахъ, *ячменець* в оку (1642, СлЛЛ, 119). У сучасній українській мові цей дериват має таке саме значення тільки в розмовному мовленні (СУМ XI, 661). У літературній мові суфікс **-ець** засвідчено в лексемі *пухирець* (СУМ VIII, 407);

– **абстрактних понять**: *трудоць* (1642, СлЛЛ, 292) (пор. *трудь*, *дѣло*). Виразно книжним є утворення *вопросець* (1642, СлЛЛ, 341);

– **часових проміжків**: *денець* (1642, СлЛЛ, 164) (пор. *день*); *часець* (1650, СлЛСЛ, 536) (пор. *чась*).

Отже, здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що продуктивність суфікса **-ець** у всіх семантичних групах спадає.

Суфікс **-окъ**

У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. суфікс **-окъ** засвідчено в багатьох лексико-семантичних групах.

Із суфіксом **-окъ** демінутиви утворено від назв:

– **явищ природи**: *громоқ* (1642, СлЛЛ, 105); *перунокъ* бисер или *громоқ* (1642, СлЛЛ, 105); пішов *димок* до самих

хмар (Котл., 70). Окремі іменники цієї мікрогрупи поєднуються з обома формантами: *перунець* – *перунокъ*, а деякі до наших днів зустрічаються тільки з суфіксом **-ець**: *вітрець*. У сучасній українській мові засвідчено деривати, що належать до цієї мікрогрупи лексики: *сніжок* (2006, МССУГ, 98);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: поділ *лѣску* межею (1518, АЮЗР 1/VI, 59); *лужокъ*: от того болота от того логу <...> до *ложку* (1518, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 95); от того болота через дорогу по *лѣжок*, а от того *лѣжка* по *дорожкѣ* (1527, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 106); *берестокъ*: къ лозкамъ *бересткамъ* (1537, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 76); черезъ болонє просто ку *валку* старожитному (1539, АЮЗР 1/VI, 29); от речки Ситанки в *лѣсок* (1540, АЮЗР 8/VI, 140); а лозою к *леску* Борковскому, а *лескомъ* до болота (1552, АЮЗР 8/VI, 59); почавши одъ *ровка*, попроврадили насъ межею (1552, АЮЗР 1/IV, 60); *клинокъ* (частина землі): а *клинки* на замокъ старосте дають (1552, АЮЗР 8/VI, 124); того конца до *лужка* который ся прозывает Вербовым (1553, АЮЗР 8/VI, 28); мимо *лесокъ* Волнушкий (1553, ГВКЛ, 65); дворъ старый отца ихъ до *ставка* (1556, АЮЗР 1/VI, 55); зъ *лужками*, озерцами, водками (1570, АЮЗР 1/VI, 86); от Кургана к березовому *гайку* (1574, АЮЗР 1/VII, 242); будеть на будоване и на *ставки* (1579, АЮЗР 1/I, 114); *огородокъ малый* (1593, АЮЗР 1/I, 369); *байрачокъ*: отписую пасеку с пчелами и дванадесятма *байрачками* (1600, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 12); *ставок* собѣ заставляеть (1616, АО, 143); ажъ ку урочисту Козлову *борку* (1623, АЮЗР 1/VI, 442); продала пасеку зъ байраками и *байрачки* и изъ рѣчкою Макарівкою (1630, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 12); *нѣсочок* (1642, СлЛЛ, 91);

з одное стороны самого валу, а з другое *ровьку* (1645, ПФ, 218); увели його до *борку* (1649, ДАФ, 176 – 177); сѣножат возле *борка* (1667, АПГУ 2, 37); на заняття *ставька* (1667, АПГУ 1, 103); сѣножат лежачую на Свинковцѣ в *бродка* (1671, КТМП, 83); и частку поля в *бродка* лежачую (1671, АПГУ 2, 110); вола вбито в *лѣску* и шкурку зодрано (1671, АПГУ 2, 94); а *ставокъ* Тишковъ (1671, АПГУ 2, 82); и половина подмета и к *вальку*, якъ яблунка (1673, АПГУ 3, 6); *садокъ* з кутом, з уступом нашим (1674, АПГУ 3, 28); од Решетилковского гостинца по *лужок* (1676, АПГУ 3, 67); а за част *лѣска* взялием пчоль трое (1676, АПГУ 3, 59); продала *ставок* из стѣнкою з лукою (1683, КТМП, 43); з *гайками* и зо всѣм моим кгрунтом (1684, КТМП, 24); ижем продал перше *гаіок*, прозвиском *Густенький* (1685, КТМП, 27); посродку тих лѣсов вирубаний *лѣсок* (1685, КТМП, 27); помѣжь *садки* огород (1688, АБМУ, 102); що за *потучкомъ* дубковъ скільки (1695, АБМУ, 447); заложене церкви на том *островку* (1697, КТМП, 469); *гаіок* у мостка (1698, КТМП, 124); *садокъ* з хаткою мазкою (1699, КТМП, 491); в тіе *лѣски*, которіе шляхъ перекопали (XVII, ЛС, 10); повни *ставки* и болота трупов (XVII, ЛС, 80); як вѣтви *древъ* въ *огородку* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВП, 118); а же садовина, в *садку* Грицихи Зарѣцкой стоячая (1701, ДНРМ, 24); от улици до самого Григорева по *узгоркамъ* (1701, ДНРМ, 23); а при *лѣсках* (1720, ЛВ 1, 392); на *валкахъ* низкихъ (1720, ЛВ 4, 52); увойшло мало возбраняемо въ *садки* и огороды (1720, ЛВ 3, 280); збігають от тут, як у *лісок* (I пол. XVIII, ДУГС, 191); *лѣсок* *небольшой* (1751, ДНРМ, 324); и *лужокъ* зъ вербами зрубаль (1755, ДНРМ, 335); *райокъ*: прохаживаясь по вышших своего *райка* мѣстахъ

(1767, Сков. 1, 206); и возвратился в свой *лѣсок* (70 р. XVIII, Сков. 1, 430); напійся со мною в сем *ручайкѣ* (1774, Сков. 1, 119); тут течет *поточок* близко (1774, Сков. 1, 131); *горбокъ* (XVIII, ІСУЯ I / I, 556); *ставок* був, *гребля* і *садок* (XVIII, ІСУЯ I / I, 134). Деякі з цих іменників засвідчені в пам'ятках XII ст., а деякі, зокрема *лісок*, *лужок*, сягають праслов'янської доби. Найбільшу кількість похідних, що формують цю мікрогрупу лексики, виявлено в пам'ятках XVII – XVIII ст. Основи, які в давньокиївську добу приймали суфікс **-ець** (*бродець*, *островець*), у староукраїнській мові засвідчено із суфіксом **-ок**. Окремі іменники цієї мікрогрупи поєднуються з обома формантами: *ровець* – *ровокъ*. У сучасній українській літературній мові такі деривати досить поширені: *горбок* (СУМ II, 126), *гайок* (СУМ II, 17), *лужок* (СУМ IV, 553), *острівок* (СУМ V, 789), *лужок* (2005, МСГГ, 95);

– **частин натурогенних чи антропогенних локативів**: сѣла твоя казка в попа в перелазка, и в *кутку* на прутку (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 246); посьди смутку в *кутку* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 242); ходімо где у *закутокъ* посидимо (1720, ДНРМ, 119); закройся в *уголок* и кушай свою вѣтошь (1773, Сков. 1, 392);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **родом діяльності**: *врдничок* мои Пронец (1560 – 1561, ЛЗК, 325); а *пастушокъ* убогій, под листьємь Буковымь Простыхь пѣсній складаєть (1632, Евх., 29); и *дячка* молодого шаблею порубав (1747, УІ, 179); не зрагував би їх хоч би наймудріший *пророчок* (I пол. XVIII, ДУГС, 202); хотя *пастушком* слыву, в вольних

мыслях вѣк живу (1790, Сков. 2, 209). У сучасній українській мові багато подібних іменників зберігають суфікс **-ок**: *вученичок* (зм.-пестл. до *вученик* ‘учень, школяр’) (2011, МДСЦС, 65); *гудачок* (пестл. до *гудак* ‘скрипаль’) (2011, Турч., 70);

– **соціальним станом**: рано єсте встад *наимитку* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 244) (зм.-пестл. від *наймит*); о тебѣ *мужички* разсуждают (1769, Сков. 1, 113); при *панку* асаулу мѣском (1689, КТМП, 93); Еней збудує сильне царство, не малий буде він *панок* (Котл., 45) (зм.-пестл. від *пан*); тут всі з Енеєм обнімались, побачивши *князька* свого (Котл., 105) (зм.-пестл. від *князь*); всі сусідні *корольки* пішли в поход (Котл., 147) (зм.-зневажл. від *король*);

– **спорідненістю**: *внучок* (1642, СлЛЛ, 279); *сынокъ* (1642, СлЛЛ, 197); вдова с̄на мѣла *єдиначка* (XVII, ІСУЯ І / II, 880); люблячи цесар лѣпшей *внучка* ніжь сына (XVII, ІСУЯ І / I, 278); *годуи сынки*, *готуї сумки* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 220); богме ж, мой *синку*, не буду бити за тую поганскую солониньку (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 52); мой любѣзнейший *сынок* (1769, Сков. 1, 110). У сучасній українській мові засвідчено іменники цієї мікрогрупи, що зберігають суфікс **-ок**: *дідок* (СУМ II, 229); *племінничок* (СУМ VI, 575) та ін.;

– **своцтвом**: *дружокъ*, *приятел* (1642, СлЛЛ, 80); *женишок* (СУМ II, 519); *зятьок* (СУМ III, 744);

– **віком**: *старичок* нѣкий Филарет в пустинѣ (поч. 60 рр. XVIII, Сков. 1, 32). Пор. також діалектне: *іде*

дітвачок у школу (ГУМ, 282) (*дітвачок* ‘маленький хлопчик’). У сучасній українській мові засвідчено лексеми, що формують цю мікрогрупу лексики, утворені суфіксом **-ок**: *дідок* (СУМ II, 229);

– **фізіологічним станом**: *покойничок* звався Буркун Змира (1786, ДУГС, 246);

– **розумовими властивостями**: як нѣкоторый *дурачок*, о котором выслушай басеньку (1767, Сков. 1, 205);

– **частин тіла людини**: зѣница, зѣнка, *чоловѣчокъ* (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 242); зѣница, зѣнка, *чоловѣчокъ*, зреница (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 242); *бочокъ*, бедро (1642, СЛЛЛ, 251); *горбки* при яснех (1642, СЛЛЛ, 301); *задокъ* (1642, СЛЛЛ, 126); *язичокъ* (1642, СЛЛЛ, 255); *зубокъ* (1650, СЛЛСЛ, 452); *чоловѣчокъ* (зрачок) (1653, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 484); по *волоску* витягати (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 80); хоч мужичок с *кулачок*, таки мужняя жона (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 252); жодная пташка своїм *носком* сыта (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 224); не той син *носокъ*, щоб глядѣвъ у пѣсокъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 238); солодокъ медокъ да по *шажку* в *ротокъ* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 246); ой жалъ да не вернеця догори *чубком* перевернеця (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 240). Деякі з них уже виступають як демінутиви: заголившия по самий пояс, *задокъ* Мартинисѣ указовала (1665, АПУ 1, 61). У сучасній українській мові багато подібних іменників зберігають суфікс **-ок**: *карчок* ‘шийка дитини’ (зм.-пестл. до *карк*) (2011, Турч., 137); *лядничок* ‘назва одного з пальців дитини’ (зм.-пестл. до *лядник*) (2011, Турч., 168);

– **відбитків частин тіла людини**: *маленькій слідок* (1767, Сков. 1, 226);

– **сукупностей людей**: *полчище: обозок* (1596, ЛЛЗСС, 67) (пор. полкь: *обозь*); *плъчище: обозокъ* (1627, ЛСПП, 87);

– **тварин**: и наготовили пасьху. то есть *баранька* (1556 – 1561, ПС, 318); *баранокъ* (1559, МСПКУМ 1, 42); прилучивши *бички* (1582, АЮЗР 1/VI, 130); там *баранок* (1596, КК, 111); *баранки* живые офъруючи кололи (1596, КК, 103); агнецъ: *баранокъ* (1596, ЛЛЗСС, 23); же жадному *робачкови* не умѣт отнѣтисѧ (1599, НТКО, 214); *бычокъ* (XVI, ІСУЯ I / I, 166); та ти *звѣрка* того купи (1619, УІ, 36); его душа, якъ *пташокъ*, от теней тасмных ловцов ушла (1620, УП, 170); *кура: пташокъ* (1620, УП, 55); *звукъ: лѣтающихъ робачков* шумъ (1620, УП, 42); нехай ваши волики, козки, козенятка і ввесь *статочокъ* здоров и егнятка (1620, УП, 103); по забитью *баранка* воньтробы ядали (1620, УП, 171); агнецъ: *баранок* (1627, ЛСПП, 5); *маль левокъ* (1627, ЛСПП, 219); один *бычок* тритяк (1640, АБМУ, 35); *паучокъ* (1642, СлЛЛІ, 89); *козелок* (1650, СлЛСЛ, 459); *голопуокъ*: птенець (сер. XVII, ЛЛЗСС, 107); и послалъ Іуда *козелка* (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 166); з *робачка*, котрым ся называл для покоры (1673 – 1696, Величк., 162); *червячками* и тои живитсѧ (кін. XVII – поч. XVIII, Сков. 1, 439); чиѣ *бички* абы моѣ телятка (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 256); час бы юж школьніи *звірки* на отаву пустити (I пол. XVIII, ДУГС, 191); пропала пара *баранковъ* чорнихъ (1704, РИСП, 131); *медведковъ* *малыхъ* (1704, РИСП, 131); а зъ имѣнія его *бычка* третяка взявши (1720, ДНРМ, 116); четвертій *возничокъ* вороній (1739, ІСУЯ I / I, 289); узялъ у челоуѣка *сомка* вялого, рибу (1740,

ДНРМ, 275); а що тих чорних *скакунків* то и лѣку не стало (II пол. XVIII, УІ, 214); послѣ сих слов, мудрим *звѣрком* сказаних (1769, Сков. 1, 112). У сучасній українській мові (як літературній, так і діалектній) більшість демінутивів, які позначають тварин чоловічої статі, утворюються з суфіксом **-ок**: *бичок* (СУМ I, 172), *рачок* (СУМ VIII, 460), *слимачок* (СУМ IX, 535), *судачок* (СУМ IX, 824), *цапок* (СУМ XI, 180) та ін.; *барсучок* (зм.-пестл. до *барсук*) (2011, МДСЦС, 25); *гаврашок* (зм. до *гаврах* ‘ховрах’) (2011, МДСЦС, 66); *звірьок* (зм. до *звірь*) (2011, МДСЦС, 137). У наш час від іменника *скакун* засвідчено демінутив із суфіксом **-ець**: *скакунець* (СУМ IX, 245);

– **рослин**: *берестокъ* пружіє: вершки дереваньи (1596, ЛЛЗСС, 69); *берестокъ* (XVI, ІСУЯ I / I, 85); два *дубки* небожчик подѣрубал (1667, АПГУ 1, 121); в том лѣсѣ на *дубках* и на осичинѣ (1684, КТМП, 19); що за потучкомъ *дубковъ* скільки (1695, КТМП, 447). Більшість дериватів зберігають суфікс **-ок** і в наш час: *дубок* (СУМ II, 430);

– **частин рослин**: а на год кіновари, *орешковъ*, на чорнило ему давати маєть (1577, АЮЗР 1/1, 82); *вершки* дереваньи (1596, ЛЛЗСС, 69); як першій мой *колосок* (1618, УІ, 227); рукою держить *квѣток* (1620, УІ, 179); сучець: *колосокъ* (1627, ЛСПП, 125); сучець: *сучокъ* (1627, ЛСПП, 123); сучець: *сучокъ*, запорошка, *колосокъ*, *порошокъ*, или галузка (1627, ЛСПП, 125); струець: *стручокъ* (1627, ЛСПП, 123); *бобокъ* (1642, СлЛЛ, 192) ‘бобъ’; *травничок* (1642, СлЛЛ, 329) (пор. *травник*); *финичокъ* (1642, СлЛЛ, 119); *рожокъ* ‘стручок’ (1659, МСПКУМ 2, 276); тобѣ шию утну до тогож *пенку* (1689, КТМП, 49), сѣла твоя казка в попа в перелазка, и в кутку на

прутку (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 246); не пойти за *пенка*, коли не маєш *Сеңка* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 237). У сучасній українській мові іменник *вершок* ‘верхня частина рослини’ зберігає своє значення (СУМ I, 338). Паралельно з демінутивами *колосок* і *стручок* засвідчено зменшені структури, утворені за допомогою складніших формантів: *колосочок* (СУМ IV, 233), *стручечок* (СУМ IX, 796). Демінутив *пруток* (СУМ VIII, 363) має паралель *прутик* (СУМ VIII, 363). Більшість дериватів зберігають суфікс **-ок** і в наш час: *горішок* (СУМ II, 131) та ін.; *пнячок* (зм. до *пняк* ‘пень’) (2011, Турч., 240);

– **рослинної сировини**: *табачку* отвѣдай (1741, УІ, 152);

– **поселень**: *городокъ* Бѣлогородка надъ рѣкою Ирпенемъ (1686, АЮЗР 1/VII, 522) (у наш час Білогородка ‘селище міського типу під Києвом’); не займаючи турецьких *городковъ* на Днепрѣ (XVII, ЛС, 176); в нових *городкахъ* и по старихъ городахъ (XVII, ЛС, 184); *городокъ* (XVII, ЛС, 11); всегда бывал въ *городку* нашомъ поромъ (1710, ДНРМ, 40); в *городку* Кобеляцѣ (1714, ДНРМ, 64); *маліе городки* завоювалъ былъ (1720, ЛВ 2, 97); два *городки* Уманского уезду (1720, ЛВ 1, 175); був на одльоті *хуторок* (Котл., 134). Окремі назви цієї мікрогрупи мають паралельні форми із суфіксом **-ець**: *хутірок* (*хуторок*) (СУМ XI, 177) – *хутірець* (*хуторець*) (СУМ XI, 176), однак переважають деривати з суфіксом **-ок**;

– **споруд, зокрема будівель**: *домокъ малый* (1552, АЮЗР 1/VII, 615); *домокъ* с пѣску: нырище (II пол. XVI, ЛЛЗСС, 111); *домокъ*: храмина, хлѣвина (II пол. XVI, ЛЛЗСС, 111); нырище: сь пѣску *домокъ*, ямка (II пол. XVI, ЛТСПІ, 187); а подле воротъ *домокъ* у стене светлочка (1552, АЮЗР

1/VIII, 614); *домокъ* въ одну жь стену (1577, АЮЗР 1/І, 81); *млынки* будуючи (1579, АЮЗР 1/І, 114); *домокъ* малый: светлочка – лавъ три (1590, АЮЗР 1/VI, 206); *домокъ* малый, то есть светличка зь сенми и коморка (1590, АЮЗР 1/VI, 204); обадва *дворки* его забрали (1596, АЮЗР 1/III, 78); хлѣвина: *домоқ*, домище (1596, ЛЛЗСС, 83); у *млинку* пшона мероць *шест* (1605, ДМВН, 94); хлѣвина: *домокъ* (1627, ЛСПП, 143); храмина, *домокъ* (1642, СлЛЛ, 72); так с того *монастирка* приѣхалисмо (1646, СлЛЛ, 104); *домокъ* (1650, СлЛСЛ, 447); а не для *млинка* (1671, АПУ 2, 82); *млинки* обадва (1687, КТМП, 416); а якій же будеть да *домокъ* твій? (поч. XVIII, КРС, 41). Окремі назви споруд зазнали дедемінутивації: на греблі, подле *замочку великого*, а зь *замьку великого* съ чотырьох стреляти къ штурму подь *замочокъ* приступивши (1565, АЮЗР 1/І, 10); продалъ есми дворъ, албо *замочокъ* Фамиличи (1585, АЮЗР 1/І, 29); там же под двором албо *замочком* (1709, ДНРМ, 170). У сучасній українській мові засвідчено значну кількість демінутивів цієї мікрогрупи лексики: *дімок* (СУМ II, 307), *особнячок* (СУМ V, 779); *домок* (2011, МДСЦС, 91) та ін.;

– **частин споруд, зокрема будівель:** *коминокъ*: светлочька с печью ис *коминокомъ* (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 208); скарбниця на *столтьку* мазана глиною (1552, АЮЗР 1/VII, 612); у светлице на *колку* (1583, АЮЗР 8/III, 373); робили сходы и *таночок* (1635, АЮЗР 1/IX, 665); двом теслам, що робили сходы и *таночокъ* (1639, АВМК, 665); *вечерничокъ* (пор. *вечерникъ* ‘місце вечері’) (1642, СлЛЛ, 123); *столноқ* богини воєнний (1642, СлЛЛ, 101); *колоқ* оный або паликъ (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 3, 194)

(успадковано з праслов'янської мови); *коминокъ* 'камін' (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 372). У сучасній українській мові засвідчено демінутив: *таночок* (СУМ II, 26);

– **продуктів харчування**: *варенички* пшеничні білі (Котл., 108). Крім цих демінутивів, у сучасній українській літературній мові функціонують також лексеми *бубличок* (СУМ I, 244), *медяничок* (СУМ IV, 666), *пряничок* (СУМ VIII, 371);

– **меблі**: по ввєвьє тот час на *столку* ног подпилованых сѣдѣлем (1620, УП, 175);

– **посуду**: *келишокъ*: в тыхъ многихъ мисахъ и келишкохъ (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 86); *потолк*, *внивеч* оборотил *горшочки* моє (1619, УІ, 41);

– **тканих виробів**: *быль* на головѣ его *роучничокъ* (1556 – 1561, ПЄ, 435); *рубковъ* *крамних* чотири (*рубъ* 'шматок тканини'); *казал* *килимокъ* і *колдерку* купити (1646, ДАФ, 140 – 141); *воздушков* *малыхъ* два (1663, АБМУ, 66); до церкви зробляють *воздушки* (*воздух* 'покривало для церковного посуду з причастям' (ЕСУМ 1, 416) (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 156). Як і в багатьох інших лексичних групах, у цей час спостерігається синонімія у використанні лексем для позначення того самого предмета й паралелізм у використанні суфіксів **-ець** і **-окъ**: *килимець* (синоніми: *коверець*, *коберець*, *зависець*) – *килимокъ*). Останню лексему засвідчено й у сучасній українській мові: *килимок* (СУМ IV, 208);

– **одягу**: *кожушокъ*: *кожушокъ* белиный наголо (1570, АЮЗР 1/І, 29); *будут* падати сѣ тебе <...> *кожушьки* *колпачки* (1572, АЮЗР 6/І, 95); *взяли* *кожушокъ* невеликий (1605,

ДМВН, 39) (лексема *кожушокъ* успадкована з праслов'янської мови); *шличокъ* козацький носе (XVII, сп. XIX, ДУГС, 356); *жупанокъ* мужеский (1744, ДНРМ, 305); *кожушок* малій дитячій (1756, ДНРМ, 340). Лексему *кожушок* засвідчено й у сучасній українській мові (СУМ IV, 208);

– **частин або елементів одягу:** *поясокъ малый* (1576, АЮЗР 1/І, 54); *гачокъ* (1642, СлЛЛ, 196); пояс з *галіонками* золотими (XVIII, ІСУЯ I/ I, 504) (*галіонъ* ‘нашивка, оторочка, обрамлення золоте або срібне на одязі’); кунтушъ ізъ золотимъ *галонкомъ* (1744, ДНРМ, 504); художник вылил золотые *крючки*, пуговицы (1773, Сков. 1, 404);

– **взуття:** пару *чобіток* (Котл., 49);

– **частин взуття:** піднімавъ на *каблучки* (Котл., 121). Цю лексему засвідчено й у сучасній українській мові: *каблучок* (СУМ IV, 65);

– **прикрас:** *жемчужокъ* чотири *жемчужки* маленьких (1503, АЮЗР 3/І, 1); *камычокъ* ‘дрібна прикраса з коштовного каменя’, камінчик: *перстинъ злотиѣ с камычкомъ зеленомъ* (1517, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 34); у другом скрынце взяли *ланицужков* панєнских два (1560 – 1561, ЛЗК, 398); *перстенковъ* золотыхъ два (1576, АЮЗР 6/І, 54); *ланѣушоқ* сребренѣѣ (1583, АЖМУ, 53); *перстенки* два золотих (1583, АЖМУ, 46); *ланицушковъ* 3 и колце сребренное (1593, АЮЗР 1/І, 365 – 366); *ланицужокъ* золотый съ крижикомъ золотымъ (1593, АЮЗР 1/І, 348); *перстенков* два сребрених (1615, АБМУ, 9); *перстенки* съ пальца (1622, АЮЗР 1/VI, 428); ізъ шиѣ *ланѣушоқъ* (1622, АЮЗР 1/VI, 429); *кгузиковъ* золотыхъ ізъ *рубинками* (1622, АЮЗР 1/VI, 429); тресна и тресновица: *ланицушоқ* плетений (1627, ЛСПП, 133); монисто: *ланицушоқъ*

(1642, СлЛЛ, 65); *ланьцуюшковъ* два золотыхъ, *перстенковъ* шесть золотыхъ взято (1649, АЮЗР 4/III, 132); мусать зъ *ланцужкомъ* (1704, РИСП, 114); *ланцужокъ* (1717 – 1731, МСПКУМ 1, 397); *ланцюжковъ* золотих два (1719, КТМП, 95); также канаковъ и *перстенковъ* (1720, ЛВ 1, 71). У XV ст. засвідчено іменник *перстенець*, який пізніше жодного разу не зустрічається з цим формантом, але дуже поширений в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. із суфіксом **-окъ** – *перстенокъ*. Можливо, у староукраїнській мові **-ок** у цьому слові підтримується польською формою *perścionek*. У сучасній українській мові зменшено-пестливим є утворення з суфіксом **-ець** – *перстенець* (СУМ VI, 333) (пор. також *перстеник* (СУМ VI, 333));

– **аксесуарів**: *шнурекъ* золотый въ коло изъ *шнуркомъ* золотымъ (1622, АЮЗР 1/VI, 429); *поясокъ* (1642, СлЛЛ, 420); *пасков* два сребныхъ <...> взято (1649, АЮЗР 4/III, 132); *паски* сутозлочѣстіе и *муштучокъ* (1704, РИСП, 114); знайшоль в сѣнцах его *шнурокъ* рябенъкий (1708, ДНРМ, 33); за печатью Королевскою на *снуркѣ* (1720, ЛВ 3, 304);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: згинул в него *вачок*, в котором <...> было чотыри копы грошей монеты (1560 – 1561, ЛЗК, 347) (*вак* ‘торба’, ‘мішок’, ‘калитка’ (ЕСУМ 1, 341)); *ворокъ* (< *воръ* ‘торбинка’, ‘мішечок’): въ *ворку* полотняномъ (1596, АЮЗР 3/I, 109); *мѣшокъ* (пор. *мѣхъ*) (1642, СлЛЛ, 302); киотець, *сундучокъ* (1642, СлЛЛ, 355); въ сподницѣ аксемитный *капшучокъ* билъ зъ денгами (1717, КТМП, 140); грошей готовых у *чересках* не било (1719, КТМП, 103); видѣтъ *кошельок* – не знать что в *кошелькѣ* (1781, МСПКУМ 1, 270); *каптурокъ* (1864, МСПКУМ 1, 357) (<

каптур ‘чохол’). Лексема цієї мікрогрупи *мѣшокъ* у різних контекстах зустрічається то як демінутив: *вълагалище – мѣшокъ*, *мошенка*, *скрыночка*, *табличка* (1627, ЛСПП, 20) (на зменшеність цього похідного вказують інші демінутиви, які стоять поруч), то як дедемінутив: *мѣшками* съ порохомъ за стѣни кидали (XVII, КОМ, 295); два коты въ единомъ *мѣшку* не можуть зъ собою жити (1720, ЛВ 2, 38). У сучасній українській мові до цієї мікрогрупи назв належить лексема *куферок* (зм. до *куфер* ‘валіза’) (2011, Турч., 158);

– *елементів ємностей для зберігання чи транспортування*: *пасокъ* отъ сагайдака (1704, РИСП, 117); і *чопок* закинули от куфи (1756, ДНРМ, 350);

– *одиниць міри*: подіє клуни два *стожки* жита (1560 – 1561, ЛЗК, 424); в другум *валку* ѿ примѣток (1576, АО, 55); *мыла брусок* (1582, АЖМУ, 44); гречки *стожокъ* можетъ быти копъ двадцать (1590, АЮЗР 1/VI, 89); в кутѣ у *валкахъ* (1606, АЮЗР 1/VI, 336); сѣножат из дубровою и *рожок* в долу (1671, АПГУ 2, 90); продадемъ лѣса *клинок* (1683, КТМП, 6); и мила *великий брусок* (1737, ІСУЯ I / I, 144) (лексема *брусок* мала тенденцію до дедемінутивації); труби *иматокъ малий* (1744, ДНРМ, 305); *малой иматокъ* лѣжника (1744, ДНРМ, 358). До цієї мікрогрупи номенів у сучасній українській мові належить лексема *фалаток* (*фаваток*) (зм. до *фалат* ‘шматок хліба’) (2011, Турч., 322);

– *посуду*: *келишокъ*: в тыхъ многихъ мисахъ и *келишкохъ* (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 86); лагвица: *боклажокъ* (1627, ЛСПП, 218); орудіє: *посудокъ*, *начина* (1627, ЛСПП, 153) (можливо, дедемінутивована лексема); *пошедши с келишком* до комнаты (1631, АЮЗР 8/III, 584); *казанокъ*: *дробныхъ*

казанковъ пятадцать, великий казанъ пивный (1638, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 10); чашка, келишокъ (1642, СлЛЛ, 150); котелокъ (1642, СлЛЛ, 127); збанъ, збанокъ, збаночокъ (1645, ГУ 1645, 40 зв.); котловъ два, котелковъ три (1650 АЮЗР 1/VI, 559); там же найден и казанок (1665, АПГУ 1, 32); казанковъ мѣдьянихъ чтири (1704, РИСП, 118); одень келишокъ злоцѣстій (1704, РИСП, 112); казанокъ побѣлюваний (1740, ДНРМ, 305); под головами лежало: бурдюжокъ, в яком что было (1740, ДНРМ, 281); казанокъ маленькій (1751, АЮЗР 1/І, 323); казанковъ невеликих три (1756, ДНРМ, 340). Демінутивні утворення від назв посуду із суфіксом **-окъ** в розглянутих джерелах давньоруськоукраїнської мови і староукраїнської мови XIV–XV ст. не віднайдені. У сучасній українській мові зменшених дериватів від назв посуду небагато. Від деяких іменників засвідчені демінутиви з паралельними суфіксами **-ець** і **-ок**: казанець (СУМ IV, 69) – казанок (СУМ IV, 70), а від демінутива казанок утворено зменшено-пестливі деривати із суфіксами **-чикъ**, **-очок**: казанчик (СУМ IV, 70), казаночок (СУМ IV, 70). Зберігають суфікс **-ок** іменники збанок (СУМ III, 427), келишок (СУМ IV, 139), котелок (СУМ IV, 309), діал. банічок (< баняк ‘казан’>) (2016, ТСДГГ, 11);

– **меблів**: все <...> яко столы, зыdle, зыделки позабравши (1646, АЮЗР 6/1, 542) (зыделокъ ‘стільчик’);

– **знарядь**: молотокъ малый (1744, ДНРМ, 305); плужок (СУМ VI, 595); серпок (СУМ IX, 141);

– **пристосувань**: і так можемо <...> зегаром звати, всякое начине яко то копыла правила цвяшки, наручки (1690, Величк., 137). Зменшених і зменшено-пестливих утворень цієї мікрогрупи в сучасній українській мові небагато: терпужок

(СУМ X, 98), *патычок* (зм. до *патик* ‘сірник’) (2011, Турч., 230); *вутьюжок* (зм. до *вутьюг* ‘праска’) (2011, МДСЦС, 64); *цьвичок* (здр. *цьвяхок*) (2016, ТСДГГ, 164);

– **пристроїв**: $\frac{1}{2}$ за *клямєроқ* (1635, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 132); *кручок* у *дверей* (1642, СлЛЛ, 112) ‘пристрій для замикання дверей’; *шудли*, *дручки* (1642, СлЛЛ, 211); *колоць* (1650, СлЛСЛ, 459); занова ситце на *колочку* висить (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 225); до *зегарка* належат еще и минуты (1690, Величк., 64); певне, сут то меншие колка до *зегарка* (1690, Величк., 58); и *колоць* були забили (1701, ДНРМ, 23); той *дручок*, что сѣни засоваем (1717, КТМП, 296); нічого тобі *крючком* махати (II пол. XVIII, ДУГС, 257); *дзигароць* (1727 – 1734, МСПКУМ 1, 207). У наш час лексема *кілок* не є демінутивом (СУМ IV, 160). Зменшених і зменшено-пестливих утворень цієї мікрогрупи у сучасній українській мові небагато, зокрема це лексеми: *гачок* (СУМ II, 42), *кійок* (СУМ IV, 149);

– **інструментів**: подбियाли *бубенка* (1620, УП, 175); *бубонки* (1627, ЛСПП, 241); колоколь: *дзвоноқ* (1627, ЛСПП, 54); *звонець*: *дзвоноць* (1627, ЛСПП, 42); *стручокь*, кистка, пензлик (1627, ЛСПП, 123); *дзвоноць*: *звонець* (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 110). Окремі лексеми цієї мікрогрупи набувають додаткових демінутивних суфіксів: Лексема *дзвінок* у наш час є демінутивом;

– **частин інструментів**: *кодки* у *гуслей* (1642, СлЛЛ, 181) (очевидно, лексема була схильна до дедемінутивації); *смычокь* (1650, СлЛСЛ, 509);

– **приладів**: побраль зекгарок квадратový штука не малая з Нора́мъварку (1632, АЮЗР 1/VI, 654) (пор.: на зекарь яко вышеи написано (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 214);

– **механізмів**: маховичок (СУМ IV, 655);

– **предметів культу**: ангелокъ: той анкелот малюхный есть (кін. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 104); агглок з р҃ками з скрыделками (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 104); зверху тр҃бка ангелька злоцѣстого держачи (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 104); хрещикъ, хрестоқ (1642, СЛЛЛ, 121); збурили зъ великого зась олтаря, ангелки на нимъ будучие, злотистые въ нивечъ попьсовали (1650, АЮЗР 6/I, 563 – 564);

– **зброї, військового спорядження**: лучок: другое знамя – лучок (1584, АЖМУ, 146) (остання назва успадкована з праслов'янської мови);

– **частин зброї, військового спорядження**: гротковъ 17 (1552, АЮЗР 4/I, 80) (гротъ ‘залізо, вістря стріли або списа, металева кінцівка прапора, корогви’); обушокъ: обушокъ (1587, Осташ, 68) (назва успадкована з праслов'янської мови); у мене хомуток (1736, УІ, 115); ланцюжковъ два от шпенского воза (1744, ДНРМ, 305);

– **продуктів харчування**: пампушокъ (1627, ЛСПІ, 114); квасокъ: дайте йому смоли напитися и пекелного кваскѣ (I пол. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 74) (лексема успадкована з праслов'янської мови); да хто курку озмемо, хто пирожков пару (1674, УІ, 86); зятнії тиріжки боки заклали (кін. XVII, ДУГС, 409); буде добре медок затинати (1736, УІ, 119) (лексема праслов'янського походження медокъ має

виразний пестливий відтінок); *медокъ*: солодкий *медок* та ба (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 247);

– **шляхів сполучення**: *мосток*: три ниви за *мосткомъ* (1605, ДМВН, 44); а *мостокъ* тамъже на чати (1605, АЮЗР 1/VI, 336) (лексему успадковано з праслов'янської мови); а з другої сторони <...> у *мостка* (1638, АВМК, 83); за *мостком* лежачим (1639, АВМК, 105); *мостокъ* (1642, СЛЛЛ, 468); а за *мосткомъ* (1682, АБМУ, 93); гаюк у *мостка* (1698, КТМП, 124); и от его пошовъ з теличкою не на *мостокъ*, але у вилозку (1723, ДНРМ, 151). У сучасній українській мові зустрічається небагато демінутивів із суфіксом **-ок**, які позначають шляхи сполучення: *провулочок* (СУМ VIII, 146) і деякі ін.;

– **транспортних засобів**: купецьких *возковъ* по два кони (1596, АЮЗР 1/III, 95); з *возка* санок шкатулку взял (1605, ДМВН, 47); *возокъ* (1642, СЛЛЛ, 150); вмѣсто каретъ дорогих и возниковъ – простий *возокъ*, телѣжка московская (XVII, ЛС, 170); іжъ бы когда на який *возок* са зложили (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 192); не совѣтовал ѣхать в глибоку осень *возком* (1722, Сков. 1, 283); зълѣзши зъ *возка*, виломив хворостину, сталъ ей на возу быти (1725, 166); *васажокъ* (XVIII, ІСУЯ I / I, 190) (*васагъ* ‘різновид воза’); Харон із *каючком* причалив к ним (Котл., 95) (*каюк* ‘невеликий човен із плоским дном і двома веслами’) та ін. У сучасній українській мові зустрічається небагато демінутивів із суфіксом **-ок**, які позначають засоби сполучення: *візок* (СУМ I, 669), *легковичок* (СУМ IV, 464); *літачок* (СУМ IV, 526);

– **фінансових предметів і понять**: *дарокъ* (1642, СЛЛЛ, 420) (лексема засвідчена в давньоруськоукраїнській мові: *дарокъ* (під 1156, ВК, 61)); *должокъ* (XVIII, ІСУЯ I / I, 772);

есть у меня якіес два *шеляжки* жовтенкіе (1714, ДНРМ, 73); так же мы вам и *шажок* викинем до ката (1737, УІ, 137) (останні дві лексеми в сучасній українській мові засвідчені як застарілі); *шажок* (СУМ XI, 396), *шеляжок* (СУМ XI, 438); і Турн получитъ з *баришком* (Котл., 210);

– **предметів і понять духовної культури**: Здравъ буди стлю, тебе ѿ не забуду нѣгды, *стишками* сладкими, моими (1591, Просф., 6); *балванокъ* ‘невеликий ідол, божок’: захованый *болванки* понаходил (1619, СУМ XVI – I пол. XVII, 2, 106); *агнусокъ* ‘ягнятко з воску, оберіг’: срамляютьса на себѣ крста та хва носиты и вмѣсто того *агнѣски* якієсь з воскомъ носатъ (1621, СУМ XVI – I пол. XVII, 1, 73); картка, *листок*, папѣр (1627, ЛСПП, 143); ареронъ: *члоночок*, составик, часть грамматики (1627, ЛСПП, 179) (*члонокъ* < п. *członek* ‘член’); *стишокъ* (1642, СЛЛЛ, 410); а богомазкое чуд *образки* не мають (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 140); *маленькій образокъ* (1704, РИСП, 123); же тилко *термѣнку* по словах небожчика Григорія писар написаль (пор.: що было в *термѣнѣ* написано (1713, ДНРМ, 62)); *образки* два складних (1723, ДНРМ, 137); дай поміч мні *стишокъ* зложить (Котл., 180) (пор. *статукъ* хрестиянскій: уставъ правъ (сер. XVII, ЛЛЗСС, 159)). Сьогодні подібних дериватів зустрічається небагато: *збірничок* (СУМ III, 444), *зошиток* (СУМ III, 695) тощо; *молитовничок* (СУМ IV, 784), *словничок* (СУМ IX, 367);

– **абстрактних понять**: *розумокъ* (1621, МСПКУМ 2, 288) (лексема успадкована з праслов’янської мови); *припѣлокъ* (1642, СЛЛЛ, 65) (пор. *припѣль* ‘гласа ударение’); *видокъ* (1646, МСПКУМ 1, 99); о нѣякомся калиточѣ бил *споминокъ* (1735, ДНРМ, 269); твой молоденькій *умок* (1769, Сков. 1,

110); *крошечный душок* (1772, Сков. 1, 350); *чинок*, или ґрунтик, или імперіалік (1787, Сков. 2, 110); не ослаб'яйтеся *страшками* гнилими (XVII, УП, 135). У сучасній українській мові функціонують деривати *розумок* (УРС V, 204), *страшок* (СУМ V, 529), *чинок* (СУМ XI, 327);

– **часових проміжків**: а ми грешим што *часок* (1581, УП, 68); тихий *вечерок* (Котл., 98) (пестливе утворення). Окремі іменники цієї мікрогрупи поєднувалися з обома формантами: *денець* – *деньокъ*. У сучасній українській мові функціонує іменник *часок* ‘хвилька’ (СУМ VI, 408).

Отже, в обстежених пам'ятках української мови в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. суфікс **-окъ** переважає в усіх лексичних групах: серед похідних від назв людини з суфіксом **-ець** виявлено 2 лексеми, а з суфіксом **-окъ** – 24; із-поміж похідних від назв тварин засвідчено 5 дериватів з суфіксом **-ець**, 15 – із формантом **-окъ**; серед дериватів, утворених від назв одягу, виявлено 17 лексичних одиниць із суфіксом **-ець** і 34 – із суфіксом **-окъ**; серед похідних від назв предметів і явищ природи з формантом **-ець** засвідчено 5 одиниць, а з **-окъ** – 23. Формант **-окъ** переважає і в інших лексико-семантичних одиницях. У сучасній українській мові перевага суфікса **-ок** зберігається. Суфікс **-ок** активний у всіх мікрогрупах лексем.

Суфікс **-очокъ** / **-ечокъ**

Формант, який вживається при творенні дериватів від основ на м'який приголосний і задньоязикові **г**, **к**, **х**, виник у результаті нарощування суфікса **-окъ** на основі з таким самим формантом. Таке нашарування морфем відбулося внаслідок того, що значна кількість іменників із суфіксом **-ок** втратила

або значно послабила демінутивність і для набуття демінутивності або її посилення деяким дериватам було необхідно знову приєднувати суфікс **-ок**. Подібні форманти, як уже зазначалося, у сучасній дериватології називають суфіксами другого ступеня (термін В. В. Виноградова). У староукраїнській мові XVI – XVIII ст. таких похідних небагато. В опрацьованих джерелах засвідчено демінутиви, утворені від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *малого куточка* (1764, ДУГС, 304);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *сыночка малого* (1609, ДМВН, 137); утрата отця, матки, *синочка* єдиного, брата (1620, УП, 166); *сыначокъ* ‘синочок’ (1621, МСПКУМ 2, 381); добре, *синочку* (1737, УІ, 130); что дѣлает приятным отцу *младолѣтнего сыночка* (1769 – 1771, Сков. 1, 192). Звертає на себе увагу слово-індикатор *младолѣтній*, який дозволяє розмежовувати зменшеність і пестливість;

– **соціальним станом**: *паночку*, змилуйся над нами (1737, УІ, 140);

– **частин тіла людини**: *послѣдняя мѣшечьки*, ими же дитя обвитое родится (1642, СлЛЛ, 222);

– **тварин**: *ѿ Бараночкѹмоѹ пречстыѹ* (1646, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 20); сколько тысяч крошечных *звѣрочков* сосут кровь челоуѣчу (1791, Сков. 2, 150);

– **частин рослин**: *анѳось бовѣм* называе~~т~~са в кругъ многіе *листочки* маючій (1506, ЛЛЗСС, 151); *квіточокъ* ‘те саме, що квіточка’: *ѿт сихъ квѣточковъ* (кін. XVI, СУМ XVI – I

пол. XVII 14, 83); *колосочок* (СУМ IV, 233), *стручечок* (СУМ IX, 796);

– **одягу**: а тие червонци, у *платочку* заверченіе (1714, ДНРМ, 71); *платочок* я-то уронила (1747, УІ, 169);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: у *тлумочку* <...> грошки з *мешечком* згинуло (1560 – 1561, ЛЗК, 420); і хлѣб дала і сира *ворочокъ* (1670, ІСУЯ I / I, 313) (пор. въ *ворку* полотняном – 1599, АЮЗР I/III, 109); въ одномъ *мѣшечку* запечатаны пѣтдесять дукатовъ (1704, РИСП, 124); в *мѣшечку* маломъ (1788, Кн., 29);

– **одиниць міри**: *клубочокъ*: один *клубочок* суконный пряжи (1571, АЮЗР 8/VI, 350 – 351); что не выпросиш нѣгде *кусочка* сала (1747, УІ, 176); белѣ *моточокъ* (1756, ДНРМ, 341); пряжи *клубочковъ* черцю одинъ (1756, ДНРМ, 340);

– **посуду**: *кубочки* два позлоцистыхъ, а одинъ *кубочокъ* позлоцистый же зъ *накришечкою* (1574, АЮЗР I/І, 77) (дериват *кубочокъ* (< *кубокъ*) засвідчено у XVI ст, однак, враховуючи те, що *кубокъ* уже є похідною основою від *кубъ*, можна допустити, що такі зменшені утворення функціонували й раніше); *потолк*, *внивеч* обротил те *горшочки* мое (1619, УІ, 41); *горшечокъ* (1642, СЛЛІ, 99); *збанъ*, *збанокъ*, *збаночокъ* (1645, Грам. 1645, 40); *горшечокъ* *малий* (1744, ДНРМ, 305);

– **інструментів**: *звоночокъ* *малыи* (1583, АЮЗР I/І, 183); *звоночокъ* былъ *золотыи* (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 123); ани в *маленькій* *звоночокъ* зазвонити (1608, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 123);

– **пристроїв**: одорвали *замочокъ* и войшовши в *гурницю* (1717, ДНРМ, 93); *кілочки* в *землю* забивали (Котл., 222);

– **приспосувань**: занова ситце на колючку висить (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 225);

– **грошових одиниць**: кварничокъ (< кварникъ ‘давня дрібна польська монета’): мнѣ дали <...> злот 24 и 15 и теж кварничками (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 72);

– **часових проміжків**: хто щасливим був часочок (Котл., 247);

– **фінансових предметів і понять**: взяточок <...> вынужденний подарочок (Котл., 283);

– **предметів духовної культури**: листочок ‘письмове повідомлення’: шкатулка невеликая, въ которой были листы и мамрамы никоторыхъ приятелей на долги и иншие листочки поточные приятельские (1591, АЮЗР 1/І, 288);

– **абстрактних понять**: зразочок (СУМ III, 699), остачочок (СУМ V, 785) тощо.

В інших лексичних групах деривати з суфіксом **-очокъ / -ечокъ** не виявлені.

У сучасній українській мові лексико-семантичних одиниць із формантом **-очок / -ечок** більше, але вони невеликі. Характерно, що тільки один іменник *кубочок* у «Словнику української мови» (СУМ IV, 382) відзначено як зменшений, інші визначаються як зменшено-пестливі або пестливі. Із 20 лексем із **-ечок** 19 визначено як зменшено-пестливі, і тільки одну – як пестливу. Лише дві лексеми з 20 позначають істот чи їхню сукупність: *бичечок* (СУМ I, 171), *роєчок* (СУМ VIII, 598), інші є назвами частин натурогенного чи антропогенного рельєфу: *бережечок* (СУМ I, 159); продуктів харчування: *пиріжечок* (СУМ VI, 355) тощо.

Демінутиви з досліджуваним формантом можуть співвідноситися з похідними й непохідними основами: *садочок – сад, садочок – садок, шпилечок – шпиль, шпилечок – шпильок* і под. Перед суфіксом **-очокъ** / **-ечокъ** відбувається чергування приголосних **к – ч, г – х**: *кубок – кубочок, берег – бережок – бережечок* і под.

Суфікс **-икъ**

Активність суфікса **-икъ**, що є континуантом праслов'янського **-ікъ**, у пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. зростає. Він стає продуктивним засобом творення дериватів чоловічого роду.

Демінутиви із суфіксом **-икъ** утворено від назв:

– **предметів природи**: *углик, аңорақсъ камен* (1642, СлЛЛ, 112). У сучасній українській мові функціонують демінутиви *вуглик* (СУМ I, 730), *звірик* (< *звір* ‘потік, струмок’) (СУМ III, 484);

– **явищ природи**: *Стецка Морозика* (1639, АВМК, 113) (відновлено з антропоніма). У сучасній українській мові функціонують демінутиви *вихрик* (СУМ I, 535), *вітрик* (СУМ I, 687), *вогник* (СУМ I, 714), *штормик* (СУМ XI, 542);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *холмикъ* (1642, СлЛЛ, 129); *волно будеть тим плециком вѣчне владѣти* (1666, АПГУ 1, 45) (пор.: частку *плецу* взяла (1666, АПГУ 1, 45) (*пляць* ‘земельна ділянка’); *лучок двѣ и луков пят, за которой кгрунтик* взяли емо грошей шест копь (1676, АПГУ 3, 40); *одкупілем частку кгрунтнику* (1677, АПГУ 3, 87); *и свой з винницею дворик* (1728, ДНРМ, 196). У сучасній українській мові функціонують демінутиви *огорodik* (СУМ V, 620), *ровик* (СУМ VIII, 590);

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **спорідненістю:** *братику* Миколо (Котл., 273); *о, братику* знаю я добре, як тяжко бути сиротою (Котл., 270); *і братик* ваш Плутон, поганець (Котл., 71) (тут лексема набуває негативного забарвлення, що зумовлене контекстом);

– **соціальним станом:** *царикъ* (1650, СЛІСЛ, 535); *когда* мальчик, здѣлав для игрушки воловий ярем, налагаєт оной щенкам или *котикам* (70 рр. XVIII, Сков. 1, 434);

– **професією чи родом занять:** *овчарикъ* Гаврилов мѣль з нами пойти (1670, АПГУ 1, 196); *юсь юж і я, студентик* маленький, до науки пильненький (І пол. XVIII, ДУГС, 203); *похожали* всі *фертики* і *паничі* (Котл., 103); *фертик* ‘франт, джигун, жевжик’ *зневажл.* (СУМ, X, 579). Характерно, що в діалектному мовленні іменники на позначення людей за різними ознаками набагато частіше, ніж в літературній мові, мають суфікс **-ик** [Німчук 1962, 38]: *гостик* (Гр. I, 318), *господарик* (Гр. I, 317), *таздик* (Гр. I, 345), *дідик* (Гр. I, 389); *діверик* ‘чоловік сестри’, *зяттик*, *кумик*, *сватик*, *сватачик*, *гудачик* (із власних записів авторки);

– **частин тіла людини:** *безпечно усик* закрутив (Котл., 232). До цієї лексико-семантичної структури належить і засвідчена у складі антропоніма лексема *зубикъ*: *Тимко Зѣбикъ* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 201);

– **міфічних або казкових істот:** аж *бачся, анголик* з рогами до мене *прибрався* (1736, УІ, 103) (тут ‘диявол’); і *ангелики* ними *забавляють* (сер. XVII, ДУГС, 288); *кто* *єсть*

мати сих блядивих и прозорливих *бѣсиков* гордость (Сков. 2, 112); *маленькими бѣсиками* (1773, Сков. 1, 360), *малий Телешик* (Котл., 162); *анголикъ* (1897, МСПКУМ 1, 32);

– *абстрактних предметів або понять*: *маленькій дарик* (1772, Сков. 1, 307).

У сучасній українській мові суфікс **-ик** при творенні демінутивів від основ, мотивованих назвами людини за спорідненістю, свояцтвом, родом занять, віковою чи статевою належністю, міфічних істот, є домінуючим в іменниках чоловічого роду: *вівчарик* (СУМ I, 551), *зятик* (СУМ III, 744), *легіник* (СУМ IV, 461), *матросик* (СУМ IV, 653), *школярик* (СУМ XI, 481) та ін. У діалектному мовленні такі похідні зустрічаються ще частіше, ніж в літературній мові [Німчук 1962, 38], напр.: *гостик* (Гр. I, 318), *господарик* (Гр. I, 317), *таздик* (Гр. I, 345), *дедик* (Гр. I, 374) ‘батько’, а також лексеми *діверик* ‘чоловік сестри’, *кумик*, *сватик*, *сватачик* ‘той, хто сватає дівчину за парубка’ (західноукраїнські говірки) (із власних записів авторки), *братік* (2002, СУСГ, 31), (східнословобожанські говірки). Зіставлення дериватів цієї лексико-семантичної структури із суфіксами **-окъ** і **-икъ** показує, що останній активніший (особливо при творенні демінутивів і гіпокористиків від назв людей за різними ознаками): із суфіксом **-окъ** в обстежених джерелах засвідчено близько 40 лексем, а з суфіксом **-ик** – понад 60;

– *тварин*: и оутолстѣт *коник* (1596, КК, 151); *коникъ* и *воликъ* и яловица подобалася (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 230); бысте тому дикому *коникови*, въ полю не давали виркгати (1620, УП, 171); *воробликъ*: птичищъ (1627, ЛСПП, 103); порося, *веприкъ* (1642, СЛЛЛ, 322); *козликъ* (1642, СЛЛЛ,

218); *пся*, *песикъ*, *псищъ* (1642, СлЛЛ, 115); а до того все домівство, *коники* і *воли* (сер. XVII, ДУГС, 386); *самчикъ* (сер. XVII, Остап, 70); нехай ваші *волики*, *козки*, *козенятка*, і *ввесь* *статочок* *здоров* і *егнятка* (1674, УІ, 88); *мой псику* (кін. XVII, ОВЧ, 279); *коника* *вивела*, *сѣделце* *винесла* (поч. XVIII, КРС, 45); *лебедзік* *беленкій* (1736, УІ, 109); *Кукушка* *прилетіла* *к чорному Дроздику* (1774, Сков. 1, 120); *кукушка* і *косик* (1774, Сков. 1, 20) (*кос* ‘чорний дрозд’); *когда* *мальчик*, *здѣлав* *для* *игрушки* *воловій* *ярем*, *налагаєт* *оной* *щенкам* *или* *котикам* (70 рр. XVIII, Сков. 1, 434); *волики* *стиха* *поганяє* (1786, ДУГС, 249); *песика* *бьют*, а *левик* *боїтєся* (1787, Сков. 2, 125); *ось* *тхориков* *немного* (XVIII, УІ, 188); *хоть* *зайчиком*, *хоть* *вовком* *стань* (Котл., 231); *од* *злого* *кїбчика* *костей* (Котл., 175). У сучасній українській мові деривати, утворені від назв тварин, поширені так само, як і деривати від назв людини: *ведмедик* (СУМ I, 325), *карасик* (СУМ IV, 101), *козлик* (СУМ IV, 213), *сомик* (СУМ IX, 454), *слоник* (СУМ IX, 375) та ін.; див. також деривати *коник* ‘лоша’ (2002, СУСГ, 101); *трусик* (зменшено-пестливе від *трусъ* ‘кріль’) (2005, МСПГ, 196); *йоришк* (зм.-пестл. до *йори* ‘риба’) (2006, МССУГ, 40); *дятлик* (зм. до *дятіль* ‘дятел’) (2011, МДСЦС, 97) та ін. Отже, із суфіксом **-ик** у сучасній українській мові функціонує понад 100 лексичних одиниць – демінутивних або емоційних утворень від назв істот. Це приблизно половина всіх досліджуваних іменників із суфіксом **-ик**;

– **частин тіла тварини**: *гишпанка*, з *хвостикомъ* *желѣзнимъ* (1751, ДНРМ, 322); *но* *главного* *нашого* *дѣла* *один* *точію* *хвостик* (1774, Сков. 1, 120). У сучасній українській мові деривати, утворені від назв частин тіла тварин, також

досить поширені: *зьобик* (зм. до *зьоб* ‘воло, зоб’) (2011, МДСЦС, 150);

– *частин рослин*: Олимп, мов *листик*, затрусивсь (Котл., 188). Крім цього досить пізнього утворення, виявленого у мові творів І. П. Котляревського, у досліджуваних текстах такі деривати практично відсутні. У наш час ця група дериватів також нечисленна: *стеблик* (СУМ IX, 678);

– *частин поселень*: *дворикъ маленькій* (1747, ДНРМ, 316);

– *споруд, зокрема будівель*: у томъ же дворѣ *домикувъ* три *малыхъ* (1590, АЮЗР I/VI, 207); в храмѣ Симеона Столника в *склепику* поховали (II пол. XVII, ДАФ, 178); на станки до гармат й на *фортикъ* (1737, КТМП, 374); нехитрий *домик*, оставлений богатим отцом (1773, Сков. 1, 398); *видиш ли убогій домик* (1787, Сков. 2, 127). У сучасній українській мові ці лексеми зберігаються. Крім них, функціонує ще декілька подібних слів із суфіксом *-ик*: *салоник* (СУМ IX, 20), *театрик* (СУМ X, 56);

– *частин споруд, зокрема будівель*: *каптелликъ* ‘мала капітель’ верхня частина колони’: на *каптєдлики* *члонковыи* (1599, СУМ XVI–I пол. XVII 14, 45) (пор.: дали грш ві\<...> *каптєдлєвъ* (1592, СУМ XVI–I пол. XVII 14, 45), *алкирѣкъ* (зм. до *алкѣръ* ‘балкон’) (1699, МСПКУМ 1, 31). У сучасній українській мові ці лексеми зберігаються. Крім них, функціонує ще декілька подібних слів із суфіксом *-ик*: *димарик* (2006, МССУГ, 28) та ін.;

– *тканих виробів*: *завесикъ* *китаичаныи* (1583, АЖМУ, 53) (*завесь* ‘килим’); *коцикъ* бѣлий безыньный (1673, АПГУ 3, 22) (*коц* ‘стрижений килим’);

– **одягу**: *чехликъ* два *кущнѣ* поволоки (1576, АО, 55); *кафтаник*, коштоваль три золотых (1584, АЖМУ, 120); злупили <...> *кафтаник* (1584, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 65); *китликовъ* женьськихъ два (1588, АЮЗР I/I, 240) ('китель'); *плащикъ* (1598, Остап, 66); *кафтаник* баказыевыи (1605, ДНРМ, 39); *кабатик* (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 66) ('жіноча блузка, короткий верхній одяг для чоловіків і жінок'); *кабати́ковъ* так же <...> *заживаюу*, которые, ледво по локтѣ рѣки окриваюу (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 3) – поркилка сподницъ блаватных с кабатами (1649, АЮЗР 3/IV, 132); познали три плахтѣ, *китлик* (1691, КТМП, 73) 'китель'; сіромаха, в *чипчику* родився (1786, ДУГС, 247); в *халатику*, простоволоса (Котл., 157); *корабликъ* 'вид жіночого головного убору' (1864, МСПКУМ 1, 378). Нині суфікс **-ик** продовжує активно функціонувати в цій групі лексем: *брилик* (СУМ I, 236), *беретик* (СУМ I, 161), *халатик* (СУМ XI, 13); *кабатик* (зм.-пестл. до *кабат* 'верхній одяг') (2005, МСГГ, 74), *сведрик* (зм. до *сведер* 'светр') (2011, Турч., 289) тощо;

– **частин або елементів одягу**: в том застава – ношене пананское с *крыжиком* (1560 – 1561, ЛЗК, 416); *кгузикъ* (*кгузь* 'гудзик') (1565, МСПКУМ 1, 198); *кныбликъ* 'маленький гудзик': с *кныбликами* сребреными (1578, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 145) *кнебель* 'вид гудзика'; там само, 137); *кнафликъ* 'гудзичок' від *кнафель*: *пѣт* *кнафликов* (1579, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 138); жупан взяв зъ *кгузиками* (1582, АЖМУ, 44) (*гудз*, *гудзь* 'гудзик' (Гр. I, 352); ум. *гудзик* (Гр. I, 352): іде по улиці чоловічок, сам мерзенний, мідяні *гудзики*, на шапці бляшка з доброго семигривенного; жупан з *кнафликами* сребреными (1584, АЖМУ, 120) (*кнафель*

‘гудзик’); на тойже завесце *пукликовъ* сребренихъ 79 (1593, АЮЗР 1/І, 366) (*пукель* ‘вид гудзика’); петлицъ две великихъ зъ кгузами перловими <...> *кгузиков* золотыхъ полтора тузина изъ *рубинками* (1622, АЮЗР 1/VI, 429); кубочокъ бѣлий безъ одного *кгузика* (1704, РИСП, 112); *кгузиковъ* *малых* (1720, ДНRM, 118);

– **прикрас**: *обручикъ*, *перстенъ* (1642, СлЛЛ, 84); прийми два *пекторалики*, нѣби двѣ лептѣ (1690, Величк., 59) (‘пектораль’); *пектораликовъ* три (1704, РИСП, 113); *обручикъ* золотій у два червонихъ (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 91); видѣль въ убранні нѣякієсь перстенки и *ретьязик* такій, що крузь руки пливет (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 92) (*ретьязъ* ‘ланцюг’); намист двѣ, а по сколко *шнуриковъ*, не знаєть (1756, МСПКУМ 1, 348);

– **аксесуарів, зокрема сакральних**: *хрещикъ*, *хрестоук* (1642, СлЛЛ, 121); *крижиков* сребренихъ два (1663, АБМУ, 66); *крестиковъ* *малых* (1663, АБМУ, 66); *крижъ* ‘хрест’); крутий *узлик* з шиї розв’язали (1791, ДУГС, 241);

– **приладів**: *лихтарик* мосяжовий двойчастый на шрубѣ (1583, АЮЗР 1/VI, 502);

– **пристроїв**: равняло мѣрное, *жезликъ* (1642, СлЛЛ, 220); *дзигарикъ* ‘годинник’ (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 378);

– **пристосувань**: *гвоздикъ* (1642, СлЛЛ, 126);

– **меблів**: *столикъ* столярській (1593, АЮЗР 1/І, 369); *столикъ* (1642, СлЛЛ, 61); *столик* *малій* (кін. 50 XVIII, Сков. 1, 96). Нині суфікс **-ик** продовжує функціонувати в цій групі демінутивів: *матрацик* (СУМ IV, 652), *столик* (СУМ IX, 726);

– **знарядь**: *ключики* от ларчика свороваль (під 1589, СИ, 362); *ключикы* три ѿт скринѣ скарбной (1591, СУМ XVI – I

пол. XVII 14, 128); щипцы: *Клѣщики* (1627, ЛСПП, 159); *forpicula*, ножички, *клѣщики* (1642, СЛЛЛ, 201); *свердликъ* (1642, СЛЛЛ, 395); *свердликъ* кровопустов, *сертикъ* (1642, СЛЛЛ, 194); *ключикъ* (1650, СЛЛСЛ, 458); ноженка зь *ножикомъ* позлоцѣстіе оправніе въ камушки (1704, РИСП, 113); а в кого ж *ключикъ* (1717, ДНРМ, 91);

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** ключики от *ларчика* свороваль (під 1589, СИ, 362); *кошикъ* (1642, СЛЛЛ, 364); рогатинка єсть выхилка да в *кошелику* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 244); *кошикъ* одинъ (1756, МСПКУМ 1, 340);

– **продуктів харчування:** *борщикъ* (XVI, МСПКУМ, 128), и *борщика* зварили (1619, УІ, 47); *киселикъ*: Федеви *киселикови* (1633, АЮЗР 3/IV, 261) (назву страви відновлено з антропоніма); *колачикъ* въ устѣхъ *исѣтаемый* (1642, СЛЛЛ, 173); *книшикъ* ‘невеликий книш’ засвідчено в антропонімі: Грицови *Кнышикови* (1649, АЮЗР 3/IV, 203); синку, іще *борщику* ізварю (I пол. XVIII, ДУГС, 193); *хлѣбик* треугольный (1772, Сков. 1, 305); там *хлѣбец* во устахъ змінних, а у нас *треугольник* в *хлѣбикѣ* (1772, Сков. 1, 305); з *кулешиком* лемішку їли (Котл., 166). У наш час, крім цих зменшених утворень, функціонують ще: *книшик* (СУМ IV, 198), *коржик* (СУМ IV, 289), *кренделик* (СУМ IV, 335), *сухарик* (СУМ IX, 864), *тортик* (СУМ X, 209) і деякі ін.; *коржик* ‘малий і тонкий кукурудзяний хліб’ (МСГГ, 83); *канахветик* (зм. до *канахвет* ‘цукерка’) (2011, МДСС, 162);

– **посуду:** вси дають сторожѣ на годъ з долѣ кожъдого <...> по пяти плитокъ соли по *ковишкѣ* крѣпѣ (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 158); *ковишкъ* сребренный (1554, СУМ XVI – I

пол. XVII 14, 158); *ковшиць* сребреный (1570, АЮЗР 1/І, 23); масла *цебриковъ* сорокъ (1584, АЮЗР 1/VI, 144); коли риби достанем, в тоім *горицику* зварем (1619, УІ, 35); *кошиць* (до 1656 – 1771, МСПКУМ 1, 381); *кухликъ* (1656 – 1771, МСПКУМ 1, 394); украл *горицик* меду (1667, АПГУ 1, 90); на печі у *горицику* винайшли часть нѣякую згиблих грошей (1701, КТМП, 183); *ковшиковъ* три (1704, РИСП, 112); *корчиковъ* два срѣбнихъ (1704, РИСП, 112, корець ‘ківш’); вѣ *горициць* и вѣ миску уклавъ (1719, ДНРМ, 105); *ковшиць* сребреный (1750, АЮЗР 1/І, 29); *блятик* (XVIII, ІСУЯ І / І, 106) (*блят* ‘плоский подовжений полумисок’); *гличик* (XVIII, ІСУЯ І / І, 527); *корчикъ* (1864, МСПКУМ 1, 379); і брагу *кухликом* тягли (Котл., 44). Зараз ця група слів малочисельна: *горицик* (СУМ ІІ, 139), *дзбаник* (СУМ ІІ, 264), *ківшиць* (СУМ ІV, 158), *кухлик* (СУМ ІV, 420), *кітлик* (< *котел*) (СУМ ІV, 171), *цебрик* (СУМ ХІ, 191); *шафлик* (зм. до *шафель* ‘цебер’) (2011, Турч., 342) та ін.;

– **зброї**: мечь, ножь, *мечикъ* (1642, СЛЛІ, 209); вихвативши *кордикъ*, сталь его плазоват (1728, ДНРМ, 190) (*кордъ* ‘вид сталі’); кинулся колот *кордикомъ* і проколовъ ему руку (1732, ДНРМ, 247); *кордикъ*, пѣстолетовъ пара (1756, ДНРМ, 348); *ножикъ* складной (1765, ДНРМ, 351). У новоукраїнській мові ця група слів збільшилася: *мечик* (СУМ ІV, 698), *мушкетик* (СУМ ІV, 834), *ножик* (СУМ V, 440), *пістолетик* (СУМ VI, 545);

– **іграшок**: як же шпурне мною, як *мячиком*, на пул (1736, УІ, 103). Ці лексеми засвідчені в новоукраїнській мові: *м’ячик* (СУМ ІV, 840), *мнячик* (зм. від *мняч* ‘м’яч’) (2011, МДСЦС, 234) та ін.;

– **транспортних засобів**: *лихтаник* (малий *ліхтер* ‘баржа’): жита свого купного в *лихтанику* *о*днoмь бoчoк (1583, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 67); но так *кораблик* свой парусит (1790, Сков. 2, 212); як стрілки *човники* неслися (Котл., 59). У наш час із вказаної лексико-семантичної групи вживаються іменники *велосипедик* (СУМ I, 323), *возик* (СУМ I, 724), *парашутик* (СУМ VI, 67), *паровозик* (СУМ VI, 73), *пароплавик* (СУМ VI, 74) та ін.;

– **одиниць міри**: *шарик*, *величиною хоть как зерно горчичное* (1773, Сков. 1, 399); *маленький мір* или *мірик* (1776, Сков. 2, 17);

– **грошових одиниць**: емоційні утворення: с *кошиком* да з *грошиком* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 245); *чинок* или *грунтик*, или *империалик* (1787, Сков. 2, 110) (*имперіаль* ‘старовинна російська золота монета в 10 карбованців’); та знов смутний – *грошиків* позбувся (XVIII, ДУГС, 278); У сучасній українській мові їх також небагато: *грошик* (СУМ II, 177), *дукатик* (СУМ II, 433), *рублик* (СУМ VIII, 894) та ін. Умовно до неї віднесемо декілька іменників, які позначають одиниці мір або об’єму: *пудик* (СУМ VIII, 335), *фунтик* (СУМ X, 653);

– **предметів, пов’язаних із нематеріальною культурою**: слугамь моимь, водлугь *рейстрику*, рукою моею написаного (1577, АЮЗР 1/І, 93) (пор.: *якомь на реестре* моемь написаль (Там само)); *ареронь члоночок*, *составик*, часть *грамматіки* (1627, ЛСПШ, 179); *если над кождым вѣршикомь* так ся много забавит (1691, Величк., 71); *яко неумѣтныи писма крижикем* подписоуеся (1691, АО, 198). Подібні утворення рідко трапляються і в наш час: *віришк* (СУМ I, 682), *букварик* (СУМ

I, 252), *квадратик* (СУМ IV, 127), *кубик* (СУМ IV, 381), *кутик* (СУМ IV, 413), *пунктик* (СУМ VIII, 339), *сюжетик* (зневажл.) (СУМ IX, 907), *томик* (СУМ X, 182); *ромбик* (СУМ VIII, 870); *вершик* (дит. ‘віршик’) (2016, ТСДГГ, 23).

Отже, у сучасній українській мові засвідчено близько 300 дериватів із суфіксом **-ик**, тоді як у давньокиївських пам’ятках із цим формантом було зафіксовано поодинокі демінутиви. Із них близько половини складають похідні від назв істот, при утворенні демінутивів від яких суфікс **-ик** у наш час активніший, ніж суфікс **-ок**. Це можна пояснити, очевидно, тим, що суфікс **-ик** емоційно забарвлений більше, ніж суфікс **-ок**. Про це свідчить те, що багато похідних із суфіксом **-ик** в «Словнику української мови» визначено як зменшено-пестливі чи пестливі. Зменшені утворення із суфіксом **-ик** зустрічаються рідше, ніж пестливі, із суфіксом **-ок** вони переважають. При називанні людей і тварин суфікс **-ик** вживається частіше, щоб надати словам не стільки зменшеного значення, скільки пестливого відтінку.

Суфікс **-ичокъ**

Цей формант утворено для посилення пестливості приєднанням суфікса **-окъ** до демінутивів із суфіксом **-ик**. У досліджуваних джерелах його засвідчено у зменшено-пестливих дериватах, утворених від назв:

– *тварин*: *дятличок* (зм.-пестл. до *дятел*) (2011, МДСЦС, 98);

– *частин тіла тварини*: *зьобичок* (зм.-пестл. до *зьобик*) (2011, МДСЦС, 150).

У сучасній українській мові цей формант засвідчено у зменшено-пестливих дериватах, похідних від назв:

- **частин або елементів одягу**: гудзичок (СУМ II, 189);
- **інструментів**: ножичок (СУМ V, 440);
- **транспортних засобів**: возичок (СУМ I, 724).

Суфікс **-чикъ**

Суфікс **-чикъ** вперше засвідчений у XV ст. У XVI – XVIII ст. він активніший.

Цей формант засвідчено у зменшено-пестливих дериватах, похідних від назв:

– **предметів природи**: Двѣдъ съ процы трема каменчиками побѣдилъ Голїаѳа (МІКС, 359);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: бо, братчику, вона хорошая (1736, УІ, 104);

– **родинними зв'язками**: щоб і одинчика убили (Котл., 179);

– **статтю й віком**: толко мене одного и съ хлопчикомъ заледво пустилъ (1591, АЮЗР I/I, 288); зъ хлопчикомъ малымъ (1592, АЮЗР I/I, 322); а хлопчик тот зостался (1667, АПГУ 1, 87);

– **національністю чи походженням**: англійчикъ, анкглійчикъ ‘англієць’: Был посель анкглійчикъ из жоною (1500 – 1633, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 105); антелчикъ, анкгелчикъ, анъкгелчикъ ‘те саме, що англійчикъ’: не нѣмецъ, не москвитицъ <...> ани анкелдчикъ показовал, одно литовские княжата (1582, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 105); анкелдчик купец и мещанин лвовский (1583, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 105); бахуръчикъ ‘єврейський молодик’, ‘хлопчак’; діал. бахурчик: жидове бахуръчики (1590, АЮЗР I/I, 266)

(пор. *бахурь*, *бахорь* ‘дитина’, ‘єврейська дитина’ (діал. *бахур*)). Таке тлумачення подано в СУМ XVI – I пол. XVII 2, 27); тогды дей невѣрные *бахурьчики* каменемъ метали (1590, 1/I, 226) (*бахурь* ‘розпусник’, зневажл.); *аөенчіки* (те саме, що аөинани): звикли *аөенчіки* были чинити, абы дѣтокъ своихъ <...> до цноты и до оучтивости заправили (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 151); *арабчикъ* – те саме, що арабъ: *арабчикъ* чорный выходиѡ ѡд васъ Рѡсиномъ бѣлымъ (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 120); *арафінчикъ* ‘представник давньої азійської народності’: старецъ *арафінчикъ* (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 121);

– *родом діяльності*: панъ Пуховский с *горчарчикомъ*, которій у гончара за товарища мешкаеть (1579, АЮЗР 1/VI, 65); в ложьку поясъ и шапку тогожь *балверчика* найшли (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 8/III, 474) (*балверь*, *балберь* ‘перукар’); Станиславъ <...> *балверчикъ* (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 8/III, 475); упросивши з собою *ковалчика* <...> Павла (1597, АЮЗР 1/VI, 200); владика сам стрыг, а потомъ *балверчиківъ* стричи казал (1601, АЮЗР 1/VI, 312); и *балверчикови* потомъ казалъ голити (1603, АЮЗР 1/VI, 339); што бым я мѣл чинити нендзный человѣкъ, простак, *гарбарчик*, калугер убогий межи монархами свѣта (1646, ДАФ, 137); *коновалчикъ* ‘помічник коновала’; Грыцови *Коновалчикови* (1650, АЮЗР 3/IV, 418); посылаем *есаулчиков* нашихъ (1697, АБМУ, 106); *господарчикъ*

(XVII, ІСУЯ I / I, 586); *докторчикъ* (XVII, ІСУЯ I / II, 767); *Hetmanczyki neboze* (XVIII, ІСУЯ I / I, 521);

– **фізіологічним станом**: *засранчик* (зм.-пестл. від *засранець*) (2011, МДСЦС, 128);

– **фізичними властивостями**: *безпальчикъ*: У Степана *Безпальчика* (1618, АЮЗР 3/1, 217); *вухнальчик* (зм.-пестл. до *вухналь* ‘дуже худий чоловік’) (2011, МДСЦС, 65);

– **психічними властивостями**: *кананейчикъ* ‘ревнитель’: Кананит: *Кананейчикъ*, *жарливыи*, *аб* *завистный* (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 35);

– **тварин**: *козелчикъ*: *пошлю тобѣ козелчика* з чередь (сер. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 166); *батечку*, *голубчику*, *зѣмочку мой любій* (1747, УІ, 168); *бугайчик* (1757, ІСУЯ I / I, 147); *попили*, *голубчику*, *тії оковитки* (1789, ДУГС, 388) (дві останні відновлено зі звертання до осіб); *воробчикъ*: *птичищъ* (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 103);

– **пристосувань**: *миско капканъчикъ* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 43); *василъ Капъканъчикъ* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 155) (відновлено із прізвищевих назв);

– **споруд**: *винбаръчик* (зм. від *винбарь*, *вимбарь* ‘амбар для качанів кукурудзи’) (2011, МДСЦС, 54);

– **тканих виробів**: *рейстръ*: *скатерт*, *килимчик*, *клубков шист* (АПГУ 1, 132); *коберчикъ* ‘килимок’: *купилемъ коберчикъ малый* (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 236);

– **посуду**: *перепойчикъ* (зм. від *перепоець* ‘бокал’, ‘кубок’) (1509, МСПКУМ 2, 98); *куминчик* ‘невеликий глечик’ (2002, СУСГ, 114);

– **одиниць міри**: *фалатчик* (зм.-пестл. від *фалат* ‘шматочок’) (2011, Турч., 322).

У наш час продуктивність форманта **-чик** дуже висока: *вагончик* (СУМ I, 276), *рукавчик* (СУМ VIII, 905), *султанчик* (СУМ IX, 833) та ін. Суфікс **-ик** частіше виступає у складі дериватів, похідних від назв істот, а суфікс **-чик** – у дериватах від назв предметів. Суфікс **-чик** має менший ступінь емоційності, ніж суфікс **-ик**. Пор.: *братчик* – *братик*, *господарчик* – *господарик*, *докторчик* – *докторик* і под. У СУМ більшу кількість утворень із суфіксом **-чик** визначено як зменшені, меншу – як зменшено-пестливі.

Суфікс **-чичокъ**

Цей суфікс утворений поєднанням формантів **-чикъ** і **-окъ**. Суфікс **-чичок** засвідчено у зменшено-пестливих дериватах, утворених від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *фізіологічним станом*: *засранчичок* (зм.-пестл. до *засранець*) (2011, МДСЦС, 128). Очевидно, утворено від *засранчик*.

Суфікс **-усик**

Суфікс **-усик** в обстежених текстах XVI – XVIII ст. не засвідчений. У сучасній українській літературній мові функціонує в пестливих утвореннях від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: *татусик* (СУМ XI, 481).

Суфікс -ко

Суфікс **-ко** в XVI – XVIII ст., на відміну від попередньої епохи, частіше засвідчено в апелятивній лексиці. Із цим формантом виявлено демінутиви, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: *дядько* (1564, МСПКУМ 1, 24); суму *одложити стрыкови* своєму (1574, АО, 51); *од стрыка* свого небощика (1592, АО, 85); сидора *калят стрыка* их (1600, АО, 93); *спадку по стрыкоу* своїм (1625, АО, 166); *василеви андрєви стрыкоум* своїм (1626, АО, 169); *дѣдъ, старецъ, умалителнѣ же, дядько* (1627, ЛСПП, 34); *жди татку* до *лятку* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 224); *татку*, не *журися* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 50); *чи не вгадаєш, дядьку*, *яке буде* (1736, УІ, 101). Пор. діалектне: *кобы нянько* й *мамка здорова* (ГУМ, 293); *няньо* ‘батько’. У сучасній українській мові із цим суфіксом засвідчено лексеми *стрийко* (СУМ IX, 769), *нянько* (СУМ V, 459). Іменник *нянько* (< *няньо* ‘тато’ в південно-західних говірках зберігає пестливе значення, але в СУМ така ремарка відсутня, хоча тут же паралельно подається й іменник *няньо* ‘тато’ (Там само);

– *своцтвом*: *возми лиш си, сватко*, в *свої руки* (1747, УІ, 101). У сучасній українській мові з формантом **-ко** функціонує декілька дериватів від назв термінів спорідненості: *сватко* (СУМ IX, 67), *свекорко* (СУМ IX, 67).

У досліджуваних джерелах демінутиви з суфіксом **-ко** інших лексико-семантичних одиницях не виявлені. У сучасній українській мові функціонує також пестлива назва птаха з суфіксом **-ко** – *соловейко* (СУМ IX, 445) та дерева – *яворко* (СУМ XI, 622).

Суфікс -онько / -енько

Суфікс **-онько / -енько (-ойко / -ейко, -енко)** – складний формант. Співвідноситься з суфіксом **-онька / -енька** жіночого роду. Приєднується до основ на твердий приголосний. Після основ, які закінчуються на м'який приголосний і задньоязикові **г, к, х**, виступає варіант **-енько**. Перші пестливі деривати з цим формантом фіксуються в досліджуваних джерелах з початку XVII ст. Суфікс **-онько / -енько** засвідчений у зменшено-пестливих дериватах від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю*: *батенько, батунько* (пестл.): *pe żury mily batenki* (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 26); *od naszohu batunka vtekla* (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 26); уважаймо ж *дидоньку* (1719, ІСУЯ I / II, 714); *прибігла до свого дідонька* (кін. XVII, ДУГС, 409); *приїхав батенько* (кін. XVII, ДУГС, 407); *синонько* (СУМ IX, 186); *татонько* (СУМ X, 43);

– *своєюцтвом*: *ой, братонькове, слухайте* (1619, УІ, 43) (своєюцтво за спільним родом діяльності); *чи не зятенько іде* (кін. XVII, ДУГС, 410); *приготувався зятенько для своєї тещеньки на честь, на бенкет* (кін. XVII, ДУГС, 406); *ой, братонькове не давайте забивати, мене, голубойки* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 75); *женишенько* (СУМ II, 519), *сватонько* (СУМ IX, 67), *свекронько*

(СУМ IX, 67), *тестонько*, *тестенько* (СУМ X, 102) та ін.;

– **соціальною належністю**: а где *козаченьки* перебувають, где *гречных паненьк* не видають (поч. XVII, КРС, 42); почни ж сам, *паниченьку* (1647, УІ, 88); До цієї лексико-семантичної структури належать також пестливі похідні з діалектним варіантом розглядуваного форманта – суфіксом **-ойко / -ейко**, у якому **-й** походить із м'якого **-н'**: *помагай бог*, *панойку* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 56); *козачейко* (*козаченько*): Ноу, *Kozaczeyki*, *panesz moy* (1625, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 165); славнішии *козачейки* (поч. XVIII, КРС, 38);

– **родом занять, професією**: волю я *дяченька* поцілувати (1718, ДУГС, 389); як не схоче попадя *попонька* любити (XVIII, ДУГС, 389); *візниченько* (СУМ I, 669), *старостонько* (СУМ IX, 663);

– **супільними зв'язками**: єсть у мене *вороженки*, будуть обмовляти (поч. XVII, КРС, 44); через зліе *ворожейки* розмовляти трудно (поч. XVIII, КРС, 48);

– **локативною суміжністю**: бог заплатит, *сусьдойку* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 63); *сусідонько* (СУМ IX, 857);

– **тварин**: ой, братонькове, не давайте забивати, мене, *голубойки* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 75) (відновлено з пестливої форми звертання до людей). У сучасній українській мові засвідчено в аналогічних звертаннях до людей (*голубонько* (СУМ II, 119), *соколонько* (СУМ IX, 440)) або тварин: *вовченько* (СУМ I, 712). Крім того, за допомогою

суфікса **-онько** / **-енько** утворюються персоніфіковані пестливі назви, поширені в фольклорно-поетичних творах: *вітронько* (СУМ I, 689), *місяченько* (СУМ IV, 754), *світлонько* (СУМ IX, 94).

Суфікс **-очко** / **-ечко**

Суфікси **-очко** / **-ечко** – фактично два варіанти одного форманта, співвідносяться із складними суфіксами жіночого роду **-очка** / **-ечка**.

Суфікс **-ечко** виник внаслідок нарошування суфікса **-ко** на основи пестливих слів із цим самим формантом. Його засвідчено в досліджуваних текстах із XVIII ст. у дериватах, похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *за спорідненістю: батечко: муй, батечку, платочок я-то уронила* (1747, УІ, 169).

У наш час суфікс **-ечко** непродуктивний: *вуєчко* (СУМ I, 782), *дядечко* (СУМ II, 450), *соловеєчко* (СУМ IX, 444), *чоловічечко* (СУМ XI, 350).

Суфікс **-иченько**

Суфікс **-иченько** (**-ичейко**) виник внаслідок нашарування складного суфікса другого ступеня **-енькь** на суфікс **-икь**. Його засвідчено в дериватах, похідних від назв:

– *тварин: кониченько: ступай, кониченку, з високої гори, знеси мене, кониченку, до любой розмови* (поч. XVIII, КРС, 45); а я сама с коничейка сѣделце изнесу (поч. XVIII, КРС, 45), де суфікс **-енько** приєднаний до пестливого деривата *коникь*.

Суфікс -юкь / -укь / -чукь

На існування в XVII – XVIII ст. і, можливо, раніше демінутивів із суфіксом -юкь / -укь / -чукь вказують засвідчені в досліджуваних джерелах відапелятивні антропоніми, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *професією, родом занять:* Васкови Ковалчукови (1650, АЮЗР 3/IV, 416);

– *сімейним станом:* Сиротюк (1751, ДНРМ, 234);

– *етнічною належністю:* Циганчук (1731, ДНРМ, 241);

– *тварин:* кабанчук (< кабан) (2011, МДСЦС, 155).

У сучасній українській мові засвідчено діалектні утворення *варышчук* (< *варош*) ‘містечко’, *плас’ц’ук* (< *пласт*) ‘маленька копиця сіна’ [Німчук 1962, 7].

Суфікс -уля

Із цим формантом в обстежених джерелах засвідчено деривати, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненостю:* дідуля (2011, МДСЦС, 86);

– *одиниць маси:* грамуля (зм. від *грама* ‘грам’) (2011, МДСЦС, 75).

Суфікс -ашь

Суфікс -ашь, який трапляється в обстежених джерелах попередньої епохи тільки в антропонімах, виявлено в демінутивних дериватах від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненостю:* здоров, *синашу*, ма дитятко (Котл., 111).

Суфікс -ашко

Суфікс **-ашко** утворений додаванням суфікса **-ко** до суфікса **-аш**. Цей суфікс виявлено в демінутивних дериватах від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*
  - *спорідненостю: синашко* (СУМ IX, 180).

Суфікс -усь

Суфікс **-усь** виступає з XVI ст. в окремих утвореннях зі значенням пестливості, похідних від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*
  - *спорідненостю: якъ сѧ маєт̑ мои дѣдусь* (XVI, Остап, 73); кгрунтем владѣль дѣдус мой (1678, ІСУЯ I / II, 854); Петро старий дѣдусь (1690, ІСУЯ I / II, 854); небожчикъ дѣдусь мой (1712, ІСУЯ I / II, 854). Тепер, крім лексеми *дідусь* (СУМ II, 300), в українській мові засвідчено номени *братусь* (СУМ I, 281), *дідусь* (СУМ II, 300) і *татусь* (СУМ X, 44). Із усіх слов'янських мов утворення із суфіксом **-усь** найпоширеніші в українській мові (Бевзенко 1960, 138).

Суфікс -унь

Суфікс **-унь** засвідчено в окремих дериватах зі значенням пестливості, похідних від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*
  - *спорідненостю: братунь* (СУМ I, 291), *дідунь* (СУМ II, 299), *татунь* (СУМ X, 43). Із усіх слов'янських мов подібні утворення найпоширеніші в українській мові (Бевзенко 1960, 138).

Суфікс **-цьо**

Суфікс **-цьо**, який виник на базі суфікса **-ець** < ***-ьсь** [Німчук 1962, 3], у сучасній українській мові засвідчено в окремих дериватах, що мають пестливий відтінок. Це, зокрема, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *своцтвом*: *кумцьо* (СУМ IV, 399).

Суфікс **-унцьо**

Суфікс **-унцьо**, який виник на базі суфікса **-унь**, засвідчено в окремих дериватах, що мають пестливий відтінок. Це, зокрема, похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненостю*: *татуцьо* (УРС V, 16) (пестливий відтінок посилює попередній суфікс **-унь** у твірній основі деривата).

Суфікс **-ина**

У досліджуваних текстах не виявлено іменників чоловічого роду із суфіксом **-ина**, хоча з давньокіївської доби цей формант присутній в утворених від іменників чоловічого роду іменниках жіночого роду, похідних від назв частин тіла людини чи тварини, споруд, зокрема будівель.

В іменниках чоловічого роду суфікс **-ина** в сучасній українській мові засвідчено в поодиноких назвах, похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *віком*: *хлопчина* (СУМ XI, 85) (розм. ‘те саме, що хлопець’). К. Г. Городенська вважає це утворення демінутивним [Городенська, 192].

Суфікс **-инка**

Суфікс **-инка** співвідноситься з демінутивним формантом жіночого роду **-инка**. У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. в дериватах серед іменників чоловічого роду не виявлений. У сучасній українській мові функціонує в зменшено-пестливих дериватах, похідних, зокрема, від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *віком: хлопчинка* (СУМ XI, 85).

Суфікс **-ечко**

Суфікс **-ечко** засвідчений у поодиноких утвореннях, похідних від власних назв, зокрема:

– *особових імен людей:* и хлопца моего *Васечка* з двора взяли (1560 – 1561, ЛЗК, 198).

Суфікс **-ушка**

Суфікс **-ушка** засвідчено в поодиноких дериватах, похідних від антропонімів, зокрема:

– *особових імен людей:* на има *Петрушка* (1560 – 1561, ЛЗК, 506).

Суфікс **-ушек**

Суфікс **-ушек** засвідчено в поодиноких дериватах, похідних від назв:

– *предметів природи: маленькой камушек* (1768, Сков. 1, 148).

Отже, при творенні іменників чоловічого роду з демінутивним і гіпокористичним значеннями найпродуктивнішим виявився суфікс **-окъ**.

5.2. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

Розвиток демінутивних суфіксів іменників жіночого роду багато в чому нагадує історію суфіксів іменників чоловічого роду. У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. виявлені похідні із суфіксами **-иця / -ица; -ка; -очка / -ечка; -иночка; -ичка; -онька / -енька; -иченька, -инонька; -чинонька; -уся; -усенька; -уня; -унька; -ухна; -уля; -улейка; -ася; -ина; -чина; -инка / -інка; -інка; -ушка; -ушечка; -ишка; -ця; -унця; -улька, -усіцька.**

Суфікс **-иця / -ица**

Суфікс **-иця / -ица** в обстежених джерелах засвідчений в багатьох лексичних групах, однак активність його невинно падає. Демінутиви, утворені за допомогою цього форманта, за невеликим винятком, засвідчені тільки в «Лексиконі латинському» (1642 р.) Є. Славинецького, у якому значною мірою відбиті не тільки українська, але й церковнослов'янська лексика і словотвір [Німчук 1973, 39]. У «Лексиконі» Є. Славинецького до великої кількості латинських демінутивів подано еквіваленти з формантом **-ица**, які часто траплялися в давніх слов'янських текстах. Багато зменшених утворень в «Лексиконі» Є. Славинецького мають явні церковнослов'янські фонетичні ознаки. У зв'язку з цим беззаперечно українськими демінутивами необхідно вважати перш за все деривати, зафіксовані також іншими давніми текстами. Таких дериватів небагато. Звичайно, не виключено, що й серед слів, які зафіксовані тільки в цій пам'ятці, є утворення з суфіксом **-иця / -ица**, що функціонували в живій

українській мові. Тому в нашому дослідженні до аналізу залучено весь матеріал із цього джерела.

У текстах XVI – XVIII ст. із суфіксом **-иця / -ица** засвідчено демінутиви, похідні від назв:

– **предметів природи**: а мѣсто меду зимьной *водицѣ* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 56). У наш час зберігаються пестливі утворення *водиця* (СУМ I, 718);

– **явищ природи**: У наш час зберігається пестливе утворення *росиця* (СУМ VIII, 882) та ін.;

– **астрономічних об'єктів**: *луниця* (1642, СлЛЛ, 258);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *землиця* (1582, Осташ, 69); *кѣды ємѣ ся тежѣ таѣ землиця* достала (1582, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 224); *далими домоѣ* и *землицю* (1599 – 1600, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 224); *wyrost z zemlicy* (1619, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 224); *играющеса по рѣчицам* (поч. XVIII, КРС, 74); *сія землиця* была часточка тоя земельки гдѣ истина на землѣ останній роздых имѣла (1787, Сков. 2, 124). Пор. іще церковнослов'янське *браздица* (1642, СлЛЛ, 388); *бразда* 'нива'. У наш час зберігається пестливе утворення *землиця* (СУМ III, 557); на *малой могилицѣ* (1703, КТМІ, 220);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненостю**: *матиця*, *матухна* (1642, СлЛЛ, 264); *сію ти малую книжицу дарую сестрице* (1673 – 1679, Величк., 153); *как, ты, сестрица, в лѣсах живешь?* (1769, Сков. 1, 112); *посмотри ж тепер сестрице моя* (1791, Сков. 2, 145). Пор. церковнослов'янську назву *дицица* (1642, СлЛЛ, 197) (< *дщерь*). У наш час

подібні іменники трапляються зрідка, напр.: *сестриця* (СУМ IX, 151) та ін.;

– **фізичними ознаками:** *карлиця* ‘ліліпутка’: *panium*, *карлиця* (1642, СУМ, XVI – I пол. XVII, 14, 54);

– **органів або частин тіла людини:** артерії: *пудсовая жила* або *жилиця* (1627, ЛСПІ, 180); *кожиця* (1642, СЛЛЛ, 304). У наш час подібні іменники мають поодинокі фіксації: *косиця* (СУМ IV, 305) (< *коса*), *ручиця* (СУМ VIII, 917);

– **груп людей:** то всяких *юрбиця* людей (Котл., 142);

– **тварин:** *жабица* (1642, СЛЛЛ, 344); *мишка*, *мишица* (1642, СЛЛЛ, 275) і церковнослов’янське утворення *кравица* (пор. *крава* ‘корова’ (1642, СЛЛЛ, 406));

– **органів або частин тіла тварини:** *воилоковъ с кожицами* <...> *семь* (1565, СУМ, XVI – I пол. XVII, 14, 162); *водница* (1642, СЛЛЛ, 250) (пор. *водна* ‘овеча, шерстяна тканина, шерсть’); третя *оцная кожица* (1642, СЛЛЛ, 313); *кожица* *серце окривающая* (1642, СЛЛЛ, 308);

– **рослин:** *травиця:* лігл на *травици* (1619, УІ, 41); а *травицю* под гузицю (поч. XVIII, КРС, 40). У сучасній українській мові засвідчено лексеми *вербиця* (СУМ I, 326), *морквиця* (СУМ IV, 803), *травиця* (СУМ X, 220) та ін.

– **хвороб:** *остица* *немош дѣтей* (1642, СЛЛЛ, 95);

– **тканих виробів:** *водница* (1642, СЛЛЛ, 250) (пор. *водна* ‘овеча, шерстяна тканина’). У південно-західних говірках у наш час зберігається демінутив *вовниця* [Німчук 1962, 137];

– **частин тканих виробів:** *понявиця* (1642, СЛЛЛ, 257);

– **одягу:** *жупица* *мухаяровая*, *лисми брушками подшита* (1570, АЮЗР I/І, 29) (< *жу́па* ‘жупан’ (ЕСУМ 2, 209); і взялъ с себя *срочицу* *крапивную* (XVII, КРС, 80). У південно-західних

говірках у наш час зберігається демінутив *сорочиця* [Німчук 1962, 137];

– **аксесуарів**: *вервицы, ужа, оковы* (1642, СлЛЛ, 103);

– **продуктів харчування**: *седмь хлѣбовъ и мало рыбиць* (1556 – 1561, ПЄ, 71); *кашиця* (1642, СлЛЛ, 338) (пор. *каша, снѣдь* (1642, СлЛЛ, 338)); *юшиця* (1642, СлЛЛ, 247). У наш час функціонує демінутив *квашиця* (СУМ IV, 133) (пестл. до *кваша* ‘страва з гречаного або житнього борошна з солодом, подібна до густого киселю’);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: *мѣшокъ, кожица* (1642, СлЛЛ, 200); *соплел я маленькую плетеницу, или корзинку* (1787, Сков. 2, 99);

– **посуду**: *лыжица: келих злотый с каменем дорогим и патиною из лыжицою* (1558, СУМ, XVI – I пол. XVII, 16, 120); *чашиця* (1642, СлЛЛ, 109). Зараз похідні цієї групи відсутні;

– **пристроїв**: *мрежица* (1642, СлЛЛ, 114) (пор. *мрежа, сѣть* (1642, СлЛЛ, 114));

– **транспортних засобів**: *ладийца* (1642, СлЛЛ, 252);

– **одиниць міри**: *дробніе частици* (1574, СИ, 347); продали *крунтьъ свои чвертицу морька* (1639, АВМК, 114); *лихвица* (1639, АВМК, 200); *частица* (1639, АВМК, 165); *частицы* разбитого зеркала (1780 – 1788, Сков. 2, 55); *частицю малу* (1786, ДУГС, 314);

– **грошових одиниць**: *сотницу рубликов с хвостиком потеряь в год на малчика* (1787, Сков. 2, 102);

– **предметів духовної культури**: а *онъ попросиль дощицоу и написаль рекучи* (1556 – 1561, ПЄ, 209 зв.); *книжица: кривда божия мовила тое в той книжицѣ* (1608 – 1609, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 143); *псалтырь: пѣсница*

(1627, ЛСПП, 241); Иоанну книжищу еже снѣсти даєт (1630 – 1683, Величк., 114); *главица*, главка (1642, СлЛЛ, 112); *памят книжица* (1642, СлЛЛ, 222); и въ книжициѣ его «Скрабница» названной (1720, ЛВ 2, 41); *главизна* и твердь *книжицы* (1787, Сков. 2, 100);

– **абстрактних понять**: *славица* (1642, СлЛЛ, 210) (пор. *слава* (1642, СлЛЛ, 210)).

Як бачимо, демінутиви з суфіксом **-иця / -ица** засвідчено переважно в джерелах, які досить широко представляють книжний церковнослов'янський елемент.

Отже, суфікс **-иця / -ица** з найпродуктивнішого засобу творення демінутивів у давньоруськоукраїнській мові перейшов до розряду малопродуктивних формантів, плавно поступившись місцем суфіксу **-ка**. У наш час він функціонує в невеликій кількості зменшених та емоційно забарвлених лексем. Явище втрати продуктивності континуантами праслов'янського суфікса **-іса** спостерігається в усіх слов'янських мовах, зокрема, й у староруській (Азарх, 48), старочеській (Нещименко, 238 – 239), старопольській (Warchoń, 179) мовах.

Суфікс **-ка**

Суфікс **-ка** в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. стає найпродуктивнішим формантом при творенні демінутивів від іменників жіночого роду.

Виявлена в обстежених пам'ятках велика група дериватів із суфіксом **-ка** утворена від назв:

– **астрономічних об'єктів**: *звѣздка* (1642, СлЛЛ, 95). У наш час у літературній мові цей іменник не вживається. Ек-

віваленти його – *зоря*, *зірка*, причому й варіант *зірка* є нейтральним, а пестливим від нього є дериват *зіронька* (СУМ III, 577), зменшено-пестливим – *зірочка* (СУМ III, 578);

– *частин натурогенного чи антропогенного рельєфу*: а зь долины на *гурку* (1552, АЮЗР I/IV, 59); землю зь лужками, озерцями, *нивокъ* две у поповой *стѣнки*, двѣ *нивки* подле лана (1606, АЮЗР I/VI, 321); вь вилахъ *нивка* ку Туриску (1606, АЮЗР I/VI, 326); *водка* (1642, СлЛЛ, 89) (< *вода*); *водка* злато зганяющая (1642, СлЛЛ, 122); *глинька* бѣлая (1642, СлЛЛ, 146); червленая *глинка* (1642, СлЛЛ, 122); *горка* (1642, СлЛЛ, 272) (< *гора*); *бляшка* (1642, СлЛЛ, 104); *скалка* (1650, СлЛСЛ, 506); до того хутора *нивка* за Рибцями (1668, АПГУ 2, 44); от кринички, *речка* пополамъ делить (1672, АПГУ 3, 5); *печерка*: нирище (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 141); на трох плоских *могилках* (1703, КТМП, 221); а пришедши до *рудки*, Святогор прозиваеомой (1703, КТМП, 220); что до *долинки* не доходячи мало (1728, ДНРМ, 204); двѣ *нивки* и сѣножати принял себѣ (1729, ДНРМ, 219); и сѣнокосными *лучками* (1747, КТМП, 583); *малья сторонки* (1781, Сков. 1, 276); в *маленькой земелькѣ* (1781, Сков. 1, 280); с той *рѣчки невелички* (поч. XVIII, КРС, 38); за жуком ползая, влѣзешь и сам в *глинку* (1787, Сков. 2, 108); ні гич, ні гариля *пилинки* (Котл., 107). Лексема *річка* зберігає демінутивність, однак, як і в лексемі *книжка*, помітна тенденція до дедемінутивації: и з *рѣками* и з *рѣчками* (1501, ГВКЛ, 34); вь *речку Есенець* (1552, АЮЗР I/IV, 59); при устьи *рѣчки* Березнички вь *рѣку* Сниводу (1558, ГВКЛ, 84); за *речку* Дубровицѣ (1560 – 1561, ЛЗК, 195); з *реками* и *речками*, на ставу и *речице* *Олешици* (1584, АЖМУ, 146); при устии *речки*

Олишанки, в тую то *реку* Стугну (1643, ДМВН, 220); оть *рѣчки* Бобрика вверхъ (1686, АЮЗР 1/VII, 523); где *Кримка річка* (XVII, ЛС, 167); другій станъ на *рѣццѣ* *Камяноццѣ* (1720, ЛВ 3, 483); остався при *речки* *Индулицѣ* (1745, ДНРМ, 307); на *рѣццѣ* Омелничку (1755, ДНРМ, 332). Як бачимо, лексема *рѣчка* частіше поєднується з демінутивною формою гідроніма: *Березничка*, *Бобрикъ*, *Индулка*, *Камяночка*, *Омелничок* та ін., а *рѣка* – з нейтральними назвами: *Снивода*, *Стугна* і под., тобто, у староукраїнській мові лексемою *рѣчка* часто позначали меншу за розміром водну артерія. Іменник *рѣчка* тут є демінутивом. Однак первинне значення зменшеності поступово втрачається, про що свідчать випадки, коли лексемою *рѣчка* позначено велику ріку: при *речки* Великого Индула (1745, ДНРМ, 307). У наш час іменником *річка* позначається будь-яка ріка, незалежно від розмірів, а демінутивними утвореннями від нього є *річенька* (СУМ VIII, 578), *річечка* (СУМ VIII, 578). У сучасній українській мові демінутивів цієї групи досить багато: *галявка* (СУМ II, 22), *дїбровка* (СУМ II, 296), *земелька* (СУМ III, 556), *калабанька* (зм. від *калабаня* ‘калюжа’) (2011, МДСЦС, 160), *левадка* (СУМ IV, 458), *полонинка* (СУМ VII, 453; 2005, МСГГ, 148), *полянка* (СУМ VII, 108);

– **поселень**: *слободка*, названая Карбовка (1649, ДМВН, 183);

– **споруд, зокрема будівель**: *капличѣка*: где тепер *капличѣка* стоиѣ (1546, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 44); от *гребелки* <...> граница идѣш (1560 – 1561, ЛЗК, 373); на дворе *клетка*, погреб на погребѣ хѣжа з двема прихѣжки (1560 –

1561, ЛЗК, 413); *землянка* гѣдрская пани Яцкова Ябобкрыцкая (1560 – 1561, 155); *издебка* чорная, сенцы и коморка (1576, АЮЗР 1/І, 65); селеніє: *намѣт*, *кучька*, *мешканье* (1596, ЛЛЗСС, 79); мѣстце показали на збудованя *кельцики* (1600, СУМ XVI – І пол. XVII 14, 86); *халупка* (1621, МСПКУМ 2, 459); нырище: *ямка* (1627, ЛСПШ, 79); *каменичка*, *каменичъка* ‘мала кам’яниця’ *камяничка*: платити чыңшь ѿд *каменичъки* (1634, СУМ XVI – І пол. XVII 14, 28); зходами до *церковъки* альбо *капличъки* вшедши (1639, АЮЗР 1/VI, 752); *колибка* (1642, СлЛЛ, 113); *тепличъки* (1642, СлЛЛ, 397); *изъдебка* белая з кганочком (1649, АЮЗР 4/III, 242); яким мають гатити мешчане лотоки и *гатку* (1691, КТМП, 85); противъ *гребелки* (1697, КТМП, 468); садокъ зь огородомъ и *хаткою* мазкою (1699, КТМП, 491); *хатки* убогих: халуги, куши (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 166); нырище: съ пѣску домокъ, *ямка* (II пол. XVII, ЛТСМП, 187); и пнѣ в *хатцѣ* (1720, ДНРМ, 126); построили себѣ *хатку* на льду (1722, Сков. 1, 283); дождевой поток стащил их с *храминкою* в потоп (1722, Сков. 1, 283); и въ *ямку* погребѣную, где буль погъребѣ, закопала (1723, ЛТСМП, 157); в шинковой *коморцѣ* с горѣлкою засталь его (1726, ЛТСМП, 177); *коморка*: *колибка* (II пол. XVIII, ЛЛЗСС, 122); хата мазка на подвязѣ з мазкою *хижкою* (1751, ЛТСМП, 323); прийшов Кирик на *могилки ямку* зачинає (XVIII, ДУГС, 263); пошель в *слободку* полковника Кулябки (1779, ДНРМ, 357); на винограднои *горничкѣ* с балконцем (1791, Сков. 2, 159); святого Івана *капличка* (XVIII, ДУГС, 272). Пор. іще: празникъ *посѣтановеня коучокъ* (1556 – 1561, ПЄ, 371). У сучасній україн-

ській мові функціонують лексеми, які належать до цієї мікрогрупи: *банька* (СУМ I, 102), *коморька* (зм. від *коморя* ‘комора’) (2011, МДСЦС, 180), *кабичка* (зм. від *кабиця* ‘літня кухня’) (2011, МДСЦС, 157), *хыжка* (зм. від *хыжа*) (2011, Турч., 327), *стаєнка* (зм. від *стайня* ‘хлівець’) (2011, Турч., 301);

– **частин споруд, зокрема будівель**: *светлочка* – *лавъ три* (1590, АЮЗР I/VI, 206); над тою *светлочкою ковнатка малаа* (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 212); *коморка кухарскаж* (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 214); 8 *бронсе коморка* где *воротныи* мешькаєть (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 214); двѣ *свѣтлочки малыхъ* (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 615); на погребі хижа з двома *прихижки* (1560 – 1561, ЛЗК, 413); против того хлева *коморка зрубленая* (1571, АЮЗР 8/VI, 351); *издебка* чорная, сенцы и *коморка* (1576, АЮЗР I/I, 65); абы две *коморки* на схованье были (1577, АЮЗР I/I, 80); *стаєнку* на поповы и дяковы кони (1577, АЮЗР I/I, 81); *Лаврика* будника в *ыстебце* лежачого (1582, АЖМУ, 43); и *дырьку* до тоє коморы (1583, АЖМУ, 69); напротивку тоє *светлочки комурка*, въ той *комурки* ничого нить, а тотъ домок побить кгонтами (1590, АЮЗР I/VI, 206); а съ комори *комурка* потрібная (1590, АЮЗР I/VI, 206); домокъ малый, то єсть *светлочка* зъ сенми и *коморка* і на противко *комора рубленая* (1590, АЮЗР I/VI, 204); але на пѣску *легкомыслного оупору*, оутлыми *стѣнками* лѣпачи (1599, НТКО, 214); оцѣ нашѣ *Іоаннь* гды в *Келлійци* своєй пребываль (1600, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 86); *избѣ* с *комнаткою* подла школы (1616, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 212); колиба: *кучка* з форосту (1627, ЛСПП, 54); куца: *кучка*, *будка* (1627, ЛСПП, 254); теде тилько позволят

смоу собѣ в сѣнях *комоурькоу* збудовати (1630, АО, 174); *ямка*, *дирка*, *щилинка* (1642, СлЛЛ, 116); лягла спати в *комнатцѣ* (1720, ДНРМ, 126); та з переляку по *стѣнках* потулились (II пол. XVIII, ДУГС, 259). У сучасній українській мові функціонують лексеми, які належать до цієї мікрогрупи: *банька* (СУМ I, 102), *грубка* (СУМ II, 178), *галерейка* (СУМ II, 19), *квартирка* (СУМ IV, 130), *кімнатка* (СУМ IV, 162), *сходинка* (СУМ IX, 893);

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненостю*: з сином <...> і з *внучкою* своєю, *дочкою* небожчика (1560 – 1561, ЛЗК, 395); *внучки* ее (1590, АЮЗР I/VI, 204); *бабка*, *бабька*: лист *бабки* своєї <...> панєц *бабьце* (1599, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 5); Св. княгиня Ольга <...> *бабка* великого князя Володимира (1621, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 5); справа Матфеїа Хведька <...> и *матки* его (1639, АВМК, 111); *бабка* (1642, СлЛЛ, 83); *внучка* (1642, СлЛЛ, 279); *бабки* его милости (1649, АЮЗР 3/IV, 224); *мамка* ‘годувальниця’ (1653, МСПКУМ I, 418); *сукманка* не *мамка*, а ты *гиляи* не *выляи* пань пити хоче (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 245); у кого *ненка*, в того и *головка* гладєнка (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 250); а *бабка* наша поділила синам своїм (1703, КТМП, 219); въ схованю скриня моя, ест *бабко*, у Ющихи (1715, ДНРМ, 78); один день, *бабко* (1719, УІ, 94);

– *своцтвом*: 8 *жонки* его рана синая <...> 8 другої *жонки* рана в голові (1560 – 1561, ЛЗК, 171); шляхту и *свашки* и панни сь музикою (XVII, КОМ, 238);

– **соціальною чи становою належністю**: бо ви, *господиньки*, на нас не барзо ласкаві (І пол. XVIII, ДУГС, 197); *рабынка* (1642, СлЛЛ, 83);

– **емоційним сприйманням**: *бідняжка* – що була вдова (Котл., 107).

У сучасній українській мові маємо чимало зменшених і пестливих дериватів із суфіксом **-ка** цієї мікрогрупи: *бідолашка* (СУМ I, 178), *балеринка* (СУМ I, 96), *внучка* (СУМ I, 710), *газдинька* (діал. СУМ VI, 12), *господинька* (СУМ VI, 142), *дитинка* (СУМ VI, 288), *племінничка* (СУМ VI, 545), *цокотушка* (СУМ XI, 245). Див. також *мамка* (зм.-пестл.) (2002, СУСГ, 124), *калічка* (зм.-пестл. від *каліка*) (2016, ТСДГГ, 73) та ін.;

– **груп людей**: *малую громадку* (1720, ЛВ 1, 4);

– **органів чи частин тіла людини**: на нозе рана, ниже *костки* (1584, АЖМУ, 118); *головку* його поцѣлювавши, кь *ручкѣ* допустиль (1620 – 1621, ЗМТ, 175); *златоручка*: Николаю *Златорѣцѣ* (1625, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 250) (лексему *ручка* відновлено з прізвищевої назви); *жилицѣ*: *Маленкіи жилки*, албо артирії, тоєсть, стежки дѣха (1627, ЛСПП, 37); *маленкіи жилки* албо артирії (1627, ЛСПП, 37); *жилицѣ*: *маленкіи жилки* албо артирії (1627, ЛСПП, 37) (зазначимо, що у словнику П. Беринди іменник *голѣнка* засвідчено як дедемінутив: глезно: *голѣнь*, *голѣнка* (1627, ЛСПП, 25), а у словнику Є. Славинецького підкреслюється зменшувальне значення цього ж іменника: *голѣнка* (1642, СлЛЛ, 148) (пор. *голень* (1642, СлЛЛ, 148)); *ножка* (1642, СлЛЛ, 304); *оболонка* чревесь вѣнутрьныхъ (1642, СлЛЛ, 181) (пор. *оболонка* ‘шкіра’, ‘оболочка’ (Гр. III, 21)); *ручка*

(1642, СлЛЛ, 262) (пор. також церковнослов'янські утворення *брадка* (1642, СлЛЛ, 100); *десничка* (1642, СлЛЛ, 162)); *кишецька*: Петро *Кишецька* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 105); *б'їлоножка*: Данилови *Белонозце* (1649, АЮЗР 1/VI, 786); Данило *Б'їлоножка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 71) (лексему *ножка* відновлено з прізвищевої назви); *жилки малenkїи* артирки (XVII, ЛЛЗСС, 114); *в'їка* у ока – в'їжда, пов'їка (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 106); не все часом що на *ножки* ставъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 263); *жилка тонен'їка* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 247); аж пятно мое на *нужц'ї* на правуй (1716, КТМП, 238); бідная моя *головка* (1741, УІ, 143); да на *шиїку* під горло гречи наложивши (1786, ДУГС, 247); хто гляне, то лизне *зубки* (Котл., 104). У цій підгрупі лексики зустрічаються демінутиви з негативним відтінком у значенні: хочу одтяти *головку* лисую твою (Котл., 218); як *шкурка* на огні надувшись (Котл., 183). Негативного відтінку ці слова набувають тільки у відповідному контексті. У сучасній українській мові маємо чимало зменшених і пестливих дериватів із суфіксом **-ка** цієї мікрогрупи: *борідка* (СУМ I, 218), *брівка* (СУМ I, 237), *щічка* (СУМ XI, 593); *ножка* (2011, Турч., 201), *задничка* (зм. від *задниця*) (2011, МДСЦС, 113);

– **продуктів життєдіяльності організму людини**: *слезка* (1642, СлЛЛ, 248); *слинка*: лиш *слинку* з голоду ковтали (Котл., 69) (останній дериват є емоційно забарвленим). У цій мікрогрупі лексики зустрічаються слова з негативним відтінком у значенні: Латин пустив із рота *слинку* (Котл., 218); *слізки* пустила із очей (Котл., 67). Негативного відтінку ці слова набувають тільки в контексті;

– **сукупностей людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **соціальною чи становою належністю:** и остатокъ челядки (< челядь) (1611, АЮЗР 1/VI, 335); *громадка* (зм. від *громада*) (1621, МСПКУМ 1, 190); вносячи здоровья свое, тудежъ детокъ и челядьки своих з дому (1649, АЮЗР 4/III, 239);

– **релігійною належністю:** внутрь дому сегѡ бж̄гѡ найдуючойсѧ *громадце* (1620, КМС, II зв.);

– **конфесійною належністю:** внутрь дому сегѡ бж̄гѡ найдуючойсѧ *громадце* (1620, КМС, II зв.);

– **тварин:** *мушка* (1596, ЛЛЗСС, 79); *птичищъ: птичка* (1627, ЛСПП, 103); *юница: теличка* (1627, ЛСПП, 159); *бестійка, бестіка – тваринка:* и внѣтрній чл̄вкъ, ест̄ бестікою нѣакою (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 78); *Саламандра: Бестіика* вед̄ як̄ *яцорка* (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 78) (пор. *бестія, бестия* ‘тварина, звір, бестія’); *жабка* (1642, СЛЛЛ, 112); *змийка* (1642, СЛЛЛ, 83); *кобылька, кобылица* (1642, СЛЛЛ, 182); *козка* (1642, СЛЛЛ, 111); *осличка* (1642, СЛЛЛ, 93); *пчелка* (1642, СЛЛЛ, 86); *рибка* (1642, СЛЛЛ, 317); *свинка* (1642, СЛЛЛ, 385); *зозулька:* *Кузма Зозулка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 141); *Гринець зозудка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 141); *ласичка* (1650, СЛЛСЛ, 463); *лѣпшая синичка* в руках нѣжли журавл под небесами (1673 – 1696, Величк., 162); *куручка* (кін. XVII, ОВЧ, 286); *котка* лапку лизала (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 235); *играеть якъ котъ зъ мышкою* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 228); з дешевой *рыбки* и юха дешева (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 223); *понура* *свинка* *глубең* *корен* *копаетъ* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 241); *сину мой,*

Гаврилку <...> куплю *кобилку* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 51); *рыбка малая* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 228) чи барана, чи *овечку*, под повѣткою лупивъ (1711, ДНРМ, 53); на мостокъ оная *теличка* не пошла, назадъ с тою *теличкою* вернувся (1723, ДНРМ, 151); *птушка* (1727 – 1753, МСПКУМ 2, 256); чи не к *пчолкам* на сосну взадрався (1737, УІ, 124); всякая *птичка* своим носком жива (1787, Сков. 2, 123); что не дал ему бог вмѣстѣ быть и львом и постельною *собачкою* (1790, Сков. 2, 211); так пара *горличок* невинных летять (Котл., 175); з негативним забарвленням: Юнону як *сучку* в ретязку держав (Котл., 192). Сьогодні подібні похідні фіксуються дуже часто: *бджілка* (СУМ І, 117), *гадючка* (СУМ ІІ, 11), *зозулька* (СУМ ІІІ, 679), *комашка* (СУМ ІV, 241), *корівка* (СУМ ІV, 291), *тваринка* (СУМ Х, 45) та ін. У діалектному мовленні засвідчено деривати *ягничка* (зм.-пестл. від *ягниця*) (2005, МСГГ, 233), *індичечка* (зм.-пестл. від *індичка*) (2011, МДССЦС, 154), *бджілка* (зм.-пестл. від *бджола*) (2011, МДССЦС, 33), *бирька* (пестл. *овечка*) (2016, ТСДГГ, 14);

– **частин тіла тварини:** опозналемъ кобылу свою, бѣлая шерсть и на чолѣ *лисинка* (1665, АПГУ 1, 35); вола вбито в лѣску и *шкурку* зодрано (1671, АПГУ 2, 94); котка *лапку* лизала (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 235). Сьогодні подібні похідні фіксуються досить часто: *гривка* (СУМ ІІ, 166);

– **тваринної сировини:** а в *скорки* лосиноє две (шкурки) (1560 – 1561, ЛЗК, 473); *лосинка* (невелика вичинена шкурка лося): на $\bar{k}$ лосинѣ великихъ а малыхъ *лосинокъ* $\bar{g}$ і 1583, СУМ ХVІ – І пол. ХVІІ 16, 102); як *повстка* борода скошлася (Котл., 92);

– **сукупностей тварин**: *худубка* (зм. від *худоба*) (XVI ст., МСПКУМ 2, 467); *працею своєю худобки собѣ нажила* (1670, АБМУ, 82); *худобка моя не вся дойшла до рукъ* (1670, АПГУ 2, 113); о покраденю овець голѣнскихъ зъ *черюдки* (1720, ДНРМ, 116). Подібні деривати засвідчені й у сучасній українській мові: *зграйка* (СУМ III, 522);

– **рослин**: : а от могилы по *липки*, которыи *липки* на гори стоат (1527, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 42); имѣнье *Вишенки* (1545, АЮЗР 1/VI, 39); по границѣ звѣчистую *Яблонцѣ* (1560 – 1561, ЛЗК, 318) (пор. а от той яблони идет граница, 318); *губка* ‘трут’ (1562, МСПКУМ 1, 192) (пор. *губа* (1562, МСПКУМ 1, 192)); первыи законѣ на березе около *березки* (1570, АЮЗР 6/I, 83); *Березка* з сынми (1571, АЮЗР 8/VI, 356); у *Калинки* раѣ паѣт (1584, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 21); *калинка* ‘маленька калина’: *Калинка* шкодѣ себе шаѣуе на шесть копѣ грошей (1618, АЮЗР 3/1, 249)) (пор. *калина* Sa(m)bucus sylvestris Platanus aquatic (1650, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 21)); *губка* (1642, СлЛЛ, 105) ‘губка яворова’; *соснѣка малая* (1642, СлЛЛ, 151); Федор *Калинка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 21); *конопелка*: Стас *конопелка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 233); и к вальку, якѣ *яблунка* (1673, АПГУ 3, 6); на жежную *кропивку* морозѣ буваѣтъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 234); при сюи же синожати *лузки* и *березки* рубають (1720, ДНРМ, 122). У наш час лексеми цієї мікрогрупи дуже поширені: *баргамотка* (зм. від *баргамота* ‘сорт груші’) (2011, МДСЦС, 21), *берізка* (СУМ I, 161), *деревинка* (СУМ II, 245), *дернинка* (СУМ II, 252), *динька* (СУМ II, 280), *квасолька* (СУМ IV, 132) тощо;

– **частин рослин:** Бо якось тые ново перемѣйные *квѣтки* и май вмѣсто зеленое барвы все бѣлою намъ зверхѸ притрѣсають (1587, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 83); Провадили его теж невинній дѣточки, мечѸчи по дорозѸ *квитки* (XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 83); застали розмаитыми *кветками* и зелями окрито (1604, АЮЗР 8/III, 494); Плѣска: *лѸцинка* з которой жолѸд або орѣхъ выпадаєт (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 119); сучець – *галузка* (1627, ЛСПП, 125); *лѸторослька* ‘паросточок, пагінець’. ПрѸжіє: *ЛѸторосльки* зъ дерева, вершки древаньи, пуча, си єсть, оводіє дивніє (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 149); *луцинка* ‘шкаралупка’; якъ за *вѣтку* взявся (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 260); якъ *билицка* в чистомъ полю (поч. XVIII, КРС, 48); *колодку*, з лѣса пропадшую, в саду винашоль (1722, ДНRM, 127). У наш час лексеми цієї мікрогрупи досить поширені: *бадилицка* (СУМ I, 86), *галузка* (СУМ II, 21), *дернинка* (СУМ II, 252), *динька* (СУМ II, 280), *картоплинка* (СУМ IV, 112), *квасолька* (СУМ IV, 132) та ін.;

– **рослинної сировини:** *куделка* (зм. від *куделя*) (1656 – 1771, МСПКУМ, I 389);

– **тканих виробів:** *штучкі дробніє* (1704, РИСІ, 116);

– **одягу:** оувила его вѸ *пеленьки* (1556 – 1561, ПЄ, 213) (пор.: найдете младеньца *пеленами* повитого (Там само)); *шубку* чорную жоны моєи куню з бобромъ, *шубку* внучки моєи (1560 – 1561, ЛЗК, 399); *кошулка* перловая (1560 – 1561, ЛЗК, 198) (пор.: в торбе *кошуль* десѣт (1560 – 1561, ЛЗК, 200)); емужъ Марку *шубку* лисю брушковую (1570, АЮЗР I/I, 30); *кошулька* ‘сорочечка’ (1571, Остащ, 66); *попонки* две (1584, АЖМУ, 76); *бекейшка* (1586, СУМ XVI – I пол. XVII I/I, 281);

шубка соболя зъ бобромъ (1596, АЮЗР 1/III, 82); милотарь: *гунка*, *кожушник* (1627, ЛСПП, 63); *хламидка* (1642, СлЛЛ, 120); Хама хлопскою приодѣл *гункою* (1673 – 1796, Величк., 140); *своа семряжка* не важка (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 245); *куртинка* катайчаная зеленая (1704, РИСП, 126) (пор.: *поясь*, *курту* и штальт (1665, АПГУ 1, 33); *куртина* (1698, КТМП, 129); *курта* ‘короткое одѣяніе до пояса’ (Гр. II, 331)); *шубка* ветха, подбита зайцями (1748, ДНРМ, 317); *чижмачки* боброві, *онучки* шовковы (1786, ДУГС, 249); може *рукавичку* або *підпоясочку* (Котл., 306). Лексеми цієї групи вживається і в наш час: *бекешка* (СУМ I, 155), *шалька* (СУМ XI, 401), *кошелька* (зм. від *кошеля* ‘чоловіча сорочка’) (2011, Турч., 151);

– **частин одягу**: може *рукавичку* або *підпоясочку* (Котл., 306). Лексеми цієї групи вживаються і в наш час: *пазушка* (СУМ VI, 16);

– **частин взуття**: в обох *підківки* забряжчали (Котл., 48);

– **прикрас**: *жемчужки* маленькихъ (XVI, АЮЗР 1/III, 1); *звѣздка* и камен три в рожичкахъ (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 134) (тут *звѣздка* як *прикраса*); *бляшка* ‘металева пластинка, що служить прикрасою’: *бляшка* (1642, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 128); *бляшка* (1650, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 128) (пор. *бляха* ‘металеві листи’); *невеликих* двѣ *бляшки* (1747, ДНРМ, 314). Лексеми цієї групи вживаються і в наш час: *бусинка* (СУМ I, 263);

– **постільних аксесуарів, зокрема білизни**: *постели*: *перинка*, *подушки* двѣ (1576, Осташ, 55); *колдерка* (*колдра* ‘ковдра’) (1646, МСПКУМ 1, 371); *которои* отданъ дочерѣ ей на *постельку* (1723, ДНРМ, 142);

– **меблів:** а надь тоє ешче шафу, алиас *аптичку* (1646, АЮЗР 6/І, 542); киотец албо шкатулка <...> з *шфлятками* <...> (1637, СУМ XVI – І пол. XVII 14, 99); *шуфлядка* (зм. від *шуфляда* ‘шухляда’) (2011, Турч., 350);

– **ємностей для зберігання чи транспортування:** іюда завѣдаль *скриньку* або мѣшокъ (1556 – 1561, ПЄ, 409 зв.); то все на тот час погинуло. напервеи *скринка* (1560 – 1561, ЛЗК, 429); вѣнец з двадцатма перстениями – то все з *скрынкою* погинуло; в санках была *скрынка* (1560 – 1561, ЛЗК, 220); вы знала, ижъ *скринку* и две подушки дала въ заховане Лаврику (1566, АЮЗР 1/VI, 64); *скрынки*, ключовъ и всеє sprawy (1568, ГВКЛ, 135); сала свиного *дежка* (1570, АЮЗР 1/І, 34); банечка и *кадка* миденая, *маленкіє* (1583, АЮЗР 1/І, 183); *комажка* *малая* (1583, СУМ XVI – І пол. XVII 14, 221) (*комажка* ‘невелика бочка’); *скринька* *малая* (1584, АЖМУ, 75); масла *дежка* и коновъ (1585, АЮЗР 1/VI, 151); сыра *дѣжку* взяли (1596, АЮЗР 1/III, 88); *шкатулка* *невеликая* (1591, АЮЗР 1/І, 288); масла *дежку*, в которой могло быти ведер медових три (1605, ДМВН, 58); маєт положити до *скриньки* (1614, АО, 136); *шкатулку* взяли (1622, АЮЗР 1/VI, 429); *калитка* (1657 – 1674, МСПКУМ 1, 355); а до *скринки* братерской пят фунтов воску (1667, АПУ, 115); отсчитаеть ихъ изъ своей *шкатулки* (1720, ЛВ 3, 461); і якъ кому ворожат выворожат с *калытки* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВІП, 102); а тая *шкатулка* стояла в коморѣ (1701, КТМІ, 181); *топорець* зъ *оправкою* (1704, РИСІ, 115); перелічив і усипавъ у *калитку* (1714, ДНРМ, 68); *ладунка* лосиная без *оправки* (1744, ДНРМ, 305); *шкатулка* *маленкая* (1747, ДНРМ, 313); *скринка* порожня (1751, ДНРМ,

323); соплел я *маленькую плетеницу*, или *корзинку* (1787, Сков. 2, 99);

– *частин ємностей для зберігання чи транспортування*: *рогатинка* єсть выхилка да в кошеліку (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 244);

– *посуду*: *квартка* ‘кухлик’: *квартокъ* чотыри невеликихъ *ковшъ* великии *серебреныи* (1578, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 72); *коновки* две *серебреныхъ* *квартокъ* чотыри (1578, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 72); *мед* комагъ s a семья оливная *судинка*: *ячаице* (II пол. XVII, ЛЛЗСС, 137); и начине столовое, *ложки*, *коновки*, *чарки*, *кубки* *серебреные*, *миски* и талери *цыновые* (1579, АЮЗР I/I, 104); *чарка* мѣдянаѧ (1584, АЖМУ, 76); блюдо: *миска* (1596, ЛЛЗСС, 28); *фляшокъ* *цыновихъ* *двѣ* (1619, АЮЗР I/VI, 407); *келихъ* *церковныи*, *ампулки* *цыновые* (1621, АЮЗР I/VI 502); блюдо: *миска*, албо *миса* (1627, ЛСПП, 10); *лагвица*: *фляшка* (1627, ЛСПП, 218); *чарки* и пояс, и курту и штаять (1665, АПГУ 1, 33); і *робяѣ* *фляшы* *кубки* *пудмиски* и *бани*: *тарѣлки* *кварты* *чаши* *чарки* и *роструханы* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 143); *кубокъ*, *чарка*, *финджаль*, *ложка* *серебренаѧ* (1704, ДНРМ, 30); *фляшку* *цѣнову* *взято* (1713, КТМП, 251); *ложку* *срѣбную*, *фляшѣку* *кристалевою* (1717, ДНРМ, 90) (пор.: і *робяѣ* *фляшы* <...> (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 143); *мѣднѣ* *кварты* и *кандѣйки* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 275); *кондейка* ‘небольшая металлическая чашка на ножках с поддоном’ (СлРЯ XI – XVII, 7, 53); *кондѣйка* «ендова» (Гр. II, 277); *кандѣйка* ‘миска с вогнутыми нѣскольکو *краями*’ (Гр. II, 215). У сучасній українській мові таких іменників небагато: *баклажка* (СУМ I, 92), *карафка*

(СУМ IV, 102), *каструлька* (СУМ IV, 116), *посудинка* (СУМ VII, 390), *сулійка* (СУМ IX, 833) тощо;

– **продуктів харчування:** *аквабитка* (пестл.) оковитка, горілочка: А пн локгофеть мовит Аквабитку А до того цукрґ розробленого по фунту (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 1, 83); *Кисличка*: Леско *Кисличка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 103) (пор. *Микита Кислиця*) (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 103); Федорашко *Кашка* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 67); не буду бити за тую поганську *солониньку* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 52); помовчи язичку *кашки* дам (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІІ, 240); маю с татар – корґня, з дубини *олґйки* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 69); богме ж, мой сынку, не буду бити за тую поганську *солонинку* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 52); *бражка* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 133); буде й сало, й *ковбаска* (1789, ДУГС, 250); медок, *сивушку* попивали (Котл., 68). У XVI – XVIII ст. виявлено лише декілька похідних цієї мікрогрупи. Лексем цієї мікрогрупи небагато, оскільки жанрово-стильова належність досліджуваних текстів не сприяла фіксації подібної лексики. У сучасній українській мові ця мікрогрупа лексем досить велика: *крупка* (СУМ IV, 125), *кулешка* (СУМ IV, 390), *курятинка* (СУМ IV, 414), *олійка* (СУМ V, 689), *свининка* (СУМ IX, 71), *сметанка* (СУМ IX, 402) та ін.;

– **зрядь:** *сокерку*, которая коштовала чотыри гроше (1584, АЖМУ, 82); *сокирка* (1642, СлЛЛ, 366); меж двома *сокґрка* згинула (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІІ, 233). У наш час аналізована мікрогрупа іменників налічує значну кількість похідних: *сапка* (СУМ IX, 56);

– **інструментів**: *пилки* две взято (1584, АЖМУ, 76); *кистка* (пензлик): Стрѣчець: Стрѣчокъ, *кистка*, пендзликъ (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 103); *пилка* (1642, СлЛЛ, 370); *бандурка* (зм. від *бандура*) (1717 – 1734, МСПКУМ 1, 42). У наш час аналізована мікрогрупа іменників налічує значну кількість похідних: *бандурка* (СУМ I, 100), I, 403);

– **пристроїв**: *клямерка* (< *клямра* ‘металева пластинка для скріплювання книг’): *трубка* папѣровая (1650, СлЛСЛ, 519); *жертка* ‘жердина’ (до 1656, МСПКУМ 1, 250); а *там* не так где *въ трубахъ* желѣзныхъ зрѡбляють (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 308); голосніє *трубки* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 81); що вужками вязаль до *жертки* (1728, ДНРМ, 187); що в вікно дрались по *драбинці* (Котл., 98). У наш час аналізована мікрогрупа іменників налічує значну кількість похідних: *ділінка* (зм. від *ділина* ‘горизонтальна жердина огорожі’) (2011, МДСЦС, 87), *желізячка* (зм. від *желізяка*) (2011, МДСЦС, 101);

– **зброї**: *саблю* и *сокерку* (1560 – 1561, ЛЗК, 201); *кулка* (зм. від *куля*) (1564, МСПКУМ 1, 389); стануло уже тутъ у Хмельницького *армать* и *арматокъ* (1584, АЖМУ, 65); *рушничка* (1607 – 1645, Осташ, 68); зъ трохъ *арматокъ* випалити (1638, ДСО, 249); были пушки и *мортирокъ* меж ними *восѣмьдесятъ* (XVII, СИ, 342); а при бокахъ ихъ сагайдаки съ *стрѣлками* (XVII, СИ, 327); три *арматки* тилко *легкихъ* зъ собою взявши (1720, ЛВ 2, 82); *арматка* (1848, МСПКУМ 1, 35). У наш час аналізована мікрогрупа іменників налічує значну кількість похідних: *стрілка* (СУМ IX, 775);

– **військового спорядження, аксесуарів**: *пороховничка* (1633, Осташ, 68);

– **шляхів сполучення**: *дорожкою*, которая учинена по гори (1552, АЮЗР 1/VII, 92);); по *дорожку*, которая лежит на Груздовку (1687, АБМУ, 99); Маленкій жилки, albo артирії, тоєсть, *стежки* дѣха (1627, ЛСПП, 37); по *дорожку*, слѣдующую от Лазорук (1737, КТМП, 375). У староукраїнській мові XVI – XVIII ст. суфікс **-ка** у цій мікропідгрупі номенів був малопродуктивним. Поодинокі демінутиви цієї мікропідгрупи засвідчено й у сучасній українській мові, напр.: *тропка* (СУМ X, 284);

– **транспортних засобів**: а *колебка* старая на два кони (1570, АЮЗР 1/I, 23); и *колобка* старая на два кони (1570, АЮЗР 1/I, 29); в *малои* и *латанои* *лодцѣ* ѣтекъ на море (1582, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 91) (*лодка* від *лодия* ‘невеликий човен’); колесница: *колибка*, возъ (1627, ЛСПП, 54); и *коляску* з речами привезти (1637, АЮЗР 1/VI, 730) (пор.: на которой *колясе* было тузинъ ложокъ сребрныхъ) (1609, АЮЗР 6/I, 366)); кончисе по *улочку* Паркановую (1639, АВМК, 114); *колесничка*, возокъ (1642, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 176); *каретка* на пару коней (1649, АЮЗР 3/IV, 123); по дрова *телѣжками* поехавши (1671, АПГУ 2, 107; въ *телѣжкахъ* при собѣ (1720, ЛВ 3, 15); послани на *телѣжкахъ* (1720, ЛВ 3, 83); вмѣсто каретъ дорогихъ и возниковъ – простий возок, *телѣжка* московская (XVII, ЛС, 170). Суфікс **-ка** у цій мікропідгрупі номенів також був малопродуктивним. Небагато подібних демінутивів функціонує й сьогодні: *байдарка* (СУМ I, 89), *каретка* (СУМ IV, 105);

– **одиниць міри**: вси дають сторожѣ на годъ з долѣ кожъ-дого <...> по пати *плитокъ* соли по ковшикѣ крѣпѣ (1552,

СУМ XVI – I пол. XVII 14, 158); двѣ *штучки* полотна рубкового (1570, АЮЗР 1/І, 109); и съ хатами подданымъ изъ частю *частка* Васелевской части (1606, АЮЗР 1/VI, 319); маєт тые *частки* крунѣту (1638, АВМК, 83); на тых двоихъ *чіасткахъ* плєца того (1639, АВМК, 101); *чвертька* з всѣмъ на всѣмъ Петрови (1640, АВМК, 118); продал отчизны своей *частькоу* свою третюю част полоуланьку (1642, АО, 192); шнурка тое жъ масти *штучокъ* дви (1642, АЮЗР 1/VI, 554); *кропелька* (1659, МСПКУМ 1, 387); і тогдаж хмуры *частка* на землю изъпала (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 156); шестнадцать *штучокъ* такихъ въ мешечку (1702, РИСП, 113); тую *частку* лѣса а едну *частку* з тих удѣльности наших (1703, КТМП, 219); *штучка* крашенини блакитной (1733, ДНРМ, 266); в *маленькой крошкѣ* (1772, Сков. 1, 312); *маленькая кучка* (1781, Сков. 1, 276); а до звареного придавши салѣтри *горстку*, або *жмѣнку* (1788, Кн., 31); з кишені витягли *півкіпки* (Котл., 61). У наш час таких дериватів небагато: *купка* (СУМ IV, 403), *парка* (СУМ VI, 70);

– **грошових одиниць**: *гривенка* (1896 – 1906, МСПКУМ 1, 189). У наш час таких дериватів небагато: *монетка* (СУМ IV, 795);

– **хвороб чи ушкоджень**: *теңкая* в оцѣ *ризка* (1642, СлЛЛ, 89); *жабка* под языком, *немоць* (1642, СлЛЛ, 101). Небагато подібних демінутивів і в сучасній українській мові: *вавка* (дит., СУМ I, 273), *ранка* (СУМ VIII, 449), *икушка* (зм. від *икуха* ‘гикавка’) (2011, МДСЦС, 151);

– **виявів або ознак хвороб**: *когда* понадъ горломъ *гулокъ* или корость нема (1788, Кн., 14). У сучасній українській мові: *гулька* (зм. від *гуля*) (2016, ТСДГТ, 46);

– **збудників хвороб**: паличка, бацилла (1642, СлЛЛ, 99);

– **предметів або понять духовної культури**: книжка правильная, миней две (1570, АЮЗР 1/1, 34); не просто книжку називайте тую граматику (1596, УП, 149); малую книжку приписую (1596, Каз., 35); за книжки граматики грецкіє (1617, ППФ, 142); грамотка (1642, СлЛЛ, 127); книжка (1642, СлЛЛ, 127)); на картках пишучи свои сентенциї (1673 – 1696, Величк., 142); штучки поетицкіє маленькіє (1691, Величк., 71); книжок, шкатулки не винаишли нѣгде (1719, ДНРМ, 103). Іменник книжка, який у давньоруськоукраїнській мові мав зменшений відтінок, продовжує зберігати його і в староукраїнській мові, однак демінутивність ми бачимо там, де вона підкреслена контекстом (наявність вихідної основи чи латинських відповідників у словниках); *смотрѣть* то на таинственных образов *картинки* (70 рр. XVIII, Сков. 1, 434); *картинка* сверху смішна (1796, Сков. 1, 107). У сучасній українській мові до цієї мікрогрупи належать лексеми *акварелька* (СУМ I, 26), *скульптурка* (СУМ IX, 334);

– **частин предметів або понять духовної культури**: хартія: *картка*, листок (1627, ЛСПП, 143); *литерка*: крол *нацбогатшій* и *найможнѣйшій*, такъ *неоумѣтнѣй*, которій *анилитерки* не оумѣт (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 59); *сиділ* з *бумажками* (1764, ДУГС, 307); *видите* ли *списанну бумажку* (1769 – 1771, Сков. 1, 181); на *маленькой бумажки* (1773, РИСП, 387); *малую книжку* (1773, РИСП, 372); *мала книжка* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 204);

– **абстрактних предметів і понять**: *причинка* (1642, СлЛЛ, 116); *хитростка* (1642, СлЛЛ, 91); з вѣри правдивое до иншого *вѣрки*, як *Смотрицкий*, *Скуминович* и инше, *небогие*

перекидаються (1646, ДАФ, 130); абы тая *справька* отложена была (1664, АПГУ 1, 17) (пор.: отложили тую справу (там само)); і для того треба нам собором працювати: и як могучи своеи сылки остерѣгати (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 193); *силка* *маленка*, *жилка* *тоненька* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 247); да дубовые *почестки* таким ябедникам даваите (1700 – 1709, ЗВПП, 91); да за іету *дзісковинку* много дінежокъ наберьом (1741, УІ, 146); а нам твои *новинки* милы (1769 – 1771, Сков. 1, 167); мене исправили три *регулки* (1773, Сков. 1, 346; *регула* ‘правило’); *душка* бачить, що вже їй більш не видати світа (1786, ДУГС, 247) (лексема *душка* може мати негативний відтінок у значенні: сіа адская *душка* никогда ничим не удовлетается (1787, Сков. 2, 112); його щоб *душка* полетіла к чортам (Котл., 41)). У сучасній українській мові лексика цієї мікрогрупи непоширена, напр.: *бідка* (СУМ I, 176), *диковинка* (СУМ II, 275), *манійка* (СУМ IV, 621), *проблемка* (СУМ VIII, 121), *халепка* (СУМ XI, 14) і деякі інші. Деякі з іменників цієї групи мають негативний відтінок у значенні: *ідейка* (СУМ IV, 11), *інтрижка* (СУМ IV, 41), *філософійка* (СУМ X, 594).

Отже, суфікс **-ка** в староукраїнській мові вживається при творенні демінутивів набагато активніше, ніж суфікс **-иця**. Він переважає в усіх лексичних групах іменників. Особливо високу продуктивність суфікса **-ка** відзначено при творенні демінутивів від артефактів.

У сучасній українській мові порівнювати два форманти за лексичними групами практично неможливо, оскільки суфікс **-иця** засвідчено в поодиноких дериватах, а суфікс **-ка** поширений в усіх групах у значній кількості. Найбільш

активно він приєднується до основ, мотивованих назвами істот, знарядь дії, одягу, будівель і рослин. Невеликою кількістю похідних представлені такі групи лексики, як назви абстрактних понять, медичних термінів, засобів і шляхів сполучення, посуду. В інших групах лексики нараховується досить багато подібних утворень.

Отже, суфікс **-иця** з найпродуктивнішого форманта в мові XI – XIII ст. стає непродуктивним у наш час, а суфікс **-ка** з менш активного в XI – XIII ст. стає домінуючим в сучасній українській мові.

Суфікс **-очка** / **-ечка**

Суфікс **-очка** / **-ечка** є суфіксом другого ступеня, утвореним в результаті контамінації на базі суфікса **-ка**. Приєднується до основ на твердий приголосний. Після основ на м'який приголосний і задньоязикові **г, к, х** вживається його варіант **-ечка**.

В українській літературній мові суфікс **-очка** завжди приєднується до основ, які закінчуються на твердий приголосний. Однак у діалектному мовленні формант **-очка** часто використовується для творення демінутивів від основ, що закінчуються на м'який приголосний (вплив твердих основ): *пасульочка* 'квасолечка', *бульочка* 'картопелька', *гульочка* 'кулька' та ін. [Німчук 1962, 121]. Рідше суфікс **-очка** приєднується до основ на шиплячий: *хыжечка* [Там само]. Демінутивні деривати на **-очка** / **-ечка**, як зазначає Л. О. Родніна, належать до двох різних типів. «Перший представлений пестливими утвореннями від демінутивів першого ступеня з суфіксом **-ка**: *брівка* – *брівочка*, *дитинка* – *дитиночка*, *мітелка* – *мітелочка*. До другого типу

належать зменшено-пестливі утворення, що походять безпосередньо від слів, які не мають демінутивного значення: *буква – буквочка, верба – вербочка, красуня – красунечка, лампа – лампочка, яхта – яхточка*. Особливий підтип утворюють деривати від іменників жіночого роду на **-ка**, що не мають демінутивного значення (напр., *білка – білочка, блондинка – блондиночка, веснянка – весняночка*). Морфи **-оч-** (**-еч-**) в утвореннях цього підтипу прийнято називати вставними морфемами» [Словотвір, 105].

У дериватах із суфіксом **-очка / -ечка** в XIV – XV ст. не було необхідності виділяти ці підтипи, оскільки демінутиви із суфіксами другого ступеня є поодинокими. У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. засвідчено деривати всіх підтипів.

Суфікс **-очка / -ечка** поширений в багатьох лексичних групах. Із цим формантом утворено демінутиви від назв:

– **предметів природи**: *галявиночка* (СУМ II, 22), *гірочка* (СУМ II, 76), *долиночка* (СУМ II, 358), *росочка* (СУМ VIII, 884), *річечка* (СУМ VIII, 578) та ін. У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. не виявлено демінутивів із суфіксом **-очка / -ечка** від назв предметів природи;

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *бабочко* (XVII, УІ, 106);

– **своцтвом**: *жоночка* (1642, СЛЛЛ, 419);

– **віком**: але ви на нас, *квѣточка*: *жіночки*, скупії (I пол. XVIII, ДУГС, 186); *дѣвочка* пригожа (II пол. XVIII, УІ, 200); как *дѣвочки* с Давідом (1791, Сков. 2, 157);

– **соціальною чи становою належністю**: були і паньї, й *панночки* (Котл., 102). Крім іменника *панночка*, утвореного безпосередньо від вихідної основи, решта демінутивів утворені від демінутивів і дедемінутивів із суфіксом **-ка**. Усі розглянуті деривати мають пестливий відтінок. У сучасній українській мові функціонують похідні, що формують мікрогрупу назв людей за різними ознаками: *безталанночка* (СУМ I, 149), *білявочка* (СУМ I, 185), *господарочка* (СУМ II, 141), *громадяночка* (СУМ II, 175), *кумочка* (СУМ IV, 398), *мамочка* (СУМ IV, 616), *маміночка* (СУМ IV, 650), *маточка* (діал. СУМ IV, 652), *сиріточка* (СУМ IX, 999); *дівочка* (зм.-пестл. від *дівка*) (2011, Турч., 83), *кукібочка* (зм.-пестл. від *кукоба* ‘умілець, дбайливець’) (2011, МДСЦС, 192), *кацапочка* (зм. від *кацапка*) (2011, Сагар, 167), *балаболочка* (зм.-зневажл. від іронічного *балаболка* ‘базіка’), *дудочка* (жарт.-зм.) (2011, Турч., 2011, 96). Із варіантом суфікса **-ечко** подібні деривати в досліджуваних пам’ятках XVI – XVIII ст. не виявлені. У сучасній українській мові функціонують іменники, що називають осіб за різними ознаками: *бабусечка* (СУМ I, 77), *внучечка* (СУМ I, 710), *донечка* (СУМ II, 367), *свашечка* (Гр. IV, 103) *бідняжечка* (СУМ I, 178), *бідолашечка* (СУМ I, 178), *кралечка* (СУМ IV, 322), *красунечка* (СУМ IV, 329), *газдинечка* (Гр. I, 345); *засраночка* (зм.-пестл. від *засранка*) (2011, МДСЦС, 128);

– **частин тіла людини**: позшиляли есте *губочки*, і стрижете оченьками, як козочки (I пол. XVIII, ДУГС, 195); в

жилочкѣ твоїй – жилкѣ его (1769 – 1771, Сков. 1, 202). У сучасній українській мові функціонують іменники *долонечка* (СУМ II, 359), *ручечка* (СУМ VIII, 917), *ножечка* (зм.-пестл. від *нога*) (2011, Турч., 201) та ін.;

– **тварин:** ягніца молода *овечка* (1596, ЛЛЗСС, 23); тая *овечка* не межи нашими *овечками* (1614, АБМУ, 7); *овечок* сорок (1618, АЮЗР I/VIII, 241); агница: *овечка* (1627, ЛСПП, 5); *качечка* (1642, СлЛЛ, 82); як *овечки* Іванови викидал Михайло межи овцѣ Дмитрови (1668, АПГУ 1, 140); купи, Іване, добрая то *ярочка* <...> и вказал на тую ярку (1669, АПГУ 1, 161) (< *ярка* ‘вівця’); же быка гнал з *овечками* (1697, АБМУ, 105); а *овечки* продавал (1711, ДНРМ, 51); як вибігла *овечка* з гумна (1712, КТМП, 244); цѣлости от волковъ *овечкамъ* своимъ (1720, ЛВ 2, 391). У сучасній українській мові засвідчено активне функціонування лексем цієї мікрогрупи: *бирочка* (СУМ I, 167); *білочка* (СУМ I, 185); *гусочка* (СУМ II, 198); *журавочка* (СУМ I, 548); *кізочка* (СУМ IV, 412); *куріпочка* (СУМ I, 409); *курочка* (СУМ I, 412); *мавпочка* (СУМ I, 588); *пташиночка* (СУМ VIII, 380); *ящірочка* (СУМ I, XI, 662); *муравочка* (зм. від *муравка* ‘мурашка’) (2011, МДСЦС, 239); *овечка* (зм. від *вівця*) (2005, МСГТ, 123) (у сучасній українській мові іменник *овечка* вживається як нейтральне слово. Зменшено-пестливим від нього є дериват *овечечка* (СУМ V, 611). За матеріалами Атласу української мови (т. I, карта № 178), на більшій території Придніпров’я дедемінутив *овечка* витіснив давню лексему *вівця*); *індючечка* (зм.-пестл. від *індючка* ‘індичка’) (2011, МДСЦС, 157). У сучасній українській мові, крім зафіксованих в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст.

демінутивів, із варіантом суфікса **-ечка** засвідчено лексеми *зозулечка* (СУМ III, 678); *комашечка* (СУМ IV, 241); *пташечка* (СУМ VIII, 379); *черепашечка* (СУМ XI, 306);

– **рослин**: а *вербочки* шумят низко (Сков. 1, 76). У сучасній українській мові вживаються назви рослин із суфіксом **-очка**, які співвідносяться з демінутивними утвореннями із суфіксом **-ка** від тих самих основ: *калиночка* (СУМ IV, 77), *кедриночка* (СУМ IV, 139), *сливочка* (СУМ IX, 351), *хмелиночка* (СУМ XI, 96). Рідше засвідчуються демінутиви, не співвідносні з подібними структурами: *вербочка* (СУМ I, 326) та ін.; *ябліночка* (зм.-пестл. від *яблінка* ‘яблуня’) (2005, МСГГ, 232). У сучасній українській мові зменшених дериватів від назв рослин і їхніх частин з варіантом суфікса **-ечка** небагато: *волошечка* (СУМ I, 734), *гречечка* (СУМ II, 164), *порічечка* (СУМ VII, 262), *сироїжечка* (СУМ IX, 201);

– **сортів рослин**: *Путивочку* Венері дав (Котл., 41) (*путивка* ‘сорт яблук’). У сучасній українській мові засвідчено лексему *арновочка* (зм.-пестл. від *арновка* ‘тверда пшениця’) (2011, МДСЦС, 15);

– **частин рослин**: набравьші *роузочокъ* финиковыхъ альбо пальмовыхъ (1556 – 1561, ПЄ, 401); *квѣточка*: оныи дѣточки мовили из вdachними *квѣточками* (XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 83). Сюди ж належить і дериват *жилочка* ‘частина тіла людини чи тварини’, що вжитий у переносному значенні: зеленіющую травку на корешкових *жилочках* опершись (Сков. 2, 192). У сучасній українській мові частіше вживаються іменники з суфіксом **-очка**, які співвідносяться з демінутивними утвореннями з суфіксом **-ка** від тих самих основ: *билиночка* (СУМ I, 165), *галузочка* (СУМ II, 21),

травиночка (СУМ X, 220). Рідше трапляються демінутиви, співвідносні з подібними структурами: *бульбочка* (СУМ I, 254). Тільки в кінці XVIII ст. засвідчено демінутив від назви частини рослини з суфіксом **-ечка**: за *гілечку* смикнув (Котл., 87). Цікаво, що суфікс **-ечка** виступає тут як окремий формант (а не варіант суфікса **-очка**), оскільки приєднаний до твердої основи слова. У сучасній українській мові зменшених дериватів від назв рослин і їхніх частин з варіантом суфікса **-ечка** небагато, напр.: *брунечка* (СУМ I, 241);

– **споруд, зокрема будівель**: *альтаночка* (СУМ I, 37), *земляночка* (СУМ III, 559) (зі вставними морфами **-оч**), *хатиночка* (СУМ XI, 30), *хаточка* (СУМ XI, 31) та ін. Із варіантом суфікса **-ечка** подібні утворення фіксуються рідко: *дучечка* (СУМ II, 445); *кабичечка* (зм.-пестл. до *кабиця* ‘літня кухня’) (2011, МДСЦС, 157);

– **частин споруд, зокрема будівель**: а подле воротъ домокъ у стене *светлочка* (1552, АЮЗР 1/VII, 614); попу *светлочку* польтрета сажня (1577, АЮЗР 1/I, 83); домокъ мальй, *светлочка* – лавъ три (1590, АЮЗР 1/VI, 206); в єдной *коморочцѣ* дверѣ замкнувши <...> бавилса (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 216); на котором пляцу *светьлочка* с коморою и пекарнею напроотивько поставленою (1645, ППФ, 218). Тепер вживаються деривати *квартирочка* (СУМ IV, 132), *стіночка* (СУМ IX, 717), утворені від демінутивів першого ступеня з суфіксом **-ка**; *баиточка* (СУМ I, 116) і под., де суфікс приєднується безпосередньо до основи без демінутивного значення. Подібні утворення з варіантом суфікса **-ечка** трапляються нечасто: дщица: *дощечка* (1627, ЛСПП, 34);

– **прикрас**: прийми ласкаве *коруночку* мою (1646, УП, 257); із варіантом суфікса **-ечка** засвідчено лексему *звѣздечка* ‘зірочка’. У наш час засвідчено значну кількість іменників із формантом **-ечка**: *каблучечка* (СУМ IV, 65), *пряжечка* (СУМ VIII, 366), *сережечка* (СУМ IX, 137) та ін.;

– **одягу**: в червоній *юпочці* баєвій (Котл., 48). У сучасній українській мові засвідчено демінутиви цієї лексико-семантичної мікрогрупи. *блузочка* (СУМ I, 203), *кепочка* (СУМ IV, 141), *кожушаночка* (СУМ IV, 208); *крисанечка* (діал.) (СУМ IV, 343), *льолечка* (СУМ IV, 585);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: порошу пушечного *фасочка* а гаковичного порошу *фасочка* невеликая (1545, АЮЗР I/IV, 38); а *кадочка* *малеңкая* *ѿсетрины* (1555 – 1568, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 7); *дежечка* (зм. від *дежа*) (1565 – 1571, МСПКУМ 1, 203); *банечка*: банка глиняная зъ виномъ; *банечка* и *кадка* *миденая*, што воду носять, *маленкие* (1583, АЮЗР I/I, 183); *рыжкувъ* *дѣжичка*, *якобы* изъ *ведро* (1590, АЮЗР I/VI, 204); *слоикъ*, албо *скриночка* (1596, ЛЛЗСС, 25); показую перед вами – *дѣжечку* *меду* (1664, АПГУ 1, 10); *дѣжечка* *патоки* (1704, РИСП, 131); *веретено* *млинове* с *порплицею* и *коробочкою* (1733, ДНРМ, 266); *сира* *дѣжечка*, *масла* *дѣжка* *ушатая* (1733, ДНРМ, 266); о *нѣякоися* *калиточцѣ* бил *споминокъ* (1735, ДНРМ, 269); *нашла* в *коробочке* *плавающего* *младенца* (1767, Сков. 1, 202); *коробочка*, *кошница* (1776, Сков. 2, 20). У наш час вживаються іменники *вазочка* (СУМ I, 282), *карафочка* (СУМ IV, 102), *квартичка* (СУМ IV, 130), *скляночка* (СУМ IX, 287), *тарілочка* (СУМ X, 40), *коновочка* (*коновчина* ‘мала коновка’) (2005, МСПГ, 83); демінутивних утворень з формантом **-ечка**

засвідчено менше: *бочечка* (СУМ I, 233), *пачечка* (СУМ VI, 103);

– **посуду**: пану Григорю Даниловичу два кубки сребреніхъ, пuzдерко, фляшу а *колебочку* свою (1570, АЮЗР I/І, 30) (< *колба*); *коновочку* сребрѣную (1577, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 233); *колѣбочка* меншая (1578, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 210); *мисочка малая* (1583, АЮЗР I/І, 183); тые хлопи з одное *мисочки* поливку албо борщик хлѣпчют (1598, АЮЗР I/VI, 71); сакраментъ Божій и зъ *лыжечкою* презъ голову оного священника вылетѣло и предъ престоломъ упало на сукно (бл. 1626, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 119); лавіда: *ложечка* (1627, ЛСПП, 218); шалка: *мисочка* уваги (1627, ЛСПП, 157); вокхнась: *флѣшецка* (1627, ЛСПП, 195); *коновочька* сребреная *малая* (1633, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 233); и *лыжецка* и звѣздечка з лѣтерами (1637, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 134); куплю тобі горнець меду, *коновочку* пива (сер. XVII, ДУГС, 401); дочце моеї Ганне къ тому *коновочку* сребрѣную (1677, АЮЗР I/І, 77); купити *ложечку* черцю (1736, УІ, 113); сивухи *чарочку* налив (Котл., 78);

– **частин посуду**: одинъ кубочокъ позлоцистый же зъ *накрышечкою* (1577, АЮЗР I/І, 77). У наш час подібних утворень із формантом **-ечка** зустрічається невелика кількість, напр.: *покришечка* (СУМ VII, 49);

– **продуктів харчування**: а піп пішов до корчми *горілочку* пити (сер. XVII, ДУГС, 386); треба тещеньці *горілочки* дротованих *гужечок* п'яного пивця (сер. XVII, ДУГС, 408); на веселе приношу *уточку* в подару (1674, УІ, 87); і посмоктали *кісточки* (Котл., 135). У сучасній українській мові функціонують деривати *булочка* (СУМ I, 254), *вишнівочка*

(СУМ I, 543), *закусочка* (СУМ III, 176), *поливочка* (діал., СУМ VII, 67), *цукерочка* (СУМ XI, 246) та ін.; *каклеточка* (зм.-пестл. від *котлета*) (2011, МДСЦС, 159), а також невелика кількість іменників із варіантом суфікса **-ечка**: *ватрушечка* (СУМ I, 225), *галушечка* (СУМ II, 22), *кашечка* (СУМ IV, 125), *лушпаєчка* (СУМ IV, 560), *пампушечка* (СУМ VI, 36), *сивушечка* (СУМ IX, 156), *юшечка* (СУМ XI, 617) та ін.;

– **постільних аксесуарів, зокрема білизни**: *подушечка* кулбачная новая (1733, ДНРМ, 266). У сучасній українській мові засвідчено демінутиви цієї лексико-семантичної мікрогрупи: *ковдрочка* (СУМ IV, 203), *постелечка* (СУМ VII, 372);

– **знарядь**: *вудочка* (СУМ I, 782), *вудочка*, *удочка* ‘маленька вудочка’ (2017, РЛСГ, 219);

– **інструментів**: а хто од *дудочки* потів (Котл., 50). У наш час засвідчено деривати *голочка* (СУМ II, 177), *дудочка* (жарт.-зм. ‘дудочка’) (2011, Турч., 96), *щіточка* (зм. від *щітка* ‘пензлик для малювання’) (2005, МСГГ, 232);

– **пристроїв**: та сидя *люлечки* курили (Котл., 79); *гребіночка* (СУМ II, 162) та *лієчка* (СУМ IV, 509) та ін.;

– **пристосувань**: *ложечка*, що ухо чістят (I пол. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 93); Павло и Харко, *мотузочкою* ворожачи, говорили, що тая *мотузочка* заплутувалась (1756, ДНРМ, 345); сія *веревочка* вождь нам есть (1776, Сков. 2, 28); на валяних *верьвовочках* (Котл., 143). У наш час засвідчено деривати із цим суфіксом: *трісочка* (*трісочки*) (зм. від *тріска*, *тріски* ‘скіпки для розпалу вогню, дрібний хмиз’) (2005, МСГГ, 195); *вірвовочка* (зм. від *вірвовка* ‘вервечка, один з 4-х мотузків, на яких підвішують колиску’) (2011, МДСЦС, 57);

– **зброї**: бонбочка (зм. до бонба ‘бомба’) (2011, МДСЦС, 41); гвинтівочка (СУМ II, 44); пулечка (СУМ VIII, 337);

– **частин зброї**: уздечокъ чтирнадцять (1704, РИСП, 131); ремѣнніе уздечки (1720, ЛВ 4, 23), уздечка одна була (1723, ДНРМ, 142); помажь оуздечки желѣзо (1788, Кн., 18);

– **шляхів сполучення**: межда: улочка (1627, ЛСПП, 62). Невелика ця група слів і в наш час: кладочка (СУМ IV, 173). Із формантом **-ечка** функціонують іменники доріжечка (СУМ II, 377), стежечка (СУМ IX, 679);

– **транспортних засобів**: тачаночка (СУМ X, 45) та ін. Із формантом **-ечка** функціонують іменники тарадаєчка (СУМ X, 38), тачечка (СУМ X, 45), троєчка (СУМ X, 280);

– **хвороб або їхніх виявів**: икушечка (зм.-пестл. до икуха ‘тикавка’) (2011, МДСЦС, 151);

– **одиниць міри**: срока: часточка нѣакальс години креска (1627, ЛСПП, 120); у наших значна того часточка (1638, ДСО, 216); мѣрочки сухіе (XVII, ЛС, 5); давъ ему вѣна: вязочку сѣна (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 222); і ще минѣ дай много и вѣна: хочай принамнѣи из вязочку сѣна (1700 – 1709, ЗВПП, 68); подѣлися с ним до послѣднія твоея часточки (1767, Сков. 1, 202). У наш час це деривати годиночка (СУМ II, 103), горсточка (СУМ II, 138), десяточка (СУМ II, 257), дрібочка (СУМ II, 416), секундочка (СУМ IX, 116), хвилиночка (СУМ XI, 38) грамочка (зм. до грама ‘грам, одиниця ваги’) (2011, МДСЦС, 75) та ін., а також декілька похідних з формантом **-ечка**: копієчка (СУМ IV, 281), хвилечка (СУМ XI, 37) ‘хвилина’;

– **предметів духовної культури**: зало ми са пѣстити тою книжечку (1598 – 1599, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 142); а

вмѣсто оной звыклои *пѣснечки* дамаски новы дѣток си, си ку потѣсѣ спѣванок (1599, НТКО, 225); за коляду и щедрый день *книжечку* тую (1616, УП, 194); посылали *карточькѣ* до п. Гаврылия Ярошевича (1618, ССУМ 14, 57); ω картку тую пытали <...> тую *карточку* намъ показаль (1634, ССУМ 14, 57); только <...> *книжечки* въ руках маючи (1634, АЮЗР 1/VI, 68); *карточка* (зм. від *карта* ‘листок, дві сторінки і записка’) (1646, МСПКУМ 1, 359); а так упросивши от ігумена *карточок* свідочних о собѣ (1646, ДАФ, 102); от него же ми ся *книжечка* дана (1673 – 1696, Величк., 158); як *писаночку*, спишу помаленьку плечі (1737, УІ, 133); *малую книжечку* (1773, РИСП, 372); *кратчайшая сказочка* (1776, Сков. 2, 20); прийми от мене и сію *книжечку* в дар (1783, Сков. 2, 59). У сучасній українській мові подібні похідні дуже поширені: *баєчка* (СУМ I, 87), *загадочка* (СУМ III, 66), *заміточка* (СУМ III, 213), *записочка* (СУМ III, 255), *збірочка* (СУМ III, 445), *казочка* (СУМ IV, 72), *картиночка* (СУМ IV, 111), *книжечка* (СУМ IV, 197), *листівочка* (СУМ IV, 492), *полечка* ‘назва танцю’ (СУМ VII, 65), *сторіночка* (СУМ IX, 733), *точечка* (СУМ X, 213), *фішечка* (СУМ X, 603);

– **абстрактних понять**: *вѣсточка* (1650, СлЛСЛ, 438), ачей би-м могл истрохи *бѣдочки* забути (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 63). Ця мікрогрупа дериватів і в сучасній українській мові нечисленна: *бідочка* (СУМ I, 178), *мандрівочка* (СУМ IV, 618), *поїздочка* (СУМ VI, 832), *прогуляночка* (СУМ VIII, 164), *правдочка* (СУМ VII, 500), *розминочка* (СУМ VIII, 741). У сучасній українській мові з суфіксом **-очка / -ечка** переважають деривати першого підтипу – демінутиви другого ступеня. Переважно це деривати від назв конкретних

предметів, істот, рослин. Таке саме співвідношення лексичних основ, як зазначає Л. О. Родніна, зберігається й у сучасній українській літературній мові (Словотвір, 104).

Суфікс **-иночка**

Цей суфікс виник внаслідок нашарування складного суфікса другого ступеня **-очка** на суфікс **-ина**. Засвідчений у сучасній українській мові у дериватах, утворених від назв:

– **иляхів сполучення**: *стежиночка* (СУМ IX, 680).

Суфікс **-ичка**

Суфікс **-ичка** – формант другого ступеня – виник у результаті злиття суфіксів **-иця** і **-ка**. Уперше зареєстрований поодинокими похідними в XV ст.

Засвідчений у дериватах, утворених від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: от *кринички, речка* пополамъ делить (1672, АПГУ 3, 5). У сучасній українській мові засвідчено лексеми *копаничка* (діал. СУМ IV, 279), *околичка* (СУМ V, 673), *керничка* (СУМ IV, 143), *криничка* (СУМ IV, 348);

– **предметів природи**: яко сія *земличка* имѣт двѣ части (1783, Сков. 2, 59). У сучасній українській мові – *водичка* (СУМ I, 718);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: и нам есте *сестрички*, въ том не подружили (1620, УП, 168). У сучасній українській мові: *сестричка* (СУМ IX, 151);

– **тварин**: двоє *горѣличокъ*. альбо двоє голоубать (1556 – 1561, ПЄ, 241); и, як, *сивогорличка*, ся убиваючи (1615, УП, 916); птичищъ: *птичка* (1627, ЛСПП, 255); *маленьких птичек* (Сков. 2, 192). У новоукраїнській мові – *лисичка* (СУМ IV,

490), *перепеличка* (СУМ VI, 246), *плотвичка* (СУМ VI, 592), *синичка* (СУМ IX, 182), *ягничка* (СУМ IX, 623);

– **частин рослин**: одну з дерева вирвала *кисличку* (1791, ДУГС, 237). У сучасній українській мові засвідчено лексему *гвоздичка* (СУМ II, 44) ‘бруньки вічнозеленого дерева *Caruophyllus aromaticus* L., які використовують як прянощі’;

– **військового спорядження**: взято и *ладовничку* (1650, ДМВН, 201);

– **продуктів харчування**: дали мені їсти пшеничну *паляничку* (I пол. XVIII, ДУГС, 287). Цей іменник функціонує й у сучасній українській мові *паляничка* (СУМ VI, 33);

– **споруд, зокрема будівель**: ой там стояв хрест високий, а під ним *капличка* (1791, ДУГС, 260); *хыжычка* (зм.-пестл. до *хыжа* ‘хатиночка’) (2011, Турч., 327). У сучасній літературній мові: *дзвіничка* (СУМ II, 264), *крамничка* (СУМ IV, 323), *пивничка* (СУМ VI, 350);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: *кошничка* (1650, СлЛІСЛ, 461).

Крім цих лексико-семантичних мікрогруп назв, суфікс **-ичка** в сучасній українській мові засвідчений ще в ряді лексико-семантичних структур. Це, зокрема, деривати, похідні від назв:

– **явищ природи**: *водичка* (СУМ I, 718), *росичка* (СУМ VIII, 882);

– **астрономічних об’єктів**: *зірничка* (СУМ III, 577);

– **рослин**: *вербичка* (СУМ I, 326), *падаличка* (СУМ VI, 11), *печеричка* (СУМ VI, 317), *пишеничка* (СУМ VIII, 415), *травичка* (СУМ X, 220) та деякі ін.;

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

- **соціальною чи становою належністю**: *панічка* (зм.-пестл. від *пані*) (2005, МСГГ, 132);
- **сімейним станом**: *вдовичка* (СУМ I, 312); *молодичка* (СУМ IV, 787);
- **вдачею, характером, звичками**: *кукібничка* діал. ‘старанна жінка’ (СУМ IV, 387); *ледащичка* (СУМ IV, 467); *п’яничка* (СУМ VIII, 418);
- **фізіологічним станом**: *покійничка* (СУМ VII, 244);
- **частин тіла людини**: *косичка* (СУМ IV, 305), *потилічка* (СУМ VII, 407);
- **одягу**: *спідничка* (СУМ IX, 524);
- **елементів одягу**: *китичка* (СУМ IV, 156), *петличка* (СУМ VI, 344);
- **меблів**: *скамничка* (СУМ IX, 249) ‘лавка’; *полічка* (< *полиця* ‘етажерка’) (2005, МСГГ, 148);
- **частин меблів**: *стільничка* (СУМ IX, 715);
- **ємностей для зберігання чи транспортування**: *мазничка* (СУМ IV, 595) ‘посудина для дьогтю’, *хлібничка* ‘тарілка або кошик для хліба та хлібних виробів’; ‘невеликий ящик для зберігання хліба’ (зменш. до *хлібніця*) (СУМ XI, 81);
- **посуду**: *сільничка* (СУМ IX, 220), *дійничка* (СУМ II, 302); *масничка* ‘спеціальна посудина з пристосуванням для збивання масла’ (СУМ IV, 641);
- **знарядь**: *мітличка* (СУМ IV, 756);
- **пристосувань**: *палічка* (СУМ VI, 29), *патичка* (СУМ VI, 94);
- **шляхів сполучення**: *уличка* (зм. від *улиця*) (2011, Турч., 320);
- **транспортних засобів**: *гарбичка* (СУМ II, 30);

– **абстрактних понять**: *дрібничка* (СУМ II, 414),
дурничка (СУМ II, 440).

Отже, у досліджених староукраїнських мовних пам'ятках суфікс **-ичка** відбитий, очевидно, не в повній мірі. Це зумовлено двома причинами: перша – аналізовані тексти через позалінгвальні чинники не засвідчили досліджуваний демінутивний тип, друга – у досліджуваній період розвитку української мови відбувався спад продуктивності суфікса **-иця**, на базі якого виник формант **-ичка**. Досить висока активність суфікса в наш час підтверджує більшу вірогідність першої причини малої кількості засвідчених у пам'ятках дериватів із цим формантом, оскільки малоймовірно, щоб так різко збільшилася продуктивність форманта в XIX – XX ст.

Суфікс **-онька / -енька**

Суфікс **-онька / -енька (-онка, -ойка)** належить до групи складних самостійних формантів. У гіпокористично-емфатичній функції цей суфікс виразно прив'язується до праслов'янського секундарного суфікса **-*onja / -*on'a**, поширеного елементом **-k-** у вигляді суфікса **-*ька / -*ька**) жіночого роду (Warchoł, 126). Походження варіанта **-енька** зумовлене фонетичними змінами, що полягають у переході голосного [o] в суфіксі **-*on'a / -on-ja** в голосний [e] після м'якого приголосного (Warchoł, 126). С. Вархол не заперечує можливості впливу на кінцеву форму суфікса **-енька** й українських структур на позначення назв молодих істот із первісним тематичним **-*en-**, як, наприклад, в дериватах *козеня, котеня* (Warchoł, 127).

У пам'ятках української мови складний формант **-онька / -енька** засвідчено досить пізно. Особливістю

цього суфікса є те, що за його допомогою утворюються майже винятково експресивні пестливі слова.

В актовій мові XIV – XV ст. дериватів із суфіксом **-онька** / **-енька** не виявлено.

У досліджуваних джерелах демінутив із цим формантом засвідчений на початку XVI ст.

Із суфіксом **-онька** / **-енька** демінутиви утворено від назв:

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **спорідненістю:** о нештешная ж *матонько* (1619, УІ, 38); було тобі, *бабонько*, змолоду робити (кін. XVII, ДУГС, 407); нехай же, *доненько*, переночує (1718, ДУГС, 391). Крім цих, у наш час вживаються гіпокористичні утворення: *мамонька* (СУМ IV, 616), *сестронька* (СУМ IX, 151), *тітонька* (СУМ X, 150);

– **своєюцтвом:** приготувався зятенько для своєї *тещеньки* на честь, на бенкет (кін. XVII, ДУГС, 406); побігла *тещенька* од дворця до дворця (кін. XVII, ДУГС, 407); зв'язати *тещеньці* ручки та ножки (кін. XVII, ДУГС, 408). Крім цих, у наш час вживаються гіпокористичні утворення: *дружинонька* (СУМ II, 424), *кумонька* (СУМ IV, 398), *невістонька* (СУМ V, 267), *свекрівонька* (СУМ IX, 67);

– **віком:** *дівонько*, *душенько*, *миленька* ми будеш (1571, ХДУЛ, 179). Цей іменник В. А. Передрієнко датує вісімнадцятим століттям (Історія української мови. Лексика і фразеологія, 287). У сучасній українській мові функціонують похідні *дитинонька* (СУМ II, 288), *дівонька* (СУМ II, 297);

– **соціальною належністю**: а где козаченьки перебувають, где гречных паненьк не видають (поч. XVII, КРС, 42);

– **частин тіла людини**: бидная моя *головонько!* (1619, УІ, 37); бідна моя *головонька* (І пол. XVIII, ДУГС, 387). У сучасній українській мові засвідчено похідні *брівонька* (СУМ I, 237), *губонька* (СУМ II, 188), *кісонька* (СУМ IV, 169);

– **груп людей**: збиралася *громадойка* (поч. XVIII, КРС, 39);

– **тварин**: и нам есте матулейку, *голубойко*, соколь прилѣтае (поч. XVIII, КРС, 44) (відновлено із звертання до людини); не так лихи *собаченьки* ѿкъ лихи сусѣде (поч. XVIII, КРС, 44). Нині засвідчено деривати *бджілонька* (СУМ I, 117), *зозуленька* (СУМ III, 678), *корівонька* (СУМ IV, 292), *рибонька* (СУМ VIII, 530);

– **частин тіла людини**: бидная моя *головонько!* (1619, УІ, 37); бідна моя *головонька* (І пол. XVIII, ДУГС, 387). У сучасній українській мові функціонують похідні *брівонька* (СУМ I, 237), *губонька* (СУМ II, 188), *кісонька* (СУМ IV, 169);

– **груп людей**: збиралася *громадойка* (поч. XVIII, КРС, 39);

– **посуду**: *коновонька*: двѣ *коновоцѣ* (1607, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 233). Цей іменник зберігає своє значення і в наш час: *коновонька* (СУМ IV, 262);

– **постільних аксесуарів, зокрема білизни**: у *постілоньку* спати (1718, ДУГС, 391). У сучасній українській мові функціонує дериват *перинонька* (СУМ VI, 324);

– **хвороб**: тилкожъ наша *сухотонка*, що ми любимося (поч. XVII, КРС, 44) (відновлено з назви емоційного стану);

– **часових проміжків**: а в *недѣлейку* поранейку збирался *громадойка* (поч. XVIII, КРС, 39) (фонетичний варіант **-ейка**);

да нещасна *годинонька* в руки вчепилася (1718, ДУГС, 268). Іменники *неділенька* (СУМ V, 284) й *хвилинонька* (СУМ XI, 38) зберігають своє значення і в сучасній українській мові;

– **иляхів сполучення**: *Ѡкъ* прииду з *дороженки*, будешь мѠ витати (поч. XVIII, КРС, 45);

– **абстрактних понять**: *дівонько*, *душенько*, *миленька* ми будеш (1571, ХДУЛ, 179) (відновлено з пестливого звертання до істоти); шкода моєї *уродоньки* (I пол. XVIII, ДУГС, 389). У сучасній українській мові засвідчено лексеми: *бесідонька* (СУМ I, 163), *бідонька* (СУМ I, 173), *вечеронька* (СУМ I, 344), *віронька* (СУМ I, 581), *вістонька* (СУМ I, 685), *думонька* (СУМ II, 11), *здобиченька* (СУМ III, 542), *мислонька* (СУМ IV, 718), *неволенька* (СУМ V, 269), *недоленька* (СУМ V, 293), *пригодонька* (СУМ VII, 594), *розрадонька* (СУМ VIII, 787), *самотинонька* (СУМ IX, 48), *свободонька* (СУМ IX, 99), *туженька* (СУМ X, 312).

У сучасній українській мові демінутиви й гіпокористики із суфіксом **-онька / -енька** засвідчено й в інших лексико-семантичних мікрогрупах. Це, зокрема, похідні від назв:

– **предметів природи**: *земленька* (СУМ III, 556);

– **явищ природи**: *росонька* (СУМ VIII, 884);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *дїбровонька* (СУМ VI, 296); *долинонька* (СУМ VI, 358); *могилонька* (СУМ IV, 773); *природонька* (СУМ VIII, 10); *річенька* (СУМ VIII, 578);

– **астрономічних об'єктів**: *зіронька* (СУМ III, 577), *зоренька* (СУМ III, 687);

– **споруд, зокрема будівель**: *хатонька* (СУМ XI, 31);

– **частин споруд, зокрема будівель:** *кухонька* (СУМ IV, 421);

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **сімейним станом:** *вдівонька* (СУМ I, 311),
сиротонька (СУМ IX, 203) та ін.;

– **рослин:** *березонька* (СУМ I, 160), *вербонька* (СУМ I, 326); *калионька* (СУМ IV, 77); *пшениченька* (СУМ VIII, 415); *суниченька* (СУМ IX, 842) та ін.;

– **частин рослин:** *билионька* (СУМ I, 165); *травинька* (СУМ X, 222);

– **меблів:** *колисонька* (СУМ IV, 222);

– **продуктів харчування:** *сметанонька* (СУМ IX, 403);
істонька (дит. ‘їжа, страва’) (2005, МСГГ, 73);

– **одягу:** *суконька* (СУМ IX, 832); *хустинька* (СУМ XI, 175); *шапчинька* (СУМ XI, 409) та ін.;

– **інструментів:** *скрипонька* (СУМ IX, 320); *сурмонька* (СУМ IX, 855); *трубонька* (СУМ X, 291) та ін.

Суфікс **-онька / -енька** в сучасній українській мові досить продуктивний. Найбільшу активність виявляє суфікс **-онька / -енька** при утворенні демінутивів від назв істот і абстрактних іменників. Деривати із суфіксом **-онька / -енька** часто трапляються в художніх творах.

Варіант суфікса **-енька** співвідноситься з суфіксом **-енько** чоловічого роду. Суфікс **-енько** засвідчений на століття пізніше суфікса **-енька**. Суфікс жіночого роду **-енька** поширений в усіх лексичних групах, тоді як суфікс **-енько** вживається переважно в похідних від назв істот.

Суфікс **-иченька**

Суфікс **-иченька** виник внаслідок нашарування складного суфікса другого ступеня **-енька** на складний суфікс другого ступеня **-ичка**. Із суфіксом **-иченька** пестливі демінутиви утворено від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*
  - *спорідненістю: сестриченька* (СУМ IX, 151);
  - *тварин: перепеличенька* (СУМ VI, 246).

Суфікс **-инонька**

Суфікс **-инонька** утворений поєднанням суфікса **-ина** та суфікса другого ступеня **-онька**. Із суфіксом **-инонька** в сучасній українській мові демінутиви утворено, зокрема, від назв:

- *тканих виробів: скатертинонька* (СУМ IX, 256);
- *шляхів сполучення: стежинонька* (СУМ IX, 680).

Суфікс **-чинонька**

Суфікс **-чинонька** утворений внаслідок поєднання складних формантів **-чина** та **-онька**.

Із суфіксом **-чинонька** в сучасній українській мові демінутиви утворено від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*
  - *віком: надібав дѣвчинонку при долинѣ* (поч. XVIII, КРС, 40); *милейкую дѣвчинойку за ручку стискаю* (поч. XVIII, КРС, 49); *дівчинонька* дрімле (1718, ДУГС, 391). У сучасній українській мові теж функціонує такий дериват: *дівчинонька* (СУМ II, 298).

Суфікс **-уся**

Із суфіксом **-уся** засвідчено демінутиви, похідні від назв:

- *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *людей за спорідненістю*: *spaliw babusine dudy* (бл. 1650, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 5) (відновлено із прикметника); не бійся, *бабусю* (кін. XVII – поч. XVIII, УІ, 69); *ꙗкъ тебе зоветь матусꙗ твоꙗ* (поч. XVIII, КРС, 40); любилися, кохалися, *матусꙗ* не знала (поч. XVIII, КРС, 4). У сучасній українській мові суфікс **-уся** продовжує функціонувати у вказаних іменниках і похідних від них *прабабуся* (СУМ VII, 497); *мамуся* (СУМ IV, 616); *паніматуся* (СУМ VI, 46); *паньматуся* (СУМ VI, 55); *дядинуся* (СУМ II, 450); *тітуся* (СУМ X, 150); *матуся* (пестл.) (2011, Турч., 170).

Суфікс **-усенька**

Суфікс **-усенька** виник внаслідок нарощування складного форманта другого ступеня **-енька** на суфікс **-уся**. Засвідчений у середині XVII ст. суфікс **-усенька** виокремлено в похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за*:

– *спорідненістю*: *бабусенка, бабусейка* (пестл. *бабусенька*): *Prodawala babusienka reidku* (бл. 1650, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 5). Крім цих, у наш час вживаються гіпокористичні утворення: *бабусенька* (СУМ I, 77), *матусенька* (СУМ IV, 653).

Суфікс **-уня**

Успадкований із праслов'янської мови суфікс **-уня** / **-un'а** (Sławski I, 135) засвідчений в сучасній мові у похідних від назв:

– *людей за спорідненістю*: *бабуня* (СУМ I, 77), *мамуня* (СУМ IV, 616), *сеструня* (СУМ IX, 151), *тітуня* (СУМ X,

150) (див. псл. *babunja, titunja* (Sławski I, 135), **matun'a* (ЭССЯ 18, 10);

– *тварин*: *козуня* (СУМ IV, 231).

Суфікс -унька

Суфікс **-унька** утворений поєднанням суфіксів **-уня** і **-ка**. Успадкований із праслов'янської мови суфікс **-уня / -un'a** (Sławski I, 135) засвідчений у досліджуваних староукраїнських текстах із початку XVII ст. в демінутиві, похідному від назви *людини за спорідненістю*: ось, *матунько*, що-м я виграл (1619, УІ, 38).

Суфікс -ухна

Цей формант, як і в XV ст., засвідчений у демінутиві, похідному від назви *людини за спорідненістю*: *матухна* (1650, СлЛСЛ, 466). У наш час це утворення зберігається в деяких північних говірках української мови (Картотека Атласу української мови, що зберігається у відділі діалектології Інституту української мови НАН України). Ф. Славський підкреслює, що первинною функцією цього форманта була гіпокористична (пор. польське *matuchna* 'matka') (Sławski I, 75).

Суфікс -уля

Суфікс **-уля** успадкований із псл. **-ul'a** (Sławski I, 110 – 111). Цей гіпокористичний формант засвідчений у похідних від назв:

– *тварин*: Жадань *Кицѹля* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 104) (відновлено з антропоніма).

У сучасній українській мові ще від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за*:

– **спорідненістю**: *мамуля* (СУМ IV, 616); *бабуля* (2011, МДСЦС, 18).

Суфікс **-улейка**

Суфікс **-улейка** утворений нашаруванням суфікса 2-го ступеня **-енька** на суфікс **-уля**.

Цей складний формант засвідчено в демінутивах, похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– **спорідненістю**: *матулейку*, *голубойко*, *соколь прилїтає* (поч. XVII ст., КРС, 44).

Суфікс **-ася**

Цей формант засвідчено в досліджуваних пам'ятках з XVIII ст. у дериватах, похідних від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– **спорідненістю**: *бабасю* *щебетухо* (XVIII, ІСУЯ I / II, 44).

У сучасній українській мові ще від назв людей *за своєюцтвом*: *кумася* (СУМ IV, 397).

Суфікс **-ина**

На функції суфікса **-ина** у дериватологів існують різні погляди. Автори «Словника української мови» незначну кількість утворень з суфіксом **-ина** зараховують до зменшених: *плахтина* (СУМ VI, 571) тощо, деякі – до пестливих: *пташина* (СУМ VIII, 380). Деривати *кофтина* (СУМ IV, 313) ‘те саме, що кофта’; *хатина* (СУМ XI, 30; ‘те саме, що хата; невелика бідна або стара хата’, *хустина* (СУМ XI, 175) (розм., ‘те саме, що хустка’) та ін. у вказаній праці не мають

помітки «зменшений», хоча К. Г. Городенська деривати *хатина*, *кофтина* вважає демінутивними утвореннями (Городенська 1986, 193). Див також: *жикеті́на* (зм. від *жикет* ‘жіночий одяг’) (2011, МДСЦС, 102).

Г. П. Циганенко відзначає, що відтінок послабленої зменшеності притаманний іменникам із суфіксом **-ина** (*хатина*, *хустина* та ін.) тільки в українській мові [Циганенко, 79]. Суфікс **-ина** в досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. виявлений в поодиноких дериватах, утворених від основ іменників чоловічого роду. Засвідчено суфікс **-ина** і в пізніших дериватах. Це, зокрема, похідні від назв:

– *споруд*, зокрема *будівель*: *хлѣвина*: домок, домище (1596, ЛЛЗСС, 83); *хлѣвина*: домокь (1627, ЛСПП, 143); *храмина*, домокь (1642, СлЛЛ, 72) (< *храмъ*). Пор.: у сучасній українській мові *хлівина* (СУМ XI, 83) розм. ‘невеликий хлів’ (< *хлѣвъ*). К. Г. Городенська вважає це утворення демінутивним [Городенська 1986, 192];

– *посуду*: *малое судины* (1552, АЮЗР 1/VII, 618) (< *судъ*);

– *одягу*: *малая кожушина* (1723, ДНРМ, 142) (< *кожухъ*).

Подібні деривати в діалектному мовленні фіксуються й від основ іменників жіночого (*дорожина* (1896 – 1906, МСПКУМ 1, 224) < *дорога*) й середнього родів (*селина* < *село* [Німчук 1962, 7]).

Суфікс **-чина**

Суфікс **-чина** виник поєднанням суфіксів **-ка** та **-ина**. Погляди дериватологів на функції суфікса **-чина** також різняться. Автори «Словника української мови» незначну кількість утворень з суфіксом **-чина** зараховують до зменшених: *комірчина* (СУМ IV, 246), *сокирчина* (СУМ IX, 438),

стодільчина (СУМ IX, 724) тощо, деякі – до зменшено-пестливих: *книжчина* (СУМ IV, 198), *лавчина* (СУМ IV, 431), *скриньчина* (СУМ IX, 319), *сорочина* (СУМ IV, 466), окремі – до зменшено-зневажливих: *підківчина* (СУМ VI, 435) і *повітчина* (СУМ VI, 678). Деривати *копячина* (СУМ IV, 277) ‘малий або худий слабосильний кінь’), *рибчина* (СУМ VIII, 530) (розм. ‘маленька риба’), у цій праці не мають ре-марки «зменшений», хоча К. Г. Городенська деривати *копячина*, *рибчина*, *книжчина* вважає демінутивними утвореннями (Городенська 1986, 193). Див також: *чарчина* ‘невелика скляна посудина, з якої п’ють горілку’ (2006, МССУГ, 119); *сукінчина* (зм. від *сукня*) (2016, ТСДГГ, 151); *гілетчина* (зм. від *гілетка* ‘дерев’яна бочка’) (2016, ТСДГГ, 45).

У сучасній українській мові деривати з цим суфіксом засвідчено й у інших лексико-семантичних мікрогрупах. Це, зокрема, похідні від назв:

– **частин натурогенного рельєфу**: *поточина* ‘потік’ [Німчук 1962, 7].

Суфікс **-инка / -інка**

У досліджуваних текстах суфікс **-инка** засвідчено в поодиноких дериватах, утворених від основ іменників жіночого роду. Це, зокрема, похідні від назв:

– **предметів натурогенного рельєфу**: *ямка*, *дирка*, *щилинка* (1642, СЛЛЛ, 116) (пор. *щид* (Там само));

– **споруд, зокрема будівель**: во убогой *хижинке* (1787, Сков. 2, 114);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **віком**: *дитинка* (1657 – 1674, МСПКУМ 1, 209);
пытала дворника на имѣ *Мальшики* (1560 – 1561, ЛЗК,

156) (відновлено з антропоніма); *дитиньки* своєї Марѣ, которой тилко от роженя пол року (1669, АПГУ 1, 166); очне становил *дѣвчинку* малую на ймя Марю, которой пойшло на пятый год (1667, ІСУЯ I / П, 851); *дѣвчинку малую, которой пойшло на пятый год* (1667, АПГУ 1, 112);

– **спорідненістю**: *уйчынка* (пестл. від *уйчына* < *уйна* ‘дядина, дружина материного брата’) (2011, Турч., 320);

– **одягу**: *одежинка* (СУМ V, 624), *фустинка* (зм. від *фустина* ‘хустка’ (2016, ТСДГТ, 160).

Деякі мовознавці виділяють складний суфікс **-инка**, який виник поєднанням **-ин-** + **-ка**, де **-ин-** – суфікс одиничності, **-ка** – суфікс зменшеності [Земская, 249; Циганенко, 80]. Г. П. Циганенко підкреслює, що суф. **-инка** вживається в іменниках, які називають виділений із маси речовини єдиний предмет із відтінком зменшеності: *волосся* – *волосинка* ‘одна маленька частинка однорідної маси’; *дощинка*, *крупинка*, *пилинка*, *росинка*, *ча(ј)інка* (Циганенко, 80). В українській мові, підкреслює автор, відтінок одиничності і зменшеності, виступає чіткіше, ніж в російській мові, оскільки частіше зустрічаються самостійні слова з суфіксом **-ина**: *волосинка* (*волосина*), *ікринка* (*ікрина*), *піщинка* (*піщина*), *пилинка* (*пилина*) [Циганенко, 80]. Автори «Русской грамматики» стверджують, що суфікс **-инка**, крім значення «одна маленька частинка однорідної маси, названої мотивувальним словом, що має збірне поняття» (Русская грамматика 1980 I, 207), може мати і зменшувальне значення: «Деякі іменники можуть розглядатися як утворення зі зменшеним значенням, мотивованими іменниками на **-ина**

зі значенням одиничності: *бисерина* – *бисеринка*, *изюмина* – *изюминка*» [Русская грамматика 1980 I, 208], а «в невеликих групах утворень і в поодиноких словах із зменшенням виділяється суфікс-морф **-инка**: *тропа* – *тропинка* (поряд із *тропа*), *сльоза* – *сльозинка*, *заноза* – *занозинка*» [Русская грамматика 1980 I, 211].

Про те, що деривати з суфіксом **-инка** «не лише підкреслюють невеликий розмір одиничного предмета, а й іноді беруть на себе основну роль у позначенні такого предмета (напр., *ікринка*, *краплинка*, *крупинка*, *павутинка*, *пушинка*, *сльозинка*, *сніжинка*; у порівнянні з ними *ікринка*, *краплина*, *сніжина* тощо), несуть додаткову інформацію, позначаючи переважно одиничний предмет, більший, ніж інші однорідні», зауважує Л. О. Родніна [Словотвір, 95]. В. І. Говердовський стверджує, «що суф. **-инка** в одних випадках «зменшує» сам предмет: *крупинка*, *лысинка*, *дождинка* (пор.: *лысина*, *дождина*, і наочніше в українській: *ікринка*, *пилина*, *піщина*), а в інших він є конотативно-зменшувальним: *шпротинка*, *горчинка* і т. п.» [Говердовський, 72].

Оскільки зменшеність або пестливість в дериватах від сингулятивів передаються тільки за допомогою суфікса **-ка**, немає підстав виділяти складний формант **-инка** в словах типу *соломинка* та ін. Пор. деривати із суфіксом **-ка** *храминька* (XII ст.), *соудинька* (XVст.).

У сучасній українській мові утворень із складним демінутивним суфіксом **-инка** засвідчено небагато: *ікринка* (СУМ IV, 16), *містинка* (СУМ IV, 750), *пташинка* (СУМ VIII, 380), *хатинка* (СУМ XI, 30), *хмаринка* (СУМ XI, 94); *сукынка* (зм. від *сукня*) (2016, ТСДГГ, 151).

Суфікс -інка

Суфікс **-інка** засвідчено в кількох дериватах, зокрема похідних від назв:

– **людей за спорідненістю**: тещенько, жінчина *матінко* (кін. XVII, ДУГС, 407);

– **часових проміжків**: *п'ятінка* святая (1764, ДУГС, 305) (відновлено з власного імені Святої Параскеви Іконійської, Параскеви П'ятниці).

У сучасній українській мові засвідчено ще деривати, похідні від назв:

– **тварин**: *вутінка* (СУМ I, 789), *утінка* (Гр. IV, 364).

Суфікс -ушка

Суфікс **-ушка** засвідчено в поодиноких утвореннях, похідних від назв:

– **тварин**: Степань *Квокушья* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 81) (*квокушья* ‘квочка’) (відновлено з прізвищевої назви).

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *Матушка!* (1774, Сков. 1, 117); и *бабушка* знает (1780 – 1788, Сков. 2, 47). Див. ще: приступилася стара *бабушка*, його *матушка* (поч. XIX, УНП, 98);

– **віком**: другая *старушка*, пряжа воитишина (1716, ДНРМ, 89);

– **определенных дій**: да и самая *пирушка* больше мене веселила собраніем (1780 – 1788, Сков. 2, 191);

– **зброй**: яко бы кынгалтом *бардабушки*, ложе оправлено (1583, АЮЗР 8/III, 404) (запозичено з польської мови (п. *berdebuska* ‘гаркебуз’).

Деривати цієї мікрогрупи засвідчено переважно у творах Г. С. Сковороди. Проаналізовані форманти для української мови нехарактерні. Використання дериватів із цими суфіксами в українських текстах пояснюється, очевидно, впливом російської мови. Засвідчений ще у XV ст. суфікс **-ушка** в українській мові, очевидно, вийшов із ужитку, однак у деяких південно-східних говірках цей суфікс **-ушка** (*бабушка*), належать до середньопродуктивних формантів [Сікорська 1972, 17].

Суфікс **-ушечка**

Суфікс **-ушечка** виник внаслідок нашарування суфікса 2-го ступеня **-ечка** на складний суфікс **-ушка**. Цей формант у сучасній українській мові засвідчено в похідних від назв:

– **приспосувань**: *калатушичка* (зм.-пестл. від *калатуха*, *калатушка* ‘паличка-вибивачка’) (2011, МДСЦС, 160).

Суфікс **-ишка**

Суфікс **-ишка** засвідчено в похідних від назв:

– **тварин**: *если бы ты, негодная тваришка* (1774, Сков. 1, 123) (відновлено зі зневажливого звертання до людини).

Суфікс **-ця**

Цей формант засвідчено в дериватах, похідних від назв:

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **спорідненістю**: *бабця*: *небожцици бабце* моєї (1560 – 1561, ЛЗК, 442). У сучасній українській мові, крім лексеми *бабця* (СУМ I, 77) (з ремаркою діал.), до цієї мікрогрупи назв належить ще дериват *мамця* (СУМ IV, 616), *мамця* (пестл. від *мама*) (2011, Турч., 170).

У сучасній українській мові в дериватах, які характерні для розмовного мовлення, функціонують суфікси, не засвідчені в досліджуваних пам'ятках староукраїнської мови. За допомогою цих формантів утворені поодинокі іменники з пестливим значенням. Це, зокрема:

Суфікс -унця

Цей формант засвідчено в пестливих дериватах, похідних від назв:

– *людей за спорідненістю: мамунця* (СУМ IV, 616) (співвідносне з *мама*).

Суфікс -улька

Цей формант засвідчено в пестливих дериватах, похідних від назв:

- *тварин: козулька* (СУМ IV, 213);
- *органів або частин тіла людини: додулька* (пестл., дит. *додля* ‘жін. цицька, сосок’) (2011, МДСЦС, 90);
- *одиниць міри ваги: грамулька* (зм.-пестл. від *грама*) (2011, МДСЦС, 75) (очевидно, від *грамуля*. – Г. С.).

Суфікс -усіцька

Суфікс *-усіцька* виник поєднанням суфіксів *-уся* та *-іцька / -ичка / -ечка*.

Цей формант засвідчено в пестливих дериватах, похідних від назв:

– *людей за спорідненістю: мамусіцька* (пестл. від *мама*) (2011, МДСЦС, 170) (очевидно, через *мамуся*. – Г. С.).

Таким чином, найпродуктивнішим демінутивним і гіпокористичним формантом в іменниках жіночого роду XVI – XVIII ст. є суфікс *-ка*.

5.3. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст., як і в пам'ятках попередніх періодів, демінутивів і гіпокористиків, утворених від іменників середнього роду, виявлено порівняно небагато. Серед засвідчених виокремлено демінутиви і пестливі слова із суфіксами **-це;** **-ко;** **-ятко / -атко / -чатко;** **-ечко;** **-учко / -ичко / -очко,** **-енько;** **-ячко / -ачко / -ічко;** **-ят- / -ат- / -чат-**.

Суфікс **-це**

Із суфіксом **-це** в пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. утворено демінутиви від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** *озерце* (1561, МСПКУМ 2, 36); *седце, полце* (1642, СлЛЛ, 75); и огород на *озерицѣ* (1699, КТМП, 495). У сучасній українській мові, крім цих, засвідчено ще деривати *болітце* (СУМ I, 215); *джерельце* (СУМ II, 262) та ін.;

– **частин тіла людини:** коли молод бувавъ, пуд *колінца* голубца бивавъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 230); будьто при *колѣнцах* их (Сков. 2, 193). У сучасній українській мові, крім цього іменника, у цій мікрогрупі засвідчено деривати *пузце* (СУМ VIII, 386), *стегенце* (СУМ IX, 679), *тільце* (СУМ X, 142), *черевце* (СУМ XI, 363) та ін.;

– **частин тіла тварини:** *жальце* (1642, СлЛЛ, 67); съ *крильцями* суть чотирма (1720, ЛВ 3, 87); на многих *крильцахъ* ей видѣли изображеніе (1720, ЛВ 3, 87); золотые *крильца* (1774, Сков. 1, 125). Ці деривати збереглися до нашого часу. Крім

них, засвідчено також демінутиви *копитце* (СУМ IV, 281), *перце* ‘перо’ (СУМ VI, 540), *рильце* (СУМ VIII, 534); *т’іл’це* (зм.-пестл. назва тіла бджоли) (2006, МССУГ, 104);

– **рослин:** *зелійце:* соухій хлѣбъ, и тоє зелійце (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 222); *деревце* (1642, СлЛЛ, 90). Із цим суфіксом демінутиви від назв рослин у XIV – XV ст. не виявлені, але вони, звичайно, існували. У сучасній українській мові функціонують деривати *деревце* (СУМ II, 247), *просце* (СУМ VIII, 309) та ін.;

– **частин рослини:** *сучець, колѣнце, узелец* (1642, СлЛЛ, 281); *пшінце (пшонце)* (СУМ VIII, 416). У сучасній українській мові функціонують деривати *зеренце* (СУМ III, 560), *сінце* (СУМ IX, 227), *стебельце* (СУМ IX, 678);

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу:** *ставилце* (зм. від *ставило* ‘шлюз’) (1673 – 1740, МСПКУМ 2, 357);

– **поселень:** а там деток своихъ отбегъла, кричачи на *сельце* ратунку (1582, АЮЗР 1/VI, 129); а тые дей *селца* зъ Фалимичами не стоять и за половину замку (1585, АЮЗР 1/I, 209); *селце* зъ млинцем (1593, АЮЗР 1/I, 374); *селце* Сушибаба з млинцемъ (1593, АЮЗР 1/I, 374); домъ у томъ *селцу* (1605, ДМВН, 94); *сельце* *Городокъ* (1625, АЮЗР 1/VI, 462); того *селца* Чорное з поддаными (1635, ПШФ, 155); *селце* (1642, СлЛЛ, 413);

– **частин споруд, зокрема будівель:** *оконце* (1642, СлЛЛ, 195); пропускають во адскіє *оконца* (1737, УІ, 158); и *оконцами* внидут (1768, Сков. 1, 143); в *віконця* з будок виглядали (Котл., 164). У наш час ці іменники зберігають своє значення;

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: дани медовое 16 ведерець (1552, АЮЗР 1/VII, 120); *барилце* (зм. від *барило*; 1565, МСПКУМ 1, 43); *коритце* (1642, СЛЛЛ, 110); *солилце* (1642, СЛЛЛ, 359); *кадилце* (1655, МСПКУМ 1, 406); *барилець 2* (1744, ДНРМ, 305); вишняку двѣ *барилцѣ* (1751, ДНРМ, 323); *барилце*, в немѣ горѣлки з кварту (1756, ДНРМ, 340); попрошу й вас, панове молодці, на *відерце* браги (1756, ДУГС, 250). У сучасній українській мові функціонують лексеми *коритце* (СУМ IV, 291); *барильце* (СУМ I, 106);

– **посуду**: *блюдце* (1642, СЛЛЛ, 115);

– **частин посуду**: кварта теж часто треба водою полоскати; и догоры *денцами* всѣ переворочатѣ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 173). Дериват *денце* функціонує й сучасній українській мові (СУМ II, 243);

– **тканих виробів**: же то *футерца* шиють зѣ ваших шкур нечестивыхъ (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 165). У сучасній українській мові засвідчено деривати *ряденце* (СУМ VIII, 923), *суконце* (СУМ IX, 832);

– **одягу**: в німецькім *фуркальці* була (Котл., 126);

– **продуктів харчування**: *мясце*, *телце* (1642, СЛЛЛ, 113); п'яним *пивцем* частував (кін. XVII, ДУГС, 409); *пивце*, *винце*, медок, горілка (Котл., 127). У сучасній українській мові, крім цих лексем, засвідчено ще дериват *сальце* (СУМ IX, 22);

– **прикрас**: и *кольце* вынато (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 201); *ланиушковъ 3* и *колце* сребренное (1593, АЮЗР 1/1, 365 – 366);

– **іграшок**: *брязкальце* (1653, МСПКУМ 1, 71) (пор. *брязкало*); і тые *брязкадца* що дѣтеи забавляють (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 152); скрізь будуть *брязкальця* (Котл., 1158).

У сучасній українській мові засвідчено деривати *брязкальце* (СУМ I, 243); *свистальце* (СУМ IX, 74);

– **пристроїв**: занова *ситце* на колочку висить (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 225); а паче **б** зьгоршытелно през сыто процѣжати: яко то на млеко ест звычай сытца держати (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 145); а особно на стезях в сылца упадаеть (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПІ, 164); але умію і *сылці* на качки ставити (I пол. XVIII, ДУГС, 195); да легенька ж йому й смерть – *сылцем* удавився (1786, ДУГС, 247); *ситце* (СУМ IX, 208); *решітце* (СУМ VIII, 525);

– **частин пристроїв**: 7 вѣтвей со свѣтилцями (1773, Сков. 1, 402);

– **пристосувань**: било: *билце* албо піорко которымъ на струнахъ бранкают (1627, ЛСПІ, 162); дреколи: *дрѣвца*, рогатины (1653, МСПКУМ 1, 33); *бильце* (1653, МСПКУМ 1, 54); *дереvце* ‘древко’ (1655, МСПКУМ 1, 204); зь *дереvца* копійного (1720, ЛВ 3, 15). У сучасній українській мові подібні деривати зустрічаються частіше *дзеркальце* (СУМ II, 266), *зеркальце* (зм. від *зеркало*) (2011, МДСЦС, 142) та ін.;

– **інструментів**: *длатце*, длато (1642, СЛЛІ, 198). У новоукраїнській мові ця група лексики найпоширеніша: *веретенце* (СУМ I, 329), *долітце* (СУМ II, 359), *зубильце* (СУМ III, 726), *ральце* (СУМ VIII, 446), *свердельце* (СУМ IX, 69);

– **частин машин, механізмів**: *колесце* (1655, МСПКУМ 1, 356); *колісце* (СУМ IV, 225); стависко на дикомъ болоте у *колесца* (1606, АЮЗР I/VI, 336);

– **зброї**: *оружіє*: *дрѣвце* (1653, МСПКУМ 1, 153);

– **транспортних засобів**: *суденце* (СУМ IX, 824). У сучасній українській мові, крім лексеми *човенце* (СУМ XI, 347) (< *човно*), інших похідних, не виявлено;

– **частин транспортних засобів**: *вітридце*, раздимало (1642, СлЛЛ, 198); кормило или *кормилце*: *правидце* (1653, МСПКУМ 1, 253);

– **абстрактних предметів або понять**: *дѣлце* (1642, СлЛЛ, 352); *словце* (1650, СлЛСЛ, 508); *чемъ не мовишь словца* ко мнѣ, мой пане краснейкїй (поч. XVIII, КРС, 49). Ця лексеми зберігається і в наш час.

У сучасній українській мові деривати із суфіксом **-це** зустрічаються й у інших лексико-семантичних мікрогрупах, що утворені від назв:

– **меблів**: *крісельце* (СУМ IV, 358);

– **постільних аксесуарів, зокрема білизни**: *одіяльце* (СУМ V, 631);

– **частин або елементів одягу**: *мереживце* (СУМ IV, 675).

Отже, суфікс **-це** залишається, як і раніше, продуктивним. Найчастіше його засвідчено в похідних від назв знарядь дії.

Суфікс **-інце**

Суфікс **-інце** малопродуктивний. Цей формант у сучасній українській мові засвідчено в похідних від назв:

– **спорядження**: *стремінце* (СУМ IX, 762) та ін.

Суфікс **-ице**

У староукраїнській мові цей суфікс малопродуктивний. Засвідчено цей формант у похідних від назв:

– **частин поселень**: с того *именица* служиль (1560–1561, ЛЗК, 332).

Суфікс -ко

У староукраїнській мові цей суфікс малопродуктивний. Фіксується цей формант у похідних від назв:

– **предметів природи**: Іванъ золотъко (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 12, 144) (відновлено з прізвищевої назви);

– **частин тіла людини**: на колєнка почаль былъ зводи- тисє зъ землі (1601, АЮЗР 8/III, 482); колѣнко: и на колѣнках предъ вами оупадаємо (1616, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 202); Понєжнє ѿ лычко ілі ѿ ременєц идєт цѣлѣю кожж (1599, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 122); личко (1642, СлЛЛ, 419), очко (1642, СлЛЛ, 189), оушко (1650, СлЛСЛ, 524); біле личко, чорний вус (1751, ДУГС, 395); бѣлое личко, чорніє брови (поч. XVIII, КРС, 48). Ці деривати функціонують і в сучасній українській мові;

– **частин тіла тварини**: жупица мухаярова, лисми брушками подшита (1570, АЮЗР I/I, 39);

– **частин рослин**: зелка, албо цвѣти их (кін. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 223); коккінь: зернко (1627, ЛСПП, 217); зіолко (стп. Ziolko ‘зіллячко’): дал Бгъ зєла жєбы тѣло походачими зіолками лѣчилоса (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 245); єще зіолко злости при нем зостаєт (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 245); свій овоць и свои зѣлка и ѿздобы выдают (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 223); сѣть и зелка ѿдни здоровю слѣжать, а иншіи до запахѣ належат (1627, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 223); якъ суть маковіи зернка (1642, СлЛЛ, 205); только потребних зѣлок по полю шукала (1747, УІ, 168); яблучко (СУМ XI, 619); ябличко (зм. від яблуко) (2005, МСГГ, 232); яблочко (2011, Турч., 352);

– **продуктів харчування**: молочъко (1642, СлЛЛ, 205);

– **частин поселень**: абы ма с того *именячька* не рушил (1560 – 1561, ЛЗК, 339);

– **частин споруд, зокрема будівель**: в раю, пред тыи *оконка* (1646, ДАФ, 166); *бервнко* (пор. *бервенко*) (1650, СлЛСЛ, 425);

– **приспосувань**: *бервнко* (1650, СлЛСЛ, 425); *желѣзко* (до 1656, МСПКУМ 1, 249); *желѣзко* Турецкое (1704, РИСП, 114); *желѣзко* кравецкое (1744, РИСП, 305);

– **частин приспосувань**: *ланцух* *колчатыи* *колдо* за *колдо* (1578, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 184);

– **меблів**: постела: *ложко* (1627, ЛСПП, 89); *одрь*: *ложко*, *кровать* (1627, ЛСПП, 151); *ложко* (пор. *ложе*) (1642, СлЛЛ, 126); на едином *ложку* у единых кошулях (1689, КТМП, 45); посеред хати *ложко* (1698, КТМП, 140); *ложко* старое (1751, ДНРМ, 322);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: *флашь* *пуздерко* полное (1570, АЮЗР I/I, 29); *барилко*: *пива* по пол *барилка* давати (1577, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 23); *барилко* горѣлки (1592, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 23); *барила* з медами, *барилка* з винами (1596, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 23); *коритко* (1642, СлЛЛ, 110); *вишень* в меде *барылко* немалое (1649, АЮЗР 3/IV, 49); *пуздерко* (1717 – 1734, МСПКУМ 2, 257); *пуздерко* московской роботи (1746, ДНРМ, 310); *відерко* деревяне (1756, ДНРМ, 340);

– **транспортних засобів**: бѣгутъ, плынуть *човенками* поблискуют *веселцами* (поч. XVIII, КРС, 39). Оскільки існує форма середнього роду *човно* ‘човен’ (зменшене *човенце*), можливо, тут маємо суфікс **-ко**;

– **абстрактних предметів або понять**: *словко*: реченіє, мовленье, *словко* (1596, ЛЛЗСС, 73); лежісь: *словко* (1627, ЛСПП, 259); предсловіє: тыи *словка* часомь єдино вмѣсто другого кладены бывають (1627, ЛСПП, 93); тоє *словко*, дхъ, значить многоω (1627, ЛСПП, 32). У наш час цей іменник вживається з формантом **-це**: *слівце* (СУМ ІХ, 355). Можливо, лексема *словко* – полонізм (п. *słówko*).

При приєднанні до основ, суфікс **-ко** викликає чергування звуків **к – ч, ц – ч, х – ш**: *око* – *очко*, *лице* – *личко*, *лихо* – *лишко* та ін. У сучасній українській мові цей формант малопродуктивний. Його засвідчено в декількох лексичних групах, однак кількість таких утворень невелика: *відерко* (СУМ І, 582), *личко* (СУМ ІV, 502), *чучелко* (СУМ ХІ, 392).

Суфікс **-ятко / -атко / -чатко**

Суфікс **-ятко / -атко / -чатко** традиційно прийнято виділяти в структурах типу *дитятко*. Однак, оскільки в основі кожного такого утворення лежить іменник з і суфіксом **-ят-, -ат-,** то немає підстав виділяти окремо формант **-ятко / -атко, -чатко**, наприклад: *дит-я* – *дитя-ти* – *дитят-ко* [Німчук 1965, 155]. Отже, тут маємо той самий демінутивний і пестливий суфікс **-ко**. Тип є досить продуктивним.

Із цим формантом демінутиви утворено від назв:

– **людей за різними ознаками, зокрема за:**

– **віком**: *детятко* (1562, МСПКУМ 1, 206), Христа mezi ними, шаленець, шпикгуючи, *Невинняток*, котори бы му задѣлали (1616, УП, 202) ‘невиння, невинный, дитя’; ‘дѣтище’; вь *маломь дитятку* (1616, ДМВН, 197); *немоватко*, *пеленчатко* (1627, ЛСПП,

252); *немовятко*, сучасне *немовлятко* ‘маленька дитина, яка ще не вміє говорити’; *пеленчатко* ‘маленька дитина, яку ще пеленають’; *отроча*: *немоватко*, *дитя* (1627, ЛСПП, 154); *немовятко*: *отроча*, *дѣтище* (сер. XVII, ЛЛЗСС, 132); *дивчатко* (1638, МСПКУМ 1, 208); *телатко*, *хлопатко* (1645, ГУ 1645, 23); *ветхого* *деньми*, *яко отрочатко* *младое* (1646, УП, 256); *отрочатко* *малейкоє* (1646, УП, 247); *Ірод* *црѣ* *послышавши* *ѿ* *рождествѣ* *и҃с* *х҃ста* *всѣх* *маленкых* *отрочаток* *казал* *забіати* (XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 62); *немовлятко* (1653, МСПКУМ 1, 489); *пеленчатко* (1653, МСПКУМ 2, 89); *варуй*, *Бжѣ* *х҃ста* *всѣх* *маленкых* *отрочаток* *казал* *забіати* (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 62). Дериват *отрочатко* (зм. *отроча*) (2011, Турч., 224) функціонує й тепер. У сучасній українській мові виокремлюється ще дві мікропідгрупи назв людей:

– **спорідненістю**: *синятко* (СУМ IX, 190);

– **етнічною належністю**: *циганчатко* (СУМ XI, 210);

– **емоційним ставленням**: *біннітко* (пестл. ‘біднятко’) (2016, ТСДГГ, 15);

– **соціальною належністю**: *кугутятко* (зм.-пестл. до *кугутя* ‘жадібний, багатий відлюдько’) (2011, МДСЦС, 191);

– **тварин**: *подобень* *буди* *серне* *алюбо* *ланятку* (XV – поч. XVI, СЮППП, 51); *нехай* *ваши* *волики*, *козки*, *козенятка* *і* *весь* *статочокъ* *здоров* *и* *егнятка* (1620, УП, 103); *агна*: *овчатко* (1627, ЛСПП, 5); *птенець*: *потатко* (1627, ЛСПП,

5103); *звѣрятко* (1642, СЛЛЛ, 340); два сесца твоя яко два *телятѣка* дикої кози *близнятка* (поч. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 116); яко двое *теляток* *ближнятокъ* дикое кози (поч. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 2, 116); *телятка* (1643, Грам. 1643, 13); *телятко*, *козлатко* (1645, ГУ 1645, 23); *быдлятко* (1646, МСПКУМ 1, 77); *козлятко* (до 1656, МСПКУМ 1, 370); на мене покорного, як на *быдлятко* Валаамово, вложити зезволили (1646, ДАФ, 137); *звѣрятко* (1650, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 140); *овчатко*: агня (сер. XVII, ЛЛЗСС, 136); ласковое *телятко* двѣ матки ссеть (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 232); мѣское *телятко*, як сѣлское *дитятко* (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 233); тилко що був *бичатком* виивав у поле (1737, УІ, 140); а плясать *Козлятко* (1760, Сков. 1, 462). У новоукраїнській мові деривати із суфіксом **-ко** також поширені: *котятко* (СУМ IV, 312), *курятко* (СУМ IV, 414), *орлятко* (СУМ V, 748), *ослятко* (СУМ V, 772), *слонятко* (СУМ IX, 376), *щенятко* (СУМ XI, 581), *ягнятко* (СУМ XI, 624), *пацятко* (зм. до *паця* ‘поросятко’) (2011, Турч., 230), *індовутятко* (зм. від *індовутя* ‘пташеня мускусної качки’) (2011, МДСЦС, 154), *быдлятко* (пестл. до *быдля* ‘худобина, велика рогата худоба’) (2011, Турч., 26), *гусятко* (зм. до *гуся*) (2011, Турч., 71);

– **частин рослин**: жебы ани єдино *зернатко* єго не оппоушалоса (СУМ XVI – I пол. XVII 11, 235); скелею, щоб задушити *зернятко*, не малою вона привалила могилу (1680 – 1683, Величк., 48).

У сучасній українській мові із цим формантом засвідчено також похідні від назв:

– **посуду**: *горщатко* (СУМ II, 139);

– **частин механізмів**: *коліщатко* (СУМ IV, 226).

Суфікс **-ечко**

Суфікс **-ечко** не є чисто демінутивним суфіксом, а виконує гіпокористично-емфатичну функцію [Warchoń, 130]. Про це свідчить той факт, що він служить засобом оновлення експресивності в дериватах з формантом **-це**, як, наприклад: *дільце* і далі *ділечко* (Гр. I, 391). Деривати з суфіксом **-ечко** представляють два підтипи назв. До першого належать назви, утворені на базі демінутивів з суфіксом **-ко** або **-це**, з підсиленою емоцією пестливості (*блюдечко*, *відеречко*, *личечко*). Ці утворення є дериватами II ступеня [Warchoń, 130]. Другий підтип складають зменшено-пестливі назви, як зазначає Л. О. Родніна, утворені безпосередньо від недемінутивних іменників (*гніздо* – *гніздечко*, *намисто* – *намистечко*), в тому числі від дедемінутивів з суфіксом **-ко** (*батько* – *батечко*, *дядько* – *дядечко*) [Словотвір, 106].

В аналізованих текстах XVI – XVIII ст. засвідчені похідні обох підтипів, але кількість їх невелика. Із цим формантом демінутиви утворено від назв:

– **поселень**: *містечко* ‘невелике місто’: дали имъ *местечько* въ Луцкомъ повіте (1511, ГВКЛ, 45); шли до єдиного *мѣстечка* нѣкоторого (1556 – 1561, ПЄ, 265); того ж *местечка* люди тяглыс (1573, АЮЗР 1/VI, 240); под тые жъ *мѣстечко* Синявку подпадши (1575, СИ, 349); до *местечка* Топорищъ одогнали (1584, АЖМУ, 80); иные были по *местечках* (1594, АЮЗР 1/III, 67); пришол до *містечка* того (1619, УІ, 43); во всѣхъ местахъ, *местечкахъ* и селах (1658, КГ, 90); у тому *мѣстечку* Василькову (1683, АЮЗР 1/VI, 515); до *мѣстечка* нашого (1685, АБМУ, 96); не тилко млины и села, але и

мѣстечка обернуль вѣ пепель (1720, ЛВ 2, 22); вѣ *мѣстечку* Яготинѣ (1729, ДНРМ, 213). Частота вживання цього іменника дуже висока (у текстах він зустрічається понад 80 разів). Зафіксовано іменник *містечко* як пестливе утворення зі значенням місце: тѣнь значит *мѣстечко* яблонею от солнца заступаемое (1791, Сков. 2, 148). У сучасній українській мові ця лексема збережено – *містечко* (СУМ IV, 749);

– **прикрас**: викрадено *монистечко* каралевое (1708, ДНРМ, 30). У сучасній українській мові засвідчено лексеми *намістечко* (СУМ V, 127);

– **майна**: то усе в тебе *добречко* твоє було б цѣло (II пол. XVIII, УІ, 197);

– **посуду**: *блюдечко* (1650, СЛІСЛ, 428);

– **інструментів**: просиль его *ковадлечко* нарядить (1733, ДНРМ, 258).

У сучасній українській мові засвідчено ще похідні від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *озеречко* (СУМ V, 653);

– **ємностей для зберігання чи транспортування**: *відеречко* (СУМ I, 582); *пуделечко* (зм. від *пуделко* ‘коробка або футляр’) (2011, Турч., 273);

– **меблів**: *кріслечко* (СУМ IV, 358);

– **предметів побуту**: *люстречко* (СУМ IV, 573).

Суфікс -яточко /-аточко

У сучасній українській мові засвідчено деривати із суфіксом **-яточко /-аточко**. Це, зокрема, похідні від назв:

– **тварин**: *лисяточко* (зм.-пестл. до *лися*) (2011, МДСС, 210); *індючаточко* (зм.-пестл. до *індюча*) (2011, МДСС,

154); *пацяточко* (зм.-пестл. від *пацятко* ‘поросятко’) (2011, Турч., 230).

Суфікс **-ченяточко**

Суфікс **-ченяточко** виник поєднанням суфіксів **-ча**, **-еня**, **-ятко**, **-очко**. У сучасній українській мові за-свідчено деривати із суфіксом **-ченяточко**.

Це, зокрема, похідні від назви:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *віком (малої, недорослої): дівченяточко* (зм.-пестл. до *дівчення*) (2011, МДСЦС, 85).

Суфікс **-енько**

Суфікс **-енько** утворено унаслідок поєднання двох праслов’янських суфіксів **-on’** і **-ko**, які дали формант **-енько** / **-онько** з м’яким елементом **-n** [Warchoń, 133 – 134].

При творенні іменників середнього роду з демінутивним і гіпокористичним значеннями суфікс непродуктивний.

У досліджуваних текстах XVI – XVIII ст. виявлений у поодиноких похідних від назв:

– *частин тіла людини*: *чемъ жесь измарнѣла и личенько* отмѣнила (поч. XVIII, КРС, 47); *срдѣнку* мнѣ нудно (поч. XVIII, КРС, 47); *присунься до мене, моє серденько* (1718, ДУГС, 391) (відновлено із звертань до осіб); *дівчатам личенька* запалила (I пол. XVIII, ДУГС, 201); *позшиляли есте губочки, і стрижете оченьками*, як козочки (I пол. XVIII, ДУГС, 195).

У сучасній українській мові суфікс **-енько** непродуктивний, його виявлено в поодиноких похідних від назв:

– *частин натурогенного рельєфу: моренько* (СУМ IV, 802);

– **абстрактних понять**: *лишенько* (СУМ IV, 505),
святенько (СУМ IX, 101).

Суфікс -ячко / -ачко

Суфікс **-ячко / -ачко**, як зазначає Л. О. Родніна, приєднується до іменників середнього роду, які закінчуються на **-я / -а** [Словотвір, 106]. В основі цих іменників є давній суфікс ***-je** [Warchoń, 132].

У досліджуваних текстах староукраїнської мови XVI–XVIII ст. засвідчено деривати із суфіксом **-ячко / -ачко (-ічко)**, похідні від назв:

– **споруд, зокрема будівель**: *кровь, обиталище: мешканачко* (1627, ЛСПП, 56);

– **абстрактних понять**: *за здоровячко ж его милости* (1674, УІ, 88). У південно-західних українських говірках вживається фонетичний варіант суфікса **-ячко / -ачко** – суфікс **-ічко** < псл. **-ьсьцько** [Німчук 1962, 4]: *здóбрóул'ічко* ‘здоров’ячко’.

Зважаючи на те, що в сучасному діалектному мовленні цей формант дуже продуктивний (у «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка, зокрема, засвідчено близько 80 дериватів), можна припустити, що він був досить поширений і в староукраїнській мові, але пам’ятками цього періоду засвідчений недостатньо.

У сучасній українській мові засвідчено деривати із цим суфіксом, похідні від назв:

– **рослин**: *зіллячко* (СУМ III, 573);

– **частин рослин**: *коріннячко* (СУМ IV, 292); *насіннячко* (СУМ V, 189);

– **опредметнених дій**: *коханнjacko* (СУМ IV, 313), *обніманнjacko* (СУМ V, 545) та ін.

Суфікс -ят- / -ат- / -чат-

Утворення, які мають у непрямих відмінках елемент **-ят- / -ат- / -чат-**, мають різні суфікси: **-а, -я, -ча**, (відповідно в непрямих відмінках **-ят- / -ат- / -чат-**).

Суфікс **-ят- / -ат- / -чат-**, як і в попередні періоди розвитку української мови, поширений при творенні молодих істот типу *гуся, жеребця, куря, козля, ося, пташа, утя* та ін., однак його частіше, ніж в XIV – XV ст., засвідчено в утвореннях, мотивованих назвами дорослих істот (людей або тварин). Засвідчені із цим суфіксом і зменшені деривати, мотивовані назвами предметів. Із цим формантом у пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. і / чи сучасній українській мові демінутиви утворено від назв:

– **частин натурогенного чи антропогенного рельєфу**: *водопійча* (СУМ I, 247);

– **споруд, зокрема будівель**: *хліўча* ‘маленький хлів’ (Німчук 1962, 214);

– **людей за різними ознаками, зокрема за**:

– **віком**: *шьто то за дитя боудеть* (1556 – 1561, ПЄ, 210); *отроча* такъ росло и оукрѣплалося (1571, МСПКУМ 2, 211); *отроча* (1650, СЛІСЛ, 534); *хлопя* (1656 – 1771, МСПКУМ 2, 463); *зарѣзавши мою овечку хлопятom* не велѣл повѣдати нѣкому (1671 АПГУ 2, 108); *отроча* твое сотвори (поч. XVIII, КРС, 69); *отроча* младо (1767, Сков. 1, 259). У наш час ці деривати продовжують функціонувати: *дитинча* (СУМ II, 288), *дитя* (СУМ II, 288), *хлоп’я* (СУМ XI, 86);

– **спорідненістю**: *унуча* (1571, МСПКУМ 2, 430); а *внучата* свое, не видѣливши (1685, КТМП, 26); дѣ-темъ и *внучатомъ* его (1720, ЛВ 1, 194); и *правнуча-там* будеш заказовати (Котл., 316). У наш час ці деривати продовжують функціонувати: *внуча* (СУМ I, 710), *правнуча* (СУМ VII, 506);

– **соціальною належністю**: *кугутя* (зм. до *кугут* ‘жадібний, багатий відлюдько’) (2011, МДСЦС, 191);

– **своєюцтвом**: *нивісія* ‘молодичка’ [Німчук 1962, 214];

– **тварин**: *звѣра*: *зверати* 8битого грѣдина (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 11, 139); жадного *кураати* не знашли (1560 – 1561, ЛЗК, 506); а двоє *быдлят* (1560 – 1561, ЛЗК, 389); земные *звѣрята* (1582, МСПКУМ 1, 139); коз з *козяты* дойнными; *козя* по золотому (1593, АЮЗР 1/VI, 97); *закровь*: *Ѣма* в которой дикіи *звѣрята* лѣгают (1627, ЛСПП, 41); той маеть ли кто изъ нихъ *звѣря* (1639, ДДО, 302); *овча* (1650, СлЛСЛ, 531); *пота* (1653, МСПКУМ 2, 196); *кура* (XVII, МСПКУМ 1, 393); тут було стовпище лучшого *звѣряти* (1737, УІ, 121); пасу я *овечата* (II пол. XVIII, 204); як на *мале курча* шулік (Котл., 203). Очевидно, дериват *звѣря* міг уже втрачати значення демінутивності. Лексеми цієї мікрогрупи продовжують функціонувати й сьогодні: *звіря* (СУМ III, 436), *овеча* (СУМ V, 610), *короўля* ‘корівка’ [Німчук 1962, 214];

– **частин рослин**: подобно *ест зрънати* горьчичьному (1556 – 1561, ПС, 281); *зерня* (1570, МСПКУМ 1, 320); шипокъ: *грановитое Ѣбло* полное *зернать* (1627, ЛСПП, 158) (пор.: *зернать* сорокъ земчугу (1673, АПГУ 3, 22); *бусу зер-нят* – 25 (1748, ДНРМ, 318), де іменник *зерня*, який вжито в

переносному значенні, втратив демінутивність). Цей демінутив засвідчено в сучасній українській мові: *зерня* (СУМ III, 562);

– *ємностей для зберігання чи транспортування: коритча* (Гр. II, 284), *корытя* ‘коритце’ (Німчук 1962, 214), *мішча* ‘мішечок’ (Німчук 1962, 214);

– *посуду: біжить до горицати* (I пол. XVIII, ДУГС, 189); всі нищі округ мене з *горицати* стояли (I пол. XVIII, ДУГС, 200). Цей демінутив засвідчено в сучасній українській мові: *горица* (СУМ II, 139), *кухля* (Гр. II, 333), *мисча* (СУМ II, 428), *таріля* ‘тарілочка’ (Німчук 1962, 214);

– *зрядь: сокыря* ‘невелика сокира’ (Німчук 1962, 214);

– *частин механізмів: коліща* (СУМ IV, 225);

– *одягу: кожуша* ‘кожушок’ (Німчук 1962, 214);

– *частин одягу: рукавча* (СУМ VIII, 905);

– *взуття: топанча* ‘черевичок’ (Німчук 1962, 214);

– *мір об’єму: клубля* ‘клубочок’, *копича* ‘невеликий стіг сіна’, *мотя* ‘невеликий моток’ (Німчук 1962, 214).

Суфікс -еня

Із XVIII століття починається інтенсивне наповнення групи дериватів із суфіксами *-ят-* / *-ат-* / *-чат-* новими похідними. Нерідко структури на *-ят-* / *-ат-* / *-чат-* мають варіантні утворення на *-еня*. Паралельно відбувається й розширення семантики більшості іменників, коли дериват на позначення недорослої істоти має також демінутивно-гіпокористичний відтінок (Меркулова 2015, 140). У сучасній українській мові лексико-семантичні мікрогрупи демінутивів із суфіксом *-еня* формують переважно похідні від назв:

– *людей за різними ознаками, зокрема за:*

– *спорідненістю: синеня* (СУМ IX, 181);

– **віком**: хлопчєня (СУМ XI, 85);

– **частин тіла людини**: а *серденята*, збѣгшись до купи любо боронились (1720, ЛВ 2, 388) (демінутив на позначення частини тіла людини вжито для позначення людей). Пор. сучасне *бровєня* (СУМ I, 238), *ротєня* (СУМ VIII, 888), *ручєня* (СУМ VIII, 917), *серденєя* (СУМ IX, 129);

– **тварин**: *лисєнята малыи* (XV – XVI, СЮППП, 51); *лисєнята малыи* (поч. XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 43); *гусєня* (1574, МСПКУМ 1, 194); *вовчєня* (до 1656, МСПКУМ 1, 109); Андрѣй *Качєня* (1649, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 66) (відновлено з прізвищевої назви); *лвєня* (1884, ЛВ 1, 394).

Отже, в іменниках середнього роду продуктивність суфіксів не змінилася. Суфікс **-це** залишається продуктивним протягом багатьох віків.

5.3.1. Суфікси демінутивів і гіпокористиків середнього роду, нехарактерні для української мови

У мові письменників XVIII ст., перш за все Г. С. Сковороди, зустрічаються демінутиви й гіпокористики середнього роду із нехарактерними для української мови формантами. Суфікси **-ушко**; **-ишко**; **-єцо**, засвідчені в дериватах середнього роду, є наслідком впливу на українську мову російської словотвірної системи того періоду.

Суфікс **-ушко**

Із цим формантом виявлено деривати, похідні від назв:

– **частин рослин**: присмотрися на смоквенное *зернушко*, есть ли крошечнѣ его? (1773, Сков. 1, 399);

– **астрономічних об'єктів:** преблаженное *солнушко* починає (1776, Сков. 2, 26); аки въ солнцѣ *солнушко* (1781, Сков. 1, 275);

– **абстрактних предметів:** а мои сирены самыми пре-славными модными *словушками* воспѣвають (1781, Сков. 1, 268).

Слід зауважити, що суфікс **-ушко** (*крилушко* та ін.) в окремих південно-східних говірках сучасної української мови належить до середньопродуктивних формантів (Сікорська 1972, 18).

Суфікс **-ишко**

Із цим формантом виявлено деривати, похідні від назви:

– **тіла людини:** мое *тѣлишко*, слава богу, котится как тележка (1772, Сков. 1, 283); Не зрирай на То, что твое *тѣлишко* есть убогая хижинка (1778, Сков. 2, 114).

Суфікс **-ецо**

Із цим формантом виявлено дериват, похідний від назви **предмета духовної культури:** *писмецо* мое велѣлемъ ему тайно при собѣ хранити (1720, ЛВ 3, 207).

5.4. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ PLURALIA TANTUM В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

Іменники *pluralia tantum* є джерелом творення зменшених і пестливих форм іменників. Демінутиви й гіпокористики в досліджуваних пам'ятках утворено за допомогою суфіксів **-ки / -ка, -ечки / -ечка, -ці / -ця, -ики, -ита / -іта.**

Суфікс **-ки / -ка**

Цей формант при творенні демінутивів і гіпокористиків від іменників *pluralia tantum* у досліджуваних джерелах виявився найчастотнішим. Із суфіксом **-ки / -ка** виявлено деривати, похідні від назв:

– **предметів природи**: *водками* (1570, АЮЗР 1/IV, 86) (< *води* ‘водна маса джерел, озер, річок, морів, океанів’);

– **частин споруд, зокрема будівель**: *сѣнки* на полтора сажня (1577, АЮЗР 1/I, 81);

– **одягу**: взято *портки* Лунськіє (1618, АЮЗР 1/III, 222);

– **інструментів**: *ножички* (1642, СЛЛЛ, 200) (пор. *ножиці*), *ножички*, *клѣщики* (1642, СЛЛЛ, 201) (пор. *ножици*, *клѣщи*). *ножички* (СУМ V, 440);

– **приладів**: *терезки* (СУМ X, 85);

– **речовин, матеріалів**: *дровка сухие* (1642, СЛЛЛ, 64);

– **часових проміжків**: *которыи ѿт молодыхъ лѣтокъ свѣта* того зрады покыноувши в милоую себѣ поущѣ оудалесса (поч. XVII, СУМ XVI – I пол. XVII 16, 143);

– **транспортних засобів**: *санки* малеваные (1605, ДМВН, 39); *санки* оставивши (1720, ЛВ 3, 95).

Суфікс **-ечки /-ечка**

Цей формант засвідчено в складі демінутивів, похідних від назв:

– **частин споруд, зокрема будівель**: *сенечки* двои *малыхъ*, *обеюхъ* *полтретя* сажня (1552, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 614); *дверечка* (зм.-пестл. до *двери* ‘дверцята’) (2011, Турч., 79);

– **речовин, матеріалів**: *дырвечка* (зм.-пестл. до *дырва* ‘дрова’) (2011, Турч., 83).

Суфікс **-ці / -ця**

Суфікс **-ці / -ця** у складі демінутивів, утворених від іменників *pluralia tantum*, засвідчено нечасто. Переважно це поодинокі деривати, похідні від назв:

– **частин споруд, зокрема будівель**: *Воротъця* (геогр.): на рʼський пʼт на *воротъця* (1592, СУМ XVI – I пол. XVII 4, 250); *дверци* (1642, СЛЛЛ, 200); знайшли в *сѣнцахъ* (1697, АБМУ, 107); у *сѣнцахъ* заснула (1698, КТМП, 133); и другіє люди, у *сѣнцахъ* пючи, не удержали его (1714, ДНРМ, 71). Можливо, дериват *сѣнцѣ* був уже на шляху втрати демінутивності або навіть утратив її. У сучасній українській мові деякі деривати із суфіксом **-ці / -ця**, зокрема *ворітця* (СУМ I, 738), *дверці* (СУМ II, 217), *сінци* (СУМ IX, 227), збережено;

– **частин тіла людини**: *устца* (1642, СЛЛЛ, 295);
– **рослинної сировини**: якъ вытоплю хатку дробными *дровцами* (XVIII, ІСУЯ I / II, 828). Цей дериват зберігся і в наш час: *дрівця* (СУМ II, 417);

– **одягу**: *штаниці* (СУМ XI, 534).

Суфікс **-ики**

Цей формант виявлено в демінутиві, похідних від назв:

– **інструментів**: *клицьики* ко исторжению власовъ (1642, СЛЛЛ, 417), *кльщьики* до орѣховъ (1650, СЛЛСЛ, 458).

У сучасній українській мові виокремлено й інші суфікси, які творять лексико-семантичні мікрогрупи демінутивів чи гіпокористиків від іменників *pluralia tantum*, зокрема:

Суфікс **-ята / -ата**

Суфікс **-ята / -ата** (**-ита / -іта**) виявлено в дериватах, похідних від назв:

– *ємностей для транспортування*: *бисажьита* (зм. від *бесаги* ‘сакви, торби через плече’) (2016, ТСДГГ, 14);

– *транспортних засобів*: *санчьита* ‘санчата’ (2016, ТСДГГ, 142).

Суфікс -еняга

Суфікс *-еняга* виявлено в демінутивах, похідних від назв:

– *грошових одиниць*: *і грошеняток* з якийсь міх (Котл., 155).

5.5. СУФІКСАЛЬНЕ ТВОРЕННЯ ДЕМІНУТИВІВ І ГІПОКОРИСТИКІВ ВІД ІМЕННИКА ДІТИ В ПІЗНІЙ СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI – XVIII СТ.

Форманти, які використано при творенні демінутивів і гіпокористиків від іменника *діти*, творять окрему групу назв. Це суфікси *-ки*, *-оньки* / *-онкі*, *-очки*.

Суфікс -ки

Цей формант при творенні демінутивів і гіпокористиків від іменника *діти*, що співвідноситься з іменником жіночого роду (*дитина*) чи середнього роду (*дитя*), в досліджуваних джерелах виявився найчастотнішим: и *деткамъ* своим оказовать (1577, АЮЗР 1/І, 73); з незлобливых *дѣток* крови проливая (80 – 90 рр. XVI ст., УП, 105); *оплакувала дѣток малых* (1603, УП, 151); *малыхъ детокъ много потопили* (1618, АЮЗР 1/ІІІ, 261); над жонами и *дѣтками* (1638, ДСО, 255); Ах бѣда ж! Креста не принявши *дѣтки* а дорослые без шлюбов живут (1646, ДАФ, 130); в *дѣтках малих* (1646, ДАФ, 132); з *детьками* и зо всимъ, что мед (1650, ДМВН, 210); *діток* трое (1667,

АПГУ 1, 94); зачим вы м̄тки рачте д̄ѣтокъ миловати (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 267); сами сѧ своих д̄ѣток цурают (кін. XVII – поч. XVIII, ЗВПП, 110); зъ жонами и д̄ѣтками въ домахъ своихъ (1720, ЛВ 1, 271); наші дітки (1789, ДУГС, 338). Цей іменник функціонує й у сучасній українській мові як зменшено-пестлива форма до іменника діти: дітки (СУМ II, 310).

Суфікс -оньки / -онкі

У досліджуваних пам'ятках деривати від іменника діти із суфіксом -оньки / -онкі не такі частотні: сут там невелике дітонкі (1619, УІ, 47); до отчизны, д̄ѣтоньки, квапиться потреба (1620, УП, 175); глядіте, дітоньки (кін. XVII, ДУГС, 410). Цей іменник засвідчено й у сучасній українській мові як зменшено-пестливу форму до іменника діти: дітоньки (СУМ II, 310).

Суфікс -очки

Демінутиви й гіпокористики від іменника діти із суфіксом -очки в досліджуваних джерелах трапляються рідко: але ви на нас, кв̄точка: ѡныи д̄ѣточки мовили из вdachними кв̄точками (XVI, СУМ XVI – I пол. XVII 14, 83); абы ся д̄ѣточки вашѣ учили (1614, ППФ, 140); выдал декрет таковый, абы всѣх діточок мещизны неживити (1616, УП, 202); абы Христа межи д̄ѣточками шп̄кговати (1616, УП, 207). Цей іменник функціонує й у сучасній українській мові як зменшено-пестлива форма до іменника діти: діточкі (СУМ II, 310).

ВИСНОВКИ

Демінутивні й гіпокористичні найменування мають давню історію. Реконструйовані матеріали праслов'янської доби дають підстави стверджувати, що вже в праслов'янській мові існувала досить розвинена система іменників чоловічого, жіночого й середнього роду із демінутивним і гіпокористичним значеннями, які утворені від назв предметів неорганічного й органічного довкілля за допомогою різних формантів.

У праслов'янській мові для вираження ідентичних словотвірних значень від тих самих твірних основ функціонували різні форманти, що свідчить про наявність синонімічних зв'язків між словотворчими засобами вираження здрібнілості й пестливості, напр.: **loskutъсь* – **loskutъкъ* 'клапоть'; **mamica* – **mamъka* 'мама'; **kozica* – **kozъka*; **mĕstъce* – **mĕstъko*; **okъnъce* – **okъnъko* та ін.

Це створювало передумови для їх подальшої конкуренції й нормалізації в окремих слов'янських мовах. Первинним значенням цих суфіксів є зменшеність, яка відбиває кількісно-просторові явища об'єктивного світу і особливості їх суб'єктивного сприймання. Ця зменшеність часто виступає в чистому вигляді, без пестливої конотації.

Досить розвинена система демінутивних формантів сформувалася ще в праслов'янській мові. Про це свідчить значна кількість здрібніло-пестливих іменників. Найбільша кількість таких утворень серед іменників жіночого роду, дещо менша – серед іменників чоловічого роду, найменша – серед іменників середнього роду. Відповідно, в іменниках

жіночого роду засвідчено й найбільшу кількість демінутивних і гіпокористичних суфіксів, серед яких є продуктивні (-*ica*, -*ька*, -*ька*) і менш продуктивні (-*ьса*, -*ina*, -*ika*, -*itjъ*, -*ul'a*, -*un'a*, -*yša* -*uša*). В іменниках чоловічого роду продуктивними є суфікси -*ьсь*, -*ькъ*, менш продуктивними – суфікси -*къ* -*ькъ*, -*ікъ*. В іменниках середнього роду продуктивними є суфікси -*ьсе*, -*ѣт*-, меншу продуктивність мають суфікси -*ько*, -*ько*.

Уже в праслов'янській мові досить активно творяться демінутиви з суфіксом -*ina*: **bylina* 'билинка' < *bylъ*, **nožina* 'ніжка' < **noga*, **kožušina* < **kozuxъ* 'кожух', **хузина* 'хатина, келія' < **хузь* / **хуза*.

Деривати з демінутивними суфіксами утворюються переважно від назв предметів, зрідка – від назв людей.

Суфікси здебільшого приєднуються до іменникових основ. Зрідка спостерігається мутаційне утворення демінутивів від дієслів (**карька* 'краплинка' < **kapati*; **kolybьka* 'колиска дитяча' < **kolybati* 'колихати'; **cědilьko* < **cěditi* 'цідити') та прикметників (**milika* зм.-пестл. до *Міліка*, *Мулиця* від прикметника **milъ*).

Суфікс -*ѣт*- був продуктивним у праслов'янській мові при творенні назв недорослих істот людей і тварин, зрідка – сингулятивних демінутивних утворень: **děte* (основа **dětet-*) < **děty*; **dobyтьče* 'домашня худобина, одна тварина' < **dobyтъкъ*.

Повної диференціації функцій формантів у праслов'янській мові немає. Більшість суфіксів вживається для передачі і демінутивності, і гіпокористичності.

Давньоруськоукраїнська мовна система творення демінутивів успадкована з мови праслов'янської. Складні форманти виникли в XI ст. й ускладнювалися в наступні століття.

Сучасна система демінутивної та гіпокористичної деривації української мови склалася у другій половині XVII ст. Демінутивні утворення поширені у наш час і кількість їх зростає, а не йде на спад.

Давньоруськоукраїнська система засобів демінутивного словотвору успадкована з праслов'янської мови. Для сучасної української мови характерна розвинена система засобів демінутивного словотвору, основа якої успадкована з давньоруськоукраїнської мови.

Головним засобом вираження зменшеності й пестливості є система демінутивних суфіксів, більшість із яких в українській мові є праслов'янським спадком. Деякі суфікси сформувалися на базі давньоруськоукраїнських. Запозичених демінутивних формантів у сучасній українській літературній мові немає. Однак в староукраїнський період зустрічалися демінутивні лексеми, запозичені з польської (суфікс **-ек** замість **-ок**) і російської мов (суфікси **-ушко**, **-ишко**, **-ецо**).

Упродовж розвитку української мови система демінутивних суфіксів зазнавала різноманітних змін. Перш за все, змінився кількісний склад дериваційних засобів.

Так, у праслов'янській мові в іменниках чоловічого роду вживалися суфікси **-ьсь**, **-ькь**, **-кь**, **-ькь**, **-ікь**; у давньоруськоукраїнській – **-ьць**, **-ькь** / **-ькь**, **-ько** / **-ько**, **-икь**, **-иць**, **-ичь**, **-ьчьць**; в іменниках жіночого роду в праслов'янській мові вживалися суфікси – **-іса**, **-ька**, **-ька**,

-ьса, -іна, -іка, -ul'a, -un'a, -uša / -uša; у давньоруськоукраїнській – -ица, -ька / -ька, -ьца, -ина, -уша; в іменниках середнього роду в праслов'янській мові вживалися суфікси -ьсе, -ько, -ько, -ѣт-; у давньоруськоукраїнській мові – -ьце / -ьце, -ице, -ят- / -ат-, -ятько / -атько.

У XIV – XV ст. непродуктивні форманти іменників чоловічого роду -иць і -ичь виходять із вжитку, решта суфіксів продовжує функціонувати з різним ступенем активності, як і в давньоруськоукраїнській мові. Багато формантів, виявлених у цей час, засвідчено тільки у власних іменах, зокрема: у чоловічих – -ашь, -ча, -юкь / -чукь, -уша, -ушко, -еня; у жіночих – -ина, -юшка / -ушка. Крім цих суфіксів, в іменниках чоловічого роду вживалися суфікси -ець, -окь, -ко, -икь, -чикь, -ка в іменниках жіночого – -иця / -ица, -ка, -ичка, -очка, -ухна. Суфікси жіночого роду -уша і -ка проникають у сферу іменників чоловічого роду, таким чином розширивши свої дериваційні можливості.

В іменниках середнього роду вживалися суфікси -це, -ко, -ечко, -ят- / -ат-, -ятко / -атко.

У XVI – XVIII ст. система демінутивних і гіпокористичних суфіксів продовжує розвиватися.

В іменниках чоловічого роду засвідчено 25 суфіксів: -ець / -ець, -окь, -очокь / -ечокь, -икь, -ичокь, -чикь, -чичокь, -усик, -ко, -онько / -енько, -очко / -ечко, -иченько, -юкь / -укь / -чукь, -уля, -ашь, -ашко, -усь, -унь, -цьо, -унцьо, -ина, -инка, -ечко, -ушка, -ушек.

В іменниках жіночого роду засвідчено 28 суфіксів: -иця / -ица, -ка, -очка / -ечка, -иночка, -ичка, -онька / -енька, -иченька, -инонька, -уся, -усенька, -уня, -унька, -ухна, -уля, -улейка, -ася, -ина, -чина, -инка /

-інка, -інка, -ушка, -ушечка, -ишка, -ця, -унця, -улька, -усіцька.

В іменниках середнього роду засвідчено 14 суфіксів: **-це, -інце, -ице, -ко, -ятко / -атко / -чатко, -еня, -ечко, -яточко / -аточко, -ченяточко, -енько, -ячко / -ачко, -ят- / -ат- / -чат-, -еня.**

У всі періоди кількість суфіксів для творення демінутивів і гіпокористиків від іменників жіночого роду більша.

Демінутиви від іменників *pluralia tantum* у давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. утворено за допомогою трьох суфіксів – **-ьца, -ьци, -ьки**; у ранній староукраїнській мові такі демінутиви в досліджуваних текстах не засвідчені; у пізній староукраїнській мові XVI – XVIII ст. та в сучасній українській мові здрібніло-пестливі іменники цієї групи утворено за допомогою шести суфіксів: **-ки / -ка, -ечки / -ечка, -ці / -ця, -ики, -ята / -ата, -енята.**

У ранній староукраїнській мові демінутиви й гіпокористики від іменника *diti* утворено за допомогою суфікса **-ки**. У наступні періоди – за допомогою формантів **-ки, -оньки / -онкі, -очки**.

Наявність багатьох відапелятивних утворень серед власних імен чоловічого й жіночого роду дає можливість стверджувати, що суфікси, виявлені в топонімах і антропонімах, функціонували й у звичайній апелятивній демінутивній лексиці, яка в XIV – XV ст. рідко проникала в письмові джерела, що носили переважно діловий характер. Відапелятивні топоніми й антропоніми – важливе джерело для вивчення історії словотвору.

У XVI – XVIII ст. також засвідчено проникнення суфіксів із одного роду іменників в інший, однак форманти уже чіткіше

закріплюються за іменниками певних родів, що свідчить про диференціацію сфери їх дії. Стають чіткішими функції кожного форманта – творення зменшених або зменшено-пестливих дериватів. Однак повної диференціації функцій формантів немає й у сучасній мові: більшість формантів вживається як для передачі демінутивності, так і для передачі експресивності.

Перший складний суфікс **-ЬЧЬЦЬ** засвідчено у давньоруськоукраїнській мові.

Уже в найраніший період розвитку української мови (із початку XV ст.), а не в пізнішу епоху (з XVI ст.), як стверджують деякі сучасні дериватологи, система українських демінутивних формантів поповнюється так званими суфіксами другого ступеня **-ичка, -очка**.

У XVI – XVIII ст. з'являються суфікси третього й навіть четвертого ступеня: **-чичокь, -иченько, -иночка, -инонька, -чинонька, -усенька, -ушечка, -усіцька, -енята, -ченятчко** та ін. У сучасній українській мові практично немає обмежень для поєднання різних суфіксів в усіх родах для передачі більшої міри вияву пестливості чи здрібнілості, напр.: дів-ч-а – дів-ч-ен-я – дів-ч-ен-ят-к-о – дів-ч-ен-ят-очк-о; діва – дів-к-а – дів-ч-ин-а – дів-ч-ин-к-а – дів-ч-ин-оньк-а; стеж-к-а – стеж-ин-а – стеж-ин-к-а – стеж-ин-оньк-а – стеж-ин-очк-к-а; мама – мам-к-а – мам-ус-я – мам-усь-к-а – мам-усь-ечк-а (мам-усь-іч-к-а) – мам-ун-ця; тато – тат-к-о – тат-усь – тат-усь-к-о – тат-ус-ик – тат- ус-ич-ок – тат-ун-ць-о; тел-я – тел-ят-к-о – тел-ят-очк-о.

Уточнено дату першої фіксації деяких лексем. Так, іменник *дівонька* засвідчений в XVI ст., а іменник *дівча* – у праслов'янській мові, а не XVIII ст., як стверджують дослідники.

Складні форманти **-очка / -ечка, -ичка, -онька / -енька, -інка, -иночка, -инонька, -чинонька, -усенька, -унька, -улейка, -ушечка, -усіцька**, які виникли на базі суфікса **-ка**, характерні переважно для іменників жіночого роду. Причиною виникнення таких суфіксів є процес дедемінутивації, що почався уже в давньоруськоукраїнській мові.

Явище дедемінутивації не піддається точному датуванню, оскільки демінутивні й дедемінутивні утворення часто фіксуються в тих самих текстах, із одними й тими ж суфіксами і навіть у тих самих лексемах. У XIV – XV ст. процес дедемінутивації основ стає поширеним, що спричинило виникнення кількох суфіксів другого ступеня.

Суфікси іменників середнього роду з часом зазнали найменше змін. У XIV – XV ст. використовуються ті самі форманти, що і в давньоруськоукраїнській мові.

У XIV – XVIII ст. засвідчено нові складні форманти **-ечк-, -еньк-**, характерні і для жіночого, і для чоловічого родів.

У сучасній українській мові кількість суфіксів збільшилася в іменниках усіх родів. Так, у межах чоловічого роду засвідчено використання формантів **-ашко, -цьо, -унцьо, -чичок, -усик, -уля, -ина, -инка**, які не виявлені в досліджених пам'ятках староукраїнської мови. В іменниках жіночого роду у наш час виявлені форманти **-ця, -уня, -унця, -уля, -ся**, які раніше не були засвідчені. Зник із

ужитку в літературній мові суфікс **-ухна**, який сьогодні збережено в деяких північних діалектах. У середньому роді з'явилися суфікси **-яточко**, **-аточко**, **-ченяточко**, **-інце**. Форманти, які зникли, а також суфікси, які засвідчено тільки в наш час (незалежно від їх давності), є непродуктивними. Вони трапляються в поодиноких утвореннях.

Отже, система демінутивних суфіксів української мови постійно розвивається. У міру наближення до нашого часу кількість аналізованих формантів збільшилася, незважаючи на те, що непродуктивні суфікси вийшли з ужитку.

Крім кількісних змін, у системі засобів суфіксального творення демінутивів і гіпокористиків відбулися якісні зміни. Протягом віків змінилася продуктивність конкретних формантів. Найбільшою мірою ці зміни торкнулися суфіксів з елементом **-ц-** і суфіксів з елементом **-к-**. У праслов'янській і давньоруськоукраїнській мові XI – XIII ст. спостерігається паралелізм у вживанні цих формантів.

У давньоруськоукраїнській мові суфікси з елементом **-ц-** були панівними, на відміну від праслов'янської, де перевага суфіксів з елементом **-ц (-с)** не спостерігається. Так, із найпродуктивнішим суфіксом **-ьць** утворено майже таку саму кількість демінутивів, як із формантами **-ькь** і **-ькь** разом. У жіночому роді з суфіксом **-іса** кількість демінутивів менша, ніж із суфіксами **-ька**, **-ька**. У середньому роді кількість демінутивів із суфіксом **-ьсе** майже дорівнює кількості демінутивів із суфіксами **-ько**, **-ько**.

При творенні іменників чоловічого роду в давньоруськоукраїнській мові найактивнішими були суфікси **-ьць / -ьсь**, жіночого роду – **-ица / -іса**, середнього – **-ьце / -ьсе**. Паралелізм у вживанні суфіксів з елементом **-ц-** і **-к-** не підтверджує

думку, яка існує в сучасній дериватології, про їх однакову активність у давньоруськоукраїнській мові, а тільки свідчить про варіативність їх вживання в тому самому слові.

У наступні епохи продуктивність вказаних суфіксів різко змінюється. Уже в XIV – XV ст. спостерігається зниження активності суфіксів **-ець** та **-иця** і зростання продуктивності суфіксів **-ок** і **-ка**. Паралельні утворення від однієї основи за допомогою різних (двох) формантів у цей час є рідкістю. У XVI – XVIII ст. продуктивність суфіксів **-ець** та **-иця** стрімко падає. У сучасній українській мові суфікс **-ець** залишається відносно продуктивним, а суфікс **-иця** стає малопродуктивним. Порівняно з давньоруськоукраїнською мовою продуктивність суфікса **-окъ** у староукраїнській мові виросла майже у 12 разів, а в новоукраїнській – більш ніж у 35 разів. Ріст продуктивності суфікса **-ок** відмічається і в інших східнослов'янських мовах. Продуктивність суфікса **-ка** зросла порівняно з давньоруськоукраїнською мовою в староукраїнській мові майже в 10 разів, а в новоукраїнській – майже в 40 разів. У сучасній українській літературній мові суфікс **-ка** також є високопродуктивним.

Продуктивність суфіксів, які утворюють демінутиви від основ іменників середнього роду, змінюється в межах тих самих формантів. Близьче до нашого часу збільшується кількість суфіксів, а також кількість досліджуваної лексики, однак падіння активності суфікса **-це** не спостережено. Цей формант залишається продуктивним протягом усієї історії української мови, не поступаючись суфіксові **-ко**. Отже, спільна закономірність суфіксів з елементом **-к-** витіснити

суфікси з елементом **-ц-** в іменниках середнього роду не виявляється.

Протягом багатовікової історії розвитку формантів можливий процес перетворення найбільш продуктивних суфіксів у непродуктивні або малопродуктивні (суфікс **-иця**). У сучасній словотвірній теорії існує думка про неможливість зворотного процесу – переходу зовсім непродуктивного або малопродуктивного суфікса до розряду продуктивних. Історія еволюції продуктивності суфікса **-икъ**, який у праслов'янській мові був порівняно активним, у пам'ятках давньокіївської доби майже відсутнім, у ранній староукраїнській мові засвідченим у поодиноких утвореннях, а в пам'ятках пізньої староукраїнської мови став дуже частотним, як і в сучасній українській мові (засвідчено майже 300 іменників), дає підстави заперечувати це твердження і вважати можливим процес переходу непродуктивного або малопродуктивного форманта до розряду продуктивних.

Велику кількість демінутивів виявлено в оригінальних писемних джерелах давньоруськоукраїнської мови, значно менше – в перекладній літературі. Це свідчить про більшу поширеність демінутивації у живій розмовній давньоруськоукраїнській мові. В українських ділових документах переважають деривати зі зменшеним значенням у чистому вигляді, а в літературних джерелах – із зменшено-пестливим і пестливим значенням.

Значне збільшення кількості демінутивних суфіксів у новоукраїнській мові порівняно з давньоруськоукраїнською мовою, а також збільшення кількості досліджуваної лексики сьогодні не підтверджує думку про те, що число і частотність вживання аналізованої лексики зменшується ближче

до нашого часу. У сучасній українській літературній мові частотність вживання демінутивів досить висока, однак вживання демінутивних і гіпокористичних утворень точно визначено стилістичною диференціацією лексики української мови. Зменшені й пестливі утворення найбільш характерні для розмовного мовлення, а також для фольклорно-поетичних творів. Поширена демінутивна лексика також у мовленні дітей, а також у мовленні дорослих при спілкуванні з дітьми.

Наявність великої кількості демінутивних утворень без додаткових емоційних відтінків у пам'ятках давньокиївської писемності, а також передача демінутивності синтетично-аналітичним способом у пам'ятках XI – XIII і наступних століть підтверджує висновки лінгвістів про зменшеність як первинну функцію аналізованих суфіксів. Пестливість та інші емоційні відтінки є пізнішими нашаруваннями на демінутивні форманти.

Розвиваючись, суфікси розширюють поле своєї активності, проникаючи із сфери творення похідних від іменників одного роду в сферу деривації іменників іншого роду. Із часом чіткішою стає їх функція (переважно демінутивна або демінутивно-гіпокористична). Диференціація функції, яку виконує той чи інший формант, призводить до скорочення паралелізму у вживанні суфіксальних засобів, особливо помітного в давньоруськоукраїнській мові. Процес стабілізації виконуваної формантами функції не завершений, він продовжується і в наш час.

За ступенем емоційного забарвлення суфікси не однакові: експресивнішими, наприклад, є суфікси **-ець** і **-ик** щодо

суфікса **-ок**. У досліджувані пам'ятки давньоруськоукраїнської та ранньої староукраїнської мови, що належать переважно до ділового стилю, суфікси, що творять пестливі деривати, потрапляли рідко. Цим, очевидно, спричинена й майже повна відсутність дериватів із суфіксом **-ик** у пам'ятках цього періоду.

Частотність вживання демінутивних суфіксів в іменниках чоловічого, жіночого й середнього родів різна. У праслов'янській мові кількість суфіксів, що використані для творення демінутивів і гіпокористиків жіночого роду, більша, ніж кількість суфіксів, що використані для творення демінутивів і гіпокористиків чоловічого роду. Кількість засвідчених демінутивів і гіпокористиків жіночого роду також майже на 14 % більша, ніж кількість демінутивів і гіпокористиків чоловічого й середнього родів. У давньоруськоукраїнській мові частіше фіксуються демінутивні іменники чоловічого роду, а в староукраїнській – жіночого. Таке співвідношення зберігається і в наш час. Порівняно небагато демінутивів у всі періоди у межах іменників середнього роду. Це, очевидно, зумовлено тим, що демінутиви утворювалися переважно від назв конкретних предметів, а іменники середнього роду здебільшого були назвами абстрактних понять.

Аналіз семантично мотивувальної лексики показав, що зменшені деривати найчастіше утворено від основ (коренів) назв конкретних предметів, а слова з емоційним забарвленням – від назв істот. Деривати з негативним значенням, похідні від назв предметів, не зустрічаються, а серед похідних від назв істот, головним чином людей, трапляються досить часто.

Уже в праслов'янській мові виявлені демінутиви від основ абстрактних іменників. Такі суфіксальні похідні характерні для всіх етапів розвитку української мови. Вони переважно мають позитивне значення. Думку про те, що суфіксальні абстрактні іменники з демінутивними формантами завжди мають тільки негативне значення, нашим дослідженням не підтверджено.

В усі епохи розвитку української мови демінутиви частіше утворюються від непохідних основ.

При творенні демінутивів за допомогою суфіксів практично немає обмежень у виборі основою того чи іншого форманта. Присднання деяких формантів у ряді випадків супроводжується чергуванням звуків, зокрема задньоязикових **г, к, х** із **ж, ч, ш**.

Система демінутивного й гіпокористичного словотвору української мови в основних рисах сформувалася до кінця XVII ст.

Крім суфіксального способу, який був основним при передачі зменшеності, в українській мові існують додаткові способи передачі зменшеності. Це синтетично-аналітичний і аналітичний способи, характерні вживанням слів-індикаторів *маль (малыи) – малий* та ін.

Оскільки синтетично-аналітичний спосіб передачі демінутивності поєднує в собі суфіксальне творення з додатковим словом-маркером, аналіз таких утворень здійснено у межах аналізу дериватів із відповідними суфіксами. Синтетично-аналітичний спосіб вираження зменшеності в різні періоди засвідчений із неоднаковою частотою. У давньоруськоукраїнській мові синтетично-аналітичні сполучення

слів були поширеними. Активність вираження демінутивної ознаки за допомогою змішаного способу пояснюється не зовсім визначеною функцією демінутивних формантів, яка з часом розвинулася й конкретизувалася.

Демінутивність і гіпокористичність найчастіше передаються за допомогою спеціальних суфіксів. Із розвитком демінутивного словотвору необхідність у таких словосполученнях поступово стає меншою, тому кількість їх у XVI–XVIII ст. зменшується.

Крім зміни частоти вживання цих словосполучень, змінюється склад їх атрибутивної частини. У давньоруськоукраїнській мові виступають сполучення іменника з прикметником *маль* (*мальи*), *невеликий*, *крошечный*, *дрібний*, *мілкий* та ін., які вказують на дійсно невеликі розміри предметів.

Наявність словосполучень, які виражають зменшеність, підтверджують її первинність порівняно з пестливістю, а також те, що бінарна структура демінутивів дає право відносити їх до словотвору, а не словозміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Р. И. К истории чередования согласных при образовании уменьшительных существительных в праславянском. *Славянское языкознание. VI Международный съезд славистов*. Москва: Наука, 1968. С. 3–18.
2. Азарх Ю. С. *Словообразование и формообразование существительных в истории русского языка*. Москва: Наука, 1984. 247 с.
3. Аксаков К. С. *Опыт русской грамматики*. Полное собрание сочинений. Т. 3. Ч. 2. Москва: Унив. тип., 1880. 709 с.
4. Бандрівський Д. Г. *Говірки Підбузького району Львівської області*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. 102 с.
5. Бевзенко С. П. *Історична морфологія української мови*. Ужгород: Закарп. обл. вид-во, 1960. 416 с.
6. Бевзенко С. П. Відмінності української діалектної мови на морфологічному рівні. *Українська діалектна морфологія*. Київ, 1969. С. 5–14.
7. Бевзенко С. П. З історії словотвору дієслів української мови. *Наук. записки Ужгородського ун-ту Т. 35 ; Філол. зб.* 1958. С. 3–20.
8. Бевзенко С. П. *Український словотвір в історичному висвітленні: методичні рекомендації до спецкурсу*. Одеса: Вид-во ОДК, 1979. 60 с.
9. Безпалько О. П., Бойчук М. К., Жовтобрюх М. А. та ін. *Історична граматики української мови*. Київ: Рад. школа, 1962. 510 с.
10. Безпояско О. К., Городенська К. Г. *Морфеміка української мови*. Київ: Наук. думка, 1987. 211 с.

11. Белиџ А. Природа и происхождение существительных субъективной оценки. *IV Междунар. съезд славистов. Славянская филология* : сб. статей / редкол. В. В. Виноградов [и др.]; АН СССР, Советский комитет славистов. Москва: Издательство АН СССР, 1958. Т. 1 / подгот. С. Б. Бернштейн. 1958. С. 131–139.
12. Білецький-Носенко П. *Словник української мови* / підгот. до вид. В. В. Німчук. Київ: Наук. думка, 1966. 424 с.
13. Білоусенко Петро. Підсумки і перспективи дослідження динаміки афіксальної деривації українського іменника. *Українська мова*. 2014. № 4. С. 145–154.
14. Білоусенко П. І. *Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01*. Київ, 1994. 422 с.
15. Білоусенко П. І. *Проблеми і перспективи вивчення динаміки нульсуфіксальної деривації. Ономастика і апелятиви*. Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. С. 25–31.
16. Білоусенко П. І., Іншакова І. О., Качайло К. А., Меркулова О. В., Стовбур Л. М. *Нариси з історичного словотворення української мови (іменникові конфікси)*: монографія / відп. ред. В. М. Мойсієнко. Запоріжжя – Кривий Ріг: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2010. 480 с.
17. Білоусенко П. І., Німчук В. В. *Історія української мови. Словотвір. Ч. I. Іменник (проспект)*. Запоріжжя – Київ, 2013. 84 с.
18. Білоусенко П. І., Німчук В. В. *Нариси з історії українського словотворення (суфікс -иця)*. Київ – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 206 с.
19. Білоусенко П. І., Німчук В. В. *Нариси з історії українського словотворення (суфікс -ина)*. Запоріжжя – Ялта – Київ: ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2009. 252 с.
20. Богатова Г. А. Из истории древнерусских существительных со старой основой на -е. *Вестник МГУ*. 1958. № 2. С. 55–72.

21. Бондарь А. И. *Структура демунитивных образований в современном украинском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.02.* Ужгород, 1979. 22 с.
22. Булаховский Л. А. *Исторический комментарий к русскому литературному языку.* Київ: Рад. школа, 1950. 411 с.
23. Булаховский Л. А. *Курс русского литературного языка.* Київ: Рад. школа, 1952. 447 с.
24. Булаховський Л. А. Вибрані праці : в п'яти томах: *Славістика. Російська мова.* Т. 3. Київ: Наук. думка, 1978. 589 с.
25. Булаховський Л. А. Вибрані праці : в п'яти томах: *Українська мова.* Т. 2. Київ: Наук. думка, 1977. 628 с.
26. Булаховський Л. А. *Нариси з загального мовознавства.* Київ: Рад. школа, 1955. 243 с.
27. Буслаев Ф. И. *Историческая грамматика русского языка.* Москва: Учпедгиз, 1959. 623 с.
28. Варбот Ж. Ж. *Праславянская морфология, словообразование и этимология.* Москва: Наука, 1984. 255 с.
29. Васева Иванка. Наречия с суффиксами субъективной оценки в русском и болгарском языках. *Бюлетин за съпоставително изследване на българския език с други езици.* София, 1977. С. 9–22.
30. Виноградов В. В. *Русский язык: Грамматическое учение о слове.* Москва, Ленинград: Учпедгиз, 1947. 784 с.
31. Вихованець І. Р. Морфологічні категорії? Слововірні? Чи граматичні міжрівневі? *Актуальні проблеми українського словотвору* / за ред. В. В. Грещука. Івано-Франківськ: Плай, 2002. С. 13–18.
32. Вільчинська Т. П. *Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01.* Тернопіль, 1996. 177 с.

33. Востоков А. Х. *Русская грамматика Александра Востокова, по начертанию его же Сокращённой грамматики полное изложение*. Санкт-Петербург, 1831, XXIV. 408 с.
34. Галкина-Федорук Е. М. *Об экспрессивности и эмоциональности в языке* : сб. статей по языкознанию : проф. Моск. ун-та акад. В. В. Виноградову в день его 60-летия. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1958. С. 103–124.
35. Гинзбург Е. Л. *Словообразование и синтаксис*. Москва: Наука, 1979. 263 с.
36. Говердовский В. И. Диалектика коннотации и денотации (Взаимодействие эмоционального и рационального в лексике). *Вопросы языкознания*. 1985. № 2. С. 71–79.
37. Городенская Е. Г. *Словообразование. Украинская грамматика*. Київ: Наук. думка, 1986. С. 175–251.
38. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова*. 2013. № 2. С. 3–12.
39. Городенська К. Г. Проблема виділення словотвірних категорій (на матеріалі іменника). *Мовознавство*. 1994. № 6. С. 22–28.
40. Городенська К. Г., Кравченко М. В. *Словотвірна структура слова (відіменні деривати)*. Київ: Наук. думка, 1981. 199 с.
41. Горпинич В. О. *Будова слова і словотвір* : посіб. для вчителів. Київ: Вища школа, 1977. 118 с.
42. Горпинич В. О. *Українська словотвірна дериватологія*. Дніпропетровськ: ДДУ, 1988. 189 с.
43. *Грамматика слов'янська І. Ужевича* / підгот. до друку І. К. Білодід, Є. М. Кудрицький. Київ: Наук. думка, 1970. 459 с.

44. *Грамматика слов'янська І. Ужевича / підгот. до друку* І. К. Білодід, Є. М. Кудрицький. Київ: Наук. думка, 1970. 459 с.
45. Григораш С. М. Здрібніло-пестлива лексика як ознака інтимної лірики (на матеріалі народних пісень про кохання): *наукові праці Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка*. 2014. С. 96–100.
46. Грицкат И. Деминутивни глаголи у српскохрватском језику. *Јужносл. филол.* 1955 – 1956. XXI. Кн. 1–4. С. 50–79.
47. Грищенко А. П. *Прикметник в українській мові*. Київ: Наук. думка, 1978. 206 с.
48. Гумецька Л. Л. *Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст.* Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. 297 с.
49. Дементьев А. А. Уменьшительные слова в русском языке. *Русский язык в школе*. 1953, № 5. С. 5–11.
50. Дідківська Л. П., Родніна Л. О. *Словотвір, синонімія, стилістика*. Київ: Наук. думка, 1982. 170 с.
51. Дяконенко В. М. Здрібнілі форми в українській мові : зб. *секції граматики укр. мови Наук.-дослідн. ін-ту мовозн. при ВУАН*. Кн. I. 1930. С. 73–113.
52. Жаркова Л. П. *Эмоционально-оценочная лексика современного украинского языка (нарицательные названия лиц): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02*. Киев, 1970. 16 с.
53. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. *Курс сучасної української літературної мови*. Київ: Вища школа, 1972. Ч. I. 402 с.
54. Закревська Я. В. *Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті*. Київ: Наук. думка, 1976. 162 с.

55. Зверев А. Д. *Словообразование в современных восточнославянских языках* : учеб. пособие для вузов. Москва: Высш. школа, 1981. 207 с.
56. Зверковская Н. П. *Суффиксальное словообразование русских прилагательных XI – XVII вв.* Москва: Наука, 1986. 112 с.
57. Земская Е. А. *Современный русский язык. Словообразование* : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1973. 304 с.
58. Інверсійний словник української мови / за ред. С. П. Бевзенка. Київ: Наук. думка, 1985. 811 с.
59. Іншакова І. О. Походження форманта -ота (-ета) та його функції в праслов'янській мові. *Філологічні студії: Наук. вісник Криворізького національного університету*: зб. наук. праць, 2015, Вип.12. С. 39–46.
60. *Історія української мови. Лексика і фразеологія.* Київ: Наук. думка, 1983. 742 с.
61. *Історія української мови. Морфологія.* Київ: Наук. думка, 1978. 539 с.
62. *Історія української мови. Фонетика.* Київ: Наук. думка, 1979. 367 с.
63. *Історія української мови. Синтаксис.* Київ: Наук. думка, 1983. 503 с.
64. Карабань И. А. *Суффиксальное образование имен прилагательных со значением степени качества и эмоциональной оценки (на материале белорусского и русского языков)* : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Минск, 1958. 16 с.
65. Карпенко Ю. О. Динаміка прикметникового словотвору. *Мовознавство*. 2005. № 3–4. С. 105–111.
66. Карпіловська Є. А. *Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація.* Київ, 1999. 298 с.

67. Карский Е. Ф. *Белорусы. Язык белорусского народа*. Вып. 2–3. Москва: Изд-во АН СССР, 1956. 518 с.
68. Качайло К. А. Функціонування іменників-демінутивів у текстах історичних співанок-хронік / *Філологічні студії. Наук. вісник Криворізького національного університету* : зб. наук. праць. 2015. Вип. 12. С. 133–143.
69. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. *Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови* : навч. посіб.. Київ: ІМНАН, 1998. 161 с.
70. Коваленко М. В. Словотвір іменників жіночого роду з демінутивним значенням. *Українське мовознавство*. 1976. № 4. С. 50–54.
71. Ковалик І. І. *Питання іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами* : до IV Міжнародного з'їзду славістів. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. Ч. I. 153 с.
72. Коновалова Т. І., Ярова Н. О. До питання про творення демінутивів в новогрецькій та українській мовах. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 110. Т. I. С. 270–272.
73. Костич Л. М., Коца Р. О., Німчук В. В. *Історія української мови Словотвір. Ч. II. Прикметник* : проспект. Київ, 2016. 130 с.
74. Кравченко М. В. *Уменьшительно-эмоциональные имена существительные в современном украинском языке (закономерности семантики, словообразования и функционирования)*: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.02. Киев, 1977. 25 с.
75. Кравчук Р. В. *Из истории чешской суффиксальной словообразовательной системы*. Киев: Изд-во АН УССР, 1958. 37 с.

76. Кравчук Р. В. Функції демінутивів у старочеській мові. *Слов'янське мовознавство*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. Вип. 2. С. 222–226.
77. Кубрякова Е. С. *Основы морфологического анализа*. Москва: Наука, 1974. 319 с.
78. Кубрякова Е. С. *Что такое словообразование*. Москва: Наука, 1972. 77 с.
79. Кузнецов П. С. *Очерки по морфологии праславянского языка*. Москва: АН СССР. Ин-т рус. языка, 1961. 148 с.
80. Лаврентій Зизаній *Граматика словенська* / підготовка факсимільного видання та дослідження пам'ятки В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1980. 56 с.
81. Лопатин В. В. *Русская словообразовательная морфемика. Проблемы и принципы описания*. Москва: Наука, 1977. 315 с.
82. Лук'янюк К. М. Словотвір здрібніло-пестливих власних імен у буковинських говірках. *Міжвуз. наук. конф. з питань укладання обл. діалект. словників* (23 – 25 січ. 1960) : тези доп. Чернівці, 1960. С. 44–47.
83. Мандельштам И. Е. Об уменьшительных суффиксах в русском языке со стороны их значения (К истории поэтического стиля). *Журнал Министерства народного просвещения*. Санкт-Петербург, 1903. № 7. С. 34–66. № 8. С. 317–353.
84. Мейе А. *Общеславянский язык* / под ред. С. Б. Бернштейна; пер. с фр. П. С. Кузнецова. Москва: Изд-во иностранной л-ры, 1951. 491 с.
85. Мелетій Смотрицький *Граматика* / підготовка факсимільного видання та дослідження пам'ятки В. В. Німчука: Київ: Наук. думка, 1979. 112 с.
86. Меркулова О. В. Іменники з суфіксом -єт-/-ат-/-ят- в українській мові (назви істот) / *Філологічні студії Наук. вісник Криворізького національного університету* : зб. наук. праць. Вип.13. Кривий Ріг, 2015. С. 136–147.

87. Наконечний Н. Ф. Розмаїтість форм – багатство мови (про видові форми віддієслівних іменників в українській мові). *Мовознавство*. 1967. № 2. С. 57–65.
88. Немченко В. Н. *Современный русский язык. Словообразование*: учеб. пособие для филол. спец. ун-тов. Москва: Высш. шк., 1984. 255 с.
89. Нешименко Г. П. *Очерк деминутивной деривационной системы в истории чешского литературного языка (конец XIII – середина XX вв.)*. ACADEMIA, Praha, 1980. 328 с.
90. Никитевич В. М. *Словообразование и деривационная грамматика*: спецкурс по общему языкознанию для студентов-филологов. Ч. 2. Гродно: Гродн. ун-т, 1982. 94 с.
91. Німчук В. В. Дніпро-Славута. *Давньоруська ономастична спадщина в східно-слов'янських мовах*: збір. наукових праць. Київ: Наук. думка, 1986. С. 4–11.
92. Німчук В. В. До питання про афіксальний словотвір. *Мовознавство*. 1984, № 6. С. 26–32.
93. Німчук В. В. Із словотвору прислівників (прислівники числівникового походження) в говірках району верхньої течії р. Боржави. *Доповіді та повідомлення УжДУ*. № 3. 1958. С. 56–58.
94. Німчук В. В. *Мовознавство на Україні в XIV – XVII ст.* Київ: Наук. думка, 1985. 223 с.
95. Німчук В. В. *Словотвір іменних частин мови в закарпатських верхньоприборжавських говірках: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02*. Київ, 1962. 412 с.
96. Німчук В. В. Ступенювання у верхньонадборжавських говірках. *Питання граматики і лексикології української мови*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. С. 17–30.
97. Німчук В. В. Суфіксальне творення іменників середнього роду у верхньонадборжавських говірках.

- Праці XI республіканської діалектологічної наради.* Київ, 1965. С. 144–161.
98. Німчук В. В. *Українська Четья 1489 року в контексті сучасної україністики.* Житомир, 2015. 102 с.
99. Німчук В. В. Українські прізвища з суфіксом -юк, -ук, -чук та етимологічно споріднені утворення. *Українська діалектологія і ономастика.* Київ: Наук. думка, 1964. С. 194–210.
100. Огольцев В. М. Эмоциональные и экспрессивные значения суффикса имен прилагательных -еньк- (-оньк-). *Русский язык в школе.* 1960. № 2. С. 8–13.
101. Огоновскій О. *Грамматика руского языка для школъ середнихъ.* Львѳв, 1889. 288 с.
102. Олексенко В. П. *Словотвірні категорії суфіксальних іменників* : монографія. Херсон: Айлант, 2001. 240 с.
103. Осташ Н. Л., Осташ Р. І. Семантичні групи демінутивної лексики. *Українська історична та діалектна лексика.* Київ: Наук. думка, 1985. С. 64–74.
104. Павский Г. П. *Филологические наблюдения над составом русского языка. Рассуждение 2. Отд-ние 1. Об именах существительных* / соч. протоиерея Г. Павского. 2-е изд. Санкт-Петербург: Тип. Имп. АН, 1850. XIV, 335 с., 2 л. табл.
105. Параскевіч Г. В. Назоўнікі з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі як характэрная адзнака беларускіх прыказак. *Беларуская лінгвістыка.* Мінск: Навука і тэхніка, 1978. Вып. 13. С. 38–44.
106. Плющ М. Я. *Грамматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія* : підруч. для студ. 2-ге вид. доповн. Київ: Слово, 2010. 327 с.
107. Плющ М. Я. *Способи словотвору в сучасній українській літературній мові: автореф. дисс. ... канд. філол. наук: 10.02.02.* Київ, 1956. 27 с.

108. Плямоватая С. С. *Размерно-оценочные имена существительные в современном русском языке*. Москва: Просвещение, 1961. 121 с.
109. Плямоватая С. С. *Уменьшительно-оценочные и увеличительно-оценочные имена существительные в современном русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01*. Москва, 1956. 13 с.
110. Плямоватая С. С. *Уменьшительно-оценочные и увеличительно-оценочные имена существительные в практике лексикографической работы*. Вид-во Львів. ун-ту, 1958. Кн. 5. С. 240–250.
111. Покуц В. Н. *Уменьшительные суффиксы имен существительных в современном русском литературном языке: грамматическая, семантическая специфика и словообразовательные возможности: автореф. дисс. ... канд. филологических наук: 10.02.01*. Киев, 1969. 21 с.
112. Потебня А. А. *Из записок по русской грамматике*. Т. 3. Москва: Просвещение, 1968. 550 с.
113. Ревзина О. Г. *Структура словообразовательных полей в славянских языках*. Изд-во МГУ, 1969. 152 с.
114. Рожкова Г. И. *Из истории уменьшительных образований существительных в русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01*. Москва, 1950. 11 с.
115. Русанівський В. М. Дієслово. *Історія української мови. Морфологія*. Київ, 1978. С. 235–342.
116. *Русская грамматика. Т. I. Словообразование*. Москва: Наука, 1980. с. 133–452.
117. Сагач Г. М. Емоційні суфікси на позначення позитивної суб'єктивної оцінки. *Українська мова і література в школі*. Київ, 1975. № 12. С. 24–30.
118. Сагач Г. М. Морфолого-стилістичні особливості емоційних суфіксів іменників чоловічого

- роду -ок, -ик, -чик, -ець, -очок, -ечок, -ичок. *Мовознавчі студії*. Київ: Наук. думка, 1976. С. 7–11.
119. Семеренко Г. В. Демінутивне й гіпокористичне словотворення іменників чоловічого роду в праслов'янській мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. Вип. 14. Київ, 2019. С. 106–112.
120. Семеренко Г. В. Демінутивне й гіпокористичне словотворення іменників жіночого роду в праслов'янській мові. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 30. Київ, 2019. С. 164–170.
121. Семеренко Г. В. Демінутивне й гіпокористичне словотворення іменників середнього роду в праслов'янській мові. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітно-наукової конференції викладачів університету за 2018 рік* (подано до друку).
122. Семеренко Г. В. До питання розвитку демінутивного словотвору української мови XIV – XX ст. (на матеріалі іменників середнього роду). *Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки*. Вип. 5. Київ: Либідь, 1992. С. 116–122.
123. Семеренко Г. В. Засоби вираження здрібнілості й пестливості в давньоруській мові. *Українське мовознавство*. Київ, 1982. Вип. 10. С. 99–105.
124. Семеренко Г. В. Здрібнілі та пестливі іменники у давньоруській мові. *Культура слова*. Київ, Наук. думка, 1982. Вип. 23. С. 57–62.

125. Семеренко Г. В. История формирования украинского деминутивного и гипокористического словообразования: *автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.02*. Киев, КГПИ им. А. М. Горького, 1988. 22 с.
126. Семеренко Г. В. Суфіксальне творення здрібнєлих і пестливиx іменників чоловічого роду в давньоруській мові. *Українське мовознавство*, Київ, Вища школа, 1981. Випуск 9. С. 110–117.
127. Семеренко Г. В. Уменьшительные и ласкательные существительные в древнерусском языке (на материале существительных мужского рода). *Русское языкознание*. Выпуск 23. Киев, 1991. С. 24–29.
128. Семеренко Г. В. Формування української деминутивної суфіксації. *Мовознавство*. № 4. Київ, 1992. С. 51–59.
129. Сикорская З. С. *Суффиксальное словообразование имен существительных в украинских говорах юго-восточного языкового пограничья (междуречье Айдара и Калитвы): автореф. дисс. ... филол. наук: 10.02.02*. Киев, 1972. 29 с.
130. Синявський Олекса. *Словотвір. Олекса Синявський. Норми української літературної мови*. Львів, 1941. С. 15–138.
131. *Історичний синтаксис української мови: навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів / І. І. Слинко*. – Київ: Вища шк., 1973. – 213 с.
132. *Словотвір сучасної української літературної мови / ред. М. А. Жовтобрюх*. Київ: Наук. думка, 1979. 408 с.
133. Смаль-Стоцький С. *Грамматика руської мови*. 3-тє переробл. вид. Відень, 1914. 202 с.
134. Соболевский А. И. *Лекции по истории русского языка*. Изд. 4-е. Москва: Унив. тип., 1907. 309 с.

135. Статеева В. И. *Дедеминутивация в украинском языке: автореф. дисс. ... филол. наук: 10.02.02.* Ужгород, 1982. 19 с.
136. Суперанская А. В., Сулова А. В. *Современные русские фамилии.* Москва: Наука, 1981. 176 с.
137. *Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за ред. І. К. Білодіда.* Київ, 1969. 584 с.
138. Тилик О. Ф. *Іменники зі значенням подібності: способи творення та сфери використання: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01.* Запоріжжя, 2006. 19 с.
139. Тимченко Є. *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.. У 2-х книгах. / підгот. до вид. В. В. Німчук та Г. І. Лиса.* Київ – Нью-Йорк: Преса України. 2002–2003.
140. Тимченко Є. *Українська граматики.* Київ: Час, 1917. 168 с.
141. Токарь В. П. *Из истории суффиксов в украинском языке. Суффиксы -ка, -ик, -ок, -л(о): автореф. дисс. ... филол. наук: 10.02.02.* Днепропетровск, 1955. 15 с.
142. Толкачёв А. И. К истории словообразования форм со значением субъективной оценки /квалитативов/ личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI – XV вв. *Этимология 1976.* Москва: Наука, 1978. С. 112–135.
143. Толкачёв А. И. К истории словообразования форм со значением субъективной оценки /квалитативов/ личных собственных имен греческого происхождения в древнерусском языке XI – XV вв. *Историческая ономастика.* Москва: Наука, 1977. С. 72–130.
144. Улуханов И. С. *Словообразовательная семантика в русском языке.* Москва: Наука, 1977. 256 с.
145. Фортунатов Ф. Ф. *Избранные труды.* Т. I. Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство. 1956. 450 с.

146. Харченко В. К. Взаимодействие коннотативных признаков, сознаний в семантике слова. *Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака* : межвуз. сб. науч. трудов. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1983. С. 47–52.
147. Цыганенко Г. П. *Словарь служебных морфем русского языка*. Київ: Рад. шк., 1982. 240 с.
148. Чернецький В. К. Демінутивні форми інфінітива в українській мові. *Мовознавство*. 1970. № 5. С. 4–48.
149. Чернецький В. К. Здрібніло-пестливі форми займенників і числівників в українській мові. *Українське мовознавство*. 1975. Вип. 3. С. 45–51.
150. Черторизька Т. К. Засоби вираження категорії зменшеності (здрібнілості) іменників. *Питання мовної культури*. 1970. № 4. С. 17–21.
151. Чурганова В. Г. К морфологии деминутивного словообразования в славянском. *Сопоставительное изучение словообразования славянских языков*. Москва: Наука, 1987. С. 205–212.
152. Чурганова В. Г. *Очерк русской морфологии*. Москва: Наука, 1973. 240 с.
153. Шанский Н. М. *Очерки по русскому словообразованию*. Москва, 1968. 311 с.
154. Шанский Н. М. *Русский язык. Лексика. Словообразование*. Москва, 1975. 239 с.
155. Шахматов А. А. *Историческая морфология русского языка*. Москва: Учпедгиз, 1957. 400 с.
156. Шутак Л. Б. *Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01*. Київ, 2002. 20 с.
157. Эль-Саед Мустафа Абдурахман. *Словообразование имен существительных субъективной оценки в современном русском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01*. Воронеж, 1980. 22 с.

158. Юрашко Л. В. Демінутиви як об'єкт лінгвістичного дослідження : *Мова і культура*, Полтава, 2011. Вип. 14. Т. 4. С. 141–147.
159. Юрашко Л. В. Короткий огляд деяких класифікацій демінутивів за їх прагмалінгвістичним компонентом. *Наук. записки Національного ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2009. Вип. 11. С. 436–439.
160. Dobrzynski Walenty. *Z badań nad rozwojem polskich deminutywów. I. Historyczny rozwój rzeczowników z formantem -ę na tle słowiańskim*. Wrocław, 1974. S. 91.
161. Dokulil M. *Twoření slov v češtině. I*. Praha, 1962. 264 с.
162. Horecky Ján. *Slovenská lexikológia. I. Tvorenie slov*. Bratislava, SPN, 1971. 254 s.
163. Karpluk Maria. *Słowiańskie imiona kobiece*. Wrocław – Warszawa – Kraków. Zakład Narodowy imiona Ossolińskich wydawnictwo polskiej Akademii Nauk, 1961. 180 с.
164. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego. *Słownik prasłowiański*. Wrocław. Warszawa. Kraków. T. 1. 1974. S. 43–141; t. 2. 1976. S. 13–60; t. 3. S. 10–19.
165. Warchoł S. *Geneza i rozwój słowiańskich formacji ekspresywnych z sufiksalnym -k i -c-*. Łódź, 1984. 416 s.
166. Wondrak W. *Vergleichende slavische Grammatik. Bd. I. Lautlehre und Grammbildungslehre*. Göttingen. Wandenhoek & Ruprecht, 1924. 742 s.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. ІНДЕКС ІМЕННИКІВ ІЗ ДЕМІНУТИВНИМ І ГІПОКОРИСТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМИ

<i>*agne</i> , 85	<i>*boržьkь</i> , 66
<i>*agnьсь</i> , 60	<i>*boržьсь</i> , 60
<i>*agodica</i> , 70, 74	<i>*br'ustьсь</i> , 59
<i>*agodьka</i> , 74	<i>*bratrьсь</i> , 59
<i>*ajьko</i> , 83	<i>*brusьсь</i> , 61
<i>*arebьkь</i> , 63	<i>*brusьkь</i> , 64
<i>*astrębьсь</i> , 60, 87	<i>*brъvica</i> , 69
<i>*astrębьkь</i> , 63, 87	<i>*bulica</i> , 70
<i>*banьka</i> , 77	<i>*bulьka</i> , 72
<i>*baranьсь</i> , 60	<i>*bunьka</i> , 77
<i>*bebrьkь</i> , 63	<i>*bunьka</i> , 77
<i>*bedьce</i> , 81	<i>*butьca</i> , 78
<i>*beržьkь</i> , 65	<i>*bylina</i> , 79, 279
<i>*beržьсь</i> , 59	<i>*bylьka</i> , 74, 87
<i>*berzьka</i> , 74	<i>*bylьka</i> , 74, 87
<i>*bidльce</i> , 81	<i>*byтьkь</i> , 65
<i>*bl'udьce</i> , 81	<i>*borьk</i> , 96
<i>*bl'udьсь</i> , 61	<i>*bylica</i> , 70
<i>*blizньє</i> , 85, 88	<i>*bьrdica</i> , 71
<i>*bobika</i> , 79	<i>*bьrdьce</i> , 81
<i>*bobica</i> , 70	<i>*bьцьka</i> , 77
<i>*bolньka</i> , 75	<i>*bьрцьka</i> , 76

- *bъtica*, 71
*čarъka, 75, 76
*čašъka, 77
*čel'adъka, 73
*čelnъcъ, 59
*cъръcъ, 61
*cъръкъ, 64
*čerěньcъ, 61
*černъкъ, 64
*čerръкъ, 63
*černъcъ, 60
*čenvъca, 78
*čexъlikъ, 67
*čьlnikъ, 68
*čьlnъкъ, 64
*dervъce, 81
*děte, 59, 84, 88, 279
*dětet-, 279
*dětъca, 78
*dětъce, 81
*dětъcъ, 59
*dětъka, 73
*dětъko, 82
*děvъče, 84
*děvъka, 73
*dobyтъče, 86, 88, 279
*dojъče, 84
*dolica, 69
*dъščica, 71
*edlica, 70
*elenę, 85
*glinica, 68
*golę, 84, 88
*golъbe, 85
*golъbъcъ, 60
*golъvica, 69
*gotolъka, 73, 87
*gotolъka, 73, 87
*gorica, 69
*gorъka, 72
*gоrę, 86
*gоsica, 69
*gъrnъcъ, 61
*jatъka, 74
*jušъka, 77
*jъgrica, 72
*jъgъlica, 71
*jъstъbica, 70
*jъstъbъka, 74
*kadica, 71
*kadъca, 78
*kadъka, 75
*kalenica, 71
*kamenъcъ, 59
*katуцькъ, 65
*karati, 279
*каръka, 72, 87, 279
*kašica, 71

<i>*kašьka</i> , 77	<i>*korbъkъ</i> , 64
<i>*kl'učica</i> , 72	<i>*korvica</i> , 70
<i>*kl'usę</i> , 86, 88	<i>*korvъka</i> , 73
<i>*klěščica</i> , 71	<i>*koryтьce</i> , 81
<i>*klětъka</i> , 74	<i>*koryтьko</i> , 82
<i>*klinьсь</i> , 61	<i>*korica</i> , 70
<i>*klъbъkъ</i> , 64	<i>*korьсь</i> , 61
<i>*knęžę</i> , 85	<i>*korъka</i> , 74
<i>*kobylica</i> , 69, 87	<i>*kosica</i> , 69
<i>*kobyлъka</i> , 73, 87	<i>*košikъ</i> , 67
<i>*koldenьсь</i> , 60, 70	<i>*kostica</i> , 69
<i>*koldica</i> , 72	<i>*kostika</i> , 79
<i>*koldьньсь</i> , 60	<i>*kostъka</i> , 73
<i>*koldъka</i> , 75	<i>*kosica</i> , 72
<i>*koлyбъka</i> , 75, 87, 279	<i>*košьnica</i> , 71
<i>*kolьce</i> , 82	<i>*kotę</i> , 86
<i>*kolъkъ</i> , 64	<i>*kotikъ</i> , 67
<i>*kotarьсь</i> , 60	<i>*kotica</i> , 70
<i>*kopikъ</i> , 67	<i>*kotъсь</i> , 60
<i>*kopъkъ</i> , 65	<i>*kotъkъ</i> , 62
<i>*kopьсь</i> , 60	<i>*kozę</i> , 86
<i>*kopapъka</i> , 74	<i>*kožica</i> , 69
<i>*koprьсь</i> , 60	<i>*kožišina</i> , 79, 279
<i>*koprica</i> , 70	<i>*kožišъkъ</i> , 66
<i>*kopрьсь</i> , 60	<i>*kozica</i> , 70, 278
<i>*kopъka</i> , 74	<i>*kozьlikъ</i> , 67
<i>*korbul'a</i> , 80	<i>*kozьлъkъ</i> , 65
<i>*korbica</i> , 71	<i>*kozъka</i> , 73, 278
<i>*korbъka</i> , 75	<i>*krajikъ</i> , 67, 68

<i>*kraĵьkъ</i> , 65	<i>*kuĉьka</i> , 76
<i>*kraĵьcь</i> , 61	<i>*kujьkъ</i> , 66
<i>*krasica</i> , 71	<i>*kujьcь</i> , 62
<i>*kremеньcь</i> , 59	<i>*kystьka</i> , 75
<i>*kretukъ</i> , 65	<i>*kutyka</i> , 74
<i>*kretica</i> , 71	<i>*kutykъ</i> , 64
<i>*kridльce</i> , 81	<i>*kolvьcь</i> , 62
<i>*kripьka</i> , 75	<i>*kьbьlica</i> , 71
<i>*kromica</i> , 71	<i>*kьĉica</i> , 69
<i>*krotьka</i> , 73	<i>*kьĉьka</i> , 76
<i>*kropьka</i> , 72	<i>*kьlbikъ</i> , 67
<i>*kpoḗkъ</i> , 66	<i>*kьlpikъ</i> , 67
<i>*kpoḗcь</i> , 62	<i>*kьльcь</i> , 62
<i>*kripica</i> , 71	<i>*l'udъkъ</i> , 63
<i>*kriſica</i> , 70	<i>*lapьka</i> , 74
<i>*kriſьka</i> , 77	<i>*lastovičьka</i> , 76
<i>*kubьcь</i> , 61	<i>*latica</i> , 71
<i>*kupьcь</i> , 60	<i>*lavica</i> , 71
<i>*kupьka</i> , 74	<i>*lazьkъ</i> , 62
<i>*kurę</i> , 86	<i>*ledunьka</i> , 72
<i>*kurьĉę</i> , 86	<i>*leđinьka</i> , 72
<i>*kurьka</i> , 73	<i>*ledьcь</i> , 59
<i>*kvaĉьka</i> , 76	<i>*ledьkъ</i> , 62
<i>*kvasьcь</i> , 61	<i>*leſica</i> , 71
<i>*kvasьkъ</i> , 64	<i>*leſьka</i> , 77
<i>*kvěťcь</i> , 60, 87	<i>*leſьcь</i> , 59
<i>*kvěťkъ</i> , 64, 87	<i>*leſьka</i> , 74
<i>*kvaĉьka</i> , 77	<i>*leſьko</i> , 82
<i>*kvoĉьka</i> , 76	<i>*leſьkъ</i> , 62

<i>*lęjtica, 70</i>	<i>*loruǫькъ, 66</i>
<i>*lętъce, 81</i>	<i>*loruǫьсь, 60</i>
<i>*lętъko, 82</i>	<i>*loskutъсь, 61, 278</i>
<i>*lęžъka, 76</i>	<i>*loskutъкъ, 64, 278</i>
<i>*linъкъ, 65</i>	<i>*lōtъka, 74</i>
<i>*linъкъ, 63</i>	<i>*lōtъкъ, 64</i>
<i>*lipica, 70</i>	<i>*lozinъka, 74</i>
<i>*lipъka, 74</i>	<i>*lozica, 70</i>
<i>*lisę, 86</i>	<i>*ložъko, 83</i>
<i>*lisičъka, 76</i>	<i>*ložъкъ, 65</i>
<i>*listъсь, 60</i>	<i>*lōžъкъ, 65</i>
<i>*listъкъ, 64</i>	<i>*lōžъсь, 59</i>
<i>*lisica, 70</i>	<i>*lubъ, 75</i>
<i>*lisъka, 73</i>	<i>*lubъka, 75</i>
<i>*lōčikъ, 68</i>	<i>*lubъкъ, 64</i>
<i>*lōčъka, 76</i>	<i>*luščica, 70</i>
<i>*lōčъкъ, 66</i>	<i>*lužica, 69</i>
<i>*lōčъсь, 61</i>	<i>*lučъka, 77</i>
<i>*lokъnica, 69</i>	<i>*lučъko, 83</i>
<i>*lotъсь, 61</i>	<i>*lysinъka, 73</i>
<i>*lotъtikъ, 68</i>	<i>*lystъka, 73</i>
<i>*lonъko, 82</i>	<i>*lųžica, 71</i>
<i>*loratica, 72</i>	<i>*lapikъ, 67</i>
<i>*loratъka, 75</i>	<i>*latъka, 75</i>
<i>*loratъкъ, 64</i>	<i>*leščikъ, 67</i>
<i>*loręньce, 81</i>	<i>*lъnikъ, 67</i>
<i>*loręньka, 74</i>	<i>*lъnę, 86</i>
<i>*loręньko, 82</i>	<i>*lъvikъ, 67</i>
<i>*loruǫьka, 77</i>	<i>*lъvъкъ, 63</i>

---

*льньсь, 60	*мѣдъсь, 78
*льнькъ, 63	*медѣкъ, 64
*львьсь, 59	*мѣкушька, 77
*львькъ, 63	*melčъкъ, 66
*льžiцька, 77	*meržька, 77
*льžica, 71, 72	*měsěčъкъ, 65
*мацькъ, 66	*městьse, 87, 278
*mal'anька, 73	*městьka, 75
*maļe, 85, 88	*městьko, 82, 87, 278
*malinьka, 74, 76	*městькъ, 62
*maļuša, 80, 87, 111	*mešьse, 81
*maļuš, 87	*mešьko, 83
*maļušьka, 76	*mětьka, 76
*maluša, 80, 88	*metьlicьka, 77
*maluš, 88	*metьlika, 77
*мальсь, 59	*metьlica, 77
*matica, 69, 87, 278	*metьlьka, 75
*matika, 79	*milika, 79, 87, 279
*matьka, 73, 87, 278	*milikъ, 67, 87
*matica, 69	*milь, 279
*matinьka, 73	*mišьka, 75
*matješьka, 76	*mlinьсь, 60
*matul'a, 80	*močica, 71
*matun'a, 80, 244	*močьka, 77
*medjica, 69	*mogylica, 71
*međlьse, 81	*mogylьka, 72
*medvѣdъкъ, 63	*moldičьka, 76
*мѣдъса, 78	*molьсь, 60
*медъсь, 61	*monistьse, 82, 87

<i>*monistъko</i> , 83, 87	<i>*mydlъce</i> , 81
<i>*morvica</i> , 70	<i>*myšica</i> , 70
<i>*morvъсь</i> , 60	<i>*myšъkъ</i> , 65
<i>*morvъka</i> , 73	<i>*myšъca</i> , 78
<i>*morzъсь</i> , 59	<i>*mysъkъ</i> , 62
<i>*morzъka</i> , 72	<i>*molъkъ</i> , 65
<i>*morzъkъ</i> , 62	<i>*motyčъka</i> , 77
<i>*morъce</i> , 81	<i>*myšъka</i> , 76
<i>*mostikъ</i> , 68	<i>*myšъсь</i> , 60
<i>*mostica</i> , 72	<i>*тъglica</i> , 69
<i>*mostъсь</i> , 60	<i>*тъlčъkъ</i> , 66
<i>*mostъkъ</i> , 64	<i>*тъlinъсь</i> , 60
<i>*mošъnica</i> , 71	<i>*тъrkъnica</i> , 70
<i>*mošъnъka</i> , 77	<i>*тъrkъnъka</i> , 74
<i>*motikъ</i> , 67	<i>*тъška</i> , 70
<i>*motovidъьce</i> , 82	<i>*тъšica</i> , 70
<i>*motovidъьko</i> , 83	<i>*тъšъkъ</i> , 66
<i>*motovъzica</i> , 71	<i>*nebozъ</i> , 85, 88
<i>*motovъzъсь</i> , 61	<i>*nebъce</i> , 81
<i>*motovica</i> , 72	<i>*nivica</i> , 69
<i>*motyčica</i> , 72	<i>*nivъka</i> , 72
<i>*mъtъnica</i> , 72	<i>*nizинъka</i> , 72
<i>*mъtъnъka</i> , 75	<i>*nogътьсь</i> , 59
<i>*moždъžъkъ</i> , 65	<i>*nogътьkъ</i> , 63
<i>*mъžikъ</i> , 67	<i>*nokt'ъka</i> , 76
<i>*mъžъсь</i> , 59	<i>*norъka</i> , 74
<i>*muravъka</i> , 74	<i>*nosikъ</i> , 67
<i>*mušica</i> , 70	<i>*nošъka</i> , 78
<i>*mušъka</i> , 76	<i>*nosъсь</i> , 59

<i>*nosъkъ, 63</i>	<i>*obvogъсь, 61</i>
<i>*nozdrіca, 69</i>	<i>*obuŝъkъ, 66</i>
<i>*nozdrіka, 79</i>	<i>*oŝesъse, 81</i>
<i>*noŝіca, 69</i>	<i>*oŝіca, 69</i>
<i>*noŝіkъ, 68</i>	<i>*oŝъse, 81</i>
<i>*noŝіna, 79, 279</i>	<i>*oŝъko, 83</i>
<i>*noŝъka, 76</i>	<i>*oŝdіca, 72</i>
<i>*obbvusъсь, 61</i>	<i>*oŝdъka, 75</i>
<i>*obbvusъkъ, 64</i>	<i>*oŝgl'іkъ, 66</i>
<i>*obŝepъka, 75</i>	<i>*oŝgnіkъ, 66</i>
<i>*obŝepъkъ, 64</i>	<i>*oŝgnъkъ, 65</i>
<i>*obdъrъсь, 61</i>	<i>*oŝgnъсь, 59</i>
<i>*obgolъньсь, 62</i>	<i>*oŝgolіca, 69</i>
<i>*obgonъkъ, 66</i>	<i>*oŝgorъсь, 60</i>
<i>*obkorpъсь, 60</i>	<i>*oŝgrъkъ, 63</i>
<i>*obkrajъka, 78</i>	<i>*oŝgrъkъ, 63</i>
<i>*obkrajъkъ, 65</i>	<i>*oŝgъльсь, 60</i>
<i>*obkrajъсь, 61</i>	<i>*oŝgъльkъ, 63</i>
<i>*obmanъkъ, 65</i>	<i>*oŝjъse, 82</i>
<i>*obropъka, 75</i>	<i>*okъньse, 81, 278</i>
<i>*obrōŝъkъ, 66</i>	<i>*okъньko, 83, 278</i>
<i>*obstreŝъka, 77</i>	<i>*oldyŝъka, 76</i>
<i>*obstreŝъkъ, 66</i>	<i>*oldъka, 75</i>
<i>*obstropъсь, 59</i>	<i>*olnіca, 70</i>
<i>*obstropъkъ, 62</i>	<i>*olnъka, 73</i>
<i>*obtanъka, 74</i>	<i>*opsіnъka, 74</i>
<i>*obvodъсь, 62</i>	<i>*orbotъka, 76</i>
<i>*obvodъka, 75</i>	<i>*orbъсь, 59</i>
<i>*obvodъkъ, 64</i>	<i>*ordlъse, 82</i>

<i>*ordlʙko</i> , 83	<i>*оньцінка</i> , 74
<i>*ordostʙka</i> , 76	<i>*оньціса</i> , 70
<i>*orkytʙka</i> , 74	<i>*оньцька</i> , 73
<i>*ormenʙkʙ</i> , 63	<i>*оньсіка</i> , 79
<i>*orzlomʙkʙ</i> , 63	<i>*оньсікʙ</i> , 67
<i>*orzorʙka</i> , 72	<i>*оньсьсь</i> , 60
<i>*orzorʙkʙ</i> , 63	<i>*оньськʙ</i> , 63
<i>*orzumʙсь</i> , 62	<i>*oʙʙikʙ</i> , 67
<i>*orzumʙkʙ</i> , 65	<i>*oʙʙikʙ</i> , 64
<i>*oʙʙlikʙ</i> , 67	<i>*oʙʙkʙ</i> , 65
<i>*oʙsenica</i> , 70	<i>*radinʙka</i> , 73
<i>*oʙsʙnica</i> , 70	<i>*radinʙkʙ</i> , 73
<i>*oʙsenʙka</i> , 73	<i>*ragorʙka</i> , 73
<i>*oʙsʙnʙka</i> , 73	<i>*ragorʙkʙ</i> , 63
<i>*oʙsikʙ</i> , 67	<i>*ragʙʙʙkʙ</i> , 63
<i>*ostʙnʙсь</i> , 62	<i>*raxolʙ</i> , 85
<i>*osʙlʙ</i> , 86, 116	<i>*raxolʙtʙko</i> , 82
<i>*osʙlʙtʙko</i> , 82	<i>*raxolikʙ</i> , 67
<i>*osʙlikʙ</i> , 67	<i>*radostʙka</i> , 76
<i>*osʙlʙkʙ</i> , 63	<i>*oʙцька</i> , 73
<i>*osʙtʙсь</i> , 60	<i>*ugolica</i> , 69
<i>*oʙtʙ</i> , 86	<i>*ulica</i> , 72
<i>*otloʙkʙ</i> , 63	<i>*eʙikʙ</i> , 67
<i>*oʙtrobica</i> , 69	<i>*oʙцькʙ</i> , 65
<i>*oʙtʙokonica</i> , 69	<i>*oʙцьсь</i> , 60
<i>*oʙtʙocica</i> , 69	<i>*osʙka</i> , 77
<i>*oʙtʙorʙkʙ</i> , 63	<i>*cʙdilʙko</i> , 87, 279
<i>*оньčarikʙ</i> , 67	<i>*cʙditi</i> , 279
<i>*оньчʙ</i> , 86, 116	<i>*cʙditʙko</i> , 83

<i>*cěvьka</i> , 75	<i>członek</i> , 171
<i>*xlěbьсь</i> , 61	<i>děte</i> , 84
<i>*xlěvina</i> , 79	<i>děte</i> , 84
<i>*xlěvьсь</i> , 60	<i>devica</i> , 69
<i>*xvojica</i> , 70	<i>děv-ica</i> , 68
<i>*xvojьka</i> , 77	<i>děvul'a</i> , 80
<i>*xuzina</i> , 79, 279	<i>domъкъ</i> , 62
<i>*xuzьina</i> , 79	<i>Dzyeduk</i> , 129
<i>*xoldьсь</i> , 59	<i>elenę</i> , 85
<i>*xolpьсь</i> , 59	<i>elenęte</i> , 85
<i>babul'a</i> , 80	<i>golqbe</i> , 85
<i>babusienka</i> , 244	<i>golqbe</i> , 85
<i>babusine</i> , 243	<i>gqse</i> , 85
<i>babьka</i> , 73	<i>gqse</i> , 85
<i>batenku</i> , 192	<i>Hetmanczyku</i> , 188
<i>batunka</i> , 192	<i>katьньсь</i> , 143
<i>berdebuska</i> , 251	<i>koldьньсь</i> , 70
<i>bože</i> , 85	<i>korvica</i> , 69
<i>božete</i> , 85	<i>Koźaczeiku</i> , 193
<i>br'ušьko</i> , 83	<i>kozica</i> , 69
<i>brat(r)ьсь</i> , 90	<i>kozьle</i> , 85
<i>brusъкъ</i> , 62	<i>kozьle</i> , 85
<i>byče</i> , 85	<i>kurę</i> , 85
<i>byče</i> , 85	<i>kuręte</i> , 85
<i>bobъкъ</i> , 96	<i>kьnędzь</i> , 85
<i>boltьko</i> , 82	<i>kьnegь</i> , 85
<i>borъкъ</i> , 62	<i>kьnęže</i> , 85
<i>črvę</i> , 85	<i>kьnęže</i> , 85
<i>črvęte</i> , 85	<i>lěšьka</i> , 74

- lisę*, 85
lisęte, 85
львę, 85
львęte, 85
mača, 84
mačaty, 84
matuchna, 245
mečikъ, 68
medъkъ, 57, 90
molďicъkъ, 76
mūsikā, 78
мушъka, 78
Maluša, 111
olnę, 85
olnęte, 85
orybę, 85
orybęte, 85
osъbę, 85
osъbęte, 85
oтę, 85
oтęte, 85
ovyčę, 85
ovyčęte, 85
ovyчл, 116
osълл, 116
perścionek, 164
рѣтъbę, 85
рѣтъbęte, 85
рътę, 85
рътęte, 85
рътica, 69
Ranczuk, 129
sestrica, 57, 90
słówko, 261
супъkъ, 62
titunja, 80, 244
Vanczuk, 129
vl'čę, 85
vl'čęte, 85
vorņę, 85
vorņęte, 85
zajъčę, 85
zajъčęte, 85
zemlicy, 200
оболонка, 209
овча, 116, 269
огирцемъ, 145
огирця, 145
оселкоу, 124
ослл, 116
отроковица, 104
отроча, 115, 269
отрочаток, 262
ajъko, 83
агг̃лок, 168
агнець, 145
агньць, 92
атнусокъ, 170

- агнѣски, 170
аквабитка, 217
Аквабитку, 217
акварелька, 222
алкирѣкъ, 180
альтаночка, 228
ампулки, 217
ангелики, 177
ангелокъ, 168
а^нгелъка, 168
а^нгелдчикъ, 187
анголик, 177
анголикъ, 177
ангелчикъ, 187
англійчикъ, 187
Андрѣашь, 129
Андрѣйко, 126
Андроушком, 130
ангелот малюхный, 168
ангелдчик, 187
ангелчикъ, 187
англійчикъ, 187
Анки, 135
ангелки, 168
ангелчикъ, 187
аптичку, 215
арабчикъ, 188
арафінчикъ, 188
арафінчикъ, 188
арматка, 219
арматки, 219
арматки тилко легких, 219
арматокъ, 219
арновочка, 228
асавуццов, 144
аса^вдлец, 144
асаулець, 144
а^венчіки, 188
бабасю, 246
бабка, 208
бабки, 208
бабко, 208
бабонько, 239
бабочко, 225
бабуля, 245
бабуня, 244
бабусейка, 244
бабусенка, 244
бабусенька, 244
бабусечка, 226
бабусю, 243
бабушка, 251, 252
бабце, 252
бабця, 252
бабъка, 208
бабъце, 208
бадилинка, 214
баєчка, 234

- байдарка, 220
байрачками, 154
байрачки, 154
байрачокъ, 154
баклажка, 217
балаболочка, 226
балахонецъ, 148
балахонецъ малой, 148
балванокъ, 170
балверчика, 188
балверчиківъ, 188
балверчикови, 188
балверчикъ, 188
балеринка, 208
балконцем, 147
бандурка, 218
банечка, 230
банечка и кадка міденая,
маленкіе, 216
банічок, 167
Банко, 100
банька, 206, 207
баранецъ, 146
баранка, 158
баранѣ, 158
баранковъ, 159
бараноқ, 158
баранокъ, 158
Бараноцкѣ, 173
баранѣ, 145
баранька, 158
баргамотка, 213
бардабушки, 251
барилецъ, 256
барилка, 260
барилко, 260
барилце, 256
барилѣ, 256
барильце, 256
баршиком, 170
барсучок, 159
барылко, 260
батенько, 192
батечко, 194, 264
батечку, 194
батунько, 192
бауліѣ, 150
бахурчик, 187
бахурьчики, 187, 188
бахурьчикъ, 187
баиточка, 229
бджілка, 212
бджілонька, 240
Безпальчика, 189
безпальчикъ, 189
безталанночка, 225
бекейшика, 214
бекешика, 214

<i>бележець, 93</i>	<i>бирочка, 227</i>
<i>Белонозце, 209</i>	<i>бирька, 212</i>
<i>бервнко, 260</i>	<i>бисажьита, 275</i>
<i>бережечок, 175</i>	<i>бисерець, 149</i>
<i>Бережкам, 123</i>	<i>бичатком, 263</i>
<i>бережок, 175</i>	<i>бичечок, 175</i>
<i>Березка, 213</i>	<i>бички, 158</i>
<i>березки, 213</i>	<i>бичок, 159</i>
<i>Березничка, 204</i>	<i>бідка, 223</i>
<i>березонька, 242</i>	<i>бідняжечка, 226</i>
<i>берестокъ, 153, 159</i>	<i>бідняжка, 208</i>
<i>беретик, 181</i>	<i>бідолашечка, 226</i>
<i>берізка, 213</i>	<i>бідолашка, 208</i>
<i>бесідонька, 241</i>	<i>бідонька, 241</i>
<i>бестіка, 211</i>	<i>бідочка, 234</i>
<i>бестійка, 211</i>	<i>білочка, 224, 227</i>
<i>бервнко, 260</i>	<i>білявочка, 225</i>
<i>бересткамъ, 153</i>	<i>біннітко, 262</i>
<i>бестікою, 211</i>	<i>ближнятокъ, 263</i>
<i>Бестійка, 211</i>	<i>близнятка, 263</i>
<i>билина, 111</i>	<i>бликунець, 151</i>
<i>билинка, 214</i>	<i>блондиночка, 224</i>
<i>билинонька, 242</i>	<i>блузочка, 229</i>
<i>билиночка, 228</i>	<i>блюдечко, 264, 265</i>
<i>билце, 257</i>	<i>блюдце, 256</i>
<i>бильце, 113, 257</i>	<i>блятик, 184</i>
<i>бильце, 114</i>	<i>бляшка, 204, 215</i>
<i>бильцо, 114</i>	<i>бляшки, 215</i>
<i>бильцо мало, 114</i>	<i>бобокъ, 160</i>

<i>Бобрика</i> , 128	<i>братик</i> , 176, 190	
<i>Бобрикъ</i> , 204	<i>братику</i> , 176	
<i>богословець</i> , 144	<i>братік</i> , 178	
<i>богословцы</i> , 144	<i>братко</i> , 125	
<i>боженки</i> , 108	<i>братонькове</i> , 192	
<i>боженъка</i> , 108	<i>братунь</i> , 196	
<i>Божку</i> , 124	<i>братусь</i> , 196	
<i>божнище</i> , 132	<i>братицу</i> , 144	
<i>боклажокъ</i> , 166	<i>братчик</i> , 190	
<i>болванки</i> , 170	<i>братчику</i> , 187	
<i>болванца</i> , 122	<i>братъца</i> , 92	
<i>болітце</i> , 254	<i>братъца</i>	МОЖЕГО
<i>бонбочка</i> , 232	<i>меньшааго</i> , 92	
<i>борідка</i> , 210	<i>братъць</i> , 92	
<i>борка</i> , 154	<i>брашьнъце</i> , 114	
<i>борку</i> , 154	<i>брежець</i> , 143	
<i>борокъ</i> , 97, 123	<i>брилик</i> , 181	
<i>Борокъ</i> , 97	<i>брівка</i> , 210, 224	
<i>борщика</i> , 183	<i>брівонька</i> , 240	
<i>борщику</i> , 183	<i>брівочка</i> , 224	
<i>борщикъ</i> , 183	<i>бровеня</i> , 271	
<i>боханецъ</i> , 150	<i>бродець</i> , 124, 155	
<i>бочечка</i> , 230	<i>бродка</i> , 154	
<i>бочокъ</i> , 157	<i>бродку</i> , 123	
<i>брадка</i> , 209	<i>бродокъ</i> , 124	
<i>бразска</i> , 218	<i>бродце</i> , 121	
<i>браздица</i> , 200	<i>брунечка</i> , 228	
<i>братец</i> , 144	<i>брусок</i> , 166	
<i>братецъ</i> , 144	<i>брушиками</i> , 259	

- брязкадца, 256
брязкальце, 256, 257
брязкальця, 256
бубенка, 168
бубличок, 162
бубонки, 168
бугаєць, 145
бугайчик, 189
будка, 207
букварик, 185
буквочка, 224
булочка, 231
бульбочка, 228
бульочка, 224
бумажками, 222
бумажки, 222
бумажку, 222
бур'янець, 146
бурдюжок, 166
бусинка, 215
быдля, 263
быдлят, 269
быдлятко, 263
Быстрици, 132
бычка, 159
бычки, 159
бычок, 158
бычок, 158
бѣдочки, 234
Бѣлик, 128
бѣлоножка, 209
Бѣлоножка, 209
Бѣлчица, 104
бѣсиками, 177
бѣсиков, 177
боуковинки, 133
в'юнец, 146
вавка, 221
вагончик, 190
вазочка, 230
Валерца, 95
валках, 155, 166
валку, 153, 166
вальку, 154
Ванько, 127
варенички, 162
варивца, 137
варьшчук, 195
Варяжько, 100
васажок, 170
Васечка, 198
Василкович, 100
Василько, 100
Васильковноу, 100
Васильца, 95
ватрушечка, 231
вачок, 165
вдівонька, 242

- вдовичка, 236
ведерець, 256
ведмедик, 179
великий брусок, 166
Великий должокъ, 125
велосипедик, 185
веприкъ, 178
вербиця, 201
вербичка, 236
вербонька, 242
вербочка, 224, 227
вербочки, 227
вервицы, 201
вервочка, 232
веретенце, 257
вершик, 186
вершики, 160
вершок, 160
вершовочках, 232
весняночка, 224
вечерничокъ, 162
вечерок, 171
вечеронька, 241
взяточок, 174
видокъ, 171
винбаръчик, 189
винце, 256
виходцю, 147
вихрик, 176
Вишенки, 212
вишинівочка, 231
вівчарик, 177
відеречко, 264, 266
відерко, 260, 261
відерце, 256
візниченько, 193
візок, 170
віконця, 255
віронька, 241
віришик, 185
віршовочка, 232
вістонька, 241
вітерець, 143
вітрець, 153
вітрик, 176
вітридце, 258
вітронько, 193
Вкѣраиница, 107
Вкѣраиници, 107
властьцю, 110
внуча, 269
внучата, 269
внучатомъ, 269
внучечка, 226
внучка, 156, 208
внучки, 208
внучко, 125
внучкою, 208

- внучок, 156
вноучатомъ, 115
вовниця, 201
вовченько, 193
вовченя, 271
вогник, 176
водищи, 104
водиця, 136, 199
водиць, 199
водичка, 136, 235, 236
Водичка, 136
водичкою, 136
водка, 204
водками, 273
водопійча, 268
воздушки, 163
воздушков, 162
воздушков малыхъ, 162
возик, 185
возичок, 187
возка, 170
возковъ, 170
возком, 170
возничокъ, 159
возок, 170
возокъ, 170
волики, 178
воликъ, 178
волница, 201
Володимѣркомъ, 100
Володко, 127
Володковичъ, 127
волосинка, 249
волоску, 157
волостка, 133
волошечка, 228
вольчко, 126
вопросецъ, 152
ворітця, 274
ворку, 165
воробликъ, 178
воробчикъ, 189
ворожейки, 193
вороженки, 193
ворокъ, 165
воронко, 126
воротъця, 274
Воротъця, 274
ворочокъ, 173
вратци, 118
врадничок, 156
Всеволодка, 100
Всеволодковичъ, 100
Всеволодковнѣ, 100
вуглик, 176
вудочка, 232
вусьчко, 144, 194
вуйко, 144

- вутінка, 251
вутьюжок, 167
вухнальчик, 189
вученичок, 156
вязочку, 233
вѣйка, 209
вѣрки, 222
вѣришкомъ, 185
вѣсточка, 234
вѣтку, 214
вѣтрець, 143
воустъвицю, 132
габінетець, 147
гаврашок, 159
Гаврилкова, 100
гадючка, 212
газдинечка, 226
гаіок, 154
гайками, 154
гайку, 123, 154
гайок, 155
галерейка, 207
галіонками, 163
галонкомъ, 163
галузка, 213, 214
галузочка, 228
галушечка, 231
галявиночка, 225
галявка, 205
Ганка, 135
Ганюк, 129
гарбарчик, 188
гарбичка, 237
гатку, 206
гачок, 168
гачокъ, 163
гвинтівочка, 232
гвоздикъ, 182
гвоздичка, 235
гілечку, 228
гірочка, 225
главица, 202
Глебку, 100
гличик, 184
глинка, 204
глинку, 204
глинъка, 204
глѣбо, 126
гніздечко, 264
годинонька, 240
годиночка, 233
Голєнка, 134
головка, 208, 210
Головка, 134
головку, 134, 209, 210
головкоу, 134
головонька, 239, 240
головонько, 239, 240

- голопупокъ, 158
голючка, 232
голубецъ, 146
голубецъ, 145
голубойки, 193
голубойко, 240
голубонько, 193
голубца, 145
голубчику, 189
голѣнка, 209
горбки, 157
горбок, 155
горбокъ, 155
горбунца, 145
горенька, 108
гореньку, 108
горища, 104, 112
горищи, 104
горілочки, 231
горілочку, 231
горішок, 160
горка, 52, 107, 204
горка та не велика но мала,
107
горка та не велика, но
мала, 52
горками, 133
Горки, 133
горличок, 211
горница, 108
горничкѣ, 206
городкахъ, 160
городки, 123, 161
городковъ, 160
городку, 160, 161
городокъ, 97, 160
Городокъ, 97
городокъ малъ, 97
городца, 91
городци, 143
городъць, 91, 98, 112
городъ малъ, 53
городъку, 123
городъкъ, 98, 112
городѣць, 91
горстку, 221
горсточка, 233
горцѣ, 107
горчарчикомъ, 188
горчинка, 250
горшечокъ, 174
горшечокъ малий, 174
горшечцѣ, 103
горшочки, 162, 174
горшькъ, 103
горшьчьць, 103
горища, 270
горицати, 270

- горщатко, 264
горщик, 184
горщику, 183, 184
горщикъ, 184
горъличокъ, 235
горька, 112
господарик, 177, 178, 190
господарочка, 225
господарчик, 190
господарчикъ, 188
господинька, 208
господиньки, 208
гостик, 177, 178
гребелки, 205
градець, 91, 143
градокъ, 97
градокъ малъ, 97
градъца, 91
градъка, 97
градъць, 101
градъць малъ, 101
грамотицю, 107
грамотка, 221
грамочка, 233
грамулька, 253
грамуля, 195
гребелки, 206
гребенць, 149
гребінець, 149
гребіночка, 232
гребінчик, 149
гречечка, 228
гривенка, 221
гривеньце, 135
гривка, 212
громадка, 210
громадку, 209
громадойка, 240
громадце, 210
громадяночка, 225
громоқ, 153
грошеняток, 275
грошик, 185
грошиків, 185
грошиковъ, 128
грошиковъ малыхъ, 128
грошикомъ, 185
грубка, 207
губка, 213
губки, 210
губонька, 240
губочки, 226
гудачик, 177
гудачок, 156
гужечок, 231
гулокъ, 221
гунка, 214
гункою, 214

гурку, 203	двигунець, 151
гусеня, 271	дворец, 146
гусочка, 227	дворик, 176
гуся, 268	дворикъ, 179
гусятко, 263	дворикъ маленькій, 179
Гуфець, 145	дворки, 161
Гучьку, 100	дворца, 146
гърньць, 94	дворьць, 91
Гънко, 127	д̄в̄ци, 104
гоубокоу, 134	д̄в̄цѧ, 104
газдик, 177, 178	дежка, 216
газдинька, 208	дежкѹ, 216
таночок, 162	денець, 152, 171
таночокъ, 162	денцями, 256
гілетка, 248	денце, 256
гілетчина, 248	деньокъ, 171
гудзик, 181	деревинка, 213
гудзики, 181	деревце, 113, 255, 257
гудзичок, 186	дернинка, 213, 214
гулька, 221	десничка, 209
Данко, 127	десяточка, 233
дарик, 177	деткамъ, 276
дарокъ, 98, 170	детокъ, 276
дверець, 118	детьками, 276
дверечка, 274	детятко, 262
дверци, 118, 274	детятко, 140
дверци имуци малы, 118	дедик, 178
дверці, 274	дежечка, 230
дверцями, 118	джерельце, 254

дзбаник, 184	діверик, 177, 178
дзвіничка, 236	дівонька, 239, 284
дзвінок, 168	дівонько, 239
дзвонок, 168	дівочка, 226
дзвонокъ, 168	дівча, 284
дзеркальце, 257	дівчєня, 266
дзигарикъ, 182	дівчєняточко, 266
дзигарокъ, 168	дівчинонька, 243
дзісковинку, 222	дідик, 177
дивчатко, 262	дідок, 157
дидоньку, 192	дідонька, 192
диковинка, 223	дідуля, 195
димарик, 180	дідунь, 196
димок, 153	дідусь, 196
динька, 213, 214	дійничка, 237
дирка, 207	ділечко, 264
дитинка, 208, 224, 248	ділінка, 219
дитинонька, 239	дільце, 264
дитиночка, 224	дімок, 162
дитинча, 269	дітвачок, 157
дитиньки, 248	дітки, 276
дитя, 269	ді́тки, 276
дитятко, 261, 263	діток, 276
дитятку, 137, 262	дітонкі, 277
дитя, 269	дітоньки, 277
дитятком, 140	ді́тоньки, 277
дитяткою, 140	ді́точкі, 277
дібровка, 205	ді́точок, 277
дібровонька, 241	длатце, 257

<i>добречко, 265</i>	<i>домьць, 96</i>
<i>добыточка, 98</i>	<i>доненько, 239</i>
<i>добытькь, 98</i>	<i>донечка, 226</i>
<i>добытьчькь, 98</i>	<i>Донца, 95</i>
<i>додулька, 253</i>	<i>доріжечка, 232</i>
<i>дожгьцю, 90</i>	<i>дорожеґки, 241</i>
<i>дождина, 250</i>	<i>дорожина, 247</i>
<i>дождединка, 250</i>	<i>дорожкою, 135, 219</i>
<i>докторик, 190</i>	<i>дорожку, 219</i>
<i>докторчик, 190</i>	<i>дочкою, 208</i>
<i>докторчикь, 188</i>	<i>дощечка, 229</i>
<i>должкоу, 124</i>	<i>дощинка, 249</i>
<i>должсоь, 125, 170</i>	<i>дощцоу, 202</i>
<i>долинки, 204</i>	<i>драбинці, 218</i>
<i>долинкою, 133</i>	<i>древца, 113, 257</i>
<i>долинку, 133</i>	<i>древца многа и низка, 113</i>
<i>долинонька, 241</i>	<i>древьце, 113</i>
<i>долиночка, 225</i>	<i>дристунець, 145</i>
<i>долітце, 257</i>	<i>дрібний, 291</i>
<i>долонечка, 226</i>	<i>дрібничка, 237</i>
<i>Домажирець, 95</i>	<i>дрібочка, 233</i>
<i>домець, 91</i>	<i>дрівця, 275</i>
<i>домик, 180</i>	<i>дробніе частици, 202</i>
<i>домикувь, 180</i>	<i>дробныхъ казанковъ, 166</i>
<i>домоқ, 123, 161, 162</i>	<i>дровка, 273</i>
<i>домоць, 50, 123, 161</i>	<i>дровцями, 275</i>
<i>домоць малый, 50, 123, 161</i>	<i>Дроздику, 178</i>
<i>домоць</i> <i>малый,</i>	<i>дружинонька, 239</i>
<i>светлочка – лавъ три, 50</i>	<i>дружсоь, 157</i>

- дручки, 167
дручок, 168
дрѣще, 257
дрѣща, 257
дубець, 129
дубках, 159
дубки, 159
дубковъ, 159
дубок, 159
дубчики, 129
дудочка, 232
дудочки, 232
дукатик, 185
думонька, 241
Дунаець, 95
дурачок, 157
дурничка, 237
дучечка, 229
душенько, 241
душка, 222, 223
душок, 171
дицица, 200
дѣщца, 92
дѣжсьдѣць, 90
дѣщицю, 107
дырвечка, 274
дырѣку, 207
дядечко, 194, 264
дядинуся, 244
дядку, 125
дядько, 125, 191
дядькомъ, 99
дядьку, 191
дятлик, 179
дятличок, 186
дяченька, 193
дячка, 156
дѣщиця, 104
дѣвочка, 56, 225
дѣвочки, 225
дѣвчинку, 248, 249
дѣвчинку малую, 249
дѣвчинку малую, которой
пойшло на пятый год, 249
дѣвчинойку, 243
дѣвчинонку, 243
дѣвѣка, 56
дѣдус, 196
дѣдусь, 196
дѣдусь, 196
дѣжечка, 230
дѣжечку, 230
дѣжичка, 230
дѣжку, 216
дѣлце, 258
Дѣнско, 126
дѣтица, 102
дѣтками, 276

- дѣтках, 276
дѣтках малих, 276
дѣтки, 141, 276
дѣток, 276
дѣток малых, 276
дѣтокъ, 141, 276
дѣтоньки, 277
дѣточками, 277
дѣточки, 277
дѣтя, 140
дѣтятъ, 115
дѣта, 115
дядько, 191
доубровица, 132
Доубровица, 132
Доубровици, 132
доубровицоу, 132
Доубровицоу, 132
Доубровка, 133
егнятка, 263
есаулчиков, 188
Есенець, 204
єдиначка, 156
Єньковичь, 127
Єсько, 127
жабица, 201
жабка, 211, 221
жальце, 254
жезлець, 151
жезликъ, 182
желязячка, 219
желудець, 146
желѣзко, 260
жемчужки, 164
жемчужки маленькихъ, 164
жемчужокъ, 164
женишенько, 192
женишок, 157
жеравець, 92
жеравьць, 92
жеребя, 268
жеребѣ, 116
жертка, 218
жертки, 218
жикетіна, 246
жилиця, 200
жилка, 209
жилки, 209
жилки маленькіи, 209
жилочка, 228
жилочках, 228
жилочкѣ, 226
жіночки, 225
жмѣнку, 221
жонки, 208
жоночка, 225
жребѣ, 116
жупанокъ, 163

жутица, 201	збірничок, 171
журавочка, 227	збілочка, 234
завесикъ, 180	звездухно, 137
зависецъ, 148, 163	зверлта, 139
зависецъ, 147	зверати, 269
загадочка, 234	звірик, 176
загоньць, 92	звірки, 159
задниця, 210	звірьок, 159
задничка, 210	звіря, 270
задокъ, 157, 158	звонецъ, 151
зайчиком, 179	звонокъ, 124
закопци, 121	звоночокъ, 174
закусочка, 231	звърлта, 269
закутокъ, 156	звѣздечка, 229
заміточка, 234	звѣздка, 203, 215
замочком, 161	звѣрка, 158
замочку, 161	звѣрком, 159
замочку великого, 161	звѣрокъ, 98
замочокъ, 161, 174	звѣрочков, 173
замъку, 161	звѣря, 269, 270
замъку великого, 161	звѣрята, 269
записочка, 234	звѣряти, 270
засранецъ, 189, 190	звѣрятко, 263
засраночка, 226	звѣрл, 269
засранчик, 189, 190	зграйка, 212
засранчикок, 190	здробоул'ичко, 267
збанок, 167	здобиченька, 241
збанокъ, 166	здоровячко, 267
збаночокъ, 174	зегарка, 167

- зекгарок, 168
зекгарок   квадратový
штука не малая, 168
зелійце, 255
земелька, 205
земелькѣ, 204
земленька, 241
землиця, 200
землицу, 132
землицю, 200
землиця, 136
земличка, 136, 235
земляночка, 228
землянка, 205
зеренце, 255
зеркальце, 257
зернетко, 137
зернка, 259
зернко, 259
зернушко, 272
зерня, 270
зернят, 270
зернятко, 264
зернятъ, 270
зернятъ, 270
зелійце, 255
зелка, 259
землиця, 200
зернатко, 264
зіллячко, 268
зіодками, 259
зіолко, 259
зірничка, 236
зіронька, 203, 241
зірочка, 203
златоручка, 209
Златорѣцѣ, 209
змиєць, 145
змиць, 101
змийка, 211
зозуленька, 240
зозулечка, 227
зозудка, 211
зозулька, 211, 212
зозулюхно, 137
Зозѣдка, 211
Зоики, 135
золотъко, 259
зоренька, 241
зорухно, 137
зошиток, 171
зразочок, 175
зрѣнати, 270
зубикъ, 177
зубильце, 257
зубокъ, 157
зѣбець, 145
Зѣбикъ, 177

<i>зьобик, 179</i>	<i>індичечка, 212</i>
<i>зьобичок, 186</i>	<i>індичка, 212</i>
<i>зыделки, 167</i>	<i>індовутятко, 263</i>
<i>зыделокъ, 167</i>	<i>Індулка, 204</i>
<i>зятенько, 192</i>	<i>Індулиць, 204</i>
<i>зяттик, 177</i>	<i>індюча, 266</i>
<i>зятьок, 157</i>	<i>індючаточко, 266</i>
<i>зѣлюк, 259</i>	<i>індючечка, 227</i>
<i>зѣлка, 259</i>	<i>інтрижка, 223</i>
<i>Иванко, 100, 126</i>	<i>їстонька, 242</i>
<i>Иванкови, 100</i>	<i>йоршик, 179</i>
<i>Иванковича, 100</i>	<i>кабанець, 145</i>
<i>Иванча, 130</i>	<i>кабанчук, 195</i>
<i>Иванчукъ, 129</i>	<i>кабатик, 180, 181</i>
<i>Ивки, 133</i>	<i>кабатиковъ, 180</i>
<i>Игнатъко, 126</i>	<i>кабиця, 206</i>
<i>иготець, 150</i>	<i>кабичечка, 229</i>
<i>издебка, 205</i>	<i>кабичка, 206</i>
<i>изъдебка, 206</i>	<i>кабінетик, 147</i>
<i>икушечка, 233</i>	<i>каблучечка, 229</i>
<i>икушка, 221</i>	<i>каблучки, 163</i>
<i>имєница, 258</i>	<i>каблучок, 163</i>
<i>имєнячъка, 260</i>	<i>кавунець, 146</i>
<i>имперіаликъ, 185</i>	<i>каганець, 151</i>
<i>Исачко, 127</i>	<i>каганець, 151</i>
<i>Иѣковъць, 95</i>	<i>каганця, 151</i>
<i>ідейка, 223</i>	<i>кадидце, 256</i>
<i>ікринка, 250</i>	<i>кадібець, 150</i>
<i>ікринка, 249, 250</i>	<i>кадка, 216</i>

- кадкоу, 109
кадкоу малою, 109
кадочка, 230
кадьца, 110
казанець, 150, 167
казанковъ, 166
казанковъ невеликих, 166
казанок, 166, 167
казанокъ, 166
казанокъ маленькій, 166
казаночок, 167
казанчик, 167
казочка, 234
каклеточка, 231
какунець, 145
калабанька, 205
калатушичка, 252
калінка, 213
Калинка, 213
Калинкы, 213
калинонька, 242
калиночка, 227
калитка, 216
калитку, 216
калиточцѣ, 230
калічка, 209
калытки, 216
каменець, 143
Каменець, 143
каменичка, 205
каменичъка, 205
каменцем, 149
каменчиками, 187
каменьци, 90
каменець, 143
каменичъки, 205
камінець, 143
камушек, 198
каменьць, 96, 143
камычець, 90
камыцком, 164
камычокъ, 164
камяничка, 205
Камяночка, 204
Камяноцѣ, 204
камѣнцями, 143
кананейчикъ, 189
Кананейчик, 189
канахветик, 183
кандійка, 217
кандѣики, 217
капканъчик, 189
капличка, 134, 206, 236
капличька, 205
капличьки, 206
каптелликъ, 180
каптєдлевъ, 180
каптєдлики, 180

- каптурокъ, 165
капишучокъ, 165
Капъканъчикъ, 189
карасик, 179
карафка, 217
карафочка, 230
каретка, 220
карлиця, 200
картинка, 222
картинки, 222
картиночка, 234
картка, 222
картках, 221
картоплинка, 214
карточка, 233
карточку, 233
карточок, 233
карточькѣ, 233
карчок, 158
каструлька, 217
кафтаник, 180
кацапочка, 226
качечка, 226
Качєня, 271
кашечка, 231
кашиця, 201
Кашка, 217
кашки, 217
каюк, 170
каючком, 170
квадратик, 185
кварничками, 174
кварничокъ, 174
квартирка, 207
квартирочка, 229
квартка, 216
квартокъ, 216
кварточка, 230
кваскѣ, 169
квасокъ, 169
квасолька, 213, 214
квашиця, 201
кветками, 213
квитки, 213
квіточокъ, 173
квокушъка, 251
Квокушъка, 251
квѣтки, 213
квѣток, 160
квѣточка, 228
квѣточками, 228
квѣточков, 173
кгротковъ, 169
кгрунтик, 176
кгрунтику, 176
кгузика, 181
кгузиками, 181
кгузиков, 181

- кгузиковъ, 181
кгузиковъ *малых*, 181
кгузикъ, 181
кедриночка, 227
келишом, 166
келишок, 167
келишокъ, 162, 166
келійци, 105
кельици, 105
кельици *малѣ*, 105
кельици *малѣ*, *яко четьрь*
лакоть, 105
кепочка, 229
керничка, 235
келици, 205
келишох, 162, 166
Келійци, 207
киотец, 149
киотец *маленкиц*, 149
Киевѣць, 95
кийок, 168
килимець, 148, 163
килимок, 148, 163
килимокъ, 162, 163
килимчик, 148, 189
киотець, 149
киселикь, 183
киселикови, 183
Кисличка, 217
кисличку, 235
кистка, 218
китичка, 237
китлик, 181
китликовъ, 180
Кицяля, 245
кишечька, 209
Кишечька, 209
кібчика, 179
ківшик, 184
кізочка, 227
кілок, 168
кілочки, 174
кімнатка, 207
кісонька, 240
кісточки, 231
кітлик, 184
кіотци, 149
клетка, 205
кладочка, 232
клебанець, 149
клинець, 151
клинки, 153
клинок, 166
клинокъ, 153
кліщики, 275
клубучьць, 93
клубля, 270
клубочковъ, 174

- клубочок, 174
клубочокъ, 174
ключики, 182
ключикъ, 182, 183
ключикы, 182
клямерка, 218
клямерок, 167
клѣтъць, 110
клѣтъка, 108
клѣтъку, 108
клѣтъку малоу, 108
клѣщики, 182, 273, 275
Клѣщики, 182
кнафликами, 181
кнафликов, 181
кнафликъ, 181
книжечка, 234
книжечки, 233
книжечку, 233, 234
книжечкѣ, 233
книжица, 107, 112, 202
книжицу, 202
книжицы, 202
книжиць, 202
книжка, 204, 221, 222
книжки, 109, 135, 221
книжку, 221
книжниць, 202
книжок, 221
книжчина, 246, 247, 248
книжська, 112
книшик, 183
книшикъ, 183
кнурець, 146
кныбликами, 181
кныбликъ, 181
Кнышикови, 183
князька, 156
коберець, 147
коберець, 148, 163
коберець, 148
коберець великий, 148
коберцовъ, 147
коберчикъ, 189
кобилку, 211
кобылька, 211
ковадлечко, 265
ковалчика, 188
Ковалчукови, 195
ковбанець, 151
ковбаска, 218
ковдрочка, 232
коверець, 147, 163
коверець, 147
коверцы, 147
ковнатка, 206
ковнатка мала, 206
коврижсекъ, 98

- ковчежець, 149
ковчежець, 93
ковчежець, 93, 149
ковчежца, 93
ковчежець, 149
ковишковъ, 184
ковишкѣ, 183
ковишкѣ, 183, 184
ковъчежъцѣ, 93
кодцо, 110
кожища, 200, 201, 202
кожищами, 201
кожуша, 270
кожушаночка, 229
кожушина, 111, 247
кожушок, 163
кожушок малій дитячій,
163
кожушокъ, 163
кожушокъ невеликий, 163
кожушъки, 163
козачейки, 193
козачейко, 193
козаченьки, 192
козаченько, 193
козелкове, 124
козелок, 158
козелчикъ, 189
козеня, 238
Козенати, 130
козелка, 159
козелчика, 189
козиць, 104
козиця, 104
козка, 211
козлик, 179
козликъ, 178
козля, 268
козлятка, 117
козлятко, 263
Козлятко, 263
козлате, 116
козлатко, 263
козубець, 150
козулька, 253
козуня, 244
козя, 269
козяты, 269
колачикъ, 183
колдерка, 215
колебка, 219
колебочку, 230
коленка, 259
колесца, 257
колесце, 257
колесничка, 220
колибка, 206, 220
колисенька, 242

- колінца, 254
колісце, 257
коліща, 270
коліщатко, 264
колдки, 168
колдко, 260
колдку, 162
колобка, 219
колодку, 214
колодк, 162
колодкь, 167
колосок, 160
колосокь, 160
колосочок, 160, 173
колочку, 167, 174
колпачки, 163
колца, 91
колце, 256
колчемь, 92
кольце, 256
кольць, 92
коляску, 220
колѣбочка, 230
колѣнках, 259
колѣнцах, 254
колѣнцє, 255
комарка, 108
комашечка, 227
комашка, 212
коминцкомь, 162
коминокь, 162
комирчина, 247
комнаткою, 207
комнатцѣ, 207
коморка, 134, 136, 206, 207
коморки, 207
коморочки, 136
коморочцѣ, 229
коморцѣ, 206
коморька, 206
коморя, 206
комурка, 207
комурки, 207
комѣжска, 216
комѣжска малая, 216
комоурькоу, 207
конвици, 132
кондейка, 217
кондійка, 217
коник, 178, 179
коника, 178
коники, 178
коникови, 178
коникь, 178, 194
коничейка, 194
коничецку, 194
кониченько, 194
конобець, 150

<i>Коновалчикови, 188</i>	<i>кораблица, 94</i>
<i>коновалчикъ, 188</i>	<i>корабльца, 94</i>
<i>коновки, 216</i>	<i>корабльць, 94</i>
<i>коновонцѣ, 240</i>	<i>кордикомъ, 184</i>
<i>коновонька, 240</i>	<i>кордикъ, 184</i>
<i>коновочка, 230</i>	<i>коржик, 183</i>
<i>коновочку, 230, 231</i>	<i>корзинку, 216</i>
<i>коновочька, 231</i>	<i>коритко, 260</i>
<i>коновочька сребреная</i>	<i>коритце, 256</i>
<i>малая, 231</i>	<i>коритча, 270</i>
<i>конопелка, 213</i>	<i>корієвка, 212</i>
<i>конопе́дка, 213</i>	<i>корівонька, 240</i>
<i>копячина, 248</i>	<i>коріннячко, 268</i>
<i>копаничка, 235</i>	<i>кормилце, 258</i>
<i>копи́лець, 151</i>	<i>коробочка, 230</i>
<i>копитце, 255</i>	<i>коробочке, 230</i>
<i>копича, 270</i>	<i>коробочкою, 230</i>
<i>копієчка, 233</i>	<i>корольки, 156</i>
<i>коро́ўля, 270</i>	<i>коротичъ, 102</i>
<i>кораблець, 94, 152</i>	<i>коротцю, 122</i>
<i>кораблець малои, 94</i>	<i>коруночку, 229</i>
<i>кораблець, 152</i>	<i>корчажець, 94</i>
<i>кораблик, 152, 184</i>	<i>корчажсьць, 94</i>
<i>корабликъ, 181</i>	<i>корчика, 128</i>
<i>кораблица, 94</i>	<i>корчиковъ, 184</i>
<i>кораблице́мь, 94</i>	<i>корчикъ, 184</i>
<i>кораблици, 94</i>	<i>коръстицю, 106</i>
<i>кораблиць, 101, 102</i>	<i>корытя, 270</i>
<i>кораблицю, 94</i>	<i>косик, 178</i>

- косиця, 200
косичка, 237
Коснатко, 100
костелца, 121
Костелца, 146
кости, 209
костурець, 151
костько, 126
Костько, 127
котелковъ, 166
котелок, 167
котелокъ, 166
котелца, 150
котеня, 238
котикам, 176, 178
котка, 211
котльць, 94
котыга, 105
котыжицю, 105
котятко, 263
кофтина, 246
коханячко, 268
коцикъ, 180
кошлику, 183
кошелька, 215
кошелькъ, 165
кошельок, 165
кошикъ, 183
кошниця, 106
кошиничка, 236
кошулька, 214
кошьниця, 106
кошюлка, 214
крабицю, 106
кравица, 201
кралечка, 226
крамничка, 236
кранецъ, 151
краплина, 250
краплинка, 250
красунечка, 224, 226
кратчайшая сказочка, 234
кренделик, 183
креска, 233
крестецъ, 91, 92
крестецъ малыи, 92
крестиковъ, 182
крестиковъ малых, 182
крестци, 91
крижикем, 185
крижиков, 182
крилушко, 272
крильца, 254
крильцами, 254
крильцахъ, 254
крильця, 113
крильце, 113
Кримка, 204

- криницямъ, 106
криничка, 235
кринички, 235
крисанечка, 229
криховець, 125
криховца, 122
крісельце, 258
кріслечко, 266
кропелька, 220
кропивку, 213
крохотьцѣ, 109
крошечный, 291
крошечный душок, 171
крошкѣ, 220
кружець, 151
кружок, 123
крутинка, 249, 250
крутиця, 106
крупка, 218
кручок, 167
кръчажьцю, 94
крыжиком, 181
крючки, 163
крючком, 168
кроужки, 123
кроутиць, 106
кубик, 185
кубки, 216
кубокъ, 174
кубочки, 174
кубочок, 175
кубочокъ, 174
кугутя, 263, 269
кугутятко, 263
куделка, 214
кукібничка, 236
кукібочка, 226
кулачоқ, 157
кулешиком, 183
кулешка, 218
кулка, 219
куманець, 150
куманцовъ, 150
кумаса, 246
кумик, 177, 178
куминчик, 189
кумонька, 239
кумочка, 225
кумцьо, 197
купка, 221
Купка, 133
куричка, 211
куріпочка, 227
курочка, 227
куртинка, 214
курча, 270
кура, 268
курятинка, 218

- курятко, 263
кура, 116, 270
кураґти, 269
кусочка, 174
кутик, 185
кутку, 155
куточка, 172
куферок, 165
кухлик, 184
кухликом, 184
кухликъ, 183
кухля, 270
кухонька, 241
кучка, 207, 221
кучька, 205
кърчажци, 94
Къстаджка, 100
кыстьцю, 110
кѣльицю, 105
кѣльицѣ, 108
кѣльицѣ малѣ, 108
коура, 116
коураґта, 139
Коусниґа, 136
Коусниґкою, 136
коучокъ, 206
лавчина, 247
ладіиґа, 202
ладіиґа, 106
ладіиґа мала, 106
ладовниґку, 235
ладунка, 216
Лазарка, 126
лампочка, 224
ланѣужков, 164
ланѣужкомъ, 164
ланѣужокъ, 164
ланѣушковъ, 164
ланѣушок, 164
ланѣушокъ, 164
ланѣужковъ, 164, 169
ланѣужокъ, 164
ланѣушковъ, 164
ланѣушок, 164
ланяґтку, 263
лапку, 212
ларце, 93
ларцехъ, 93
ларчика, 183
ласичка, 211
латки, 109
лвеня, 271
лебедзік, 178
левадка, 205
левик, 178
левокъ, 158
легінік, 177
легковичок, 170

- ледащичка, 236
лескомъ, 153
леску, 153
лесокъ, 153
лесками, 123
лизунець, 145
липиць, 132
липки, 212
лисєнята, 271
лисєнята малыи, 271
лисінка, 212
лисичка, 235
листик, 179
листівочка, 234
листок, 171
листочки, 173, 175
листочок, 174
лися, 266
лисяточко, 266
литерка, 222
литєрки, 222
лихвица, 202
лихтаніку, 184
лихтанікъ, 184
лихтарик, 182
личенька, 267
личенько, 267
личечко, 264
личко, 259, 261
лишенько, 267
лишко, 261
лієчка, 232
лісок, 155
літачок, 170
лодка, 219
лодцѣ, 219
лодыцоу, 106
лодыцоу малолу, 106
ложечка, 231, 232
ложечку, 137, 231
ложице, 115
ложиче, 115
ложка, 217
ложки, 216
ложко, 260
ложку, 153, 217, 260
Локотко, 100
лосінка, 212
лосинокъ, 212
лошадьку, 109
лужка, 153
лужками, 154
лужок, 154, 155
лужокъ, 153, 155
лузки, 213
лукъньце, 114
лукъньце мало, 114
луница, 200

- лучками, 204
лучок, 169
лушпаєчка, 231
лущинка, 214
лѣжка, 153
лѣжок, 153
лѣщинка, 213
льолечка, 229
льонець, 146
льжесечка, 231
льжесечкою, 230
льжсица, 202
льжсицою, 202
лысина, 250
лысинка, 250
лычко, 259
люлечки, 232
люстречко, 266
лядничок, 158
лѣска, 154
лѣсках, 155
лѣски, 123, 154
лѣску, 153, 154
лѣсок, 153, 154, 155
лѣсок неболишой, 155
лѣток, 274
лѣторослька, 213
Лѣторосльки, 213
лоужка, 123
лоуконьце, 114
лоуконьце мало, 114
лоуконьце, 114
лоуконьце мало, 114
Лѣшійко, 100
м'ячик, 184
мавпочка, 227
мазничка, 237
мала книжка, 222
мала церквица, 105
малая кожушина, 247
малая маньткa, 109
мале курча, 270
маленкій жилки, 209
маленькая кучка, 221
маленький мір или мірик, 185
маленькими бѣсиками, 177
маленьких птичек, 235
маленькій дарик, 177
маленькій образокъ, 171
маленькій слідок, 158
маленькой бумажки, 222
маленькой земелькѣ, 204
маленькой камушек, 198
маленькой крошикѣ, 220
маленькую плетеницу, 202
маленкыхъ отрочатокъ, 262
малий, 290

- малий Телешик, 177*
маліе городки, 161
мало дровьце, 113
малого воза, 53
малого Донца, 95
малого кораблица, 94
малого криховца, 122
малого куточка, 172
малое судины, 247
Малой Быстрици, 132
малой могилицѣ, 200
малой шматокѣ, 166
маломѣ дитятку, 262
малою оулочкою, 136
малу мотычицю, 106
Малуша, 111, 128
Малуши, 111
малую громадку, 209
малую книжечку, 234
малую книжку, 221, 222
мальць, 56
мальчик, 56
маль, 290, 291
маль домокѣ, 53
маль домѣ, 53
маль змищѣ, 101
маль коврижекѣ, 98
маль левокѣ, 158
маль сажецѣ, 93
- Малько, 100*
Малькѣ, 111
мальмѣ оконьцемѣ, 114
малы корабльцѣ, 94
мальи, 290, 291
Мальи Роутецѣ, 95
мальѣй криховецѣ, 125
мальми вратици, 118
мальмѣ олтарцемѣ, 91
мальхѣ детокѣ, 276
Мальшики, 248
малыя сторонки, 204
малыѣ же ризица, 105
малѣ горшечцѣ, 103
малоу престольцю, 110
малоу скважънницю, 105
малоу створи скважницю, 105
малоу црѣквицю, 104, 105
мамка, 208, 209
мамонька, 239
мамочка, 225
мамуля, 245
мамунця, 253
мамуня, 244
мамусіцька, 253
мамуся, 244
мамця, 252
мандрівочка, 234

- манійка, 223
мантиця, 105
манѣтіцѣ, 105
манѣтка, 109
Мароушкоу, 137
масничка, 237
матиця, 200
матінко, 251
матіночка, 225
матки, 208
матонько, 239
маточка, 226
матрацик, 182
матросик, 177
Матруишу, 137
матулейку, 246
матунько, 245
матусенька, 244
матуся, 244
матусѣ, 243
матухна, 137, 245
матушка, 251
Матушка, 251
матоухнѣ, 137
матоухно, 137
маховичок, 168
медведковъ, 159
медведковъ малыхъ, 159
медок, 169
медокъ, 169
медяничок, 162
мереживце, 258
местечка, 265
местечках, 265
местечкахъ, 265
местечку, 139
местечько, 264
мечик, 184
мечикъ, 184
мечиць, 102
мешканячко, 267
мѣшечком, 173
Микифорець, 95
Милиця, 279
миска, 217
миски, 216
мислонька, 241
мисочка, 230, 231
мисочка малая, 230
мисочки, 230
мисча, 270
Миткович, 127
Михалковича, 100
Михалцѣ, 100
Михальць, 95
мишица, 201
Міліка, 279
мілкий, 291

- мірик, 185
містечка, 265
містечко, 264, 265
містинка, 250
місце, 113
місяченько, 193
мітелка, 224
мітелочка, 224
мітличка, 237
міхурець, 145
мішча, 270
младолѣтнего сыночка,
173
младолѣтній, 173
млинець, 147
млинка, 161
млинки, 161
млинку, 161
млинок, 147
млинцем, 146
млинцемъ, 146
млиницу, 146
мльнки, 161
мнячик, 184
могилиці, 132
могилицѣ, 200
могилках, 204
могилки, 206
могилюнька, 241
молитовничок, 171
молодичка, 236
молотокъ, 167
молотокъ малый, 167
молочъко, 260
монастирець, 146
монастирка, 161
монетка, 221
монистечко, 265
Морашка, 135
моренько, 267
морквиця, 201
Морозика, 176
мортирокъ, 219
мостка, 97, 169
мостком, 169
мосткомъ, 169
мосток, 169
мостокъ, 169
мостъку, 97
моточокъ, 174
мотузочка, 232
мотузочкою, 232
мотычицю, 106
мотя, 270
Мошонки, 134
мрежица, 202
мужички, 156
мужъчинькы, 130

- муравочка, 227
мушка, 211
мушкетик, 184
муштучокъ, 165
мытъца, 139
мышкою, 211
Мыще, 134
мясце, 256
мячиком, 184
мѣрочки, 233
мѣстечка, 265
мѣстечко, 139, 265
мѣстечко невелике, 139
мѣстечку, 265
мѣстьце, 113
мѣстьце, 113
мѣшечку, 173
мѣшечку маломъ, 173
мѣшечъки, 173
мѣшиками, 165
мѣшику, 165
мѣшокъ, 165
мѣшица, 94
мѣшькомъ, 98
мѣшьць, 94
нацмитку, 156
накрышечкою, 231
наметцовъ, 146
намистечко, 264, 265
намѣтцем, 122
насінячко, 268
Настасъка, 109
небожатка, 140
небожатко, 140
невеликий, 291
невеликих двѣ бляшки, 215
невелике дітонкі, 277
Невинняток, 262
невістонька, 239
неволенька, 241
неділенька, 240
недоленька, 241
недѣлейку, 240
немовлятко, 262
немовятко, 262
немоватко, 262
ненка, 208
нивісія, 269
нивка, 133, 203, 204
нивки, 203, 204
нивокъ, 203
нитькою, 109
Новагородка, 121
новгородка, 124
новинки, 222
ножечка, 226
ножик, 184
ножиномъ, 101, 183

ножикъ, 101, 184	овесець, 146
ножина, 111	овеча, 270
ножиць, 102	овечата, 270
ножички, 273	овечечка, 227
ножичок, 186	овечка, 134, 226, 227
ножка, 209, 210	овечками, 226
ножки, 209	овечкамъ, 227
носком, 157	овечки, 226
носокъ, 158	овечку, 211
нужцѣ, 209	овечок, 226
нянько, 191	овчарикъ, 176
Нѣжъко, 100	овчатко, 263
овіса, 78	овча, 116
овьса, 78	овьча, 116
обідець, 151	огньць, 90
облачьць, 90	огньцьмь, 90
обніманьячко, 268	огородик, 176
ободець, 151	огородку, 155
обозок, 158	огородокъ, 154
обозокъ, 158	огородокъ малый, 154
образки, 171	одежинка, 249
образокъ, 171	одинчика, 187
образцю, 152	одіяльце, 258
обручик, 182	одринце, 134
обручикъ, 182	озеречко, 265
оброусець, 122	озерце, 138, 254
обушокъ, 169	озерцѣ, 254
обѣдець, 151	озерками, 139
овесець, 146	околичка, 235

- оконка, 260
оконца, 113, 255
оконцями, 255
оконце, 113, 114, 255
оконце мало, 114
оконцемъ, 113, 114
оконци, 114
оконьца, 114
оконьцемъ, 114
окунець, 146
оленци, 92
оленци малы, 92
Олешци, 204
олійка, 218
оловце, 114
олтарець, 91
олтарцемъ, 91
Олишанки, 204
ол'їйки, 217
Омелничок, 205
онучки, 214
оправки, 216
оправкою, 216
орешковъ, 160
орлятко, 263
Ор'їико, 100
Ор'їисько, 100
Ор'їиськъ, 98
осличка, 211
осля, 116, 268
ослятко, 263
осла, 116
особнячок, 162
остица, 201
Остапо, 100
остаточок, 175
острівок, 155
островець, 91, 155
островець малъ, 91
Островць, 121
островку, 154
островълець, 91
отроча, 115, 262, 269
отрочати, 140
отрочатко, 262
отрочатко малейкоє, 262
отрочи, 115
отрочь, 115
оченьками, 267
очко, 259, 261
п'яничка, 236
п'ятінка, 251
Петрушка, 198
павутинка, 250
пагінець, 146
пагонець, 146
падаличка, 236
пазушка, 215

- палічка, 221, 237
палубець, 152
паляничка, 236
паляничку, 236
пампушечка, 231
пампушокъ, 169
Панаско, 126
паненьк, 239
паниченьку, 193
пані́матуся, 244
панічка, 236
панку, 156
панночка, 225
панночки, 225
панойку, 193
панок, 156
паночку, 173
паньматуся, 244
панюшко, 137
папірець, 152
папѣрцѣ, 152
папѣрцѣ, 152
Параска, 135
парашутик, 185
парка, 221
паровозик, 185
пароплавик, 185
пасика, 133
пасичками, 133
паски, 165
пасков, 165
пасокъ, 165
пастушком, 156
пастушокъ, 156
пастушьци, 98
пасульочка, 224
патичка, 237
патычок, 167
паучокъ, 158
паця, 263
пацятко, 263, 266
пацяточко, 266
пачечка, 230
паиєнку, 133
пекторалики, 182
пектораликовъ, 182
пеленами, 214
пеленках, 134
пеленки, 134
пеленчатко, 262
пеленъки, 214
пенка, 160
пенку, 160
перепеличенька, 243
перепеличка, 235
перепелочко, 137
перепойчикъ, 189
Перевславъць, 95

- перинка, 215
периньонька, 240
перстенец, 122
перстенець, 164
перстеник, 164
перстенки, 164
перстенков, 164
перстенковъ, 164
перстенокъ, 164
перунець, 153
перунокъ, 153
перце, 255
песика, 178
песикъ, 178
песьци, 92
петличка, 237
Петрика, 128
Петрушко, 130
Петько, 127
печеричка, 236
печерка, 108, 204
печерку, 108
печерку малу, 108
печерку малу дву саждень,
108
печерку малу двусажену,
52
печеръка, 112
пещерица, 112
пещерици, 105
пещерка, 108
пещерка мала, 108
пещеръка, 112
Петрашъ, 129
Петруша, 128
пивничка, 236
пивце, 256
пивцем, 256
пилина, 250
пилинка, 249
пилинки, 204
пилка, 218
пидки, 218
Пищенко, 126
пиріжечок, 175
пиріжки, 169
пирожков, 169
пирушка, 251
писаночку, 234
писарець, 145
писмецо, 273
питоушка, 124
півкіпки, 221
підківки, 215
підківчина, 247
підпоясочку, 215
пістолетик, 184
піщина, 250

- піщинка, 249
пламенець, 143
плас'ц'ук, 195
платкы, 98
платкы малы, 98
платочку, 173
платочок, 173
плахтина, 246
плащикъ, 180
племінничка, 208
племінничок, 157
плетеницу, 202
плециком, 176
плитокъ, 220
плотвичка, 235
плужок, 167
пнячок, 160
повітчина, 248
повстка, 212
погребець, 91
погребець малъ, 91
погрібець, 147
подарочок, 174
подолцѣ, 93
подушечка, 231
подушки, 215
поїздочка, 234
покійничка, 236
покойничок, 157
покришечка, 231
покрівці, 148
покрівчик, 148
покровець, 148
покровець, 148
покровець, 122
покровци, 147
покровцы, 147
полечка, 234
полибочка, 231
поличка, 237
полонинка, 205
полугрошки, 128
подце, 254
польце, 113
полянка, 205
пол'їніца, 132
пол'їніци, 132
понявиця, 201
понавица, 106
понавицѣ, 106
попонки, 214
попонька, 193
порічечка, 228
пороса, 116
пороховничка, 219
порошокъ, 160
портки, 273
постелечка, 232

- постельку, 215
постілоньку, 240
посудинка, 217
посудокъ, 166
потиличка, 237
поточина, 248
поточки, 123
поточок, 155
потучкомъ, 154
потѧ, 270
потѧтко, 263
почестки, 222
поясокъ, 163, 165
поясокъ мальй, 163
прабабуся, 244
правдочка, 234
правилице, 258
правнуча, 269
правнучата, 115
правнучатам, 269
прапорецъ, 150, 151
прапорцями, 151
праоуноучатом, 140
пременьшаа книжица, 107
престольцю, 93, 110
Прибко, 127
пригодонька, 241
прип'їлокъ, 171
природонька, 241
притворецъ, 147
прихижски, 207
причинка, 222
проблемка, 223
провулочок, 169
прогуляночка, 234
пропорец, 150
пропорцями, 151
пророчок, 156
просце, 255
прутик, 160
прутку, 160
пруток, 160
пряжечка, 229
пряничок, 162
псику, 178
пташа, 268
пташечка, 227
пташина, 246
пташинка, 250
пташиночка, 227
пташокъ, 158
птичек, 235
птичка, 211, 235
птичь, 102
птушка, 211
пуделечко, 266
пудик, 185
пуздерко, 260

- пузце, 254
пукликовъ, 181
пулечка, 232
пунктик, 185
Пустынки, 133
Путивочку, 228
пухирець, 152
пушинка, 250
пчелка, 211
пчолкам, 211
пшениченька, 242
пшеничка, 236
пшінце, 255
пшонце, 255
пѣснечки, 233
пѣсница, 202
пѣсочок, 154
поустынничок, 124
рабѣць, 59
рабыница, 104
рабынка, 208
Радко, 100
райка, 155
райокъ, 155
Раковицѣ, 122
ральце, 257
ранка, 221
Ратиславко, 100
рачицю, 106
рачицѣ, 106
рачком, 126
рачок, 159
регулки, 222
рейстрику, 185
ремінець, 149
ремінчик, 149
ремѣнцемъ, 149
ретязик, 182
речица, 132
речка, 204, 235
речками, 204
речки, 204, 205
речку, 204
речце, 204
речѣки, 133
реши́тце, 257
реку, 204
ре́менец, 149
рибка, 211
рибонька, 240
рибчина, 248
ризица, 105
ризка, 221
рильце, 255
річенька, 205, 241
річечка, 205, 225
річка, 204, 205
робачка, 159

- робачков*, 158
робачкови, 158
ровець, 155
Ровець, 121
ровик, 176
ровка, 153
ровокъ, 155
ровца, 143
ровъку, 154
рогатинка, 216
Рогозка, 133
роєчок, 175
рожок, 166
рожокъ, 160
розминочка, 234
розрадонька, 241
розумок, 171
розумокъ, 171
романець, 152
ромбик, 186
росинка, 249
росиця, 200
росичка, 236
росонька, 241
росочка, 225
Ростовьць, 95
ротеня, 271
ротокъ, 158
рубинками, 164
рубковъ, 162
рублик, 185
рудки, 204
рукавець, 148
рукавичку, 214
рукавча, 270
рукавчик, 148, 190
ручайкѣ, 155
рученя, 271
ручечка, 226
ручиця, 200
ручка, 209
ручкѣ, 209
рушничка, 219
рыбиць, 201
рыбки, 211
рыбко, 211
рыбко малая, 211
ряденце, 256
рѣчицам, 200
рѣчка, 108, 204, 205
рѣчка мала, 108
рѣчками, 133, 204
рѣчки, 204
рѣчки невелички, 204
рѣциѣ, 204
рѣчькы, 108
роудкоу, 133
роузочокъ, 228

- Роутець, 95
роучничок, 124
роучничокъ, 162
садки, 123, 154, 155
садкомъ, 123
садку, 155
садок, 155
садокъ, 154
садочок, 175
сажець, 93
салоник, 180
сальце, 256
самотинопька, 241
самчикъ, 178
санках, 118
санки, 274
санчьита, 275
сапка, 218
сапожець, 149
сахарець, 150
сватачик, 177, 178
сватик, 177, 178
сватко, 191
сватонько, 192
свашечка, 226
свашики, 208
сведрик, 181
свекорко, 191
свекривонька, 239
свекронько, 192
свердельце, 257
свердлик, 182
свердликъ, 182
светлочка, 50, 206, 207, 229
светлочка – лавъ три, 50, 206
светлочки, 207
светлочку, 229
свѣтьлочка, 229
свѣтлочькою, 206
свининка, 218
свинка, 211
Свинки, 134
свистальце, 257
свитицоу, 105
свитки, 109
світлонько, 193
свободонька, 241
святенько, 267
свѣтилцями, 257
свѣтлочка, 53
свѣтлочка мала, 53
свѣтлочки, 207
свѣтлочки малыхъ, 207
секундочка, 233
селина, 247
селца, 113, 255
селце, 255

- селци, 139
селци малом, 139
селци, 255
сельце, 255
сельци, 113
Семеникъ, 128
Семковича, 100
семряжка, 214
Семьонко, 100
сенечки, 50, 274
сенечки двои малыхъ, 50, 274
сенечки двои малыхъ, обоюхъ полтретя сажня, 50, 274
Сеңка, 160
серденько, 267
серденя, 271
серденята, 271
сережечка, 229
серпикъ, 182
серпок, 167
сесець, 122
сестрица, 200
сестрице, 200
сестриця, 200
сестриченька, 243
сестричка, 235
сестрички, 235
сестронька, 239
сеструня, 244
селци, 139
селци малом, 139
семенко, 126
сивогорличка, 235
сивушечка, 231
сивушку, 218
сидка, 222
сильцем, 257
сильці, 257
синашко, 196
синашу, 195
синеня, 271
синиця, 136
синичка, 136, 211, 235
синку, 156
синонько, 192
синочка, 173
синочку, 173
синятко, 262
сиріточка, 226
сироїжечка, 228
сиротонька, 242
Сиротюк, 195
ситце, 257
сільничка, 237
сінце, 255
сінці, 274

казочка, 234	Славутич, 102
скакунець, 159	слезка, 210
скакунків, 159	сливочка, 227
скалка, 204	слимачок, 159
скамничка, 237	слинка, 210
скатертинонька, 243	слинку, 210
скважницю, 105	слівце, 261
скважсьницю, 105	слідок, 158
склепику, 180	слізки, 210
скляночка, 230	слободка, 205
скланицю, 132	Слободка, 133
скорки, 212	слободку, 206
Скрабница, 202	словка, 261
скринка, 215, 216	словко, 261
скри ^ц ка малая, 216	словничок, 171
скринки, 216	словушками, 272
скринку, 215	словца, 114, 258
скри ^ц кы, 216	словце, 258
скриночка, 230	словьце, 114
скриньку, 215	слоник, 179
скриньчина, 247	слонятко, 263
скрипонька, 242	сльозинка, 250
скрініцю, 106	сметанка, 218
скрыдёлками, 168	сметанонька, 242
скрынка, 134, 215	смоквицы, 104
скрынки, 215	смоквицы малы, 104
скрынкою, 215	смоковницею, 104
скульптурка, 222	Смолко, 100
славица, 203	смычокъ, 168

- Снежко, 126
сніжина, 250
сніжинка, 250
сніжок, 153
с̄нкома, 98
с̄нокъ, 98
с̄нокъ его малъ, 98
снопець, 151
снопка, 125
снопцѣ, 151
снуркѣ, 165
собаченьки, 240
собачкою, 211
сокерку, 218
сокерку, 219
сокирка, 218
сокирчина, 247
соколець, 122
соколича, 102
соколонько, 193
сокыря, 270
сокѣрка, 218
солилце, 256
солнушко, 137, 272
соловесчко, 194
соловейко, 191
соломинка, 250
солонинку, 218
солониньку, 217
сомик, 179
сомка, 159
сорочина, 247
сорочиця, 201
Сосниця, 104
соснѣка, 213
соснѣка малая, 213
составик, 185
сосуд малъ, 111
сосудцовѣ, 150
сотницю, 202
Софїйка, 135
спідничка, 237
споминокъ, 171
справѣка, 222
срачицю, 105
срачицѣ, 105
ср̄денку, 267
срочицу, 201
ставилце, 255
ставка, 154
ставки, 154, 155
ставок, 154, 155
ставокъ, 154
ставѣка, 123, 154
стаенку, 207
стаєнка, 206
стаканецъ, 150
Станко, 127

- старичок, 157
старостонько, 193
старушка, 251
статочокъ, 158
статутокъ, 171
стебельце, 255
стеблик, 179
стегенце, 254
стежечка, 232
стежинонька, 243
стежиночка, 234
Степанецъ, 95
стежки, 219
стишками, 170
стишокъ, 171
стілничка, 237
стіночка, 229
стовбурець, 146
стовпець, 147
стовпик, 147
стовпчик, 147
стодільчина, 247
Стожекъ, 97
стожки, 123, 166
стожокъ, 166
стожську, 123
столик, 182
столик малій, 182
столикъ, 182
столку, 162
столпець, 91
столпок, 162
столпци, 91
столпцу, 147
столпъци, 91
столпъку, 162
сторіночка, 234
сторонки, 204
страшками, 171
страшок, 171
стремінце, 258
стриєць, 122
стрикомъ, 125
стрийко, 191
стрілка, 219
стручечок, 160, 173
стручець, 152
стручок, 160
стручокъ, 160, 168
стрыйко, 125
стрыка, 191
стрыкови, 191
стрыкоу, 191
стрыкоум, 191
стрѣлками, 219
стрѣлки, 109
студентик, 177
стъкланиця, 107

- стѣнка*, 133
стѣнками, 133, 207
стѣнках, 207
стѣнки, 203
Стѣнкоу, 133
сுவійчик, 148
сувойцовъ, 148
сувойцѣ, 148
сувойцѣ невеликие, 148
сувуец, 147
судачок, 159
суденце, 258
судинка, 216
судину, 111
судину малу, 111
судины, 247
сукінчина, 248
суконце, 256
суконька, 242
сукынка, 250
сулійка, 217
Сулка, 127
султанчик, 190
сундучокъ, 149, 165
суниченька, 242
сурмонька, 242
сусідонько, 193
сусѣдойку, 193
сухарець, 150
сухарик, 183
сухотонка, 240
сучець, 146
сучець, 146
сучець, 146
сучку, 212
сучокъ, 160
сходинка, 207
съсудец, 150
сылки, 222
сылца, 257
сыначокъ, 173
сынка, 124
сынки, 156
сынок, 157
сынокъ, 156
сыночка, 173
сыночка малого, 173
сытца, 257
сюжетець, 152
сюжетик, 185
сѣнки, 273
сѣнцахъ, 274
сѣнцѣ, 274
соудинек, 135
соудинки, 135
соудинька, 250
соучець, 93
соучеце, 92

- соучець, 92
т'іл'це, 255
табачку, 160
таборець, 144
таборця, 143
тарадаєчка, 233
тарганець, 146
тарілочка, 230
таріля, 270
тарѣлки, 217
татку, 191
татонько, 192
татуницьо, 197
татунь, 196
татусик, 190
татусь, 196
тачаночка, 233
тачечка, 233
тваринка, 211, 212
тваришика, 252
театрик, 180
Телешик, 177
теличка, 211
теличкою, 211
теліжскахъ, 220
телце, 256
телятко, 263
теляток, 263
телятъка, 263
телѣжка, 220
телѣжками, 220
телѣжскахъ, 220
телѣти, 116
телѣтка, 263
телѣтко, 263
теплички, 206
терезки, 273
теремця, 91
термѣнку, 171
терпужок, 167
тестенько, 192
тестонько, 192
тещенька, 239
тещеньки, 239
тещеньці, 239
тільце, 254
тітонька, 239
тітуня, 244
тітуся, 244
тлумочку, 173
тоболець, 149
томик, 185
топанча, 270
топірець, 151
тополиця, 132
топорец, 151
топорець, 99, 151
топорцемь, 94

- топорькомъ, 98
топорьць, 112
топорьки, 98
топорькъ, 99, 112
торжсекъ, 97
Торжсокъ, 97
торожку, 97
тортик, 183
торъжську, 97
точечка, 234
травинонька, 242
травиночка, 228
травици, 201
травицю, 201
травиця, 201
травичка, 236
травничок, 160
трісочка, 232
трісочки, 232
тросечка, 233
тропка, 219
трубка, 218
трубках, 218
трубки, 218
трубонька, 242
трудоць, 152
трусик, 179
туженька, 241
тхориков, 178
тържськъ, 97
тютюнецъ, 146
тѣлишко, 272
углик, 176
уголок, 156
удочка, 232
уєчко, 144
узварецъ, 150
узгоркамъ, 155
уздечка, 232
уздечки, 232
уздечокъ, 232
узелцах, 149
узелец, 149
узлик, 182
уйчына, 249
уйчынка, 249
уличка, 237
улочка, 232
улочкою, 136
улочку, 220
умок, 171
унуча, 269
уродоньки, 241
усик, 177
устца, 274
утінка, 251
уточку, 231
утухно, 137

<i>у́тя</i> , 268	<i>халати́ку</i> , 181
<i>у́лька</i> , 136	<i>хале́пка</i> , 223
<i>у́тл</i> , 116	<i>халу́пка</i> , 205
<i>фавато́к</i> , 166	<i>хара́тьица</i> , 107
<i>фалато́к</i> , 166	<i>хати́на</i> , 246, 247
<i>фалатчи́к</i> , 189	<i>хати́нка</i> , 250
<i>фасочка́</i> , 230	<i>хатино́чка</i> , 229
<i>Федорко́</i> , 126	<i>хатки́</i> , 206
<i>Федор'вц'ь</i> , 95	<i>хаткою́</i> , 206
<i>ферти́к</i> , 177	<i>хатку́</i> , 206
<i>ферти́ки</i> , 177	<i>хатон'ька́</i> , 241
<i>Федц'ь</i> , 135	<i>хаточка́</i> , 229
<i>финичо́к</i> , 160	<i>хатц'ь</i> , 206
<i>філософі́йка</i> , 223	<i>хвиле́чка</i> , 233
<i>фіше́чка</i> , 234	<i>хвилино́нька</i> , 240
<i>фля́шку</i> , 217	<i>хвилино́чка</i> , 233
<i>фляшо́к</i> , 217	<i>хвостиќ</i> , 179
<i>фляши́ьку</i> , 217	<i>хвостико́м</i> , 179
<i>флаше́чка</i> , 231	<i>хи́жина</i> , 111
<i>фла́шка</i> , 217	<i>хи́жинке</i> , 248
<i>фла́шки</i> , 135	<i>хи́жицу́</i> , 105
<i>форти́к</i> , 180	<i>хи́жкою́</i> , 206
<i>Франци́к</i> , 128	<i>хи́тростка́</i> , 222
<i>Францо́к</i> , 124	<i>хлами́дка</i> , 214
<i>фунти́к</i> , 185	<i>хлі́бничка́</i> , 237
<i>фурка́льці</i> , 256	<i>хліве́ць</i> , 147
<i>фустинка́</i> , 249	<i>хлі́вина</i> , 111, 247
<i>футе́рца</i> , 256	<i>хлі́ўча</i> , 269
<i>халати́к</i> , 181	<i>хлоп'я́</i> , 269

- хлопчєня, 271
хлопчик, 187
хлопчи́комъ, 187
хлопчи́комъ малы́мъ, 187
хлопчина, 197
хлопчинка, 198
хлопя, 269
хлопятом, 269
хлопа́тко, 262
хлѣ́бец, 150
хлѣ́бик, 183
хлѣ́бикѣ, 183
хлѣ́бъць, 94
хлѣ́бъцьѣ, 94
хлѣ́вина, 247
хмаринка, 250
хмелиночка, 227
холмикъ, 176
хомутецъ, 151
хомуток, 169
Хотко, 100
храмина, 111, 247
храминкою, 206
храмину, 111
храминци, 110
храминька, 250
храминоу, 111
хресток, 168
хрещикъ, 182
худобка, 212
худобки, 212
худубка, 212
хустина, 246, 247
хустинонька, 242
хутирець, 144, 161
хутирок, 161
хуторецъ, 143, 161
хуторок, 144, 161
хуторочок, 144
хуториця, 143
хыжцию, 105
хыжка, 206
хыжычка, 236
цапок, 159
царикъ, 176
цвяшики, 167
цвѣтець, 146
цвѣтьца, 92
цвѣтьць, 99
цвѣтькъ, 99
цебрик, 184
цебриковъ, 183
церквица, 105
церквици, 105
церковицю, 105
церковицю малу, 105
церковьцю, 110
церковьцю малоу, 110

- церковъки, 206
церьквицю, 104
церьквицю малу, 104
циганчатко, 262
Циганчук, 195
цокотушка, 209
цр̄квицю, 104, 105
црквицѣхъ, 104
цтвѣтокъ, 98
цукерочка, 231
цьвичок, 167
ча(ј)інка, 249
чарка, 216, 217
чарки, 216, 217
чаркы, 217
чарочку, 231
чарчина, 248
часець, 94
часець, 152
часок, 171
часочок, 174
частица, 202
частици, 202
частицы, 202
частицю, 202
частицю малу, 202
частка, 220
частками, 135
частки, 220
частку, 220
часточка, 233
часточки, 233
частькоу, 220
чашища, 106
чашиця, 202
чвертицу, 202
чвертъка, 220
челядки, 210
челядъки, 210
червячками, 159
черевце, 254
черепашечка, 227
чересках, 165
черюдки, 212
чешуиками, 108
чешуйка, 108
чєхликѣ, 180
чинок, 171
чіасткахъ, 220
чїпчику, 181
члонокъ, 171
члоночок, 171
чобіток, 163
човеңками, 261
човенце, 258, 261
човники, 184
човно, 261
чоловічечко, 194

- чоловѣчокъ, 157
чопок, 165
чубком, 158
чучелко, 261
чадьца, 113
шажок, 170
шалька, 215
шапчинонька, 242
шарик, 185
шарик, величиною хотъ какъ зерно горчичное, 185
шафлик, 184
шеляжки, 170
шеляжок, 170
шийку, 210
шкатулка, 216
шкатулка маленькая, 216
шкатулка невеликая, 216
шкатулки, 216
шкатулку, 216
школярик, 177
шкурка, 210
шкурку, 212
шличокъ, 163
шматокъ, 166
шматокъ малий, 166
шнуриковъ, 182
шнуркомъ, 165
шнурокъ, 165
шпилечок, 175
шпротинка, 250
штанці, 275
штормик, 176
штучка, 220
штучки, 220, 221
штучки поетицкіе
маленкіе, 221
штучкі, 214
штучкі дробніе, 214
штучокъ, 220
шубка, 214
шубку, 214
шурломъ, 115
шурѣ, 115
шурфлядка, 215
шурфлятками, 215
щельки, 135
щелятко, 263
щеля, 116
цилинка, 207, 248
щитець, 151
щіточка, 232
щічка, 210
ыстебкѣ, 108
ыстебце, 207
ыстобцѣ, 108
ыстобъка, 108
ыстобъку, 104, 108

- ыстобъку малу, 104, 108
юпочіі, 229
юрбиця, 201
Юрко, 127
юшечка, 231
юшиця, 201
ябличко, 260
ябліночка, 227
Яблонцѣ, 212
яблочко, 139, 260
яблунка, 213
яблучко, 259
яворко, 191
ягниця, 212
ягничка, 212, 235
ягнятка, 117
ягнятко, 263
язичокъ, 157
якірець, 151
ямка, 137, 205, 206, 207
ямку, 206
ямчина, 137
Ямчинѣ, 137
Яноушко, 126
ярочка, 226
ятірець, 152
яхточка, 224
ячменец, 152
яцірочка, 227
яцорка, 211
Яньца, 110
Янька, 109
оубрусцемъ, 93
оуєць, 144
оузdechки, 232
оулиця, 72
оулиця, 136
оуличка, 136
оулки, 109
оулочкою, 136
оуноучатом, 140
оустьца, 118
оушевца, 93
оушко, 259
Ѡгна, 116
Ѡдрьци, 114
Ѡръка, 116
Ѡрл, 116

СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

30

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Гриценко П. Ю. (голова)

Горголюк Н. Г.

Городенська К. Г.

Єрмоленко С. Я.

Карпіловська Є. А.

Соколова С. О.

Шульгач В. П.

Яцій В. О.

СЕРІЯ

«СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА»

1. **Кобирилка Г. С.** Акцентуація непохідних іменників у бойківських говірках. Київ, 2009.

2. **Яценко Н. О.** Формування назв військового одягу в українській мові. Київ, 2009.

3. **Сидяченко Н. Г.** Мовотворчість українських і польських письменників. Київ, 2009.

4. **Сукаленко Т. М.** Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові. Київ, 2010.

5. **Городенська К. Г.** Сполучники української літературної мови. Київ, 2010.

6. **Коць Т. А.** Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі. Київ, 2010.

7. **Сюта Г. М.** Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи. Київ, 2010.

8. **Навальна М. І.** Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст. Київ, 2011.

9. **Габай А. Ю.** Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові. Київ, 2011.

10. **Тименко Л. О.** Лексика офіційно-ділового стилю в історії української мови (1917–1933). Київ, 2011.

11. **Вербич Н. С.** Інтонація переконування в публічному мовленні. Луцьк, 2011.

12. **Хрстіанінова Р. О.** Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. Київ, 2012.

13. **Іщенко О. С.** Голосні звуки української мови залежно від темпу мовлення. Київ, 2012.

14. **Гороф'янюк І. В.** Ботанічна лексика центрально-подільських говірок: Матеріали до *Лексичного атласу*

української мови. Вінниця, 2012.

15. Бирик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення. Ніжин, 2013.

16. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія [автори: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської]. Київ, 2017.

17. Клименко Н. Ф. Українська біологічна термінологія кінця ХХ – початку ХХІ ст. Київ, 2017.

18. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ, 2017.

19. Вплив суспільних змін на розвиток української мови : монографія [автори: Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирева, Ю. В. Романюк; за ред. Є. А. Карпіловської]. Київ, 2017.

20. Халіновська Л. А. Українська авіаційна термінологія: формування та функціонування. Київ, 2017.

21. Українська лексикографія та лексикологія: проблеми, завдання : Матеріали Пленуму Наукової ради Інституту української мови НАН України «Українська мова» / Голова ред. колегії П. Ю. Гриценко. Київ, 2017.

22. Сюта Г. М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття. Київ, 2017.

23. Краєвська Г. П. Народновиробнича термінологія центральноподільських говірок: Матеріали до Лексичного атласу української мови. Вінниця, 2018.

24. Коць Т. А. Українське слово в пресі кінця ХІХ – початку ХХІ ст.: динаміка літературної норми. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2018.

25. Мялковська Л. М. Мова художніх творів І. С. Не-

чуя-Левицького: лексикографічні і лінгвокогнітивна рецепція. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2019.

26. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття. Соціолінгвістичні нариси. Київ : Києво-Могилянська академія, 2019.

27. Сахарова О. В. Персонажі сучасної української драматургії: лінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2019.

28. Архангельська А. Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2019.

29. Гороф'янюк І. В. Ботанічна лексика центральнопо-дільських говірок: структурна організація та ареалогія / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Вінниця : ТВОРИ, 2020.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СЕМЕРЕНКО Ганна Василівна

ІСТОРІЯ СУФІКСАЛЬНОГО ТВОРЕННЯ ІМЕННИКІВ ІЗ
ДЕМІНУТИВНИМ І ГПОКОРИСТИЧНИМ
ЗНАЧЕННЯМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Монографія

Відповідальний редактор *П. І. Білоусенко*

Редактор *Л. А. Москаленко*

Технічний редактор *Р. О. Коца*

Коректор *Т. В. Сивокозова*

Комп'ютерний набір *О. В. Степанчук*

Комп'ютерне верстання та дизайн обкладинки *Л. А. Москаленко*

Підписано до друку 30.04.2020. Формат 60x84 1/16

Папір офсетний. Гарнітура «Times». Друк RISO

Обл.-вид. арк. 16,3. Умов. друк. арк. 22,1.

Наклад 300 примірників. Замовлення № 38/20.

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЛППС» ЛТД

вул. Цитрусова, 6а, м. Запоріжжя, 69071

Тел. 097-954-74-70, 099-972-04-60, 073-072-74-79

e-mail: zplips@gmail.com

сайт: lpis.ukr

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 1592 від 04.12.2003 р.

Надруковано з готових оригінал-макетів у ТОВ «ЛППС» ЛТД
вул. Цитрусова, 6а, м. Запоріжжя, 69071

